Dak Peckim de Eccles. Repar.

XV
C
56.

Caserta undice ?

TRACTATVS
DE
SACROSANCTIS
ET
CATHOLICIS
CHRISTI ECCLESIIS
REPARANDIS
AC REFICIENDIS;

Auctore

DN. PETRO PECKIO IC.
Ordinario Iuris Professore, in magno Senatu Belgico Consiliario, & Supplicum libellorum Magistro.

Nunc secundò in Germania in lucem editus, atque recognitus.

Cum Indice rerum verborumq; locupletissimo.

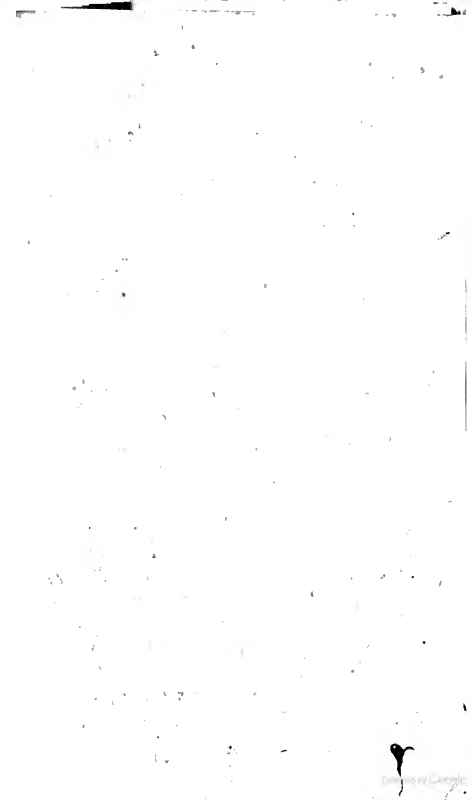
Accessit eiusdem Auctoris tractatus de Amortizatione bonorum.

MONASTERII WESTPHALIÆ,
Ex Typographeio Michaëlis Dalij.
M. DC. XX.

ADMODVM REVdo, CLARISmo,

DOCTISSIMOQVE DOMINO

D. IOANNI HARTMANNO,

SS.tæ THEOL. DOCTORI,

INSIGNIS COLLEGIATÆ ECCLESIÆ

BONNENSIS

DECANO,

Generali per Ciuitatem & Diœcesin

MONASTERIENSEM

IN SPIRITVALIBVS

VICARIO ET SIGILLIFERO,

DOMINO SVO

OBSERVANTmo.

Vm D. Peckij doctum & pium tractatum, ad maiorem Dei gloriam Ecclesiarumque reparationem sane perutilem, typis mandare aggrederer, Admodum Reuerende & clarissime Domine Decane, & cui is potis-

ſimum inſcribendus eſſet diſquirerem : cœpi animo pertractare laborum à R.[da] admodum D.[ne] Tua præter alia in Eccleſiarum viſitatione exhauſtorum ſeriem, Tibi non minus periculoſam quàm moleſtam, Patriæ verò huic, ſub auſpicijs Seren.[mi] noſtri Principis FERDINANDI, Archiepiſcopi & Electoris Colonienſis, Epiſcopi Monaſterienſis, vtriuſque Bauariæ Ducis, &c. Domini noſtri clementiſſimi : qui Te in partem curarum feliciter cooptauit, maximè neceſſariam atque ſalutarem. Itaque cum anteacti laboris huius iucunda ſit memoria, fructuſque iucundior apud eos præſertim, qui huic patriæ de progreſſu gratulantur, aut Tuo exemplo moniti, ſuam quoque in hoc vigilãtiam acuerunt: Haud me culpa vacare exiſtimaui, ſi admodum Reu.[dam] Dominationem Tuam ad reparandas ornandaſque Eccleſias iam inde aduigilantem, hoc D. Peckij tractatu de Eccleſijs reparandis, inornatum præterirem. Et quamuis eundem Tibi in manib. eſſe nihil dubitẽ, eò tamen magis hunc Tibi offerendum, dedicandumq; cẽſeo, vt in aliorum etiam manus ſe propenſius inſinuet, quos ſimilis cura afficit, & in tantum alij poſthabiti, neglectique officij notam abhorreant,

quan-

quantum Tua alacris diligentia meruit in exemplum abire posterorum. Id quod Tuus in me perbeneuolus animus, quo me Tibi præcipue deuinctum tenes, & obseruantia iure suo poscere videntur. Accipe igitur Admodum R.de & Clarissime Domine Decane oblatum amica manu munus, Tuis quidem meritis impar, sed voto meo, ac Tuis præclaris ausis non incongruum, & me clientem tuum solito fauore beneuolentiaque prosequere. Deus Op. Max. admodum R.dam D. Tuam ad Ecclesiæ suæ vtilitatem, & progressum, diu incolumem velit. Monasterij VVestphalorum 11. Ianuarij, ipsa die S. Higinij Papę & Martyris, cuius omnium antiquissimę extant de reparandis Ecclesijs sanctiones. Anno reparatę salutis M. DC. XX.

Admodum Reuerendæ & Clarissimæ
Dom.is Tuæ

Obseruantissimus

Michaël Dalius Typogr.

AMPLISSIMIS ET CLARISSIMIS VIRIS AC DOMINIS, PRÆSIDI ET CONSILIARIIS Regię Catholicę Maiestatis, in magno Senatu Belgico, in oppido Mechliniensi, Dominis suis perpetuo obseruandis,

PETRUS PECKIUS I. C. S. P. D.

ECTE dixit Plutarchus, triplex esse vitæ genus. Primum quidem actiuum. Contemplatiuum alterum. Tertium voluptuosum. hoc sanè dissolutum & voluptatis mancipium, belluarum est, & infirmorum hominum. Actiuum autem, si philosophia, arte & eruditione caruerit, ineptum est, multisque delictis inuoluitur. Speculatiuum, si ab actiuo seiungitur, inutile. Quod si tamen altero istorum carendum sit, nihil planè dubito, quin plus damni Reipu. ab his sit, qui nulla iuris cognitione circa tribunalia versantur, rabulæque forenses esse malunt: quam ab his, qui scholasticæ iurisprudentiæ regulis formati, & veterum consultorum responsis assueti, aliquantulum adhuc à foro atque forensibus actionibus alieni & peregrini esse videntur. Hi enim, tametsi nondum singulas rerum causarum & personarum circũstantias ad amussim discernere queant, legum tamen sanctiones callent: quid actori vel reo tribuen-

tribuendum ſit: quis in iudicijs ordo ſeruandus ſit: quoties citationes repetere, dilationes producere, teſtiũ productionem prorogare: quid in eorum perſonas excipere, aut ſtatuere liceat, probè norunt, quid operetur in cauſa concluſio, quibus modis ſententia fereda & dictanda ſit, vnde illius executio peti, ſiſti aut impediri poſſit: ex ipſis iuris voluminibus didicerunt. Illi vero, præter aliquot terminorum & cõſuetudinem obſeruationem, quid iuſtum aut iniuſtum ſit, ignorant: vim & effectum verborum quæ proferunt, picarum more non intelligunt: quid ſit praxis, cuius ſe peritos eſſe gloriantur, non capiunt: de vltimo atque extremo fine ad quẽ omnia referri debent, interrogati, obmuteſcunt, & denique ex ſuo cerebro incoctoque animi iudicio leges figunt atq; refigunt. Ingentis igitur fœlicitatis & diuini fauoris eſt, ſi alicui vtrumq; Deus contulit, & is vere ac perfecte Iureconſultus eſſe, dicique poteſt, qui vſum & contemplationem coniunxit, legumq; & conſuetudinis eius qua in ciuitate vtimur, & ad reſpondendũ & ad agendum, & ad cauendũ peritus eſt. Quod minimè olim ignorantes maiores & anteceſſores noſtri almæ & nobil. iſtius Acad. Profeſ. celeberrimi, quos cum veterib. illis iuris Interpretibus, quorum ſcripta obuijs vlnis excipit & exoſculatur vniuerſus terrarũ orbis, optimo iure comparari potuiſſe conſtat: non ſolùm intra nudæ ac ſimplicis contemplationis ſeu profeſſionis cancellos aut limites conſtiterunt, verũ etiam longius progreſſi, his potiſſimum temporibus quib. à docendi munere otium eſſe ſolet, iudiciarias litigantiũ contentiones diligenter euoluere, cõſuetudines & ſtatuta locorũ ex his & alijs obſeruare, acta

& formulas quorumcunq; iudiciorum exactius cognoscere, & sic cliētibus, etiam ex longinquis, exteris, & remote dissitis regionibus huc venientibus, de iure respondere, cæperunt: vt eorū domus (quod de Q. Mutij ianua & vestibulo dixit Cicero) totius ciuitatis oraculū quoddam esse videretur. Et quemadmodum auditorio suo non defuerunt, quod doctissimæ & luculentissimæ ipsorū annotationes ostendunt: ita quoque longè maiore cum fructu studiosam iuuentutem instituerunt, exemplo Bartoli, Baldi, Alberici, Alexandri, Socyni, Iasonis & aliorum, quorum libri, eiusmodi consuetudinum & statutorum pleni, ac consilia euidenter demonstrant, iuris professorem ab actiua vita, vsu, & exercitio rerum forēsium seu politicarum, minimè debere esse alienum, vt dū vel sacros cānones, vel leges ciuiles Romanorum, publicè auditorib. interpretatur, vna etiam designare possit, quid in his antiquatum sit, in quo ab his recessum sit, & quatenus eorum vsus in hac temporis variatione remansit. Et cum hoc prudens eorum consilium, omnib. bonis, doctis, & fœliciter in Rep. versantibus, plurimum commendari atque probari animaduerterem: vtique octodecim his annis, quib. iura partim canonica partim ciuilia hic publicè professus sum, sedulam operam dedi, vt eorum vestigijs inhærendo, ea potissimum obseruarem, quæ ex more seu consuetudine huius nostrę regionis dependent, & vel ad confirmationem iuris scripti pertinent, vel aliquid ex eo innouant vel immutant. Maximè verò posteriore hoc septēnio, quo sacrosanctæ Catholicæ Christi Eccles. vim hæreticorum passæ, & ab his violatæ, confractæ, dirutæ, fœdis

in-

incendijs vastatæ, & spoliatę sunt, & quo inter clerum qui decimas percipit, & inter populum qui eas soluit, magnæ, graues & plurimæ, de earũ reparatione lites exortæ sunt: ingenium meum ad hoc intendere cœpi, vt quid de ea vel à veterib. decisum esset, vel recẽter in iudicijs pronunciatum foret, vel in sacro Oecumenico Concilio Triden. nuper decretum extaret, cognoscerem: cognitum ad honorem DEI Opt. Max. in vnum volumen colligerem, collectum bono publico emitterem, emissum verò vestræ amplitudini dedicarem. Nam cum prędicta nostra Vniuersitas Louaniensis, vos Amplissimos & clarissimos viros, vestrumq; celebrem, integrum, incorruptum & doctum Senatum, & quẽ infra hominum memoriam celeberrimis quinq; iuris professoribus ex suo corpore trãslatis, auctum fuisse meminit: magni patroni loco habuerit semper: & cum nuper hoc vestrum de me fuisse iudicium palam sit, vt me non indignum vestro ordine existimaretis: ingratus profecto essem, si non aliqua ratione grati animi testificationem vobis exhiberem. Et proinde exiguum hunc libellum, obseruãtiæ & propensæ meæ erga vestram amplitudinem voluntatis testem ac indicem, ad vos mitto, orans & obsecrans, vt pro solita vestra humanitate ac beneuolentia, benigna lætaq; fronte eum accipiatis, nec rem ipsam respiciatis, sed mittentis animum, qui erga vos talis est, qualem esse oportet fidelis liberti in optimum patronum. Louànij.

INDEX OMNIVM ET SINGVLORVM CAPITVM quæ hoc Tractatu continentur.

PRIMVM.

Ad

De

Altaria

FINIS.

ERRA-

ERRATA SIC CORRIGE.

Pagina 14.lin.28.*pro* cam *lege* cum.
pag.15.li.1.Imperatores,*lege* Imperatoris.
pag 16.lin.21.ereptam *lege* ereptum.
pag.21.lin.17.(ante) *dele*.
pag.24.lin.20.prædicare *lege* præiudicare.
pag.37.lin.penult.ſubleuati *lege* ſubleuatis.
pag.42.lin 8.in fine.natura *lege* naturam.
pag 66.lin.3.*lege ſic*.non plus poteſt conſuetudo quam Statutum: & proinde ſicut conſuetudo facere poteſt,vt reditus benefi-
pag.81.lin.17.quod *lege* quos.
ibidem.lin.19.vel *lege* nec.
pag.87.circa medium Delegatus *lege* De legatis.
pag.94.lin.8. admittit *lege* amittit.
pag.101.linea 6.à fine,mundi *lege* mundis.
pag.103.lin.5.pro holocauſtum *lege* holocauſtorum.
pag.106.lin.15.pro eo *lege* ea.
pag.115.lin.11.pro palat.*lege* pallas.
pag.119.lin.penult.noxi *lege* noxij.

DE SACROSANCTIS ET CATHOLICIS CHRISTI ECCLESIIS REPARANDIS AC REFICIENDIS

Præfatio.

SVMMARIVM.

1 *Deploratio huius temporis.*
2. *Sacra qua veneratione sint tractanda.*
3. *Hæretici corrumpunt textum iuris ciuilis.*
4. *Crucis veneratio quanta sit.*
5. *Religio contempta quo pacto seipsam vlta sit apud Gentiles.*
6. *Supplicia sacrilegorum quam varia fuerint à Deo inflicta.*
7. *Ratio scribendi quæ hic fuit.*

SANCTVS & Regius ille Propheta † Dauid deplorando olim incendium templi, & vastationem vrbis sanctę, & calamitates populi, *Psal.*78. his verbis vsus est: *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuũ, posuerunt Hierusalem in aceruos lapidum. Posuerunt cadauera seruorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum bestijs terræ. Effuderunt sanguinem eorum tanquam in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret*. Et rursum *Psal.* 73. *Rugierunt qui oderunt te in medio Synagogarum tuarum. Posuerunt signa sua, signa. Quasi in silua lignorum securibus exsciderunt ianuas eius in ipsum, in securi & ascia deiecerunt eam. Incenderunt igni sanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui. Dixerunt* 1

 in corde

in corde suo, quiescere faciamus omnes dies festos à terra. Signa nostra non vidimus, iam non est Propheta, & nos non cognoscet amplius. Eadem sanè verba & quilibet Catholicus in sancta Catholica Christi Ecclesia natus, baptizatus & institutus, meritò calamitosis istis tẽporibus proferre potest. Vidimus enim superioribus annis, imò hac præterita æstate, & adhuc (proh dolor) videmus, & videre cogimur, hostem crucis Domini debacchantem, ornamenta templi sanctissimi disturbãtem, quẽmadmodum lignator arbores cædit in sylua. Incendit igne, quod non poterat excidi ferro, polluit sacrilegio tabernaculum nominis Domini, nec in horrea modo illud commutauit, verum etiam equorum ex eo stabulum fecit, effudit sanguinem sanctorum sacerdotum, cadauera eorum obiecit bestijs terræ, signum Saluatoris nostri, victoriosam scilicet & gloriosissimam Crucem, plærisque in locis non vidimus, & in eo ipso loco vbi tremendum Deo sacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam videre licuit. Dicam cum magno illo Basilio epistola sexta, & epistola decimaseptima. *Domus precationum clausæ sunt, Altaria cultu spirituali vacant. Spreta sunt Patrum decreta, traditiones Apostolicæ nihil sunt, recentiorum hominum aduentiones ad gubernandas Ecclesias vsurpantur, pelluntur pastores, subintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Christi dissipantes, ædes oratoriæ concionibus Ecclesiasticis destitutæ, solitudines refertæ sunt plangentibus, seniores lamentantur, vetera præsentibus conferẽtes, iuniores hoc sunt mirabiliores, quod quibus*
2 *bonis priuati sunt, ignorant*. Scribit ad Theophilum † Alexandrinum Episcopum beatus Hieronymus: *Discant qui ignorant eruditi testimonijs scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & Altaris Christi ministerio deseruire, sanctosque calices & sancta velamina, & cætera quæ ad cultum Dominicæ passionis pertinẽt, venerari, non quasi anima & sensu carentia & sanctimoniam non habentia, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini eadem qua corpus eius & sanguis, maiestate veneranda*. At è contra scribunt insani hæretici & ad incendium orbis Christiani nati, nihil templis opus esse.
3 Immò † manifestè corrumpentes apertum textum *in leg. vnica, Codice nemini licet sign. salu. &c.* in quo scriptum est:

Signum

Signum Saluatoris nostri nemini licere vel in solo, vel in silice, vel in marmoribus humi positis insculpere vel pingere. dicunt sublatis illis verbis medijs (*humi positis*) tantum legendum esse: Nemini licere signum Saluatoris nostri vel in solo vel in silice vel in marmoribus insculpere. Non considerantes rationem in eodem textu appositam, & eorum errores conuincentem, neque attendentes ad reliquas religiosissimi Principis Iustiniani Constitutiones, qui *in authentic. de monachis*, sic ait: *Si quis ædificare venerabile monasterium voluerit, non prius licentiam esse hoc agendi, quam Deo amabilem locorum Episcopum aduocet, & ille extendat manus ad cœlum, & per orationem locum consecretDeo figes in eo salutis nostræ signum. Dicimus autem adorandam & honorandam verè crucem.* Et iterum *in authent. de Ecclesijs titul. §. si quis. Si quis* (inquit) *voluerit fabricare venerabile oratorium, aut monasterium, nõ aliter inchoandam fabricam, nisi locorum sanctissimus Episcopus oratorium ei fecerit, &* † *venerabilem fixerit crucem.* Sed 4
quid dedit eos Deus in reprobum sensum, vt videntes non videant, & in ipso meridie cæcutiant, satisque perspicuum est illos dæmonibus agi, qui cum picturis & imaginibus, non dicam parentum & amicorum suorum, sed turpissimorum adulterorum, fornicatorum, libidinosorum hominum ac fabulosarum dearum, in cubiculis suis magno etiam cum scelere sæpissimè oblectantur, crucem tamen hanc adeò non ferunt in Christi sacris ædibus vsurpari, quæ est veteris victoriæ trophæum, quo non aliter coerceri Cacodæmones scribit Chrysostom. *homil ad Roman.* quam serpentes carminibus. Et planius *in epistol. ad Philippens.* testatur Theophorus ille Ignatius dæmones omnem mouere lapidem ad Crucem Christi sibi exosam abolẽdam. Et nisi impijs illorum conatibus resisteretur, Christianam religionem in paganismum prorsus conuerterent. Sanè cum hæc animum meum subit cogitatio, quam sæpe contempta religio seipsam vlta est, quã
† horribili & subita vindicta impios oppressit, nemini pepercit, suam ipsa iniuriam prosecuta est, & quam præsentibus 5
pœnis dij iniuriam suam vindicarunt, vt quod Appius Claudius Censor cum aduersus responsum ad seruos publicos sacra Herculis transtulisset, luminibus orbatus est: quod Po-

titiorum gens intra vnius anni tempus extincta est: quod cẽsor Fuluius, cum ex Iunonis Laciniæ templo marmoreas regulas abstulisset, quibus ædem Fortunæ equestris, quam Romæ fecerat, tegeret, & mente captus est, & amissis duobus filijs in Illyrico militantibus, summo animi mœrore consumptus est: quod M. Antonius Turullus, cum apud Coos euerso Æsculapij Luco classem fecisset, eodem postea loco à militibus Cæsaris interfectus est: quod Pyrrhus sublata ex thesauro Proserpinæ pecunia naufragium fecit, ac vicinis Deæ littoribus illisus est, vt refert Lactantius libro secundo cap. octauo: quod Apollo Carthagine à Romanis oppressa, veste aurea nudatus id egit, vt sacrilega manus inter fragmẽta eius abscissa inueniretur, quod Brentius Gallorum Dux, Delphis templum ingressus, Dei voluntate in se manus vertit: quod Milesia Ceres Mileto ab Alexandro capta, milites qui templum spoliaturi irruperant, manusque & oculos ad prædam parauerant, flamma obiecta oculis priuauit, vt sub capite de neglecta religione refert Valerius: quod hostes templum Tarbanum spoliantes, teste Plutarcho de sera numinis vindicta, omnes male postea perierunt: quod sacrilegus miles eodem authore admirabili Dei iudicio à cane proditus & punitus est: quod cum Cambyses maioris Cyri filius, quinquaginta hominum millia ad diripiendum & incendendum Ammonis templum misisset, ingens illa hominum manus cum inter Oasim & Amonios pransa esset, subita ventorum tempestate priusquam ad locum veniretur, arenarum cumulis obruta est: quod aurum Tholosanum abijt in prouerbium, vt quod sacrilegio quæsitum exitio esset attingentibus. Et vt omissis prophanorum templorum expilationibus ac fabulosis dijs, ad eas Ecclesias † me conuertam,
6 in quibus verus Deus, præter quem alium non cognoscimus, colitur: quando cum animo reputo meo, quod Impius Rex Balthasar, qui spoliato templo Domini sacra vasa delitijs suis applicabat, & ex ijsdem cum scortis & alijs nefarijs & sceleratis hominibus bibebat, subitanea morte est extinctus, *vt est in lib. Dan. c. 5.* quod nefarius Apostata Iulianus, qui thesauros Ecclesiæ in suum luxum conuerterat, sagitta è cœlo Missa vulneratus occubuit: quod sceleratissimi Ecclesiarum

ium euersoris Hunerici putrefactum & obulliens vermibus non corpus, sed partes corporis eius, videntur esse sepultæ: quod sacrilegus Proculus, qui de pallijs Altaris per nefas camisias sibi & femoralia faciebat, frustatim sibi comedens linguam, in breui turpissima consumptus est morte, *vt refert Victor de perſ. VVand. lib. 1. & lib. 3. in fin.* quod Tyranni qui cœca quadam mentis insania ad bellum cum Deo gerendum impulsi, virus acerbitatis, & maleuolentiæ suæ, ante tempora Constantini contra Ecclesiarum ædificia (contra Deum enim non poterant) instar canum rabie furentes euomuerant, procella cælitus excitata, vno momento obruti extinctique fuerunt, adeo vt neque genus neque semen neque minima memoriæ eorum significatio inter homines remaneret, sed omnes licet permulti essent, plagis diuinitus inflictis excruciati, oppressique interierunt, *vt author est Eusebius in orat. de laud. Const.* vtique horrore magno corripior, pauere incipio, & altissimis animi suspirijs eorum vesaniam deploro, qui cum ipso numine prælium suscipere minime veriti, non ita pridem templa precibus dicata, impetu animi ardentissimo, maximis viribus & copijs, concussis illorum fundamentis, diruerunt, Ecclesiasque prorsus delere cogitantes, omnibus machinis Deum, qui oculis cerni nequit, expugnare, infinitaque verba plena blasphemiæ in eum iacere intorquereque cœperunt. Succurrit etiam nonnunquam horrendum Gaufridi Angeli exemplum, qui sub Rege Stephano monasterium Raijmeseijense inuasit, nec veritus fuerat expulsis monachis locum tam celebrem & sanctum, facere speluncam latronum, & sanctuarium Dei in domicilium diaboli conuertere. Inter confertas enim suorum cateruas, vilissimi peditis sagitta in capite percussus & absumptus est, cum paulo ante parietes Ecclesiæ, quam inuaserat, & claustri adiacentis in detestationem tanti criminis verum sanguinem sudassent, *vt refert Guilielmus Neubrigensis rer. Anglic. libr. cap. 11.* Et iterum, quod *in vita Regis Childeberti* scribit Guagninus, quod miles qui ob res ciuium in templum illatas acquirendas Ecclesiam beati Iuliani martyris refractis foribus inuaserat, & cuncta diripiens exportauerat, diuina vindicta illicò in insaniam actus, horrida voce clamauit. Cur ô beate

martyr tam dirè me crucias? Sicut & idem *in vita Lotarij Regis* testatur, quod cum Lotarius Gallorum Rex, bona Ecclesiæ vsurpare instituisset, vnus tantum Turonorum Antistes ei restitit, dicens: *Si quæ Deo dicata sunt, auferas, regnum à te auferet Deus.* Sed quid? Nam exempla eiusmodi eos non mouent, cum ad omnem pietatem aures & oculos occluserint. Non semel cogitant quod calices sacri, linteamina sacra & vestes Deo dicatæ eos accusabant, cum maiestas venerit iudicantis: quod induunt se maledictione sicut vestimento: & quod hæc eos acrius persequentur, flammantem gehennam cum cœperint possidere. Quamobrem vt prædictus S. ille Dauid, & nos dicere possumus: *Vsquequò Domine improperabit inimicus, blasphemabit aduersarius nomē tuum? Vt quid retrahis manum tuam & dexteram tuam, de medio sinu tuo tolle eam? Vt quid Deus repulisti in perpetuum, iratus est furor super oues pascuæ tuæ? Memor esto congregationis tuæ quam possedisti ab initio, virgæ hæreditatis tuæ quam redimisti, montis Syon, in quo habitasti. Leua gressus tuos, vt vastes in perpetuum hostes vniuersos, qui mala intulerunt sanctuario tuo. Ne tradas bestijs animam turturis tui, congregationem pauperum tuorum ne obliuiscaris in perpetuum. Adiuua nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui libera nos, & propitius esto peccatis nostris.* Rectè saue ita orandus erit Dominus sicut & cum Iuda Machabæo *libr. 2 Mach. c. 10.* post dirutum ac euersum, & deinde restauratum templum orabant Iudæi, ne amplius in talia mala inciderent, & si quando peccassent, vt ab ipso mitius corriperentur, & non barbaris ac blasphemis hominibus traderentur. Incœpit sanè prius misericors & clemēs Dominus, qui in occulto habitat, occulta quadam vi & recondita, eorum conatus nuper vindicare. Nonnulli enim qui antè delicatè & moliter vixerant, putabanturq; beatissimi, quique semidei omninò sermone & prædicatione celebrabantur, solo eius nutu & potentia extincti fuerunt. Alij qui multis annorum conuersationibus, præclarè omnia & ex animi sententia prosperè gesserunt, scelerum suorum pœnas debitas persoluerunt, adeò vt inuiti ei, quem oppugnabant, cogerentur cedere, terga dare, diuinam eius virtutem agnoscere. Vnde spes bona mihi affulgere cœpit, vt Catholica

tholica Ecclesia, quę tyrannorum istiusmodi insidijs obruta, & diaboli pietatis hostis, tanquam apri de sylua inuasionibus vastata, omni impietate purgata, post abominationem desolationis, ad maiorem splendorem, quàm qui prius elucebat, restituetur, & præter omnium opinionem mirificè enitebit, adeò vt gloria eius posterior priorem excellet plurimum. Id quod exemplo non caret. Ita enim factum fuisse per Zorobabel, cum templum destructum fuisset, refert Eusebius *libr. 10. cap. 4.* Et Cicero *in Verrem* scribens: *Tuus* (inquit) *est honos. In illo templo Senatus Populiq; Romani beneficio, tui nominis æterna memoria simul cum templo illo consecratur. Tibi hæc cura suscipienda est, tibi hæc opera sumenda est, vt Capitolium quomodo magnificentius est restitutum, sic copiosius ornatum sit, quam fuit, vt illa flamma diuinitus extitisse videatur, non quæ deleret Iouis Opt. Ma. templum, sed quæ præclarius magnificentiusq; deposceret.* Hac igitur † spe fretus, in ani- 7
mum meum induxi, vt quæ de sacrorum templorum reparatione passim & vbique hodie disputantur, quæruntur & controuertũtur, breui & succincta aliqua methodo explicarem, & vt sic vniuersum mundum, venerabilibus Ecclesijs, augustisq́ue Ecclesiarum ædificijs, vbique terrarum, & in singulis vrbibus, pagis ac regionibus erigendis, semper ad honorem veri summiq́ue Dei optaui esse florentissimum: ita quoque in eam rem labores meos conuerterem, quæ ad earum reparationem, refectionem & instaurationem pertinere videantur, eoq́ue magis, quod in hoc nostro Belgio sint, non dicam multa millia, sed multa centena millia, quæ genua sua non curuarũt antè Baal, & quæ ne latum quidem pedem recesserunt ab obedientia Catholicæ Romanæ Ecclesiæ, suæque Maiestatis. Sed quia vacuus est noster labor, nisi cæleste numen aspiret: idcircò vt fœliciter & inchoare possimus, & absoluere, supplici deuotione dicemus, *Veni sancte Spiritus, & emitte cœlitus lucis tuæ radium.*

CAPVT I.

Quid sit refectio, vel reparatio Ecclesiæ.

SVMMARIVM.

1. *Reficiendi & reparandi verbum quo pacto accipiatur.*
2. *Reparatio Ecclesiæ an eodem plane modo fieri debet quo ante fuit.*
3. *Legatus si sit calix Ecclesiæ, qualis esse debeat.*
4. *Prælatus æquiparatur vsufructuario.*
5. *Ampliatio templi quando est permissa.*

1 REFICIENDI seu reparandi † verbum (quod idem est, *vt decis. sua 44. ait Boërius*) aliter atque aliter pro natura, conditione & qualitate materiæ accipitur, (*vt constat ex l. 1. ff. de via publica. l. vnde §. reficere. ff. de itin. actuq; priuato. l. 1 ff. de noui oper. nunciat. l. officialis C. de Episcopis & clericis. cum alijs similibus.* Nos verò in proposito negotio cum Vlpiano dicimus; Reficere seu reparare esse id, quod corruptum est in pristinum statum restaurare. *l. 1. §. deinde, ff. de riuis.* Et hoc verbo reficiendi, tegere, substruere, sarcire, aduehere, & ea quibus ad eandem rem opus est, apportare continetur. Ex quo ea inprimis hic nascitur disputatio: An detecta, confracta seu expilata Ecclesia, is ad quem onus refectionis pertinet, pari omninò modo ac ratione qua ante fuit, eam reparare, atque ei de planè similibus ornamẽtis prouidere teneatur; † Nam si id non facit, vtique in pristi-
2 num statum non restaurat, quod requirit definitio, neque officio suo fungi dicitur, qui deteriore forma aut qualitate aliquid reddit, vel reponit. *l. Sed mihi. §. 1. ff. Commodati.* Et proinde. *in d. l. 1. ff. de via public. & in d. §. reficere.* Iureconsultus, deprimendi seu minuendi licentiam, reficere volenti minimè permittit, magnusque est fauor Ecclesiæ, pro qua in ambiguis respondendum esse, consuluit Decius *ad l. in ambiguis. ff. de reg. iuris.* Id quod euidenter apparet in l. Titia testamẽto, §. Seia. ff. de auro & argento legato. Vbi legatum † Eccle-
3 siæ relictum, ex auro præstandum est, sicut & si quis generalibus verbis Ecclesiæ calicẽ legauerit, de argenteo, aut si aurũ habeat, de aureo cogitasse præsumitur. *Bal. ad l. Si quis ad decli. col. pe. C. de test. Et lat. Tyr. de pia causa priu. 25. Capra cons. 3.* Et *in l. hacten. in fi. ff. de vsufr.* scribit Cellius vsufructuariũ,

(tui

(cui prælatum Ecclesiæ æquiparari ostendunt interpretes, *ad c. Relatum d.tit.de testam.*) non solum necessarias refectiones, sed etiam voluptatis causa sumptus facere.

Sed cùm non ita Ecclesiæ ratio habenda sit, vt egeat clerus & prælatus qui in eo est, atque ad quem hoc onus reparationis vt plurimum pertinet, *vt scribit Iacob. Portius Imolensis cons.34.*& æquius & iustius esse censeo, si perpensis ac ponderatis Ecclesiarum qualitatibus, fructibus, emolumentis, & conditionibus, ad boni æquique Iudicis arbitrium hoc totum referatur. *Bonifacius de Vitalinis & alij ad clem. 1. de celebr. miss.* Id quod de † vsufructuario, & rei fructuariæ refectione statuunt leges, *l. vsufructu legato. l. Sed & si quid. ff. de vsufr.* eundemque vsufructuarium vt voluptuarias impensas faciat, admittunt; si velit, *d.l. hactenus in fine.* sed nulla ratione ad eas cogunt, si non velit. *Glossa ad l. æquissimum, ad verbum fructuarius in fine, eod. tit.* Eoque modo fiet, vt sicut inuitus pro veteribus & detritis noua, pro deterioribus seu vilioribus ædificijs aut ornamentis pretiosissima reddere nō cogitur, cum ad id obligatus non sit: ita quoque, vt neque nimio & superfluo sumptu grauetur, qui ipse fortè indiget plurimum, quod durum foret, *l. in feudo ff. de rei ven.* neque nimia ipsius auaritia ac tenacitate, sacrosancta Ecclesia, eiusq; forma, veneratio, & honestas deprimatur, quæ res exemplo non caret. Nam & is, qui alicui, vel ad alimētorum vel ad vestium exhibitionem, seu renouationē, aut ex testamento defuncti testatoris, aut ex partium contrahentium cōuentione tenetur, arbitrium istiusmodi recipit, ac subit, *l. penul. l. cum vnus §. fi. ff. de alim. lega. Angel. & Imo. ad l. Nesennius ff. de re iudic. Bart. ad l. fin. ff. de liber. agnoscend. Cardin. ad clem. 2. q. 2. de vita & honestate cleric.* Et cum aliquando in supremis Galliarum prætorijs, quæ vulgus parlamenta appellat, similis quæstio de reparatione Ecclesiarum incidisset, præcedēte cognitione, missisque qui Ecclesias visitarent, Commissarijs, ita res temperata & tractata fuit, vt pro ratione prouentuum & circumstantiarum, ea refectio publico Senatus decreto decerneretur, *teste Ioanne Papone in lib. de Arrest. Galliæ, li. 1. tit. 1.* Et sane cum id, quod iuris rigori deest, benigno consilio suppleat æquitas, *l. Bona fides, ff. depo. l. placuit, C. de iudic.* 4

5 &cum † principaliter id agatur in hac reparandarum Ecclesiarum materia, vt earundem vſus & ſacroſanctí myſterij exercitium, in priſtinam ſuam dignitatem ac formam reſtituatur, non adeò fixè & ſcrupuloſè verbis definitionum inſiſtendum eſt, quæ in iure noſtro ſolent eſſe periculoſiſſimæ, *l. omnis definitio. ff. de reg. iur.* ſed maiore bono publico ſubinde fiet, ſi templa diuino nomini dicata, & citius, & minore reparantis diſpendio reficiantur, quam ſi ſumptuoſiore opere, longioreq́ue atque tardiore manu neglecta differantur. Neque etiam indiſtincte verum eſſe, quod dilatio & extenſio reficere volenti denegatur, ſequenti capite dicemus, & quod legatum Eccleſiæ relictum, ex puriore pretioſioreq́ue materia præſtandum eſſe diximus, fauor Eccleſiæ non efficit, ſed præſumpta & coniecturata defuncti voluntas, qui in d. § Seia. ad conditionem moreſq́ue Eccleſiæ, in qua non niſi aurea ſeu argentea dona erant, reſpexiſſe videtur, ignorareq́ue non poteſt, ex ſimili materia calices ſacros parãdos eſſe, *c. & calix. de conſ. di. 2.* *id quod eleganter loco mox cit. expendit Tyraq.* cenſetq́; Bald. Nouell. *in tract. de dote, par. 9 priuil. 73.* Imo. Iaſon & alij, *ad l. Si ita ſit aſcriptum, ff. de lega. 1.* contra Roman. *ſing. 515.* quod etiam contra Eccleſiam locum habet vulgata iuris regula, quod ſemper in dubijs, id quod minimum eſt, ſequimur. *l. ſemper in obſcuris ff. de reg. iur.*

CAP. II.

Refectionis appellatione, ampliatio ſeu penitus deſtructæ Eccleſiæ renouatio an contineatur.

SVMMARIVM.

1. *Verba in legatis ſunt ſtrictè accipienda.*
2. *Ampliatio & Reparatio Eccleſiæ quomodo differant.*
3. *Ampliatio Eccleſiæ an poſſit fieri inuitis Parochianis.*
4. *Vſuſfructuarius an poſſit proprietatem meliorem facere*

Quo-

QVoniam verò reficere dicitur, qui quod corruptum est, in pristinum statum restaurat, vt superiore capite latius demonstratum fuit: alia quoque hinc nata est quæstio. An igitur refectionis nomine, ampliatio, extensio, & noua Ecclesiæ destructæ ædificatio non contineatur, scilicet vt is, ad quem onus reparationis pertinet, amplificandæ quoque & de nouo ædificandæ Ecclesiæ sumptum agnoscere debeat, necne?

Et sanè vt omissis multis verborum lenocinijs, breuiter dicamus quod res est, in ea versor opinione, quod si quis vel ex conuentione ac stipulatione ædituorum, parochianorum, seu aliorum, vel ex defuncti testatoris voluntate, ad reparandam & reficiendam Ecclesiam non penitus euersam obligatus est, neque ad nouæ Ecclesiæ in locum veteris extructionem, neque ad antiquę ampliationem vrgeri potest, ideo quod tam in stipulationibus, quam in † legatis, verba propriè & strictè accipienda sunt, & semper, nisi aliud appareat, ad id quod minus est, referuntur. *l. quicquid, ff. de verborum obligat. l. nummis. l. non aliter, ff. de legat. tertio. l. Apud Iulianum. §. Seio. ff. de legat. 1. Decius in l. in testamentis. numero 4. ff. de regulis iuris.* Id quod eleganti exemplo, de eo qui reparationis seu refectionis promissionem fecit, ostendunt Iason. *ad l. quo minus col. vlt. ff. de flum.* Decius *cons. 512.* & Tyraquellus *ad l. Boues. § hoc sermone, numero 100. ff de verb. signific.* propriè autem & strictè loquendo, sicut *teste Neratio* aliud est tueri quod accepimus, aliud de nouo facere quod non habuimus: *l. vsufructuarius nouum, ff. de vsufruct.* ita quoque longe aliud † est reficere & reparare, aliud ampliare, & de nouo facere. Illud enim ad id, quod penitus destructum non fuit, refertur, *inquit Alciatus ad d. l. primam in princip. num. 8. ff. de noui oper. nunciat.* Istud verò, ad id quod vel ab initio non fuit vnquam, vel si fuit, amplius reparari non potest, & plane collapsum est, *l. quid tamen. ff. Quibus modis vsufructus amittit. l. Si ita legatum. §. fin. ff. de lega. 1. l. 3. §. reficere. ff. de itin. act. priu. l 1. §. penul. ff. de mort. infer. c. consuluit, & ibi latè Felinus de Iudæis.* Ex quo apposite *ad l. ius autem ciuile, num. 18. ff. de iustit. & iure,* respondit Iason, quod reficiens Ecclesiam funditus destructam, dicitur eam de nouo facere,

facere,& quod actus, qui sine licentia Principis ab initio fieri non potest, sine illius consensu refici potest. *Glossa in c. cum accessissent. de Constit.*

In eo verò, qui ex Iuris dispositione, vel ex consuetudine loci ad Ecclesiæ reparationem seu refectionem obligatus est, respondendum esse censeo, quod pro ratione suarum facultatum, de quo inferius dicemus, tam ad nouæ Ecclesiæ instructionem, quam ad veteris Ecclesiæ augescente & crescente incolarum multitudine, ampliationem tenetur, nisi vel contrario regionis more, vel communi Ecclesiæ statuto, vel amicabili & contraria pactione aliud receptũ sit. Id quod eleganter olim respondit Ioan. Franciscus Ripa, *tit. de legib. & longa consuet. responso 14. n. 10.* & Aufrerius *decis. Capellæ Tolosanæ 499. quæ incipit: Item fuit quæsitum, vtrum Rector, &c. quo loco allegatum esse video. c. præcipimus 16. q. 1. c. Ad audientiam & c. de his. de Eccles. ædif.* Eoque modo in summis Galliarum Prætorijs seruari asserunt: & eodem quoque modo accipi potest, quod *in d. l. 1. §. si quis ædificium. n. 3 ff. de noui oper. nunciat.* ait Iason, quod is qui de nouo facit & ampliat, improprie reficere dicitur. Et hanc opinionem sequitur D. Cardina. *ad d. c. de his de Eccles. ædif. in 1. notab.* dicens quod clerici tenentur ad fundandas Ecclesias de nouo, si populus crescat, vel alia iusta causa subsit, & si ad alios hoc onus translatum non sit.

Quinimò & illud quoque controuerti posset, an si vltrò & sponte Ecclesiam veterem ampliare velit, id inuitis alijs ei permittendum sit necne; Quod intelligo non quando istiusmodi ampliatio, aucto subditorum & inhabitantium nume-
3 ro, incipit esse † necessaria, quo casu neque incolæ temerè contradicẽt, neque contradicentes facile exaudiendi essent, sed quando cessante necessitate, is ad quem onus refectionis pertinet, beneuolo in Ecclesiam animo, nouis eam ædificijs ornare, atque celebriorem constituere instituit: id quod olim quidem, post initium nascentis nostræ religionis frequẽtius accidit, nunc verò in deterius vergente mundo (proh dolor) rarius contingit. Arbitror autem, ferendam non esse eam ampliationem, nisi de expensis futurarum atque in posterum faciẽdarum, illius noui & ampliati operis reparationum,

num,prouideatur. Nam cùm † vsufructuarius,etiamsi meliorem domini causam facere videatur,neque nouum ædificium construere,neque antiquum ampliare possit. *d.l. hactenus in fine,& d.l. vsufructuarius nouum*.nulla vtique est ratio cur id ei qui reparationis onus sustinet, magis indulgeatur, cum in vtriusque persona hæc eadem subsit causa,quod licet in præsentiarum conditio proprietatis & Ecclesiæ melior esse existimetur, pro futuris tamen temporibus crescet onus refectionis, quod successor,cui, si hæres non sit,legem imponere non possumus. *vt est lex.in c 1.qui feud. dare possunt. & nót Anto.de Butrio cons. 74. per c. Innotuit. de elect.* forte agnoscere non velit, adeoque Ecclesia quæ multorum fausta & hilari acclamatione aucta seu ampliata fuit, plurimorum scandalo,detestatione & obloquio, refectione destituta, ac ruinis deformata collabetur,etiam ipsis incolis, in hac pietatis senectute seu frigiditate, eam deserentibus, & infaustis vocibus obmurmurantibus, quod reficere debenti in aliorũ præiudicium seu grauamen, ampliatio permitti non debet, *d.§.reficere & d.l.1.ff.de via publica.* 4

CAP. III.

Qui ad reparationem Ecclesiæ teneantur.

SVMMARIVM.

1. *Damni illati restitutio ex iure diuino,naturali & ciuili est.*
2. *Ecclesia polluta reconciliatur expensis polluentis.*
3. *Exempla Regum qui à spoliatione templi abstinuerunt, aut ex his ablata restituerunt.*
4. *Exempla iræ diuinæ in spoliatores Ecclesiarum.*

AD reparationem seu refectionem sanctissimarum & Catholicarum Christi Ecclesiarum,ornamentorumque earum,primo loco voco,(ac si velit Ecclesia) conueniri posse censeo impios iconomachos, sceleratos templorum

plorum euersores, & eos qui diuino timore postposito, sacrilegas suas manus, domui Dei immani furore ac rabie iniecerunt, & id quidem tam ex iure † diuino, quo vnusquisque
1 damnum quod intulit, alteri restituere cogitur, *Leui 5. Exod. 12. & 22. cap.* quam ex iure naturæ, quod dictat damnum ab alio nobis illatum, refundi, *leg quod Ephes. ff. de eo quod certo loco.* & secundum leges scriptas atque Canonicas sanctiones. Nam vt ad Catholicos Episcopos scribit Ioannes Octauus Pontifex Maximus: *Si qui monasteria & alia loca Deo dicata & Ecclesias infringunt, depositaq; vel alia quælibet inde abstrahunt, damnum nonies componere debent, & velut sacrilegi Canonicæ sententiæ subijciuntur. c. quisquis inuentus. §. fi. 17. q. 4.* Et rursus paulò ante *in c. si quis*, ait Canon. *Si quis Ecclesiam combusserit, quindecim annis pœniteat, & sedulò restituat.* Quomodo & Gregorius Nonus, per Ecclesiasticas censuras ad illatorum damnorum reparationem, plenissimamque & absolutam satisfactionem eum compelli voluit, qui venerabilibus Ecclesijs, earumque rebus cladem attulisset, *ca. Conquestus de foro compet.* Et in simili respondit D. Cardinalis *ad clem. 1. quæst. 13. de celebrat. miss.* quem *sequitur Felinus ad c. accedentes, de Præscrip.* quod Ecclesia
2 violata debet † reconciliari sumptibus eius, qui eam violauit, vel causam dedit pollutioni & violationi, *arg. cap. Si Canonicis de offic. ordi. in 6.* Et antiquus noster Florianus ad æstimationem decimarum in eam actionem concedit, qui segetes, ex quibus decimæ debebantur Ecclesiæ, exussit, *In l.*
3 *æquissimum. §. fructuarius. ff. de vsufruct.* † Intellexit hoc sane olim Rex Masinissa, cuius cam præfectus classis Melitam appulisset, & è phano Deæ Iunonis dentes eburneos eximiæ magnitudinis sublatos, ad eum pro dono attulisset, vt comperit vnde aduecti essent, quinque remigi reportandos Melitam, atque in templo Iunonis collocandos curauit, insculptis gentis suæ literis, significantibus Regem ignorantem eos accipisse. Intellexit hoc Cornelius Sylla, qui dimidium Thebani agri Ioui Olympio & Apollini Pythio consecrauit, vt ex eius fructibus, pecuniæ quas ex ipsorum templis ad alendum exercitum abstulerat, ipsorum templis restituerentur: non ignarus sacrilegium sæpius vniuersi exercitus & Im-

& Imperatores exitio expiatum , atque eò grauius, quò tardior pœna secuta esset. Intellexit hoc etiam Thymasitheus Liparitanorum Princeps, qui excepta à ciuibus suis in freto aurea cratera, incitatoque ad eam partiendam populo, vt percepit à Romanis Pythio Apollini decimarum nomine dicatam, eam Delphos perferendam curauit. Author est Valerius *lib. 1. cap. 2.* Neque hoc latuit Pompeium Magnum, qui, *vt lib. 14. c. 8. antiquitatum scribit Iosephus*, tametsi victor effectus, pecunias templi retinere non voluit, Et de Millesijs *lib. 6. cap. 2.* refert Alexander ab Alex. quod oraculo moniti, vberiore impensa templum incendijs ac ruinis deformatum restaurarunt, ita vt ob magnitudinem fastigio extruendo nullæ contignationes suffecerint. Testatur etiam Titus Liuius *Romanæ historiæ lib. 1.* quod egressis vrbem Albanis, Romanus miles passim publica priuataque omnia tecta adæquabat solo, vnaque hora quadringentorū annorum opus quibus Alba steterat, excidio & ruinis dedit, templis Deorum (ita enim edictum ab Rege fuerat) temperatum est. Adijcimus etiam his Signaldum Aruernorum Præfectum, qui (*vt testis est Ganguin. in vita Regis Gildeberti*) licentia dominandi elatus, posteaquam multa ab idolis surripuit, villam Buchealensem, quam Tetradius Ecclesiæ diui Iuliani donauerat, occupauit, inopinanter captus mente, non prius sui compos factus est, quam villam, reliquisset, compensatione exhibita earum rerum quas temerè abstulerat. Et (*vt idem Ganguinus in vita Clotarij recenset*), Clotarius Franciæ Rex, non prius animo quietus fuit, quam cum Ecclesiam S. Martini, quam propter hostem in ea latitantem nec prodire volentem, à se vna cum eo exustam, reparasset, & refecisset. Possent multa alia & similia exempla hoc loco adferri, & ad confirmationem huius nostræ sententiæ adduci, sed rem per se claram & euidentem, & tam multis testimonijs probatam, sufficit vel nudis oculis indicasse. Ex quibus etiam facilè intelligi potest, non futilem, vanam ac inanem esse præsentem istam disputationem, nec semper viles ac pauperes fuisse & esse eos, qui hoc sacrilegium committunt, quasi inanis sit actio, quam eorum inopia excludat. *l. Nam is. ff. de dolo.* sicut etiam palàm & publicè

blice notum est, calamitoso hoc tempore fuisse aliquos, summo loco natos, quos cacadæmonis inspiratione inflammatos, non puduit sanctissima Dei templa adire, præsentia sua sceleratissimorum hominum audaciam confirmare. Cuperem sane his euenisse, & adhuc euenire alijs, id † quod 2.
4 *Machabæorum, c.3.* de Heliodoro scriptum est, & eleganter commemorat B. Ambrosius *lib.2.offic. ca. 29.* his verbis: *Illud sanè & diligenter tuendum est, vt deposita viduarum intemerata maneant, sine vlla seruentur offensione: non solum viduarum, sed etiam omnium. Fides enim exhibenda est omnibus, sed maior est viduarum causa, & pupillorum. Denique hoc solo viduarum nomine (sicut in libris Machabæorum legimus) commendatum templo, omne seruatum est. Nam cum iudicium factum esset pecuniarum, quas in templo Hierosolymis maximas reperiri posse Simon nefarius, Antiocho Regi prodidit, missus in Hierusalem Heliodorus ad templum venit, & summo sacerdoti aperuit Iudicij inuidiam, & aduentus sui causam. Tunc sacerdos deposita esse dixit viduarum victualia & pupillorum, quadam autem Hircani Tobiæ viri sancti, eius, demonstrauit. Argēti talenta quadringenta erant, auri verò ducenta. Quæ cum Heliodorus ereptum ire vellet, & Regis vendicare commodis, sacerdotes ante altare iactauerunt se induti sacerdotales stolas, & Deum viuum qui depositis legem dederat, flentes inuocabant, custodem se præceptorum præstare suorum. Vultus vero & color summi sacerdotis immutatus declarabat dolorem animi, & mentis intentæ sollicitudinem. Flebant omnes quod in contemptum locus venturus foret, si nec in Dei templo tuta fidei seruaretur custodia, accinctæq; mulieres, pectus, & clausæ virgines pulsabant ianuas, ad muros alij currebant, per fenestras alij prospectabant, omnes ad cœlū tendebant manus, orantes vt suis adesset Dominus legibus. Heliodorus autem nec his territus, quod intenderat vrgebat, & satellitibus suis ærarium sepserat. Tum subitò apparuit illi terribilis eques, armis præfulgens aureis: equus autem eius erat ornatus insigni opertorio. Alij quoque duo iuuenes apparuerunt in virtute inclyta, decore grato, cum splendore gloriæ, speciosi amictu, qui circumsteterūt eū, & vtraq; ex parte flagellabant sacrilegū sine vlla intermissione cōtinuato verbere. Quid multa: Circumfusus caligine in*

gine in terram concidit, & euidenti diuinæ operationis iudicio exanimatus iacebat, nec vlla spes in eo residebat salutis. Oborta est lætitia metuentibus, metus superbis, deiectiq; quidam ex amicis Heliodori rogabant Oniam, vt vitam posceret ei, quoniam supremum gerebat spiritum. Rogante itaque sacerdote summo, ijdem iuuenes iterum Heliodoro apparuerunt, iisdem amicti vestibus, & dixerunt ad eum: Oniæ summo sacerdoti gratias age, propter quem tibi vita est reddita. Tu autem expertus flagella Dei, vade & nuncia tuis omnibus, quantam cognoueris templi religionem, & Dei potestatem. His dictis non comparuerunt. Heliodorus itaque recepto spiritu hostiam Domino obtulit, Oniæ sacerdoti gratias egit, & cum exercitu ad regnum reuertitur, dicens: Si quem habes hostem aut insidiatorem rerum tuarum, illuc eum dirige, & flagellatum recipies eum. Hactenus ille. Quo etiam pertinet id quod ante 1100. & plures annos in hæc verba scripsit sanctissimus ille Vrban.] *Hæc fratres, valde timenda sunt & tremenda, quia res Ecclesiæ non quasi propriæ sunt, sed vt communes & Domino oblatæ, cum summo timore, non in alios quam in præfatos vsus fideliter sunt dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas inde abstrahunt, vbi traditæ sunt, ne pœnam & mortem Ananiæ & Saphyræ incurrant, & quod peius est, anathema fiant, & si non corpore vt Ananias & Saphyra, (vt est Actuum capite quinto,) mortui ciciderint: anima tamen quæ potior est corpore, mortua & à consortio fidelium alienata cadat, & in profundum barathrum labatur.*

CAPVT IV.

Ecclesia vtrum habeat tacitam hypothecam in eius bonis, qui eam læsit, destruxit, vel spoliauit?

SVMMARIVM.

1. *Cautio certior est in rem quam in personam.*
2. *Ciuitas an habeat ius hypothecæ.*
3. *Bona Prælati an sint tacitè hypothecata.*
4. *Ius canonicum seruatur in vtroque foro in rebus pijs.*

Sed cum fugam capientibus, aut latitantibus huiusmodi hominibus Deo & pijs omnibus odiosis, de quibus pro-
1 ximè diximus, plus cautionis † sit in rem quam in personam (*ut ait Pomponius leg. Plus cautionis. ff. de reg. iur.*) non importunè hic quæritur: An Ecclesia in bonis illorum, qui eam aut confregerunt, aut exusserunt, aut spoliarunt, ius aliquod tacitæ hypothecæ habeat nec ne? Dubitationem enim
2 facit, quod † ciuitas, cuius iure Ecclesia in casu specialiter non excepto vtitur. *ut in §. Scire. in auth. De non alien.* tacitam hypothecam non habet. Sed hoc secundum terminos iuris ciuilis verum est. Aequitas autem iuris Canonici, quę & animæ fauorem respicit, & eius liberationi consulit, pro restitutione rerum ablatarum damnoque illato, bona delinquentium tacitæ hypothecæ supponit, & tam contra hæredes eorum, quàm contra alios quoscunque eorum possessores, persecutionem concedit, *ut aiunt Salicetus & Baldus, & alij Doct. ad l. Furti. C. de Furt. argument. cap. parochiarum. De sepult.* De quo tanto minùs mirandum est, quod in simili videmus bona clerici coniugati, quem Ecclesia obligatum habet, itemque bona hospitalarij, orphanotrophi, prælati & administratoris, pro
3 mala eorum administratione tacitæ hypothecæ † supposita esse. *Panorm. cons. 89. lib. 2. & ad cap. Episcopus de prabend. Vitalis de Camban. in tract. clausul. ad claus. incip. Et specialiter obligauit. Doct. ad l. Si quis presbyter, C. de episc. & clericis: quod & Rebuffum respondisse video, ad ordin. regias tom. 2. de constit. redituum ar. 1. gl. 5. 14* Ideoque ius ciuile, quo ciuitas tacitam hypothecam non habet, *ut notat Alexand. cons. suo 104. incip. plura super his nu. 3. lib. 6. Baldus ad l. fin. versic. ulterius quæro, C. de sacrosanct. Eccles. & Iason ad §. fuerat, n. 72. Instit. de actio.* considerari non debet, sed benigna iuris Canonici dispositio præualet. Quod in dispositis ad pias causas, in vtroque foro
4 † absque dubio seruandum est, *ut reiecta Angeli sententia ad l. Illa institut. ff. de hæred. Instit. unus ex multis eleganter decidit Tyraquellus in tract. de pia causa. priuileg. 163.* Id quod pondus ac momentum habet. Nam sicut ex expressa hypotheca rei persecutio est, & qui tempore præcedit, potiores partes sustinet. *§. Item Seruiana. Instit. de acti. C. Qui prior. de reg. iur. in 6.* ita quoque & in tacita hypotheca ius persequendi manet,

&

& qui tempore prior est, posteriori præfertur, *l. hac edictali. §. his illud. & ibi. Bald. col. vlt. C. de secund. nupt.* Et sicut debitori succedente creditore, eiusmodi creditum non confunditur, *l. debitor. & ibi Bart. & Alexand. ff. ad S. C. Trebell.* maximè quidem si æs alienum vires hæreditatis excedat: ita quoque si spoliatori succedit Ecclesia, eique satius & consultius sit, damni illati restitutionem persequi, quam hæreditatem huiusmodi amplecti.

CAPVT V.

Ecclesiæ tacita hypotheca quam habet in bonis eius qui illam destruxit aut spoliauit, an præferatur hypothecæ vxoris pro dote?

SVMMARIVM.

1. *Mulieres quare sint priuilegiatæ.*
2. *Correctio legum est euitanda.*
3. *Ecclesia, dos, pia causa, æquiparantur.*
4. *Dotium duarum conditio æqualis est, nisi altera tempore præcedat.*
5. *Iudicandum est in dubio pro dote, & Ecclesia.*
6. *Fiscus quando acquirit ius ad bona delinquentis.*
7. *Fiscus quando habeatur loco hæredis.*
8. *Fiscus quando postponitur priuato.*

PRobabilis verò dubitatio est: An tacita istiusmodi hypotheca, quam in bonis eius qui Ecclesiam spoliauit, læsit aut destruxit, constituimus, tacitæ hypothecæ vxoris, quam pro dote in bonis mariti habet, præferri debeat nec ne, si fortè versemur in ea regione, in qua priuilegium fiscum excludit, seu si dotis & inuasionis tempus difforme sit? Et sanè cùm Iustinianus tantopere mulierum † misereatur propter 1
obsequia, quæ maritis præstant, propter partus periculum, & propter ipsam liberorum procreationem, pro quibus multa in

legibus nostris inuenta sunt priuilegia, vt velit eas omnibus mariti creditoribus quantumuis anterioris temporis prærogatiua vallatis præferri. *l. Assiduis. C. Qui potiores in pignore habeantur.* Et cum Vlpianus tam seriò asseueret, dotis causam semper & vbique præcipuam esse, ac Reipublicæ interesse, dotes mulieribus conseruari, cum dotatas esse fœminas ad sobolem procreandam, replendamque liberis ciuitatem maximè sit necessarium *l.1.ff.* ꝫ *.solu.mat.* vtiq; generalitas ista exclusionis aliorum creditorum, etiam ad Ecclesiam pertinere videtur, quia verba generaliter prolata, generaliter sunt accipienda. *l.1.§.generaliter.ff.de legat.præstand.* & qui omne dicit, nihil excipit *l. A procuratore.C. Mandati l.si pluribus l serui. §.*
2 *fin.ff.de legat.1.* eoque interpretum animus in re dubia & obscura magis propendere debet, vt correctio † legis euitetur, *l.sancimus C. de testamen. l. præcipimus. C. de Appel.* & vt pro dote iudicent. *In ambiguis.ff.de iure dot.* Eoque pertinet, quod qui in causam refectionis mutuam pecuniam credidit, tametsi priorem tacitam ac priuilegiatam hypothecam habeat, vxori postponitur; *id quod latè confutatis aliorum erroribus defendit Salycetus ad authent. Quo iure C. qui potio. in pign. & ad l. interdum ff. eodem. & Iason ad l. creditor. ff. si certum petatur. & Anton. Negusant. in tractat. de pigno. secundo membro quintæ partis, num.16. versic. 6. restringe.* Et quod Angelus *ad d. §. fuerat* respondit, quemcunque priuilegiatum tacitam hypothecam habentem, solo fisco excepto, in contractu, mulieri dote in repetenti postponi.

E contrario verò considerant alij, quod non tantùm dos,
3 pia causa, & Ecclesia æquiparantur, iisdemque priuilegijs, & prærogatiuis † gaudeant, *vt aiunt Ioannes Andreas, Anchoranus & Dominicus ad cap.1. de restitutio. in integ. l.6. per textum in c. donare. ti. qual. olim feud al. poter. Præses Euer. in loco de dote ad piam causam. Tyraquellus de pia causa priuilegio 140.* verum etiam maior habetur ratio & fauor pię causæ quam mulieris, *vt not. idem Tyraquellus d. loco priuilegio 113. & 147.* Licet enim mulier intercedendo pro alio beneficio Senatusconsulti Velleiani tuta sit, excipitur tamen, si in fauorem piæ causæ fideiussit. *Roman. in auth. similiter. in tertio speciali contractuum C. ad legem Falci. per l. dotare & l. penul. & vlt. C. ad Sena-*

Senatusconsultum Velleia. adeoque existimant regulæ illi locum esse oportere, quod qui prior est tempore, potior est in iure. *d.c.qui prior.* Alexander enim dum *cons. 184.li.6.* respondit, tacitam hypothecam vxoris, Ecclesiæ præferri, loquitur de contractu, cui & vxor & Ecclesia insistit. Diximus verò *proximo capite*, Ecclesiam in bonis illius, qui eam pernicioso, & scelerato consilio diripit, diruit, vastat & expilat, iure quodam singulari, atque ex æquitate canonica tacitam hypothecam habere.

Et sanè in posteriorem illam sententiam procliuior sum, si vt dictum est, vel eo loco versemur, quo nullus est vsus confiscationis, vel si ante contractas nuptias atrox hoc & impium scelus admissum est, vt sic non sit deterior conditio Ecclesiæ, quam esset prioris dotis, cui illa æquiparatur, si forte is qui crimen admisit, priorem aliam habuit vxorem. Etenim cum 4
de duarum dotium restitutione † agitur, illius conditio potior est, quæ tempore ante antecedit, *dicta l. assiduis, vers. exceptis.* Et cum adhuc sub iudice lis sit, sententia Salyceti, eorumque quos ille in suam opinionem de præferentia creditoris in refectionem mutuãtis pertraxit, vera sit necne, vt quam pleriq; probant, pleriq; verò manifesto textu *in §. his cons. est, in aut. de æqual. dot. in ver. posterior creditor*, improbant ac reijciunt, *quod latius ostendit Didacus lib.1.cap.7.num.4. variarum resolu.* nullum certum, fixum & indubitatum argumẽtum inde constitui potest, & vt rectè monet Negusantius *prædicto loco*, fauorabilior est causa Ecclesiæ, quam alicuius priuati huiusmodi creditoris. Et sicut in dubio † pro dote iudi- 5
candum, siue de illius constitutione, siue de illius restitutione agatur, & tam in modo procedendi, quam in modo decidendi *d. l. in ambiguis. ff. de iure dot. Bartholus, & alij ad l. 1 solut. matr.* ita quoque in ambiguis pro Ecclesia aliisque † ijs & fauorabilibus causis iudicandum esse respondit Decius *ad l. in ambiguis. vers. & quod dicitur. ff. de reg. iuris* Priuilegiatus verò contra eum qui simili priuilegio gaudet, iure suo non vtitur. *l. verum § item quæritur. ff. de minor.* Et quod Iustinianus omnibus anterioribus creditoribus causam vxoris prætulit, ita accipi, & intelligi debet, vt eorum verborum generalitas ad iuris communis intellectum restringatur *l. Quæro. §. inter*

 loca-

locatorem. ff. loca. l. vt gradatim. §. 1. ff. de mun. & hon. l. 2. C. de noxal. act. scilicet vt ea quæ alioqui pari ratione à iu e excipiuntur, non censeantur esse comprehensa, *iux a ea quæ f. sè notant. ad c. in generali. de regul. iuris. in 6. Ioan. Mon. & Philip. Francus.*

De prælatione fisci nihil hoc loco attinet dicere. Nam vt delinquens in bonis per confiscationem iam Principi acquisitis, ei amplius aut delinquendo aut contrahendo præiudicare non potest, ita quoque causa fisci, Ecclesiæ quæ ante læsa seu expilata fuit, præiudicium aliquod non facit, eoque
6 minus, quod paucis duntaxat casibus exceptis, fiscus † ad bona delinquentis ante sententiam latam ius non habet. *l. eius, qui delatorem. ff. de iure fisci l. ex iudiciorum. ff. de accusat.* & pœnis, fiscalibus creditores anteferri constat, *toto titul. C. pœnas. fiscalib. credit. antefer.* Estque certi & explorati iuris decisio, quod fiscus ad quem bona damnati deuoluta sunt, loco
7 hæredis † habetur, *vt volunt Martinus de laudi. in tract. de fisco, quæst. 86. & Matthias de Affli. in tract. protom. §. 4* adeoque damnum à delinquente illatum refundere debet, quatenus vires eorundem bonorum patiuntur. Igitur quod Anton. Neguſ. *d. loco in 4. memb. 2. part. num. 115.* ait, fiscum reliquis creditoribus ex delicto, inter quos Ecclesia hoc loco numerari, & reputari debet, præfe rinta demum verum est, si cæteri creditores non ad damni illati reparationem agant, vt hic facit Ecclesia, sed ad pœnam, quæ etiam illis aduersus delinquentem iure conceditur, vt in furto, rapina, & similibus. Etenim
8 nim † in causa onerosa priuatus creditor, fisco non nisi lucrum ambienti, & titulum lucratiuum prætendenti, omni iure præfertur. *Neguſ. d. loco num. 118. & Iacobus de Beluiſ. ad l. 1. in fin. C. ad toll.* multoque magis Ecclesia, quæ tot singularia & specialia iura habet, & quæ non debet esse deterioris conditionis, quam priuatus, *vt ait Franc. Mingon. ad consuet. Andegau. tit des seigneurs ar. 61. n. 5.*

CAP. VI.

Remissio, seu abolitio delicti à Principe impetrata, vtrum Ecclesiæ in iure quæsito præiudicet?

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum.*
2. *Principis intentio præsumitur esse talis, qualis de iure esse debet.*
3. *Rescripta Principis sunt accipienda sine alterius praiudicio.*
4. *Remissio homicidij præsupponit pacem offensorum.*
5. *Princeps rem alterius quando auferre possit.*

QVod si vero post admissum istiusmodi delictum, is qui hoc damnum intulit, & impias suas manus rerum sacrarum contrectatione fœdauit, ad meliorem mentem ac vitam reuersus, & hoc tam dirum scelus confessus, gratiam, abolitionem, & remissionem à Principe consequatur, id quod fieri posse constat ex *titu. de pace Constant. in princ. in vsibus feud.* & etiam pro bono pacis subinde fieri videmus: nihilominus tamen, iuri & hypothecæ Ecclesiæ nullum inde præiudicium generatur, neque in foro canonico seu conscientiæ, quia peccatum † non dimittitur, nisi restituatur 1
ablatum, *c. peccatum de regul. iur. in 6.* neque etiam apud iudicem secularem: Nam cum mens ipsius Principis præsumatur † esse talis, qualis est legis, & sicut de iure esse debet, *vt ait* 2
Bald. ad l. ex facto in 4. not. ff. de vulg. & pup. subst. ne inde iniuriarum nascatur occasio, vnde iura nascuntur, *l. Meminerint C. vnde vi.* Lex autem, teste Pomponio, id quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non sinit, *l. Id quod nostrum. ff. de reg. iur.* & sine culpa, nisi subsit causa, aliquem non punit, *c. sine culpa, de regul. iur. in 6.* benigna interpretatione receptum est, quod sicut rescripta & priuilegia Principis alieno iuri non præiudicant, *l. Nec auus. C. de emanc. lib. l. 2. § merito. & §. si quis à Principe. ff. ne quid in loco publico*: ita quoque omnis remissio † seu indulgentia à Principe impetrata, 3
sine diminutione iuris alteri quæsiti facta fuisse intelligitur, *vt not. Andreas de Iser. ad c. 1. §. præterea vasallus num. 90. tit. Quæ fuit prima causa. Aegidius Bell decis. 743 Bar. & Iason ad l. Gallus. §. & quid ff. de lib. & posth. Paris. cons. 78. Hieron. Gigas de crim. læsæ maiest. tit. de pæn. committ. crimen læ. ma. c. 20.*

Quo modo Panormit.*cons.6.lib.2.* & Thomasius *consil 34.* & Chassan.*ad constit. Burg.tit.de Iust.& iure.Rub.si aulcun commet.n.158.& n.190.* scribunt, quod quando Princeps remittit pœnam corporalem aut pecuniariam applicandam fisco, vel quando indulget homicidæ, semper in dubio præsupponit
4 † & includit pacem, seu reconciliationem hæredum defuncti cum satisfactione, & pœnam pecuniariam applicandam parti. Vt rectè dixerit Baldus, *ad l.venia.C.de in ius voc.* quod rescriptum in quo Princeps ius partis læsæ remittit, esse nullum: *quod refert & sequitur Chassan.cons.27.col.2.* veluti contra intentionem Principis & per importunitatem impetratum, *leg.*
5 *1.C.de petit.bon.subl.* Et licet † Princeps subinde, non quidem iure ordinario, sed tantũ de plenitudine suæ potestatis, & ex vrgente aliqua causa, possit rem alterius auferre *l. Ita verberatum. ff. de rei vend.* in dubio tamen hoc facere non præsumitur, *secundum Thomas.consil.35.num.10.& Andream de Iser. tit. Quæ sunt regalia, ad verbum Committentium:* Et etiamsi aliud vellet, ad restitutionem æstimationis teneretur. *Decius ad d. l. Id quod nostrum num. 3.* & hæc eius voluntas subditis eius prædicare posset, sed Ecclesiæ, quæ in his ei non subijcitur non posset, *per ea, quæ notant Felynus & alij ad cap. Quæ in Ecclesiarum, de constitut.*

CAP. VII.

An Magistratus, qui direptionem Ecclesiarum non impediuit ad reparationem eiusdem teneatur?

SVMMARIVM.

1. *Ecclesia quæ ex negligentia Prælati læsa est, contra eum agere posset.*
2. *Rectoris piorum locorum negligentes puniuntur.*
3. *Regibus sacramentorum defendendorum cura esse debet.*

4. Con-

4. *Consentire videtur qui ad delicta conniuet.*
5. *Magistratus neglіgens quo pacto puniatur.*
6. *Zelus patrum contra eos qui templa & res sacras violabant.*
7. *Metus & vis quomodo excuset.*
8. *Impossibile neminem obliget.*
9. *Ciuitas quæ non potest resistere hosti, ex deditione in nullum crimen apud suum principem incidit.*
10. *Magistratus an potuit resistere nec ne, pertinet ad officium boni viri dijudicare.*

VVlgatum iuris axioma est, quod damnum aliena negligentia alteri datum, ab eo qui damni occasionem dedit, resarciri debet, *c.fin.de in iniur.& damno dato*, Quod & in Prælato Ecclesiæ, & in eo qui iurisdictioni præest, euidentibus exemplis passim apparet. Ecclesia enim † quę ex negligentia Prælati læsa est, ipsum Prælatum negligentem conuenire potest. *glos.not.in c placuit, in verbo pertineat, 16.q. 3.* Rectores † piorum locorum administrationem & curam negligentes, præter periculum excommunicationis, in quod incidunt, ad damni illati refusionem obligati sunt, *Clem.quia contingit, de relig.dom.* Et iudex qui illam iniuriam non vindicat, ad omne damnum resarciendum tenetur. *§.iudex in tit. de pace tenen.in vsib.feud.* Idem esse dico de iudice seu magistratu, qui delinquentibus non occurrit, & impuras ac sacrilegas manus, sanctuario Domini, sacrosanctis Ecclesiæ sacramentis, victorioso & glorioso Saluatoris nostri signo, atque venerabilibus sanctorum imaginibus, inferentibus non resistit. *Si propterea*, inquit Aug. *persecutor nō fuit Nabuchodonosor Rex, quia scelus in Sam. cōmissum vindicauit iustissimè; quomodo vindicandum est à Regibus quod Christi † Sacramenta exsufflantur. c.Si propterea 23.q.5.* Et iterum Greg.Pon. *ad Gennadium Patricium* scribens ait, *Sicut excellentiam vestram, ex hostilibus bellis, in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet etiam inimicis Ecclesiæ eius omni viuacitate mentis & corporis obuiare. ca.sicut. 23.qu.4.* Alioqui vero ad illud Eleutherij Pontificis memorabile dictum oculos conuertere oportet: *Negligere, cum possis perturbare peruersos, ni-*

(margin numbers: 1 beside "ex negligentia"; 2 beside "Rectores"; 3 beside "ufflantur")

4 *hil aliud eſt, quam † fauere, nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ qui manifeſto facinori deſinit obuiare, c. negligere, 2. quæſt. 7.* Id quod olim quoque ſentiens Cicero 2. *actione in Verrem*, & ipſum Verrem cum fana Deorum ſpoliaret, & eos qui ipſius conatus non repreſſerunt, pari loco habet. Et ſanè ſi iniuriam à proximo auertere tenemur, *c. quinta, de ſent. excom. gloſ. in dict. c. negligere*, & ſi negligens ferre vicino opem petenti, vehementer culpandus eſt. *cap. dilecto de ſent. excom. li. 6.* quantò magis magiſtratus, cuius officium eſt Eccleſiam defendere, & malis hominibus prouinciam purgare, hæreticorum conatibus virili animo obſiſtere, & à domo Dei iniu-
5 riam auertere debet? Etſi † in alijs cauſis negligens, pro qualitate & conditione cauſæ, vel exilio, vel publicatione bonorum, vel aliquot librarum mulcta, vel infamia punitur, *l. ſeruus, C. de vi publ. l. 1. C. de deſert. auth. vt neque miles*: vtique multo magis ad damni ſua culpa illati reſtitutionem obligatus eſt. De qua re plæraque obſeruat Tyraquellus *in tract. de temp. pœn. cauſa 44. & in præfat. nu. 11. cum ſeq.* multaque Rebuffus *in præfatione ad l. vnicam, C. de ſen. quæ pro eo, quod int.* Vbi tam iuris diuini, quam humani loca adducit, ex quibus intelligi poteſt, nihil aut verius, aut æquius eſſe, quam vt is damni accepti reſtitutionem faciat, cuius culpa illatum eſt. Et ſanè quæ indignitas, quantum crimen & ſcelus eſt, hoc in ſancta Dei Eccleſia Magiſtratum permittere, quod in priuatis ſuis ædibus ferre non vellet, armiſque & ſanguine vindicaret, eamque Chriſti contumeliam publicè admittere, quæ iuſto Dei iudicio ad ſubuerſionem multarum prouinciarum ſola ſufficeret? Et vtinam eiuſmodi magiſtratibus o-
6 ptare poſſem cum effectu, feruentem illum amorem † & zelum domus Dei atque Eccleſiæ, de quo *Pſalm. 68.* cecinit Dauid, quique fortem illum Iudam Machabæum, Iudæorumque exercitum, aduerſus caſtra Nicanoris decertantem ita inflammauit, vt exiſtimarent maiorem ſibi curam eſſe oportere periclitantis templi, quam liberorum, *vt eſt Machab. lib. 2. cap. 15.* Vtinam haberent ſpiritum illum ſanctiſſimi Moyſis, qui vbi vidit vitulum, quem fecerant Iſraëlitæ, eundem arripuit, combuſſit vſque ad puluerem, contriuit, in aquam ſparſit, potum ex eo ipſis dedit, iuſ-

iut-

sicque vt poneret vir gladium suum super femur suum, iretque & rediret per medium castrorum, atque occideret vnusquisque fratrem, & proximum suum, feceruntque filij Leui iuxta sermonem eius, cecideruntque in die illa quasi viginti tria millia, & ait Moyses: *Consecrastis hodie manus vestras Domino, vnusquisque in filio, & fratre suo, vt detur vobis benedictio, Exod. 32. cap.* Vtinam attenderent ad sanctum illum & zelosum furorem Phinees, pro honore & reuerentia Dei, quem *25. cap. Num.* tantopere laudauit, & ad iustitiam ei reputauit Dominus, vtinam denique perpenso animi iudicio secum constituerent & examinarent, quam gratum sit supremo numini, eiusmodi sacrilegos à sacris & aris deturbare, cum Saluator noster Christus, vendentes & ementes tantum, è domo patris sui, tam ingenti zelo, & feruenti spiritu, etiam flagris adhibitis eiecerit. Et sanè hoc nomine immortalem laudem ante paucos annos consecuta est Vniuersitas ac ciuitas Louan. quæ grassantibus & inualescentibus vbique templorum depopulatoribus, qui omnia sacra conculcabant & vastabant, armatis studiosis ac ciuibus, cum terrorem cunctis iniecit, vt non solùm propria sua templa, & sacra illæsa conseruarit; verum etiam totum territorium vicinarum ciuitatum ita defenderit, vt nullus eiusmodi hæreticorum quicquam in eo ausus fuerit attentare.

Igitur saltem in subsidium tenentur, si resistere potuerunt. Nam si non potuerunt, † iure excusantur, & saltem in foro exteriori veniam merentur. *Anchar. consil 158. numer. 12.* 7
Etenim, *vt ait Vlpianus*, culpa caret, qui scit & prohibere non potest, & nullum crimen patitur, qui non prohibet, quod prohibere nequit. *l. culpa & l. nullum crimen ff. de reg. iur.* Ideoque neque seruus ex Senatusconsulto Syllaniano, neque vasallus ex iure feudorum, neque miles ex lege militari, occiso Domino, principe, seu præfecto, tenetur aliter, quam si succurrere, impedireque potuit, nec fecit, *l. Si quis in graui in princip. ff. Ad senatusconsultum Syll. Andreas de Isern. in titul. quibus mo. feud. amit. num. 4. l. omne delictum. §. qui præpositum ff. de re milit.* quia qui fecit † quod potuit, legem adimpleuit, *l. Si ideo, C. de his quibus vt ind.* Posse autem vt 8
di-

dicimur id, quod sine euidenti periculo fieri potest. *leg. Nepos*
9 *Proculo. ff. de verb. signif.* Nam quemadmodum † ciuitas pro rebelli haberi non debet, quæ venit contra iuramentum Regi suo præstitum, seseque subijcit Principi alicui potenti cum valido aliquo exercitu eam obsidente, cui si resistere vellet, destrueretur, *vt ait Matthæus de afflictis ad constit. regni, quæ incip. Dubitationem*, sicut & ea ratione Panorm. ciuitates duas scilicet Squinatam, & Constantiam, *cons. 3. num. 5. lib. 2.* Philippus Decius *cons. 690. num. 13.* Hieronymus Gratus *consil. 5. & cons. 51. lib. 1.* Illustrem Ducem Grauiniæ, Ioan. de Imola castrum Duciæ, *cons. 34.* contra Communitatem de Imola defendit, *multisque exemplis confirmant Cotta, in memorab. suis, incip. Imperator, vel Papa, Aymo Crauet. cons. 6. Baldus cons. 36. li. 3. & Thomasius Grammat. consil. 31. & consil. 15.* ita quoque non videtur imputandum Magistratui, qui sceleratis istiusmodi Iconomachis, & sacrilegis non restitit, cum non possit; cum libera mente non fiat, quicquid illicito metu fit. *l. si volens. C. de lib. cau.* nec debet quis dici perpetrasse id, quod vel nolens fecit, vel inuitus passus est, *Gloss. ad cap. Itane, ad verbum putauerit. 32. quæst. 5.* Et quidem potissimum, quando præsidium & auxilium non expectatur, *vt ait Imol. d. cons. 34. vers. At attenta potentia.* Et qui sic metu inducti sunt, nihil conferunt secundùm proprium motum, sed potius pati quàm agere videntur, *l. vim passa ff. De adult. ca. constat. 1. q. 1. c. Qui ex timore. de reg. iur. in antiq.* facileque à Domino indulgetur, per quod salus multorum procuratur. *l. prouinciarum. C. de ferijs.* Et cùm magis sit inspector cordis quàm operis Dominus, non tantum attendenda sunt, quæ fiunt, quantum, quo animo fiant. Id quod eleganti admodum exemplo demonstrat canon *in c. 1. 15. q. 8.* multaque ratione scandali euitandi, vitandique maioris mali permittit lex, quæ alias non permitteret: *ca. non potest, 23. q. 4. c. vt constitueretur, 50. dist. gloss. ad cap. denique. ad verb. venia, 4. dist.* grauiterque respondit Modestinus *ad l. penul ff. ad l. Cornel. de Sicar.* à dispositione iuris recedendum esse, si aliter tumultus sedari non possit. Et generaliter tradunt interpretes, quod nulla Magistratui culpa imputari potest, si diligentia illius nihil omninò profuisset, *Fely. ad c. 1. de offic. ordin. Hypol. cons. 26. Paris de Puteo tract. de Syndicatu,*

ad

ad verbum negligentia, aut si (*vt con.208.num.7.ait Alciatus*) sine maximo periculo contradicere non potuisset: Quemadmodum in simili videmus, quod huiusmodi casu eueniente, parcitur magistratui, qui ex iusta causa ab executione mandatorum Principis aliquantisper abstinuit, *c.cum teneamur & ibi Gl. & Doct. de præ. Mat. de Affl. ad con. inc. volumus, n.7. ru. 93. & ad con. inc. Offi. in fi. & Chass. de consi. Burg. ti. de iust. &* 1
iur. §. vl. n.21. Vtrum verò † resistere potuerit vel non potuerit Magistratus, in æstimatione iudicis esse puto, *iux. not. per eun. Matt. de Afflict. ad d. constit. qua incipit, dubitationem.* Neque enim facile audiendos esse censeo, quibus vis nulla facta, aut in præsentiarum cominari cœpta est, & stulto quodam metu, sancta Dei templa, altariaque conuelli passi sunt, & cùm infiniti essent, omnia sacra à paucis nebulonibus conculcari permiserunt. Nam vt *epistola 7.* scribit B. ille Bernardus. *Hæc est patientia omni digna impatientia, videre dispergentem & sequi, scandala dictantem audire & obsequi. Audire hominem susurrantem, Deum non audire apertè reclamantem.* Sed de his loquor, qui ob verum præsensque ac ineuitabile periculum, iustam habuerunt metuendi rationem. Quomodo Deogratias Episcopus Carthaginensis, pro redimenda vita mitigandaque captiuitate Romanorum, *vt lib. 1. persecutionis Vvandalicæ scribit Victor*, vniuersa aurea & argentea Ecclesiæ vasa distraxit. Non multo aliter, quàm olim Ezechias Rex, qui scripturæ testimonio, in regibus Iuda similem non habuit, numerauit Senacherib Regi Assyriorum trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri, vt è regno Iuda secederet, & propter euidentissimum periculum, in eam rem omne argentum domus Domini accepit, & valuas templi confregit, & laminas auri quas affixerat. *Vt est 4. Reg. 14. ca.* Sic & de sanctissimo Pontifice Leone, *lib. 5. rerum Romanarum* scribunt Paulus Diaconus & alij, quod cùm Gensericus validissimo exercitu Vvandalorum ac Maurorum ad captiuandam Romam ex Africa venisset, & Magistratus Romanus indicasset, Vrbem præsidio vacuatam, in hostis potestate fore, nec pugnando posse defendi, idem B. Pontifex, in tanto periculo constitutus, extra portam Genserico occurrit, & æquis honestisque conditionibus nobilissimæ vrbis deditionem pacisci voluit: Sed à Barbaro & Arria-

Arriano Rege, nihil aliud obtinere potuit, quàm vt abstineretur à cæde, supplicijs, & igne. Itaque cætera tolerauit, tribus tantùm conditionibus in pactum deductis, vrbem nondum occupatam propter instantem calamitatem occupari permisit, ac tertium tandem videre coactus est, paris conditionis sacra cum prophanis, publica cum priuatis. De foro conscientiæ autem hic non loquor, sed de exteriore tantùm.

CAP. VIII.

Ad reparationem Ecclesiæ an teneantur hi, qui tempore belli eam eiusque turrim munierunt, ac pro sua suarumque rerum defensione deformarunt?

SVMMARIVM.

1. *Turres Ecclesiæ quando possunt muniri à ciuibus contra hostes.*
2. *Contributio fit ab omnibus, quando nauis ob tempestatem exoneratur.*
3. *Incendio vrgente, an vicini teneantur ad restitutionem damni, quando illi ne ignis ad se permigret, domum vicini diruerunt.*
4. *Exercitu occupante vnius rustici prædium, eoq; illud nimium onerante, & alia omittente, an vicini ad reparationem vel contributionem teneantur.*
5. *Ciuitas si cum hoste paciscitur cui resistere non potest, an clerici contribuant.*

1 Constat † tempore sæuientis & ingruentis belli, laicos, qui se commode aliter tueri non possunt, Ecclesiam Ecclesiæque turres munire, res suas in eas inferre, & imminentem hostium exercitum inde propellere atque propul-

pulsare posse, non tantùm secundùm leges ciuiles, vt aliquando tamen censuit Baldus. *ad l. 2. C. de summa Trin.* sed etiam iuxta canonicam permissionem, *Innoc. ad c. Cùm in Ecclesia, de Immun. Eccles.* propter bonum publicum & maioris mali euitationem, *Matth. de Affl. ad constit. regni, quæ inc. In locis deman. in fi.* Et quidem potissimum si contra hæreticos & Turcas defensio facienda est, *iuxta distinctionem Henrici de Bohic ad c. cum Ecclesia. De Eccl. ædif. & Ioan. de Turrecrem. ad c. Sanctorum 10 q. 1. num. 4. quem vide.* Sed cum teste Iulio Paulo, adiuuari nos, non decipi beneficio oporteat. *l. In commodato. §. sicut artem ff. Commod.* æquissimum esse censeo, vt hi qui pro sua & suorum defensione, ita Ecclesiam eiusque turres muniendo, formam eius immutarunt, aut deteriorem eam reddiderunt, vice versa ad illius reparationem seu restaurationem teneantur, vt sicut occasionem damni dederunt, ita quoque damnum reponant; eoque magis, quod Ecclesia saluam fecit bonorum ad eos pertinentium causam, quæ alioqui in prædam hostibus facta forent. Nam & in simili respondit Papinianus, quod si leuandæ † nauis gratia iactus mercium factus est, omnium contributione sarcitur, quod pro omnibus datum fuit, *l. 1. ff. ad l. Rhodiam de iactu.* 2
Ad cuius responsi interpretationem notat Albericus quod si vergente † incendio, vt progrediens flamma à vicinorum ædibus arceatur, domus mea deiecta sit, salute eorum ædificijs quæsita, viritim domus meæ, ob communem vtilitatem deiectæ, æstimationem mihi refundere debent, quod & Bartholus probat *ad l. Si alius. §. est & alia. ff. Quod vi aut clam*, & similem quæstionem *ad l. de vsu. ff. de var. & extr. cognit.* proponens, eleganter per eandem legem decidit, quod si † adueniente exercitu, potissima illius portio, in prasidio vnius, & non in prædio alterius collocatur, quæ tamen per plura prædia distribui debuisset, omnes illius vicini contribuere tenentur, *eaque in re Gulielmum Bened. sequacem habet ad cap. Rainutius, ad verbum domum, num. 28. de testam.* Nec multum ei absimile est, quod *consi. 22. lib. 2.* de damno reb. coloni illato, obseruat Coneus, & in magna consideratione habet, cuius id causa factum fuit. Attamē quemadmodum cùm ciuitas damnum alicui in via publica factum & 3 4
vel

vel ex ſtatuto, vel ex mandato Principis, vel pro more regionis, reſarcire tenetur; ita quoque & is ciuis, qui cladem illam accepit, pro ſua quoque parte aut conferre, aut defalcare debet, *vt notat idem Bart. & alij ad l. Ab omnibus. §. 2. ff. de lega. 1. Speculat. in §. Nunc dicendum. verſ. quid ſi damnum. & Bald. ibi in addit. verſ. quod ſi villa:* & Eccleſia, cuius res & bona hac ratione conſeruata ſunt, pro rata ſua tenetur. Id quoque eleganti reſponſo Anchorani probari poſſe puto, qui *conſ 96.*
5 *in c. quæſtione ſuper qua*, ait: quod ſi cum hoſte † potentiore ciuitatem obſidente ac formidabili, certa pecuniæ quantitate numerata, ſe ſuaque ab imminente periculo liberat ciuitas, etiam clerici & Eccleſia pro rata tenentur.

CAP. IX.

De conſuetudine, quæ onus reparationis Eccleſiæ ad laicos vel alios transfert.

SVMMARIVM.

1. *Parochiani an ex conſuetudine teneri poſſint ad oblationem.*
2. *Pontium refectio ad quos pertinet.*
3. *Conſuetudo probari debet.*
4. *Conſuetudo quomodo probetur.*
5. *Conſuetudo requirit actus conformes.*
6. *Conſuetudo non inducitur ex actu metu geſto.*
7. *Conſuetudo vicinorum locorum quando attenditur.*
8. *Rector Eccleſiæ ad quam curam teneatur in reparatione Eccleſiarum.*

Poſt hos, de quibus hactenus diximus, eos ad refectionem ſeu reparationem Eccleſiæ vocandos eſſe cenſeo, etiam ſi laici ſint & † parochiani, ad quos conſuetudo
1 hoc onus tranſmittit. Sicut enim antiqua Eccleſiæ conſuetudo,

do, quæ eſt, quod laici certis quibuſdam diebus ieiunare tenentur: quod ceteris concionatoribus ad eorum Eccleſiam accedentibus alimenta miniſtrent: quod paſtoribus & rectoribus, pro opere & labore honorarium præſtent: & quod certo aliquo anni tempore conſuetam aliquam oblationem faciant: ſeruare debent. *cap. conſuluit. De obſeru. ieiun. cap. ad Apoſtolicam, & ibi Fely. de Simon. Ioannes Franciſ. Ripa. titul. de lege & long. conſu. cap. 14. in fin.* Ita quoque officio iudicis cogi & compelli poſſit, vt conſuetudinem illam reparandi Eccleſiam laceram ſeu ſpoliatam, eueniēte occaſione inſequantur, *Panorm. Cardin. Anchor. Ioan. And. Hoſti. & alij ad c. 1. de Eccleſ. ædif. Ripa, d. loco Steph. Cert. conſ. 53. num. 4. lib. 1. deciſ. capellæ. Tholoſ. penul.* eamque conſuetudinem etiam temporibus Longobardorum fuiſſe, ex eorum legibus *lib. 3. ti. de epiſc. & cler.* conſtat. Verba enim earum ſunt hæc: *Vt Eccleſias baptiſmales ſeu oracula, qui eas à longo tempore reſtaurauerint, mox iterum reſtaurent.* Et iterum paulò poſt. *Vt de reſtauratione Eccleſiæ vel pontis † faciendà, aut ſtrata reſtauranda, generaliter faciant homines, ſicut antiqua fuit conſuetudo.* Et 2
cùm conſuetudo ſemel introducta non deſinat, licet ciuitas vel vniuerſitas aut per contagionem & vim peſtis, aut per belli calamitatem ad paucos homines redigitur. *cap. ius verò & ibi Præpoſitus num. 4. 6. diſt.* certè non eximuntur hoc onere incolæ numero eorum diminuto; ſed an ex parte aliqua ſubleuentur, paulò inferius dicemus.

Quoniam verò conſuetudo eiuſmodi in facto conſiſtit, vtique ab eo, qui illam allegat, probari † debet, *vt notatur per gloſſ. ad l. 1. in ver. probatis, & ibi Bald. n. 1. not. C. Quæ ſit longa conſ. & Bar. ad l. 2. q. 27. in fi. eo. ti. Ale. con. 67. li. 7.* Tametſi. n. 3
iudex ex officio ſe poſſit informare de conſuetudine, quæ ordinem iudicij reſpicit, & in qua de modico præiudicio agitur, *vt ait Bald. ad l. filiuſfam. §. veterani. col. 2. ff. de Procur.* conſuetudo tamen quæ ad cauſæ deciſionem pertinet, quæque maioris momenti eſt, pleniorem probationem requirit. *Bart. ad d. l. de quib. in 4. principali. ff. de legib. Soc. conſ. 39. lib. 4. Dec. conſ. 402. n. 12.* Et id quidem † vel per inſtrumenta, quorum 4
vſus ex antiquo apparet, *l. vetuſtiſſimam, C. de iure dom. imper. Socy. conſ. 94. lib. 1. Curt. iun. conſ. 106. Bal. conſ. 38. lib. 3. Ioan.*

Neuiſ.conſ.9.n.29.Dec.conſ.404. vel per teſtes, qui deponant de viſu actus, cuius conſuetudo allegatur de actuum frequentia, & temporis diuturnitate, videlicet, tales actus factos fuiſſe ita & taliter, quod appareat interueniſſe tacitum conſenſum populi, vel maioris partis eiuſdem, *vt eleganter decidit Cyn.es ad d.l.2.col.12.verſ.Sed quæro quid deponant.Et Decius d. conſ. 402. num. 14.* Id quod de hac ipſa noſtra conſuetudine reparandi Eccleſiam, *præd.loco, num.5.* ſentiens Ripa, ait requiri, quod populus varijs actibus reparationis vſus fuerit, ex quibus conſuetudo eiuſmodi cauſari poſſit, etenim ex vno actu eam non induci, nihilque in contrarium vrgere, quod dicitur *in c. cum de beneficio. de præb. in 6.* ex vnico actu cauſam ſucceſſiuam habente, conſuetudinem induci poſſe: quia non de ipſo opere agimus, quod cauſam permanentem habet, ſed de impenſa operis, quæ momentaneam cauſam continet. Ac deinde verò, vt ex vnico actu dicatur inducta conſuetudo, neceſſe eſt, vt actus ille effectum ſortiatur. *Pan. in c. fin.de conſuet.* At cum populus contendit expenſas repetere, actus reparationis effectum non habet, ſic vt qui à ſe hoc onus excutere, & in plebem transferre ſtudet, ex alijs actibus curſuque temporis præcedente, conſuetudinem illam inductam eſſe, probare tenetur, ſiue id tempus ſit decem annorum quod ad inducendam conſuetudinem, quæ eſt præter ius, ſicut eſt iſta, ſufficit, *Panorm.in d.cap fi. num.11.Gloſſ.Ange.& Iaſ.in d.l.quib.Ioan.de Amic.conſ 8.Par.13.& conſ.25.l.1.Rol.à Valle conſ 3.num.37.* ſiue aliud longius & prolixius, in quo variæ iſtiuſmodi reparationes occurrunt. Variæ, inquam, hoc eſt multiplices & repetitæ, non omninò difformes. Conſtat
3 enim conſuetudinē † formaliter articulandam & probandam eſſe. *Oldra.conſ.24. Faber ad §. ex non ſcripto: Inſt.de iure nat. Alex.conſ.6.lib.1.gl.ad ca.1.de præſcr.in 6.* Addit prætereà *d.loco* Ripa *num. 2.* quod ad hoc vt ex vſu populi præſens iſta conſuetudo inducatur, inter cætera requiritur, quod populus fuit in tali vſu, animo conſuetudinem inducendi: Nam cum tacito populi conſenſu naſcatur, *d. l.de quibus,* non poteſt illa conſtitui, vbi animus à quo conſenſus dependet, deeſt, *l. conſenſu ff.de act. & obligat.l. Si per errorem, ff. de iuriſdict. omnium iudicum.* Cenſebitur verò animum inducendi conſuetudinem

dinem non habuisse, si consiterata illius negligentia, ad quem onus refectionis pertinet, eum prius ad reparationem illam faciendam interpellauit & admonuit. Etenim hoc illius factum omnem donationis præsumptionem excludit & auertit. *l. Nesennius. ff. de negot. gest. l. qui alena. §. fin. ff. de acqui. hæred.*

Pari quoque ratione, etiam ex diuersis actibus reparationis, consuetudinem non esse inductam dicam, si incolæ & parochiani, vel minis † & metu superioris, vel falsa & dolosa 6
persuasione, & ad refectionem Ecclesiæ inducti sint, aut si particulares tantum & priuatæ nonnullæ personæ id fecerunt. Etenim consuetudo, quæ violentum initium habet, iure improbatur, *vt late notat Paris. d. cons. 25. lib. 1. & cons. 27. eod. lib.* & dolo inductus ad aliquid faciendum, exceptione seu allegatione consuetudinis non vrgetur, *idem Parisius cons. 25. n. 31. li. 4.* non magis, quàm si constare posset, quod multis annis, liberali animo, ex pietate, & zelo religionis, non etiam intentione introducendæ consuetudinis, quis reparasset, *iuxta ea quæ notat Marianus Socynus nepos consil. 98. lib. 3.* & quod à priuatis quibusdam hominibus factum est, communitati seu vniuersitati præiudicium non facit, *secundùm eundem ibi. Et latè Iason consil. 40. lib. 4.*

Quid † igitur, si in loco quo Ecclesia ista sita est, con- 7
suetudo istiusmodi non reperitur, sed in omnibus vicinis Ecclesiæ & locis? Quid item si diuersæ in eodem loco consuetudines probentur? Sanè posteriore casu in re dubia stabitur consuetudini, quæ iuri communi conformis est, aut certè ipsis legibus canonicis locis est, si ab his vtraque dissentiat, *secundùm Decium consil. 11. & cons. 129. & Ioann. de Neus. d. loco, & cons. 28. num. 2.* Priore verò casu, sicut consuetudo vniuersalis territorij, ad omnia loca eiusdem territorij, in quibus nunquam fuit obseruata, extenditur, & in quibus particularis alia consuetudo esse non probatur, *ca. tua. de decim. l. venditor. ff. commun. præd. Oldradus. consil. 267. Panormitan. consil. 71. lib. 2.* quod & de consuetudine prouinciæ, diœcesis & ciuitatis, *dicto consilio 2. numero 38. libro quarto* respondit Parisius: ita quoque existimo eam in hoc loco seruandam esse, quæ & in tota diœcesi, prouincia,

ciuitate metropolitana, ac in locis vicinis communis est. At si vero consuetudo diœcesis iuri communi conformis sit, ea vero quæ in vicinis locis seu Ecclesijs frequentatur, diuersa: verius esse puto, non vicinarum illarum Ecclesiarum, sed generalem consuetudinem Diœcesanam spectandam esse, & quidem potissimum, si hæc de qua quæritur Ecclesia, vicinis illis annexa non sit, *Doct. ad cap. fin. Archid. & ad cap. super eo, de censib.* quod & Castren. *consil. 310. incip. in instrumento dotali lib. 1.* & Oldradus *cons. 244.* & Dec. *consil. 389.* & Aymo *de antiq. temp. part. 4. num. 52. cum seq.* voluisse videntur. Apertius verò Henric. Bohic, *ad ca. cum olim de consuet.* dum ait, quod ad vicinorum locorum consuetudinem à iure difformem non respicimus, quando consuetudo generalis diœcesis seu prouinciæ contraria apparet, *ca. de his 12. distinct.* quasi turpis sit pars, quæ suo non congruit vniuerso, *c. quæ contra mores. 8. distinctione.*

Quamuis verò de consuetudine parochiani ad reparationem Ecclesiæ teneantur, credo tamen, quod Rector † Ecclesiæ nihilominus hac in parte debet suam sollicitudinem
8 impartiri. Licet enim per consuetudinem exoneretur à sumptibus præstandis, non tamen eximitur à cura & sollicitudine impendenda *arg. leg. Si domus. ff. de seruit. vrb. prædiorum*, eoque magis, quod ipsius interest, non tantùm propter decorem Ecclesiæ, verum etiam quia episcopo, si opus est, de eiusmodi reparatione rationem reddere debet, *cap. 1. 11. quæst. 3.* Audiet igitur rationes refectionum factarum, itemque & legatorum ad vsum Fabricæ relictorum, dabitque operam, ne quid in his desit. *Ita in specie decidit Ioannes de Athon. ad cap. improbum, in glos. magna, in verbo, Ad hoc tenentur. tit. de domibus Eccles. ad constitutiones legit. regionis Anglic.*

CAP. X.

Populo ad refectionem Ecclesiæ obligato, vnde sumptus præstari debeat.

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Parochiani quomodo contribuant ad reparationem Ecclesiæ.*
2. *Collecta quomodo imponatur.*
3. *Taxatores collectarum quales esse oporteat.*
4. *Taxatores iniqui qua ratione puniantur.*
5. *Appellare licet ab iniqua taxatione.*
6. *Domicilij translatio an liberet à solutione collectæ, aut à reparatione.*

QVando consuetudo loci legitimè introducta & probata, onus reparationis Ecclesiæ in plebem reijcit, censet Ioannes de Athon *ad constitutionem, quæ incipit Improbam, ad verbum, ad hoc tenentur, tit. de domib. Eccles. ad constit. Anglic.* quod vnusquisque † parochianus tenetur ad 1
hoc iuxta portionem agri, quem intra ipsam parochiam possidet, & iuxta numerum animalium quæ ibidem nutrit. *arg. l. vlt. C de immu. nem. conced. lib. 10. & l. penult. C. de omni agro. deserto,* quasi hoc onus personis ibidem habitantibus, Ecclesia vtentibus, & sacramenta sua ibidem accipientibus, pro modo & ratione rerum suarum imponatur, & vt ait Iason *ad l. placet. C. de sacros. Eccles.* secundum quod quis est æstimatus in libris communitatis, ita taxatur: appellaturque tunc propriè collecta, † vt quæ non habet certam & limitatam for- 2
mam; sed cuilibet secundum patrimonium & occurrentes necessitates imponi solet per magistratum loci, aut per eorum deputatos, quos discussores, æstimatores, seu peræquatores, leges vocant, *l. peræquatores. C. de censib. lib. 11. & rub. C. de discuss. lib. 10.* quousque, *vt ait Rolan. à Valle conf. 66. num. 54.* homines bonæ & timoratæ conscientiæ esse oportet, qui nulla amicorum seu cognatorum affectione ducti, vel gratiam vel iniustitiam faciant, semperque cogitent cauendum esse, ne onus quod debet esse multorum, pauci ferant alijs sublevati. *Bald. conf. 410. lib. 5. per l. actores. C. de exact. trib. libr. 10.* 3
neuè pauperibus, quorum nota paupertas est, molestiores

fiant, *secundum Lucam de Penna ad l. 2. C. de quibus muner. nemini,&c.& Ioan.de Platea ad l.omnes 1. C. de annonis.* intelligentes etiam hoc periculum sibi imminere, vt si iniquum taxasse, & iniustitiam commisisse deprehensi sint, omni honore priuentur, compellanturque ad soluendum illud totum, quod sua iniqua sententia ascripserunt, *lib. 1. & ibi Ad. C. de discussor. Lucas de Penna ad l. fin. C. de anno. & Rolandus à Valle loco praallegato.* Hi verò, qui se ab his grauatos esse
4 conqueruntur, † si à criminali istiusinodi accusatione abstinere, & iniquos istiusinodi discussores, ad infamiam, eiusque quod iniquè taxatum est, solutionem non adigere, sed ciuilius agere malint, vtique datur ijs querela infra annum, post quem non audiuntur, minoribus & Reipub. causa absentibus exceptis, *l. Qui grauatos. C. de censib.* aut nisi alio deinde tempore nimium grauentur. Etenim in his quæ successiuum grauamen continent, quoties id de nouo emergit ac nascitur, præteriti temporis solutio aut præstatio non præiudicat *l. 1. & 2. & ibi Dd. C. de his qui sponte mun. lib 10. Alex. con. 33. li 5. Lud Goz. ad. cons 23. Dd. ad c. cum accessisset. De const.*

Sed tamen hæc ita, nisi aliquis dictorum parochianorum, ante impositam istiusinodi collectam alio domicilium transtulisse probetur. Nam sicut non tenetur ad collectam impositam in villa ad quam vadit, *l. incola. 2. ff. de mun. l. prouidendum C. de decur l 1. C Vt nullus ex vicar.* ita quoque non tenetur ad eam, quæ imposita est vbi habitauit, posteaquam discessit, *d. l. incola, & l. 2. eod. tit. l. 1.* vbi etiam id expressè decidit Ioan. de Platea, *C. de incol. lib. 10.* Quo loco similiter decidit, quid iuris sit, si inter villam à qua recessit, & inter eam ad quam domicilium transtulit, hæc quæstio moueatur: vtrum ante impositam collectam fuerit domicilium, necne, quem vide.

CAP. XI.

An forensibus ratione bonorum quæ in loco possident, collecta pro reparatione Ecclesiæ imponi possit?

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Prædia regulantur secundum consuetudinem loci.*
2. *Prædia an sint tacitè obligata pro Collectis.*
3. *Forenses an teneantur ad reparationem pontium, murorum & Ecclesiarum.*
4. *Onus reparandi Ecclesiam an sit personale an reale.*
5. *Forenses an teneantur ad reparationem campanarum.*
6. *Forenses an per statutum aut priuilegium ad collectam vrgeri possint.*

CVm autem pro modo & facultate bonorum, ad reparandam Christi Ecclesiam subditis onus imponatur, *vt proximo capite dictum est*, dubitatum fuisse, memini, an forenses qui in parochia, cuius Ecclesia refectione eget, fundos & prædia possident, in contributionem vocari, aut collectis istiusmodi grauari possint? Et sanè rationem dubitandi facit, quod prædia † eorum in alieno territorio sita, 1
conditiones & naturam eiusdem sortiuntur *l. pupillus. §. territorium, & ibid. ff. de verb. signif.* Et quod prædia † non solum 2
ciuium & incolarum, verum etiam vniuersaliter omnia existentia in territorio, sunt tacitè hypothecata pro collectis pro munere patrimoniali, ac vrgente publica necessitate, imponendis. *le. 1. & 2. & ibi Baldus. C. in quibus cauf. pign. tac. contr. Alber. in l. Idem Iulian. §. hæres. ff. de leg. 1. l. rescr. §. fin. ff. de muner.* Et si ciuitates quædam habent prærogatiuam, vt hi qui possident in suo territorio prædia, certum quid frumenti præstare debeant in singulos annos. *l. fin. §. præterea. De mune.* igitur in contrarium est ius commune, Vt rectè dixerit Pan. *ad cap. Non minus, de immunit. Eccles. & consi. 38.* quod Forenses † ad restaurationē murorum, viarum, pōtium, & aggerum 3
tenentur; *Quod & Alexand. cons. 70 lib. 2.* & *Corneus cons. 209. lib. 4. probat.*

Quibus tamen non obstantibus existimo contrarium esse verum, quia hoc onus † non est onus mere reale, sed 4
mixtum; & imponitur personis principaliter, licet fiat taxatio respectu rerum, *Glossa & Bartolus ad dict. l. rescripto. §. fin.*

Ideoque cum persona forensis, neque ratione domicilij, neque respectu originis, Magistratui dicti loci subiecta sit, vtique collecta ei imponi non potest. *Bart. in l. 1. C. de mulier. & in quo loco. & in l. libertus §. sola. ff. Ad municip. Decius con. 385. Boerius decis. 260. num. 11.* eoque minus, quod hoc onus non habet certam & determinatam præstationem; sed imponitur per accidens, varioque modo, secundum cursum temporis, & euentum rei, aliquando plus, aliquando minus, ita vt rectè extraordinarij muneris appellatione contineatur, *vt notat Iason ad d. l. placet. & Aretin. cons. 132.* quod munus ad forenses non pertinet. *Bart. in d. §. sola. Socynus cons. 129. lib. 1.* Maximè cum prædicta Ecclesia in exhibitione Sacramentorum, celebratione Missæ, concionibus, rebusque sacris, non magis illis seruiat, quàm quibuscunque exteris & peregrinis illic transeuntibus, & fortuitò aliquo casu rem sacram audientibus, & ad Ecclesiam deuotionis causa accedentibus, *Id quod pluribus verbis explicant Ioann. de Platea & Rebuff. in l. Cum neque, C. De incol.* Argumenta verò quæ ex aduerso proponuntur, & dubitationem facere videntur, locum habent, quando onus principaliter imponitur rebus & ad earum vel reparationem, vel tuitionem, vel defensionem. Nam eo casu, sicut Forenses ex eiusmodi reparatione, & commoditatem & vtilitatem percipiunt, & in rebus suis defenduntur, ita quoque æquum est, vt & onus eiusmodi ferant. *cap. secundum naturam. De reg. iur. lib. 6. l. vnica. C de cad. tollend.* Et ita præsentem quæstionem in terminis decidit Stephanus Bertrandi *cons 53. incip. ex themate num. 5. lib. 1.* Dicens non fuisse bene consultum Vasionensibus, qui contra Forenses hoc attentarant, etiamsi de reparatione campanarum tantum agere voluissent, quarum tamen pulsu, tempestates & fulgura ab eorum prædijs arcerentur. *Et rursum idem Bertran. apertissimè de reparatione Ecclesiæ loquens, consil. 126. in fi. eo. li. 1.*

Communiter tamen hæc conclusio, quod forensibus collecta imponi non potest, restringitur primò, quòd sicut de iure ad onera personalia non tenentur, nisi consuetudo sit in contrarium, *vt not. Bar. per illum textum in l. 1. C. de auro Coron. Decius cons. 285. Curtius iun. cons. 60. Socynus iun. cons. 49. num. 26. lib. 1.* ita quoque consuetudine induci potest, vt ratio-

tione bonorum collectam ferant, cuiusmodi consuetudinem communiter per Italiam obseruari, respondent Alexand. *cons. 51 lib. 5.* Bald. *in l. etiam C. de execut. rei iud.* Ias. *consil. 83. lib. 3.* Aretin. *consil. 32.* Aymo. *consil. 111.* Roland. *consil. 32. in princ.* Bellonus *cons. 12.* quo loco existimat, etiam tempus decennij ad introducendam istiusmodi consuetudinem sufficere, *quod & multis modis aduersus alios cons. 25. num 58: sequitur Parisius.* & quidem si similis sit consuetudo in vicinis locis, & si tot actus intercesserint ex quibus tacito populi consensu consuetudinem introductam esse appareat: nam alioqui longioris temporis lapsus foret necessarius, *secundum Antonium Nattam. consil. 447.* Secundò sicut consuetudo eiusmodi valet, ita etiam & statutum, † si modò prædia forensium tributaria facta sunt, aut si populus ille qui statuit, superiorem non cognoscat, *secundum eundem Nattam ibid. & Carolum Ruinum cons. 111. lib. 5.* aut si longi temporis lapsu corroboretur, Paris. *d. cons. 25. num. 77. cum seq.* Quo loco *num. 52. & aliis multis* demonstrat, etiam ex priuilegio à Principe impetrando fieri posse, vt forenses ratione bonorum ad collectam teneantur, *eaque in re Laurent. Syluanum cons. 75. lib. 2. Curtium iuniorem d. cons. 60. num. 8. Ioannem de Neuiz. consil. 66. Nattam d. loco, & alios multos secum consentientes habet, per leg. munerum. §. patrimoniorum & §. præterea de muner. & hon.* Quod sanè priuilegium non v debitur esse iniquum, si reipsa appareat incolas esse pauperrimos, sic vt ex eorum collatione, fructibusq; Ecclesiæ ac clericorum, reparationem fieri non posse constet. 6

CAP. XII.

Parochia si diuidatur, quis antiquam Ecclesiam reparare tenetur?

SVMMARIVM.

1. *Parochia an possit diuidi.*
2. *Ecclesia filialis an teneatur ad reparationem matricis.*
3. *Ecclesia diuisa suo iure proprio vtitur.*
4. *Accessorium sequitur naturam sui principalis.*

1 Ecclesias parochiales, ex legitimis & in iure fundatis ra-
2 tionibus ac causis, subinde diuidi † posse constat, *cap. vacante, de Pr&.* † Sed an parochia legitimè diuisa nouæ Ecclesiæ parochiani, ad antiquæ matricis Ecclesiæ refectionem conferre debeant necne, disputari potest? Sed hanc quæstionem loco superius citato tractans Ioannes de Aton, existimat non teneri, tum quod iniquum foret reparatione duarum Ecclesiaram eos grauari, & duplici onere affici, *arg. l. Si ead. ff. De. assessor, & leg. In nomine. C. de off. praf. prat. Aphrica,* tum quia post diuisionem huiusmodi factam, sunt duæ paro-
3 chiæ omnino distinctæ. † *c. præcipimus. §. sicut duo. 16. quæst. 1.* & noua Ecclesia à veteri, nomine, honore, & onere eximitur, *arg. l. à nullo. C. de Feriis*, nulla habita ratione, quod per eam diuisionem veteri Ecclesiæ præiudicatur, cuius consensus propter authoritatem sedis Apostolicæ, non requiritur.

At si à matrice Ecclesia, per diuisionem capella duntaxat extracta est, sic vt nihilominus incolæ ipsius remaneant parochiani Ecclesiæ matricis: alio iure vtimur, *c. plures autem, 16. quæst. 10.* quia licet ijs fauorabiliter indultum sit, vt propter maiorem commoditatem in noua illa capella sacramenta sua percipere possint: ab onere tamen matricis Ecclesiæ non ideo sunt exempti, *arg. l. Si domus. ff. de seruit. vrb. præd. l. 1. § Si duo. ff. Quorum legat.* inductque capella veluti dependens & ac-
4 cessaria † natura sui principalis, & illius conditiones ac consuetudinem sequetur, *iuxta ea quæ notantur in capit. super eo, de præb. in 6.* Et quamuis parochiani hoc casu duplicis reparationis onera sustineant; tamen cogitare debent, quod hoc euenit vel ex sua propria, vel ex prædecessorum suorum voluntaria imperratione capellæ, ad priuatam suam commoditatem, *arg. l. Fideiussor. §. Si necessaria. ff. Qui satisd. cogantur.*

CA-

CAP. XIII.

De statutis & ordinationibus inferiorum Conciliorum, circa reparationem & intertentionem Ecclesiæ, nauis seu cancelli eiusdem, ac aliorum ornamentorum?

SVMMARIVM.

1. *Cancelli quid sint.*
2. *Verba sunt accipienda secundum communem usum loquendi.*
3. *Nauis Ecclesiæ quid sit.*
4. *Campanæ quot esse debeant in Ecclesia.*
5. *Ornamenta Ecclesiæ an debeant dari multiplicia.*
6. *Ornamenta an debeant refici, & dari pretiosa.*
7. *Vestimenta & vasa Ecclesiæ debent esse munda.*

PAnormitanus *ad cap.1. numer. 3. de Eccles. ædif.* primum locum post consuetudinem, de qua hactenus diximus, tribuit specialibus statutis & dispositionibus, circa reparationem Ecclesiarum factis, cuiusmodi sanè in his nostris regionibus sunt plurimæ, vt ex statutis aut concordatis Conciliorum Tongrensis, S. Trudonis, Ecclesiæ Leodiensis, Geldoniensis, ac aliorum euidenter apparet, in quibus subinde reparatio nauis, exhibitioque calicis, antiphonarij, Gradualis, Missalis, Psalterij, casulæ, Dalmaticæ, Frontalis, campanæ, aliorumque ornamentorum ad eum qui decimas percipit, refectio vero cancellorum appendicumque & aliorum, ad plebem seu parochianos reijcitur, quod ex conuentione ac compositione inter populum ac prælatum inita, factum fuisse memini. Quæ ratio est, vt de his quoque de quibus magnas lites natas esse scio, aliquid dicendum arbitrer.

1 Ad cancellos † quod attinet, sunt qui existimant, eorum appellatione non nisi extremas chori partes contineri. Sunt etiam qui chorum ipsum comprehendi volunt, ideo quod ex colloquio Ambrosij Episcopi, atque Theodosij Imperatoris, *de quo scribit Theodoretus, Eccles. historiæ libr. 5. cap. 9. Nicephorus lib. 12. cap. 41. & in tripart. historia tom. 2. lib. 9. cap. 30.* intelligimus, eundem beatum Ambrosium prædictum Theodosio Magno iussisse, vt extra cancellos iret: Id quod eo sensu accipiunt, quasi extra chorum eum ire præcepisset. Sed ad eam interpretationem, si non firmiora & solidiora argumenta
2 mihi adferantur, accedere non possum. Nam cum verba † obscura & ambigua intelligi debeant secundum communem vsum loquendi, etiam si propria significatio repugnet, & cum ad habendum intellectum cuiuscunque dispositionis, sic capienda sunt, prout vulgus ea intelligit, & accipit, *c. ex literis 1. de sponsal. l. Librorum. §. quod tamen ff. de legat. 3. l. Labeo. ff. de suppell. leg.* etiamsi agatur de interpretatione scripturæ diuinę. *ca. Maiores. De Baptismo. de quo plurima congerit Nicolaus Euer. in loco ab opinione vulgi:* non video qua ratione cancelli appellatione aliud accipiamus, quàm id quod chorum & sacerdotes à plebe atque posteriore parte templi distinguit, quodque vulgari atque vsitato nostro idiomate. *Traillien* vocetur, non quidem absurdè & impropriè, sed propriissimè: quandoquidem, *teste Cælio Rodigino antiquarum lectionum li. 5. cap. vltim.* veteres per cancellos intelligebant non ipsum locum qui circumseptus erat, sed aut valuas, aut stationum ianuas, aut firmiora quædam sepimenta, seu interualla scenica, & septa. Id quod euidenter quoque *tam in libro de oratore, quam in oratione pro Quinto* ostendit Cicero, dum vno loco ait: *quasi certarum rerum Forensibus cancellis circumscripta scientia.* Et alio loco: *Si extra hos cancellos egrediar, quos ipse mihi circumdedi.* Et quamuis fieri possit, quod sanctus ille Ambrosius, prædictum Theodosium Magnum, & extra chorum & extra cancellos eius recedere mandauerit, non tamen ideo sequitur, chorum & cancellos idem esse, non magis quam idem sunt, Ecclesia ipsa interior & valuæ templi, aut domus aliqua & porticus seu aditus ad eandem, intra cancellos esse non poterat, qui in choro esse non poterat. Sed vt chorus à po-

ſteriore templi parte diſtingueretur, cancelli efficiebant, id quod etiam ſenſiſſe video inſignem Doctorem, tametſi rarum & paucis notum, Guillermum Lyndevvode *ad prouinciale ſeu conſtitutiones Angliæ, in c. Archidiaconi, ad verbum, cancelli, tit. de offic. Archidiac.* dum ait, quod cancellus eſt interſtitium quod claudit chorum à naui Eccleſiæ. Si quam tamen aliam interpretationem dedit conſuetudo, quod hactenus nondum cognoſcere potuimus, ſentio minimè ab ea recedendum eſſe, *vt l. minimè. & l. Si de interpretatione. ff. De Legib.*

Ex quo etiam intelligimus, nauim † Eccleſiæ, eam corporis Eccleſiæ partem eſſe, quæ extra cancellum eſt, & in qua parochiani ſedent, *quod & dictus Guillermus ibi ad verbum Fabricam, & ad cap. 2. ad verbum, nauis Eccleſiæ tit. de Eccleſ. ædific. expreſſe notat.* Et non totam quidem illam partem nauem Eccleſiæ appellamus, quæ extra cancellum eſt, ſed eam tantum, quæ in medio templi, columnis, parietibus, feneſtris, & tecto conſtat ac ſuſtinetur, ſic vt appellatione nauis, appendices & capellæ Eccleſiarum, in quibus malo & improbato exemplo plerique ambulare ſolent, non contineantur, etiamſi vno eodemque tempore ac opere, naui Eccleſiæ adiungantur, ipſaque nauis ſine his non aliter, quam auis ſine alis conſtare queat. Id quod nuper, ex informatione, quam in cauſa ſuper ea re controuerſa accepi, & in qua deinde ſententiam dictaui, conſuetudine & antiqua interpretatione receptum eſſe pleniſſimè cognoui. 3

De campanis multa referre opus non eſt. Nam † licet Eccleſia parochialis plures campanas habere poſſit, ſicut & alia quæuis, *vt ait Ioannes de Anania, ad capit. Ioannes in principio, De homic.* exceptis priuatis oratorijs. *cap. parentibus. De priuil.* qua de re, & an in monaſterijs Fratrum mendicantium idem quoque obtineat, latè diſputat Oldradus *conſil. 228.* tamen Prælatum cui onus reparationis incumbit, ſtatuta eiuſmodi ad vnius tantum maioris campanæ, quam bannalem vulgò appellant, intertentionem communiter aſtringunt, eamque eiuſmodi eſſe volunt interpretes, vt facile in eo loco exaudiri queat, *ad l. Talis. C. de his quibus vt indignis, & ad leg. 1. §. hoc autem. ff. ad Syll.* 4

In reliquis verò † ornamentis, tametſi caſulæ, calicis & ve- 5

vestimenti, in numero singulari fiat mentio, plerique nihilominus arbitrati sunt, quod locutio illa singularis, etiam pluralitatem in eodem genere in se continet, si pluribus Ecclesia indigeat, quia sicut numerus singularis verificatur in pluribus, cum à iure profertur, *leg. 1. §. 1. ff. de negot. gest. l. 3. §. homines ff. de Vrb. bon. rapt.* ita quoque & indefinita, à constitutione prouinciali, quæ vicem legis obtinet, prolata, cum & vniuersali suo æquipolleat, *cap. Idcirco. §. Ecclesiasticorum, & ibi Card. de elect. lib. 6.* & identitas rationis hoc suadeat, & diuersarum legum similis decisio hoc postulet: Id quod dictus D. Guillermus *ad. cap. 2. ad verb. calicem & ad ca. Sint Ecclesiarum de offi. Archi.* licet dubius, & fluctuans sequitur, æquumq́; esse censet, vt vestimenta Ecclesiæ saltē duplicia sint, ad distinctionem solennium festiuorum, ac aliorum dierum, nisi de consuetudine aliud sit receptum. Addi etiam potest, quod *ad cap. Sint Ecclesiarum, titul. de offi. Archidiac. ad verbum sacerdotalia in prouincia Angliæ*, ait Glossa, quod vbi Ecclesia est pauper, & non habet nisi vnum sacerdotem qui celebrat diuina, non est necesse prouidere eidem de vestibus diaconalibus & subdiaconalibus, cum non sint in ea ministri ad hoc deputati. Et si aliquando occasio inciuit, facilè commodato accipi possunt.

6 Quod si inter eos † qui Ecclesiæ præsunt, & eum ad quem onus reparationis pertinet, de modo & qualitate istiusmodi vestium & ornamentorum, quæstio exurgat, vtique ratio habenda est qualitatum Ecclesiæ & ipsius facultatum, vt secundum quod magis abundat in facultatibus, sic meliora & pretiosiora habeat ornamenta, vt notat D. Guillermus *ad d. c. Sint ad verbum sicut decet.* & Ioannes de Athon *ad cap. improbam De domibus Eccles.* & idem Guillermus *ad cap. 1. ad verbum facultates, de Eccles. ædif.* qui *& ad verbum, reparandum. & ad verbum, modicam pensionem*, hoc totum arbitrio Iudicis relinquit, & voluptarias impensas excludit, *quod & Bonifacius & alij ad Clem. 1. de celeb. miss. & ad ca. 1. ad eod. titu. probant.*

7 Illud sanè in confesso † est, quod vestimenta Ecclesiæ quibus Domino ministratur, & sacrata debent esse & honesta, & calix Domini cum patena, si non ex auro omnino, saltem

tem ex argento fieri debet, nisi extrema paupertas aliud suadeat, nihilque magis curandum est, quam vt omnia munda sint, quæ ad sacrificium diuinum pertinent, *ca. altaris. cap. vestimenta. cap. vt calix. De consecrat. distinctione prima.* Qua de re sui temporis Prælatos, *cons. suo 64.* admonet Dominus Geminianus.

CAPVT XIV.

Reparatio Ecclesiæ, cessantibus statutis & consuetudine, ad quem de iure communi pertinet, & an illi hoc onere grauentur, qui decimas Ecclesiæ percipiunt?

SVMMARIVM.

1. *Reditus & bona Ecclesiæ inter quos diuidantur.*
2. *Decimæ ad quos vsus applicandæ sunt.*
3. *Prælatus quantum conferat ad reparationem ex fructibus aut decimis Ecclesiæ.*

OMnes in eo conueniunt Interpretes. *ad cap. 1. de Eccles. ædif.* quod cessante consuetudine, statuto, seu dispositione speciali, reparatio Ecclesiæ ex ea portione quæ à iure ad fabricam deputata est, fieri debet. Id quod paulò altius repetendum est. Ex sacris canonibus apparet, omnes † reditus & prouentus Ecclesiæ, olim in 4. partes fuisse distributos, quarum vna cedebat Episcopo, altera clericis, 1
tertia erogationi pauperum & sustentationi peregrinorum, quarta verò fabricæ & Ecclesijs reparandis. *cap. Mos est. cap. cognouimus. cap. vobis. cap. concesso. &c. quatuor autem 12. quæst. 2.* Inter hos verò reditus ac prouentus, etiam decimas esse compræhensas non est obscurum. Nam vt *in tract. de dec. quæst. 2. num. 4.* scribit Rebuffus, decimæ à Deo Opt. Max. sunt

2 sunt institutæ, † non tantum pro victu ministrorum Ecclesiæ, vt legi diuinæ liberius vacare possint, *2. Paralipo. cap. 13. & Malach. cap. 3.* aut propter pauperum & hospitum receptionem, *Deut. c. 14.* sacrificiorumque oblationem: sed etiam propter Fabricæ Ecclesiæ constructionem, & tuitionem.

Et quamuis hodie distributio illa antiqui iuris, in omnibus non seruetur, *vt ait Stephanus Aufrer. decis. capellæ Tholos. 459. quæ est penultima:* illud tamen & iure & consuetudine receptum est, vt hoc onus prædictis reditibus, prouentibus, & decimis annexum, cum sequatur, qui eorum vsum, fruitionem, perceptionem, & commoditatem habet. *Francis. Ripa responso seu capite 14. tit. de legibus, & longa consuet. glossa & Dd. ad cap. vnio 10. quæst. 3.* Quomodo & in antiquis Longobardorum legibus *sub tit. de decis. scriptum reperitur. Vt vos episcopi, qui in omnibus nonas & decimas accipitis, in vestra prouidentia sit, quatenus Ecclesiæ & capellæ quæ in vna parochia sunt, emendentur, & luminaria eis præbeatis, & vt in eis presbyteri viuere possint.* Id quod *ibidem*, iterum, *& in præcedente & in sequente lege* reperitur, & expressè ad reparationem seu restaurationem porrigitur, & euidentem rationem habet. Neque enim ferendus est is, qui lucrum quidem amplectitur onus autem ei annexum contemnit, *l. vnica. § pro secundo. C de caduc. tollen.* iuxta illud: *Commoda qui sentit, iungat onus emolumentis. glos. in cap. cum secundum, de præben.* & cum res transeat cum suo onere ad quemcunque possessorem, *leg. si me, & Titium, ff. si certum pet.* vtique prouentus, reditus, & decimæ eiusmodi, cum onere reparationis, ad eum qui percipit & fruitur, transire debet. Quod *ex c. priscis, & d. c. vnio. 10 quæ. 3.* satis confirmatur: vbi si Episc. portiones parochiarum percipiat, ad Ecclesiæ parochialis reparationem obligatur.

3 Recte tamen *prædicto loco num. 7.* adijcit Ripa, habendam esse rationem dignitatis & conditionis prælati, qui decimas percipit, ne vno eodemque tempore aut amplius quam oportet, istiusmodi reparationibus oneretur. Id quod in summis Galliarum Prætorijs sedulo obseruari, ex Ioanne Papone *lib. 1. tit. 1. § 12. arrestorum* cognoscimus. Et vt testatur Guilhelmus Bened. *ad cap. Raynutius, ad verb. Si absque liberis 2. num. 33*

a

de Testam. tertia pars fructuum ad hoc plerumque deputari solet, *iuxta l. ne splendidissima. C. de oper. publ. & leg. fin. C. de vectig.*

CAP. XV.

Prælatus qui decimas habet, an aduersus reparationem Ecclesiæ præscribere possit?

SVMMARIVM.

1. *Præscriptio quid requirat.*
2. *Præscriptio & consuetudo an differant.*

DIximus superius, prælatos Ecclesiæ, consuetudine legitimè à populo introducta, ab onere reparationis Ecclesiæ eximi posse. Sed an præscribendo idem obtineant, disputatum fuit: censetque Hostiensis *in summa huius tit.* quod non, & apertius Franc. Ripa *loco proximè citato, numero vigesimo quarto, nisi* aliquando fuerit requisitus, vt reficeret & impensas solueret. Requisitus verò recusauit, & quidem bona fide † recusauit, existimans se ex iusta causa non 1
teneri; & denique nisi deinde patientia parochianorum accessit, *iuxta notata per Alexand. consil. 131. li. 2.* adeoque excludit prælatos ab hac præscriptione, qui cum non resideant in loco, seque ad hæc onera teneri sciunt, neque requisiti sunt, neque eas impensas facere recusarunt, multaque existunt in quibus non parem vim † obtinent præscriptio & consuetudo, 2
vt notat Francis. Balbus in tractat. præscript. parte quinta, cap. 1. & par. 1. quæst. 10.

CAP. XVI.

Prelatus qui decimas habet, vtrum ad reparationem Ecclesiæ vocari debeat.

SVMMARIVM.

1. *Citatio in omni actu praiudiciali est necessaria.*
2. *Vsufructuarius vocandus est quando circa proprietatem aliquid innouatur.*
3. *Donatio quando praesumitur.*
4. *Socius reparans rem communem quando repetat sumptus.*
5. *Peritis in arte creditur de reparatione.*
6. *Reparatio non debet fieri de putridis lignis.*

VVlgata iuris regula est, *in l. de vnoquoque. ff. de re iudic.* quod vnusquisque citari debet ad eum actum, ex
1 quo damnum † sentire potest, & proinde iuris ac aequitatis ratio postulare videtur, vt ab aedituis, alijsque Ecclesiae administratoribus nulla fiat reparatio, nisi Praelato ipso ad quem onus refectionis pertinet, etiam prius requisito & reficere negligente aut recusante, vocato, vt videat quid, qua-
2 lesque expensas facere oporteat. Sicut & vsufructuarius † vocandus est, quando circa proprietatem aliquid innouatur, *l. is qui fundum, ff. de vsu & vsufruct. lega. Tyraq de retract. conuent. §. 1. glos. 6. num. 29.* Sed quoniam multa fieri prohibentur quae tamen facta tenent. *l. 1. §. biduum, ff. Quando appellandum sit*, in ea opinione versatur Franciscus Ripa *in d. c. 14. num. 10. tit. de legib. & longa consuet.* vt existimet non posse Praelatum se excusare à solutione impensarum factarum, sub praetextu quod non fuit vocatus in conclusione de reparanda Ecclesia, & in constitutione salariorum praestandorum operarijs, sed quod solum potest allegare, plus in fabricam & refectionem impensum esse quam oporteat, *arg. l. si quis negotia, ff. de negot.* Et ideo aeditui administratores seu parochiani volentes repetere, articulare debent eiusmodi impensas erogatas, fuisse necessarias, & vtiles, seque eas fecisse animo repetendi, *l. sed an vltro §. 1. & l. qui cum vtiliter. ff. eod.* Nam si proprio nomine, nulla repetendi mentione facta, eas fecissent, subesset sane dubitatio. *Donari † enim videtur*, inquit Papinianus,
3 *quod nullo iure cogente conceditur.* & vt Paulus ait: *Cuius per erro-*

errorem dati repetitio est, eius consultò dati donatio est. l. cuius, & l. donati ff. de regul. iur. Quomodo alios secutus respondit Angelus *ad l. quidam [illegible]bertus, num. 5. ff. de seruit. vrb. prædior.* Quod si vnus † soc[illegible]m reficit ędificium commune suo no- 4
mine, & suo sumptu, nihil de sumptu recuperat, *l. fin. C. de ædific. priua.* Recuperat verò, si & socium prius interpellauit, & posteaquam ille in mora fuit, etiam eius nomine impensas fecit.

Quod si inter prælatum, & parochianos siue æditu os quæstio nascatur de antiqua forma, & statu Ecclesiæ, & an refectio necessaria sit necne, existimo per † peritos artis eorum- 5
que relationem id terminandum esse, sicut & in simili, *ad l. qui luminibus. ff. de seruit. vrb. prædiorum, num 2.* idem Angelus decidit, quod quando ædificia sunt destructa, & de eius forma est dubitatio, statur peritis in arte, qui obseruare & ponderare debent, ne auaritiæ Prælati nimium tribuant, volentemque lignis putridis † reparationem fieri non audiant, 6
vt ait Ioannes de Athon. ad constit. improbam, ad verbum cum decenter. tit. de dom. Eccles. ad constit. Angliæ, & ne è contra nimio sumptu oneretur. Etenim sicut reficiens domum, vel parietem communem causa suæ domus, non potest agere contra vicinum ad contribuendum pro impensis, *Angelus ad l. nauis, ff. ad l. Rhodiam de iactu:* ita quoque iniquum foret ad restitutionem sumptuum compelli Prælatum, quos Parochiani vel æditui aut commoditatis suæ causa, aut ad ornatum non necessarium fecerunt.

CAPVT XVII.

Reficere debens Ecclesiam, an arbores ad eam pertinentes in ipsius reparationem impendere possit?

SVMMARIVM.

1. *Arbores grandes quis excidere non possit.*
2. *Arbores Ecclesiæ an debeant applicari ad illius reparationem.*

1 SIcut † colonus, conductor, emphyteuta, socius, aut pater administrator bonorum sui filij, grandes arbores seu frugiferas excidere non potest. *l. si merces. ff. loc. l. in fraudem, §. conductor. ff. de iure fisci. l. et si non §. venit, ff. communi diuid. & latissimè Tyraq. de retrac. conuent. §. 3. glos. 1. nu. 23.* ita quoque nec vsufructuarius potest. *l. sed si grandes. l. æquissimum, §. fructuarius. & ibi Albert. qui eum legit sub 1. si cuius, ff. de vsufruct.* nisi tamen arboribus illis ad villæ, seu rei cuius sunt reparationem opus foret, & fundus propterea deterior non esset. *l. Arboribus. d. tit. iuncto intellectu Alexand. ad eandem l. in leg. diuortio. §. si fundum. ff. sol. matr.* Ideoque cum Prælatum Ecclesiæ saltem in vita vsufructuario æquiparent. *Interp. vt notat de pecul. cler. in cap. fin. & in cap. præsenti de offic. ordin. lib. 6. & expresse Dominicus Geminianus cons. 3. num. 7.* non de-
2 sunt fortè, † qui existimant eum arbores ad Ecclesiam pertinentes, & vel in fundo vel in cœmeterio Ecclesiæ natas, ad refectionem eiusdem Ecclesiæ excidere, aut cædere, & applicare posse. Id quod si non dubitanter & absque hæsitatione, propter ea quæ *prædicto loco, num. 28.* respondit Tyraquellus saltem non absurdè dici posse censeo, si & omnes omnino Ecclesiæ prouentus, & omne in vniuersum onus reparandæ & ornandæ Ecclesiæ, ad eum pertineret. Sed si, vt communiter fit, parochiani ipsi seu æditui partem istius oneris ferant, Prælatus vero propter perceptionem decimarum alteram: existimo arbores illas non ad vtilitatem prælati, sed ipsius fabricæ atque æditnorum pertinere, tum quod Prælatis illius loci in quo natæ sunt, iura de vsufructuario loquentia, applicari non possunt: tum etiam quod cum onus reparationis & refectionis decimarum perceptioni inhæret, & ex eo præstari debet, alio & cum nouo Ecclesiæ damno trahi, seu aliunde desumi non potest, *arg. eius, quod notat Baldus ad l. 1. §. ne autem, C. de cadu. tollen.* & hoc onus impositum vni, ab alio exigi non debet.

CAPVT XVIII.

Prælato, ad quem onus reparationis Ecclesiæ pertinet, non facta reparatione necessaria mortuo, qua ratione Ecclesiæ consulitur?

SVMMARIVM.

1. *Decimæ an sint tacite obligatæ pro reparatione Ecclesiæ.*
2. *Prælatus si non reparet Ecclesiam, ex illius bonis reparatio fieri debet.*
3. *Hæres Prælati tenetur ad omissam reparationem.*
4. *Hæres quomodo ex delicto defuncti conueniatur.*
5. *Ecclesia an præferatur creditoribus Prælati.*

IN constitutionibus Anglicanis *tit. de Eccles. ædif. capit. 1.* ita scriptum inuenio: *Si Rector alicuius Ecclesiæ decedens, domos Ecclesiæ reliquerit dirutas vel ruinosas, de bonis eius Ecclesiasticis tanta portio deducatur, quæ sufficiat ad reparandum has, & ad alios Ecclesiæ defectus supplendos.* Et vt rectè *ibidem ad verbum, Ecclesiasticis*, ait glossa. *Talia* † *bona sunt per* 1 *viam tacitæ hypothecæ ad reparationem huiusmodi faciendam obligata.* Idem quoque & mihi dicendum videtur in proposito, vt si prælatus † ad quem onus reparationis Ecclesiæ per- 2 tinet, nulla reparatione facta aut perfecta, rebus humanis eximatur: Decimæ istiusmodi, aut alij beneficiorum ipsius fructus, quos reliquit, authoritate ordinarij, cuius officium est vtilitati Ecclesiæ prouidere. *cap. cleros 21. dist. detineri.* & ex his reparatio postulari potest. Quod si illa non sufficiant, certè æquissimum est, vt ex alijs ipsius bonis patrimoniaibus refectio fiat, & ad hanc illius hæres compellatur, *vt dicit glos. in d. capit. 1. d. loco vers. quid si bona sua, &c.* Nam sicut cum prælatus aliquid de rebus proprijs in rem seu vtilitatem

Ecclesiæ recuperare potest, *ca lator. 2. q. 7.* ita quoque è conuerso, *inquit Henricus Bohic, ad rubr. de pecul. cler. in princip.* Si res Ecclesiæ neglexit, aut eam non vti oportuit, intertenuit, vel ipse vel eius hæres id refundere debet, siue eum ideo ex contractu aut quasi contractu, siue ex delicto aut quasi delicto teneri dicas. Priore enim casu constat, actiones tam contra hæredes, quam hæredibus, ex contractibus & quasi contractibus defuncti dari, *C. vt act. ab hered.* Posteriore vero, li-
3 cet † iure ciuili ex delicto defuncti hæres non teneatur, ni si ex ea parte quæ ad eum peruenit, vel in solidum, quoties lite contestata defunctus decesserit. *l. 1. C. ex delict. defunct.* iure tamen canonico, quo in his vtimur, *cap. quod clericis, de foro compet.* hæres tenetur ex delicto defuncti, etiamsi ex ea causa nihil ad eum peruenit. Et ideo hoc discrimen inter ius canonicum & ciuile constituitur, vt iure pontificio hæres teneatur ex delicto defuncti, non sic iure ciuili, vt animę defuncti consulatur, quam hæres exonerare debet, *c. tua nos, de vsur. ca. In literis, de rapt. c. vlt. de sepult. Carolus Ruin. cons. 20. lib. 4 Rodericus Zuaren. allegat. 26. Ioan. Fabr. ad §. pœnales Instit. de perpet. & temper. act. Et Stephanus Aufrer. decis. Tholos. 70. id quod penè in terminis decidere videtur. Dominic. consil. 3.* Imò quod magis est, existimat Panormitanus *in d. cap. vlt.* ius ciuile à iure Pontificio hac in re non dissentire, sed hæredem teneri ad satisfactionem ratione tacitæ promissionis, aut præcepti defuncti, qui moriens tacitè saltem iniunxit eiusmodi damni refusionem fieri. *De quo latè scribit, & communem sententiam per omnia sequitur Didacus Coua. lib. 3. variar. resolu.*
4 *cap. 3.* Re vera tamen † multum interest, vtrum hic delictum esse dicas, ex quo hæres obligatur, an simplicem contractum vel quasi: Quia si ex contractu vel quasi contractu obligatur, etiam vltra vires hæreditatis tenetur, inuentario non confecto, *l. scimus. C. de iure delib.* Sin autem ex delicto vel quasi, crebriore & æquiore sententia receptum est, quod vltra patrimonium defuncti in eiusmodi specie minimè tenetur. *Fre. cons. 21. Aretin. cons. 148. Et latè Didacus prædicto loc. vers. incip. Illud verò obseruatione dignum est, per text. in d. ca. tua nos, & in d. cap. in literis.* Et hæc satisfactio iniungitur hæredibus iuxta facultates defunctorum, vt rigor iste iuris, aliqua æqui-

tate temperetur. Et quamuis Dominicus Gemin. *d. consil. 3. numer. 8.* delictum hoc constituit, quasi scilicet hic Prælatus, qui percepit fructus, & reparationes non fecit, sed moras quæsiuit, doloso animo, & causa augendi patrimonij hoc fecit: non arbitror tamen hic propriè eiusmodi delictum esse, vt ideo hæredem ex delicto teneri dicas. Nam & in omni defuncto alioqui tale delictum foret, qui suo die pecuniam non soluit, & promissos nummos quantumuis sæpè interpellatus non præstitit, adeoque moram cui dolus inest, contraxit. Sed quemadmodum tutor suscipiendo administrationem bonorum pupilli, tacitè cum eo quasi contrahit, & hæredem suum tacitè obligatum relinquit, *§. Tutores quoque Instit. de obligat. quæ ex quasi contr.* ita quoque & Prælatus, *c. præsenti, §. porro & ibi Dd. de offic. ordin. lib. 6.* qui tutori æquiparatur. *Idem Didacus libro secundo, capit. 15. num. 6.*

Quod † si nemine hæreditatem illius adeunte, bona non sufficiunt, aut si sufficiant, plures concurrunt legatarij aut creditores: nulla est dubitatio, quin Ecclesia legatarijs præferetur: cum legata non nisi ære alieno deducto solui queant, *leg. creditoribus ff. de separationibus. l. 1. ff. ad Trebel.* Creditoribus verò reliquis an præferatur, *superioribus capitibus* diximus, & obiter *ad d. c. 1. Eccles. ædific. ad verbum sufficiat, in constit. Anglic.* notat D. Dominus Guilhermus Lyndevvode, *quem vide.* 5

CAP. XIX.

Successor in Prælatura aut beneficio, qui decimas non percipit, vtrum ad reparationem Ecclesiæ teneatur?

SVMMARIVM.

1. *Successor in Ecclesia censetur vt hæres.*
2. *Successor an teneatur ad solutionem decursæ pensionis.*

3. *Successor quando tenetur stare locationi prædecessoris.*
4. *Successor in dignitate, an teneatur ad Ecclesiæ reparationem.*
5. *Actio personalis quando datur contra singularem successorem.*

Maius dubium in eo est: An successor in Prælatura seu beneficio, qui decimas non percepit, ad reparationem Ecclesiæ à prædecessore suo neglectam & omissam, vrgeri possit? Nam cum successor in Ecclesia, censea-
1 tur vt hæres † prædecessoris, *c. conuenior, 23. quæst. 8. per quem textum ita dixit glossa in cap. 1. de solut. & Hieronymus Gigas in tract. de pension. quæst. 52. num. 1.* videtur pro ijs conueniri posse, ad quæ defunctus obligatus fuit. Et in simili videmus,
2 quod & ad solutionẽ pensionis † decursæ & non solutæ, & ad præstationem decimæ papalis, & ad satisfactionem collectæ, census, decimarum atque iurium episcopalium tenetur, licet fructus non percepit. & pro eo tempore, quo rector, prælatus, aut administrator non fuit, *Philip. Franc. ad cap. fin. de offic. ordin. lib. 6. Ioan. And. in cap. Non est in mora, de reg. iur. lib 6. Freder. à Senis consil 209. Zenzel. ad Clem. 1 & ibi Card. quæst. 11. de censib. Gigas d. loco quæstio. 39.* Et ideo etiam in ea opi-
3 nione versamur plerique, quod eiusmodi successor, † locationi à tali prædecessore factæ stare tenetur. *Angel. consil 245. num. 6. Maria. Soc. con. 32. li 1. D. Athon. & alij in c. vlt. ne prælati vices suas, Panor. q. 3 dub. 5.*

In contrarium vero vrget, quod hæres & successor in dignitate seu beneficio, æquiparantur tantummodo secundum quid: quia sicut hæres succedit in vniuersum ius defuncti,
4 *l. hereditas. ff. de reg. iur.* & ita successor in beneficio. In eo † tamen est differentia, quod hæres tenetur ad omnia debita defuncti qualitercunque contracta, sed successor in dignitate tenetur solum ad debita contracta pro necessitate aut vtilitate Ecclesiæ, *d. cap. 1. & ibi And. Barb. n. 5. de solut.* Et sicut filius tenetur de omnibus, de quibus tenebatur pater: ita successor (inquit Hostiensis *ibi*) tenetur de omnibus, de quibus tenebatur prælatus vt prælatus, & sic pro quibus Ecclesia est obligata: quia successor in prælatura non succedit prælato, sed di-

gnitati

gnitati, & proinde propriè hæres non est, cum non vt hæres à defuncto, sed à superiore suo conferente, ius acquirat. *Innoc. ad cap. cura. de iure patron.* Et quod ex aduerso proponitur, successorem teneri ad obseruationem locationis per prædecessorem suum factæ, ita demum verum esse respondet Alex. *consil.160 num.4. lib.6.* si eiusmodi locatio pro vtilitate Ecclesiæ facta est, & pecunia inde recepta in rem illius conuersa fuit. Quod plurimis verbis examinat Didacus *lib. 2. variar. resolut. c.15. num.6.* Et in specie probat Dominicus, *cons. 17. n. 30.* dum ait, quod Canonicus qui locauit fructus præbendæ suæ ad quinquennium, & totius temporis pecuniam recepit, & ante finitum quinquennium moritur, successori suo præiudicium non facit. Quomodo & Caccialupus *in tract. pension. quæst. 11.* resoluit, quod successor non tenetur, nisi fructus per prædecessorem percepti & consumpti, in vtilitatem Ecclesiæ conuersi sint, non etiam si eos aut in malos vsus, aut in proximorum suorum commoditatem expendit. Et quamuis successor ad onera realia, quæ beneficium, & rem concomitantur ad quemcunque transeat, teneatur. Vt sunt pensio, census, decimæ & similia, *ca. si quis laicus 16. quæst. 1. Alciatus cons. 22. & cons. 40.* in istiusmodi tamen oneribus alia videtur esse consideratio, censentque nonnulli, istiusmodi successorem aut esse successorem bonorum, quem constat vltra ea quæ percepit non teneri. *Bart. consil 57. incip. super his. Aymon consil. 139. numer. 5.* aut certè esse successorem particularem in beneficio, aduersus quem actio non dirigitur, *l. 1. §. hæres. ff. ad Trebell. Domin. d. consil. 3.* Id quod etiam sentire videtur Ioannes Monachus *ad cap. præsenti, num. 19. de offic. legat. lib. 6.* dicens, quod ius beneficiale adeo est personale, vt personam non egrediatur, & quod in successore per omnia ius nouum creatur, atque constituitur.

Cæterum præsentem quæstionem in terminis resoluentes, Nicolaus Boërius *decision. 204. incip. Præsuppono quod ordo, num. 50.* & Ioan. Papo *in lib. de arrest. Galliæ tit. 1. lib. 1. §. 14.* testantur per sententiam Parlamenti Tholosani, Abbatem S. Ægidij in Prouincia, fuisse condemnatum ad faciendum reparationes per suum prædecessorem omissas. Quæ sententia videtur fuisse fundata super eo, vt ex d. Boërio, *num. 48.* colligi-

ligimus, quod istiusmodi onus reparationis habitum fuit pro onere reali, sicut alia illa onera, de quibus superius diximus, ita vt successor pro illo adimplendo conueniri possit, saluo sibi regressu contra prædecessorem eiusue hæredem aut bona, si quæ sint, prout de pensione per prædecessorem non soluta, *in d.q.39.* decidit Gigas. Et de decimis *cons.40. incipien. visa est*, scribit Alciatus, quod eas emptor ac singularis successor, pro tempore præterito præstare debet, *ca. pastoralis, & ibi D.d. de decimis.* Et sicut pensionarius electionem habet contra quem agat ad decursam pensionem, vel contra beneficij possessorem, vel contra prædecessorem eiusue hæredem: ita quoque in electione creditoris decimarum est, pro præteritis decimis, vel emptorem vel venditorem conuenire, *secundum eundem Gigantem dicto loco numer. 11.* Et rursum Guido Papæ *quæst.576.* decidit, tertium possessorem, pro anniuersarijs, quæ Ecclesijs relicta sunt, ad orandum pro defunctis,
5 conueniri posse, si soluta non fuerint. Et sicut † vbicunque res affecta est, actio personalis datur contra singularem successorem, *Baldus in l.2. 14. quæst. C. de rescind. vendit. Alexand, in d.§. Si hæres:* ita quoque in præsenti casu, contra successorem in beneficio videtur esse danda, & maximè in subsidium, excitatoque iudicis officio, *vt in simili respondet Nicolaus Euerardi. consil.147. incip. præclarissime Domine*, eoque magis, quod longe æquius est, reparationes istas à successore exigere, eiusque vtilitatem pro ea parte semel aliquantulum minuere quam vel Ecclesiam negligere, vel hoc onus reparationis ad alios, qui nihil vnquam ex fructibus percepturi sunt, transferre.

CAP. XX.

An Episcopus, Canonici, & reliqui beneficiati, ad reparationem Ecclesiæ teneantur, & quando?

SVMMARIVM.

1. Ca-

1. *Canonici & clerici quando ad reparationem Ecclesiæ tenentur.*
2. *Ornamenta Ecclesiæ dare debet, qui eam reparare debet.*
3. *Sacerdoti conuenit ornare templum Domini.*
4. *Laici non possunt clericis collectam imponere suo iure.*
5. *Taxatio pro reparatione facienda, de quibus fructibus beneficij fieri debet.*
6. *Paupertas Episcopi præfertur paupertati Ecclesiæ.*
7. *Ecclesia diues tenetur alere pauperes clericos.*
8. *Prælati Ecclesiæ non debent luxurari.*

SI decimæ & fructus Ecclesiæ, eaque portio quæ vel de iure vel de consuetudine ad reparationem Ecclesiæ deputata est, & de qua hactenus dictũ est, sola deductis necessarijs alimentis Prælati, seu eius qui illam percipit, non sufficit, vtique † & Episcopus & Canonici & rector, & omnes alij clerici beneficiati, ad refectionem istiusmodi, pro rata suorum fructuum & beneficiorum conferre debent. De Episcopo enim & Canonicis, extat elegans consilium Alex. 43. De Rectore, capellanis, & reliquis beneficiatis, Ripa. *c. 22. de resc.* Freder. *cons 21.* Decisio Cap. Tholos. penult. Hosti. *in summa de Eccles. ædif. §. à quib.* Ioan. Athon. *de domib. Eccles. in consti. Anglic.* Et de omnibus in vniuersum, est elegans textus *in c. 1. de eo. tit. de Eccles. ædif.* cuius verba sunt hæc. *Quicunque Ecclesiasticum beneficium habent, omnino adiuuent ad tecta Ecclesiæ restauranda, vel ipsas Ecclesias emendandas.* Et *in c. de his eo tit. & latè ibi Interpretes.* Et quamuis prædicti textus tantummodo loquantur de Ecclesijs reparandis, idem tamen est in ornamentis Ecclesiarum: quia † ad quemcunque pertinet refectio Ecclesiæ, ad illum quoque pertinet de iure reparatio ornamentorum. *Vt post longam disputationem tenet Stephanus Bertrandi cons 46. inci. visis quibusdam lib. 2. & in consil. 43. & 126. libr. 1. Et Andreas Barb. consil. 25. libr. 3.* Et ratio istius est, partim quod maximè Sacerdoti † conuenit ornare templum Dei decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat, *vt ait B. Ambr. lib. 3. offic. c. 21.* partim quod æquum est eum qui lucrum sentit, onus quoque sustinere, *l. vni. C. de cadu. tollen.* partim denique quod cle-

clerici dum viuunt, æquiparantur vsufructuarijs, *glossa in ca. præsenti de offic. ord. lib. 6. Et in c. requisisti, de Testam. & c. fi. de pecul. cleric. & c. duo sunt genera 12. q. 1.* Vsufructuarij verò tenentur ex fructibus res conseruare in bono statu, vt patet ex definitione vsusfructus, qui est ius vtendi fruendi rebus alienis salua rerum substantia, *l. 1. ff. de vsufr.* & vt sarta tecta teneant. *l. hactenus. l. vsufructu. leg. ff. de vsufr. l. Eum ad quem. C. eodem tit.* sicut & creditor. *l. Quod de creditore l. Si finito. ff. de dam. infec.* alioqui fructibus priuantur, *glos. in d. l. hactenus. ad verbum pertinet.* Quantum † vero conferre debeant non
4 est iure definitum, neque hoc ad inferiorum laicorum Magistratuum Imperium pertinet, *vt ait Ripa d. responso 14. de longa consuet. & resp. 22. de rescr.* nec ad parochianorum moderationem spectat, sed arbitrio superioris clericorum, & dispositioni Episcopi ac Capituli relinquendum est. *c. fi. de his quæ fiunt à ma. part. Cap. & ibi Dd. Stephan. Bertr. d. cons. 49. num. 3. Syluester in sua summa. ad verbum Ecclesia. num. 4. Ripa d. loco num. 3.* qui si nimium grauare pergant, ab eorum taxatione appellari potest, *vt ait Ioan. de Athon, d. loco. ad verbum tene-*
5 *antur.* Et sane taxatio † ista fieri debet respectu fructuum & beneficiorum, quos clerici percipiunt, & quæ possident in eadem Ecclesia; (vt dixi) non verò respectu bonorum propriorum, aut patrimonij proprij, *Anchol. ad d. c. fi.* neque respectu beneficiorum, quæ in alijs locis habent. *Doctores ad d. ca. 1.* in quibus cessat ratio contributionis, ne pluribus oneribus in pluribus locis simul grauentur Quod amplius est, *eleganti suo cons. 195. incip. Ex facto,* post longam disputationem in vtramque partem præmissam, existimat Iacobus Philippus Porcius Imolensis, quod Canonici & beneficiati alicuius Ecclesiæ, ratione personalium distributionum, quas in eadem Ecclesia recipiunt, & quæ non nisi præsentibus dantur, ad istiusmodi collationem non tenentur, & impensam Ecclesiæ instaurandæ secundum earum distributionum facultatem partiendam non esse, sed aliunde viritim præstari oportere, quem vide. Et sanè tantum illis relinquendum est, vt hon ſtè adhuc viuere queant. *d. c. de his. c. Si monachus. 16. qu. 1.* Vnde inquit Matth. de Afflict. *ad constit. quæ incipit, quanto cæteris, vers. An autem*
6 *&c.* si fructus † Episcopatus nimis tenues sunt, præfertur necessi-

cessitas ipsius reparationi faciendæ, imò ipsa † Ecclesia & ei 7
& alijs clericis egentibus si ipsi facultates sufficientes sunt, victum & vestitum debet. *Panormit. in repetit. c. cum esses, qu. 2. & Socyn. cons. 32. num. 2. li. 1. idem Portius cons. 34. n. 19.* ita tamen vt non sub hac necessitate contineantur vasa argentea, aliæque pompose & vane expense, propter quas multos Epis. in perpetuam damnationem se precipites dare ait. *Et ideo tibi, O Sacerdos,* inquit Hieron. *de altari viuere, non luxuriari*
† *permittitur, c. Eccles. 25. dist.* Et Ambr. *li. 2. offic. cap. 21. Alterum inhumanum, alterum prodigum est. si aut sumptus desit necessitati sacerdotum, quos à sordidis negociationum aucupijs retrahere debent, aut voluptati superfit.* Et hanc moderationem ex æquitate desumptam, in summis Galliarum prætorijs seruatam esse, *li. 1. tit. 1. §. 13. de arrestis*, ostendit Io. Papo *de quo superius c. incip. omnes in eo latius diximus.* 8

CAP. XXI.

Clericus an pro rata pensionis teneatur contribuere ad reparationem Ecclesiæ, super cuius fructibus dicta pensio est imposita?

SVMMARIVM.

1. *Pensio Ecclesiastica an sit beneficium.*
2. *Pensionarius an teneatur ad decimas Papales.*
3. *Pensionarius an teneatur ad charitatiuum subsidium, & reparationem ciuitatis.*
4. *Pensionarius an teneatur ad reparationem Ecclesiæ.*

CVm *proximo capite* ostensum sit, clericos beneficiatos ad reparationem Ecclesię pro rata & magnitudine suorum fructuum teneri: nata inde est quęstio, An igitur is quoque pro rata obligatus sit, qui super fructibus Ecclesię pen-

pensionem habet? Et sanè id prima facie negari posse videtur, cum pensio Ecclesiastica neque sit beneficium † Ecclesia-
1 sticum, neque illius appellatione contineatur. *Decius in Rubr. de Rescr. col. vlt.* Et licet soluens pensionem habeat beneficium, non tamen ille à quo exigitur. *Oldrad. cons. 168.*

Sed hanc eandem quæstionem, *inter consilia sua familiaria in materia Ecclesiasticarum pensionum, responso 8.* decidens Hieronym. Gigas, ex professo contrarium affirmat, eiusque
2 verba penè sunt hęc: Primo, quia pensionarius † pro rata pensionis decimas Papales soluere tenetur, *vt voluit Bellenzi, in tract. de subsidio charit. qu. 37. & qu. 75. Dec. cons. 157. Statutum cathedralis Ecclesiæ in 1. vol. Immò in Clem. Si beneficiorum col. 1. versic. 4. quærit. glo. De deci. & scripsi latè in d. tract. pensi. qu.
3 59.* Secundò, quia pensionarius † tenetur etiam ad soluendum charitatiuum subsidium, impositum per episcopum pro rata suæ pensionis, *vt scribit idem Bellenzi. in præallegato tract. q. 37. & scripsi in d. tract. meo de pens. q. 39.* Tertiò quia pensionarius pro rata pensionis tenetur contribuere cum laicis, ad necessariam reparationem murorum ciuitatis, & illorum necessariam fortificationem, quando Ecclesia grauata pensionis onere, ad id tenetur. Et est ratio, quia tale onus imponitur respectu fructuum, *prout dixi in prædicto tract. meo pens. q. 80.*
4 † Hactenus ille: Subijciens tamen *in fine* hanc restrictionem, *nisi pensio esset reseruata libera, & exempti à quibuscunque oneribus, tam ordinarijs quam extraordinarijs, & cum alijs clausulis, quæ in similibus literis apponi consueuerunt.*

CAP. XXII.

Populus quando de iure communi ad refectionem Ecclesiæ tenetur?

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Populus quando tenetur de iure communi ad reparationem Ecclesiæ.*
2. *Populus debet sacerdotibus exhibere alimenta.*
3. *Zelus populi ad reparationem Ecclesiæ quis olim fuit.*
4. *Renuncians vsui Ecclesiæ, an liberetur à reparatione.*
5. *Vicinus renuncians vsui communis putei, an liberetur à reparatione eius.*

EA est concors & communis Interpretum sententia, & potissimum quidem Cardinalis, & Panorm. *ad cap. 1. De Eccles. ædif.* quod quando † portio ad vsum Fabricæ 1
deputata, decimæque & fructus beneficiorum, deductis alimentis commodè non sufficiunt ad Ecclesiarum reparationem seu refectionem: etiam populus ad contributionem vocatur, vtpote cuius interest, vt ministris Ecclesiæ iusta alimenta reseruentur, & templa diuino numini dicata, reparentur. Nam vt de clero scribit Orig. *Necesse est, vt eum populus communiter curet, qui si necessaria † non tribuerit Sacerdotibus* 2
& Leuitis, occupati illi familiaris rei curis, minus legi Dei vacabunt. Illis verò non vacantibus neque operam dantibus legi diuinæ, populus periclitatur. Obscuratur enim lux scientiæ, quæ in sacerdotibus est, populo non subministrante ole[illegible] lucernæ. Et cum ad refectionem murorum ciuitatis, quib[illegible] se suaque defendit, itemque & pontium ac viarum, quibus ad ducenda sua animalia & plaustra vtitur, conferre debeat. *leg. ad instructiones. C. de sacrosanct. Eccles.* vtique multò magis ad refectionem Ecclesiæ conferre tenetur, in qua sacrameta sua percipit, & cœlesti spiritualique cibo pascitur ac fouetur. *Hostiens. in summa d. titul. §. à quibus.* Nam vt eleganter ait Iustinianus *in §. Si verò liberi, in auth. Vt cum de appel. cogn. Si pro corporalibus cogitamus, quantò magis pro animarum salute sollicitudinis prouide[illegible] adhibenda est?* Id quod olim non ignorauit populus I[illegible]iticus, qui, *vt est in lib. Mac.* ad reparationem † violatæ & expilatæ & spoliatæ Ecclesiæ, magno zelo 3
magnaque pietate sua contulit, & totis animi viribus incubuit. Et vtinam Catholicis hominib. ad ornandas & restaurandas Catholicas Christi Ecclesias, hoc studium & is ardor esset,

quo

quo ad instituenda & extruenda profana sua templa ferri videmus sectarios, qui exemplo populi Iudaici, in vituli conflatione occupati, omnia sua ornamenta, monilia, mundum muliebrem, torques aureos & vasa sua argentea, veluti furore quodam immensaque prodigalitate acti, contulerunt. Ideoque quod Albericus *ad d. leg. instructiones*, respondit, Laicos ad reparationem Ecclesiæ non teneri: facilè intelligimus ex iuribus per eum allegatis, non aliter accipiendum esse, quam si reditus fructusque Ecclesię sufficiant. Iniquum est enim, *inquit Silvester in sua sum. in verbo Ecclesia, secundo numero quarto, in fin* Ecclesia abundante egenum populum grauari, *cap. aurum. duodecim. quæstione secunda.* Et apertè hoc sensisse eundem Albericum constat ex eo, quod *in d. rub. & ad leg. si in aliquam. ff. de offic. Procon. & Legati* dicit, laudabile esse & maximè conuenire, vt ex publico ęrario Ecclesię reparentur. *Quæ omnia & Ioan. Franc. Ripa. c. 22. d. res. li. 2. & Card. in Cl. 1. 14. q. probant.*

Addunt prætereà Hostien. Panormitan. & alij, *ad d. cap.* 1. nullam esse differentiam inter nobiles & ignobiles, sed in vniuersum omnes teneri, etiamsi commodo Ecclesię † renun-
4 ciare velint. Nam cum in eorum potestate non sit, cui Ecclesiæ subsint, & vbi sacramenta percipiant, & diuinis intersint, *c. 2. de paroch.* iuri huiusmodi publico renunciare non possunt. Sicut & [illegible]mili videmus, quod vasallus non potest se eximere seruitio Domini per renunciationem feudi. *Gl. c. 1. §. Sim. c*
5 *qui cur. vend.* nec † vicinus eximitur ab onere reficiendi pu[illegible] rei communis, si vsui eiusdem renunciare velit, *Specul. in titul de cess. §. primo.* Verum quidem est, quod in vasallo vicino & fructuario admittitur, vt pro tempore futuro, feudo, pute[illegible] & vsufructui renuncient, & sic in posterum onus reparationi[illegible] effugiant. *leg. cum fructuarius. ff. de vsufruct.* sed cum pro tem[illegible] pore pręterito vtilitatem & fructus perceperint, vtique [illegible] pręiudicium aliorum pro tempore præter[illegible] nihil potest r[illegible] nunciatio, *Cœpolla de seru. vrb. præd. capit*[illegible]*dragesimoqui*[illegible] Quod & Bertrandus *consil. 53. li. 1.* sequitur, & in Episcop[illegible] probat Glossa *in ca. vno. vnd. qu. 3.* dicens quod cum Eccles[illegible] reparatione indiget, nihil valet in contrarium facta ipsius r[illegible] nunciatio.

C[illegible]

CAP. XXIII.

An Capellæ teneantur ad reparationem Ecclesiæ matricis, quando plebs non est satis diues ad faciendam illius reparationem, & an clerici & Ecclesiæ inferiores debeant conferre, cum opus est, ad reparationem Ecclesiæ Cathedralis.

SVMMARIVM.

1. *Capellæ an teneantur ad reparationem Ecclesiæ.*
2. *Episcopus an possit rem vnius Ecclesiæ adijcere alteri.*
3. *Statutum & consuetudo an idem possint.*
4. *Ecclesiæ bona ex quibus causis vendi queant.*
5. *Clerici diœcesani an teneantur ad reparationem Ecclesiæ Cathedralis.*

QVod si neque fructus Ecclesiæ & beneficiorum, neque vires & facultates parochianorum ac subditorum, sufficiant ad reparationẽ Ecclesiæ faciendam, disputatum fuisse memini, An † episcopus loci, reditus & prouentus capellarum sub parochia illa existentium, ad eam refectionem deputare possit, reseruata nihilominus capellano congrua & competente portione, ex qua honestè viuere queat; Et eam quæstionem in terminis decidens Fredericus è Senis, *consil.224.incip.casus est talis: quædam plebs, &c.* † Dicit quod sic: Primò quia Episcopus ex iusta causa potest res vnius Ecclesiæ dare alteri etiam in perpetuum, & ideo multo fortius ad tempus id potest, *c.1.de reb.Eccles.non alien.libr.6.* Et sicut de bonis plebis potest subuenire capellæ; sic è conuerso ex bonis capellarũ succurrere potest plebi ad vtilitatem Ecclesiæ. Secundo, quia quemadmodum omnes Ecclesiæ totius diœcesis tenentur ad charitatiuum subsidium Episcopo

E

scopo indigenti, *c. cum Apostolus. de censib.* ita & capellæ suo capiti, cum iusta causa subest, subuenire debent. Tertio quia
2 † non plus potest, consuetudo facere potest, vt reditus beneficiorum alicui Ecclesiæ applicentur ad tempus & ex causa, *c. præsenti. de offic. ordin. c. si propter tua, de rescr. lib. 6. cap. vi nostrum, & ibi Doct. tit. de Eccles. benef. sine dimi.* ita quoque & statutum Episcopi id potest. Eoque pertinet, quod notant Archid. & alij *ad c. cum singula. de praben. libr. 6.* quod tacitam communionem habet plebs cum capella. Et propter Episcopalia iura non soluta, capellæ grauari possunt. Quartò, quia
4 † si pro redimendis captiuis, pauperibus alendis, & templo Deo ædificando, possunt res Ecclesiarum vendi, & conflari, *c. aurum, 12. q. 2.* multò magis pro ipsarum Ecclesiarum reparatione, res capellarum authoritate Episcopi accipi possunt, qui est dispensator & administrator omnium eorum quæ ad ipsas pertinent, *10. quæstion. 1. per totum,* & necessitatem habentibus ea dispensat, *c. Episcopus, 12. q. 1. c. ex his 12. q. 1.* Eandem quoque quæstion. m eodem modo *ad ca. 1. de Eccle. ædif.* resoluunt Anchoranus, & D. Antonius, quorum ille Frederici meminit, iste verò non meminit. Et fortè prior tempore Frederico fuit, vt non tam Frederici, quam ipsius D. Antonij ea decisio esse videatur.

Similis etiam est quæstio, quam *ad d. c. 1.* proponunt Ioan.
5 Andr. Ancho. D. Anton. & Card † An si Ecclesia Cathedralis indiget reparatione, nec fructus sufficiant, possit Episcopus & capitulum facere statutũ, quod omnes clerici diœcesis teneantur ad contribuendum. Et vnanimi ore concludunt, quod sic Nec obstat, *c. Past. de his quæ fiunt à Præl.* vbi fructus Ecclesiarum debent conuerti in earum vtilitatem, & stipendia ministrorum. Nam *ibi* constat *ex fine*, quod Episcopus de consensu sui Capituli, potest illorum partem ex causa rationabili in alios vsus conuertere. *Quod Andreas Barb. consil. 25. incip. difficile est lib. 3. probat.*

CAP. XXIV.

Capella quando eget reparatione, quis ad illam teneatur.

3 V M-

SVMMARIVM.

1. *Patronus an capellam dotare teneatur.*
2. *Patronus an amissa priore dote, aliam dare debeat.*
3. *Constitutio Concilij Trid. de reparatione capellarum.*

MAgna inter interpretes est disputatio. † An patron, capellam quam fundauit, dotare teneatur, necne, Etenim quod non tenetur, existimant Ioan. de Anan. *cons 24. incipiente: Primo videtur.* Et Rebuff. *in tract. de pacif. possess. nu. 102.* E contrario autem, affirmatiuam partem sequuntur Panorm. *cons. 89. lib. 2.* Nicolaus Milis *in verbo beneficium, tract. 45.* Felin. *ad c. cum venerabilis, de except.* Dec. *cons. 122.* Et vtramque opinionem concilians Rochus de Curte, *in tract. de iure patr. ad verbum dotauit, & ad verbum Ecclesiam.* inter eas capellas quæ ornandi templi causa duntaxat Ecclesijs adijciuntur, & inter alias, quæ orationis causa in alijs locis construuntur, distinguit, de quo in libro quem de ædificandis Ecclesijs scribere incepi, latius Deo volente, & laboribus nostris fauente, dicemus: Igitur si dotata est Ecclesia sumptusque ferat, nulla est dubitatio. Si dotem non habet, aut si eam quam habuit amittat, aut si forte ille sufficiens non sit: iusta est dubitatio, quis ad istiusmodi reparationem teneatur. † Quid enim si patronus se semel eam dotasse dicat se amplius & sine culpa sua amissa dote ad ampliorem dotationem aut impensam non teneri asserat; *arg. l. Bones. §. hoc serm. & quæ ibi notat Tiraq. ff. de verb. signif.* Quid item si rustici ad quorum pensionem & commoditatem capella ista fundata fuit, vsu illius postea carere, & ad Ecclesiā parochialem potius accedere, quam reparādæ capellę impensas ferre malint. Licet enim parochiani, vt Ecclesię parochialis refectionem euitent, illi renūciare, & in parochia nihilominus manere non possunt, vt superius dictum est, in capella tamen alio iure vtēdum videtur, quia parochiani ab ea recedentes, & ab vsu capellę deflectentes, ad matrē suā redeunt, primæuum suum statum, vel veterem conditionem reassumunt, nulliqué planè in suo iure præiudicant aut detrimentum adferunt. Itaque existimo rūsticos & parochianos qui capella illa vti volunt, primo loco ad reparationem eiusdem vocandos

 esse.

esse. Neque enim ferendus est, qui commoditatem amplectitur, & onus recusat *l. vnica. C. de cad. tollen. Et ita in terminis decidit Ioan. Athon. in tit. de dom. Eccles. c. 1. in constit. Anglic.* Alioqui verò si nec ipsi néc patroni illam reparare velint, vel propter paupertatem non possint, dico locum esse Decretis sacrosancti Oecum. Concil. Trident. *c. 7. Sess. 21.* cuius verba sunt hæc: *Cùm illud quoque valde curandum sit, ne ea, quæ sacris ministeriis dedicata sunt, temporum iniuria obsolescant, & ex hominum memoria excidant. Episcopi etiam tanquam Apostolicæ Sedis delegati, transferre possint beneficia simplicia, etiā iuris patronatus, ex Ecclesiis quæ vetustate vel aliàs collapsæ sint, & ob eorum inopiam nequeant instaurari, vocatis ijs, quorum interest, in matrices, aut alias Ecclesias locorum eorundem seu vicinorum, arbitrio suo, atque in ijsdem Ecclesiis erigant altaria, vel capellas sub ijsdem inuocationibus, vel in iam erecta altaria, vel capellas transferant, cum omnibus emolumentis, & oneribus, prioribus Ecclesijs impositis, Parochiales verò Ecclesias, etiamsi iuris patronatus sint, ita collapsas refici, & instaurari procurent ex fructibus & prouentibus quibuscunque ad easdem Ecclesias quomodocunque pertinentibus: qui si non fuerint sufficientes, omnes patronos & alios qui fructus aliquos ex dictis Ecclesiis prouenientes percipiunt, aut in illorum defectum Parochianos omnibus remedijs opportunis ad prædicta cogant, quacunque appellatione, exemptione & contradictione remota. Quod si nimia egestate omnes laborent, ad matrices seu viciniores Ecclesias transferantur, cum facultate tam dictas parochiales, quàm alias Ecclesias dirutas in profanos vsus non sordidos, erecta tamen ibi cruce, conuertendi.* Hactenus verba Concilij Tridentini. At si eiusmodi capella ex iusta causa superiorem mouente erecta & constructa sit, fortè vt periculum animarum quód euenire posset Ecclesia parochiali nimium distante, eo casu non puto renunciationem Parochianorum quicquam operari, sed è contra non obstante illa, ipsos pro præterito tempore antequam inde recedere velint, si facultates ipsis sufficiant, contribuere debere, *per ea quæ notat Henricus Bohick ad cap. 3. de Eccle. ædif.* Et superius latius à nobis dictum fuit.

CAP. XXV.

Episcopus malè ablata à testatore, incerta an possit, aut debeat in Ecclesiæ restaurationem conferre?

SVMMARIVM.

1. *Episcopus an malè ablata, incerta possit conuertere in reparationem Ecclesiæ.*
2. *Eleemosyna ex re aliena fieri non debet.*
3. *Ecclesia ædificari non debet de rebus malè partis.*
4. *Exemplum horribile de Ecclesia ex rapinis fundata.*
5. *Mala non sunt facienda vt bona sequantur.*
6. *Legata in vnum vsum, in alium conuerti non debent.*
7. *Ecclesia est loco pauperum.*
8. *Episcopus an possit dare partem fructuum monasterio construendo.*
9. *Ecclesia an prius reparanda, an pauperes prius sint alendi.*
10. *Eleemosyna an sit in præcepto.*

Illud quoque quæri potest, † An si nec reditus Ecclesiæ, 1
nec vires & facultates Parochianorum, nec fructus beneficiorum seu capellarum, ad refectionem Ecclesiæ sufficiant, possit Episcopus Diœcesanus, ea quæ pro malè partis incertis restituenda accepit, in restaurationem Ecclesiæ conuertere? Et pro negatiua parte facit, quod sicut Ecclesia † non 2
recipit Eleemosynam ex re aliena & alteri malo seu improbato more ablata, *c. ex transmissa. & ibi Dd. de deci.* ita quoq; Episcopus eiusmodi bona in vsum Ecclesiæ conuertere non debet. Quomodo & in simili notat Mat. de Affli. *ad const. reg. quæ inc. Quanto, vers. incip. Et an Epis.* quod Episcopus † non 3
potest, nec potest consecrare Ecclesiam ædificatam de malè acquisitis, *per c. non est putanda. 1. q. 1.* & refert ibidem, † quod 4
quidam Episcopus qui Ecclesiã de vsuris & rapinis constru-

ctam consecrare cœperit, vidit cacodæmonem in habitu
Episcopali retro altare stantem, sibique dicentem: Ad meam
iurisdictionem istud pertinet, quod ex rapinis, & vsura con-
fectum est, eoque dicto metuentibus, conterritis & videntib.
clericis, & Episcopo, incontinenti cum magno strepitu & tu-
multu ipsam Ecclesiam destruxit. Et ideo dicebat Angelus. *ad
l. ait Prætor. §. Si mul.er. ff. Quæ in fraud. cred.* quod vsurarij
non debent ædificare hospitalia, sed id quod iniquè ab eis re-
ceptum est, ijs à quibus acceperunt, reddere. Et licet Ecclesi
Christi reficere pium sit, illius tamen prætextu impietas cō-
mitti non debet. *c. nosce. 30 quæst. 1.* Nec † sunt facienda ma-
5 la vt bona sequantur, *c. Si dicat. 33. quæst. 5.* Et sicut non est fa-
uendum vni, quantumuis piam causam sustinenti, & fauorē
publicum merenti, vt alijs iniustitiam faciamus. *c. Ex tenore.
ext. de foro compet.* ita quoque Ecclesiæ, quæ cum aliena ia-
ctura locupletior fieri non debet, *c. Super eo. de vsur*, cum
præiudicio verorum creditorum seu pauperum, neque ad
hoc vocatorum & citatorum, neque in eo consentientium, &
quibus tamen ad hæc ius quæsitum fuit, *c. cum tu. de vsur. c.
Non sanè. 14. quæst. 5.* nullo modo fauendum est, *arg c. Quod
omnes de reg. iur. & l. Id quod nost um. ff. eo. l. tit.* neque solet
contingere liberatio, eoque minus, quod & quæ † in vnam
6 causam relicta sunt, in alium conuerti non possunt, *c. Eam te.
de tertiur. c. tua. 2. de decim.* nisi à solo Pontifice aut Principe,
*c. Constitutus de Relig. Domin. cap. Ad hoc de excess. Præla. c.
Tunc vero. 9. quæst. 4.* in contrariam tamen partem vige.
quod æqualis cura imminet Episcopo de tribus, scilicet de
sustinendis ministris Ecclesiæ, pauperibus alendis, & Ecclesijs
reparandis, *c. 1. 83. dist. c. aurum 12. quæst. 2. c. hanc consuetudi-
nem. 10. q. 2. c. Episcopus Ecclesiarum. 11. q. 1.* & proinde Præla-
tis pauperibus, Ecclesiam (quam, cum & ipsa eget, à nume-
7 ro † pauperum excludit nemo, *c. Audacter. 8. q. 1. c. inter cæ-
tera. De offic. ordin.*) negligere non potest: maxime cum pau-
perum quoque intersit plurimū Ecclesias reparari, vtpote in
quibus ad eorum alimoniā oblationes recipiuntur. *c. habeat.
12. quæst. 1.* & in quibus ipsi tanto vberiores eleemosynas ac-
cipiunt, quanto plures ad eas diuini officij audiendi causa
8 confluunt & accedunt. Et si pro † ædificatione Ecclesiarum
seu monasteriorum Episcopus quinquagesimā partē fructuū

Ecclesiæ dare potest, *vt est textus elegans in c. bona 12. quæst. 2. & in c. pastoralis de his quæ fiunt à Prælat.* multo magis de his incertis ablatis ad reparationem earum dare posse videtur. *Id quod in terminis propositæ quæstionis, & dubitationis asserunt & decidunt Io. Andr. Anc. Phil. Franc. & alij ad c. Religiosis, de testam. lib. 6 & Ioan Iacobi à Canibus in tract. de exc. vltim. volum. par. 2. §. vltim. vers. suboritur tamen dubitatio n. 2. Bald. ad l. Si quis ad declinandũ, in fin. princ. C. de Episc. & cleric.* Imo quod amplius est, censet Rebuff. *in tract. de congr. port. n. 72.* quod prius est † Ecclesia reparãda, quã pauperes alendi, nisi tanta esset necessitas, vt planè conuiaret eos alioqui fame perituros nisi illis prius subueniatur, *d. c. Aurum 12. q. 2.* quo casu etiam quo ad Laicos eleemosyna † est in præcepto, *c. pasce. 86 dist.* Quoniam vero prædicti Doctores non respondent argumentis ex aduerso propositis, dico verũ esse, quod Ecclesia nõ accipit eleemosynã de rebus male acquisitis, quando in specie sciuit ad quem illa bona pertinent, aut cui restitui debeant, quia nec pauperibus quidem facienda est istorum bonorum distributio, nisi quando Dominus ignoratur, *cap. Non sane. 14. q. 5. auth. omnes peregrini C. Commun. de Success.* In potestate autem Principis & Pontificis est, eas res à pauperib. auferre, & in aliũ piũ vsum conferre, quasi non sic pauperibus eas lex addixerit, quin in arbitrio illorum manserit, an in aliam piam causam expendere, & applicare malint, *vt ait Did. Couar. ad c. Peccatum, relect. part. 2. §. vers. incip. Quamobrem obiter hic quæritur, &c.* Eandemque potestatem & Episcopo concedendam esse arbitror. Nam quamuis ea quæ ad certum & specialem vsum à testatore deputata & relicta sunt, tàm facile in alium vsum conuertere nequeat, quã Pontifex, tamen in his quæ à lege destinantur ad certam erogationẽ. & quidem nõ incommutabiliter laxiores manus habet, *l. Id quod pauperib. & ibi Dd. C. de Episcop. & cleric. & Interpretes ad d. c. Cum tu,* nullaque iniuria fit pauperibus qui ad eiusmodi male oblata nullum fixũ, indubitatum, irreuocabile, immutabile ius non habent, & qui à suo numero egentem Ecclesiam reijcere non possunt, vt diximus.

CAPVT XXVI.

De concubinariorum beneficijs, & istorum fructibus, ad reparationem Ecclesiæ applicandis.

SVMMARIVM.

1 *Clericus criminosus, & concubinarius an fructus beneficij bona conscientia percipiat.*
2. *Beneficium datur propter officium.*
3. *Concubinarij ad certam pœnam condemnari an possint.*

HIs quæ proximo capite de incertis male partis seu ablatis diximus, admodum vicinum est id, quod de beneficijs & prouentibus concubinariorum scribunt
1 Interpretes. Constat enim, † quod hi in crimine præseuerantes, si fructus beneficiorum suorum perceperint, in conscientia sua illos suos non faciunt, *vt notat Innoc. ad c. Sicut de cohab. cleric. & mul. Præpos. in cap. præter. 32. distinct.* Benefi-
2 cium † enim datur propter officium, *c. fi. de rescr. in 6.* & proinde qui culpa sua officium dicere aut facere non potest, fructus suos facere non debet, *c. Cum secundum. de præben.* Et propterea Rebuff. *ad concord. inter Pontif. & Regem Galliæ ad tit. de publ. concubin. §. quia vero, in princ.* dicit quod Episco-
3 pus † potest istos concubinarios condemnare ad dandum & contribuendum aliquam summam ad reparationem Ecclesiæ. Et apertius de his constituens sancta Synodus Trid. *ita decreuit 25. Sess. c. 14. Quam turpe ac clericorum nomine, qui se diuino cultui addixerunt, sit indignum, in impudicitiæ sordibus immundoq; cõcubinatu versari, satis res ipsa communi omnium fidelium offensione, summoq; clericalis militiæ decore, testatur. Vt igitur ad eam, quam decet continentiam, ac vitæ integritatem ministri Ecclesiæ reuocentur, populusq; hinc eos magis discat vereri, quo illos vita honestiores cognouerit: prohibet sancta Synodus quibuscunque clericis, ne concubinas aut alias mulieres, de quib. possit haberi suspicio, in domo vel extra detinere, aut cum illis vllam consuetudinem habere audeant: alioquin pœnis à sacris canonib. vel statutis Ecclesiarum impositis, puniãtur. Quod si à superiorib. moniti, ab ijs se non abstinuerint, tertia parte fructuum, obuentionum, ac prouentuum beneficiorũ suorum quorumcunque, & pensionum ipso facto sint priuati, quæ fabricæ Ecclesiæ, aut alteri pio loco arbitrio Episcopi applice-*

cetur. Sin verò in delicto eodem cum eadẽ vel alia fœmina perseuerantes, secundò moniti adhuc non paruerint, non tantum fructus omnes, ac prouẽtus suorum beneficiorum, & pensiones eo ipso amittant, qui prædictis locis applicentur: sed etiam à beneficiorum administratione, quo ad ordinarius etiam uti sedis Apostolicæ delegatus arbitrabitur, suspendantur.

CAP. XXVII.

Quis ad reparationem Ecclesiarum faciendam agere, aut cogere possit.

SVMMARIVM.

1. *Causa Ecclesiæ reparandæ est pia & popularis.*
2. *Publica salus in sacris consistit.*
3. *Actio popularis quæ sit.*
4. *Ecclesia est communis domus omnium.*
5. *Prælatus an possit non agere contra spoliatorem.*
6. *Iudex an ex officio quid possit circa reparationes Ecclesiæ.*

QVemadmodum iudicium populare datur pro ijs, quæ ad piam causam attinent. *§. Si vero sanctissimus, vers. si autem hæres. & ibi Angel. tit. d. Eccles. tit. de quo plurima scribit Tyraq. in tract. de pia. caus. priui. 151* ita quoque & Andreas Alciatus, *cons. suo. 43. incipit, non videtur dubitandũ,* dicit causam † instaurandæ Ecclesiæ (quæ proculdubio pia est) esse popularem, & proinde quemlibet de populo ad illius 1
reparationem agere posse, *per l. stipulat. ista habere licere, &c. §. ædem sacram. ff. de verb. obligat.* quæ hoc non dicit, sed illud constituit, quod possumus stipulari ædem sacram fieri seu ædificari. Sed cum id, cuius nostra non interest, stipulari non possimus. *d. l. stipulatio*, & cum lex stipulationem ædis sacræ cuique permittat, facile inde colligimus verum esse, quod ait Alciatus, ædificationem & restaurationem Ecclesię,

ad omnes pertinere:tum propter religionem,quę cùm Deum respiciat,preciosior nobis esse debet quocunque pecuniarum commodo. *l sancimus,in fin.C. de sacros. Eccl. c. cùm infirmit.*
2 *in fi. de pœ. & re.* tum propter publicam † vtilitatē,quæ in sacris consistit.*l.s.§. publ ff. de iust.& iu.* priuatis commodis lōgè anteponendā, *aut.res quæ.C.commu de le.* & per consequēs
3 eo nomine popularem actionē competere.Popularem †enim actionem vocamus eam,quę datur ex causa populari, hoc est, ex facto,quo res quæ sunt populi,violatę sunt,& quam potest mouere quilibet de populo, vt ne quid in loco publico vel in via publicā fiat,ne quid deijciatur aut effūdatur ex cęnaculo, ne quid appensum habeatur in pergula,*vt not.Za.n.16 & alij ad §. pœnales. Instit. de actiòn.* aut quando iniuria fit vniuerso populo, vt in Ecclesia violata, *secundùm Iasonem ad leg. eum qui.§.in popularib.in prin.de iureiu.Idem Alc. & alij ad l si cui ex empto.ff. de verb. signif.* Eoque sanè pertinet id quod eleganter ait Chrys.*hō 33.ex 9.c.Matt.hu verb.Causa tui presbyter,sed & causa tui rectus stat doctor, laborib. & afflictionę affectus? Qua igitur te excusabis ratione,si ne ad audiendum quidem paratum animum ei præbueris? Communis certè domus Ecclesiæ omnium est, quam vos priores, nos ad illorum figuram posteriores intramus; atque ideo communiter omnibus confestim cùm intrauerimus,pacem secundùm illam legem offerimus.* Ha-
4 ctenus ille. Et sanè rectissimè dixit, communem domum † omnium esse Ecclesiam, vtpotè in qua omnes tam pauperes quàm diuites,tam nobiles quàm ignobiles, tam iuuenes quā senes,tam plebei quàm magistratus, communiter eademque ratione sacramenta percipiunt, verbo Dei pascuntur, sacrosanctis cæremoniis oblectantur & instituuntur.

Et sanè † si quilibet ex populo ad faciendam reparatio-
5 nem agere potest, quanto magis id possunt Prælatus Ecclesiæ & æditui, si vel ad populum pertinet raparatio, vel si aduersum eum agendum sit,qui sacrilego ac nefario modo, sacros.cathol. Christi Eccles. aut spoliauit, aut euertit, aut destruxit, vtpote quibus hoc onus necessariò ex legis dispositione incumbit,*cap.2.de iureiur.c.in canonibus.16 qu.1*, Quia sicut Prælati tenentur bona & patrimonium Ecclesiæ repetere ab iniquis possessoribus,& ea illęsa seruare,alioquin mortaliter peccant,*d.cap.in canonibus gl in cap.ea. de offi. Archid.*

not. D. Thom. q. 43. art. vlt. vnde ipse Cantuariensis Archiepiscopus laudatur, qui cum scandalo Regis & totius regni, bona Ecclesiæ repetere conatus est. *c. sicut dignum. de homici.* Ita quoque restaurationem Ecclesiæ vrgere debent, tametsi propter temporale aut spirituale damnum, quod, si repetitio fieret, imminet, ad tempus illam differre possent. *Quod multis egregijs exemp. & decis probat & confirmat Did. quem vide ad c. peccatum, 1. par. rel. vers. inc. Nono à supradict. deducitur, &c.*

Addit præterea *prædicto cons. 43.* Alciatus Iudicem † ex officio etiam parte non petente, posse eum qui debet, ad reparationem vrgere. id quod rationem habet, cum alioqui vel 6
negligentibus his ad quos onus reparationis pertinet, vel in hæresim & odium religionis prolapsis his, ad quos cura solicitandi & prosequendi eam reparationem spectat, sæpè domus Dei & templum sanctissimo illius nomini consecratum corrueret, & debito suo splendore fraudaretur. Et hanc decisionem confirmo per ea, quæ notat Tyraq. *in d. tract. de pia causa priuil. 152.* dicens quod licet alias iudex non possit nec debeat impertiri officium suum itrequisitus, *l. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de dam. infec.* Fallit hoc tamen in causis pijs, quibus nemine petente potest iudex officium suum impertiri, & non solùm potest, verum etiam debet, *textus est elegans in l. nec quicquam. §. vlt. vers. plerumque, vbi etiam hoc notat Bar. ff. de offic. procon. & in l. profectitia, §. sed si proponas. ff. de iure dot & alij plures per eundem Tyraq. recitati & allegati.* Secundo hoc confirmo per ea quæ notat Robert. Maranta *in li. de ord. indic. p. 6, n. 142.* vbi dicit, quod iudex ex officio suo inquirit de omni crimine & iniuria commissa contra Ecclesias, & Ecclesiasticas personas, & similiter de omni crimine commisso in Ecclesia, *l. si quis in hoc genus, & ibi Bal C. de Episc. & cler.* Et tertio ad hoc facit, *c. decreuimus, 10. q. 1.* vbi dicitur, quod Episc. visitãdo Eccles. si inueniat eam destitutam, sacerdoti eius, vt reparetur præcipiet. Et sanè si iudex ex officio suo sic de hac re inquirit, potest id facere etiam nulla fama præcedente, quia hoc non fit ad admonendam personam, sed ad corrigendum seu emendãdum defectus. *secundum ea quæ notantur ad c. vni. & ibi Host. vt Eccl. ben. sine dimi. & ad c. 2. de collus. deteg. & ita in specie notat glo. ad ca. statuimus, ad verb. inquisitio, tit. de Eccles. ædif. in constit. Anglic.*

CAP.

CAP. XXVIII.

Quis ſit Iudex competens in cauſa reparationis Eccleſiarum?

SUMMARIUM.

1. *Eccleſiaſticus iudex cognoſcit contra laicos de pia cauſa.*
2. *Principis officium intendi debet circa reparationes Eccleſiæ.*
3. *Arreſta varia Galliæ contra negligentes facere reparationem Eccleſiæ.*
4. *Rex quare poſſit ſe immiſcere reparationi Eccleſiæ.*

GVillielmus Benedicti doctus & inſignis interpres, *ad c. Raynutius, ad verbum, & vxorem, deciſ 2. num 138. & ad verbum domum, n. 17. & ad verbum, ſi abſque liberis, c. de fideic. ſubſtit. nu. 35. de Teſtam.* dicit, quod cognitio quæ inſtituitur ſuper reparatione Eccleſiarum, eſt mixti fori, pertinens tam ad iudices Eccleſiaſticos, quam ad principes laicos & reges. De iudicibus Eccleſiaſticis nulla eſt dubitatio, pro-
1 pterea quod illi † etiam contra laicos cognoſcunt de omni cauſa pia, & miſerabilium perſonarum per præuentionem, *c. ſignificantibus, & ibi Panorm. & alij de offic. iudic. deleg. Bald. in auth. ad hæc. C. de vſur. c. dilecto. & ibi Doct. de ſenten. excommun lib. 6.* & de omni ſpoliatione Eccleſiarum per laicos facta. *c. conqueſti, ex eo. tit.* Et ſi Emphyteutam laicum compellere poſſint ad rem Eccleſiaſticam Emphyteuticam debitè reficiendam. *§. ſcire autem in authen. de non alie. Bart. in auth. qui rem, C. de ſacroſanct. Eccleſ.* & id quidem actione perſonali ſeu conditione ex lege, *vt ait Stephan. Auſ. in tract. de poteſt. iud. Eccleſ. ſuper laic. caſu. 127.* vtique multo magis ad reparationem ipſius Eccleſiæ: eum ad quem hoc onus pertinet,
2 vrgere poſſunt. De ſecularibus autem † Principibus, & ſane ſi non de Iudicibus ſecularibus, ſaltem de Iudicibus Regijs, *vt ait Tyraquellus in tract. de pia cauſa priuil. 150.* multa paſſim

sim extant iuris responsa, & doctorum argumenta. Nam & in simili respondit Papinianus, quod quamuis stricto iure nulla actione teneantur hęredes ad monumentum faciendũ: tamen Principali vel Pontificali authoritate compelluntur ad obsequendum supremæ voluntati, cum sit causa pia. *l. hæreditas, in fi. de petit. hæredit.* Et rursum *de offic. Procons. l. si in aliquam.* sic ait Vlpianus: *Aedes sacras & opera publica circumire, inspiciendi gratia, an sarta tectaq; sint, vel an aliqua refectione indigeant, & si qua cœpta sunt, vt consummentur, prout vires eius Reipub. permittunt, curare debet. Et in c. vlt. 96. dist.* ait Pontifex, quod *boni Principis est Ecclesias contritas & conscissas instaurare, non onerare. Et in c. Sicut excellentiam, circa finem. 23. q. 4.* dicitur, quod *excellentia Principum apud creatorem maiori gloria proficere non potest, quam si per eam dispersarum Ecclesiarum potuerit societas restaurari.* Et si Rex cum proceribus regni intendere potest circa statum Ecclesiæ reformandum, *c. 1. Ne sede vacante*: certè multo magis cognoscere potest de Ecclesijs instaurandis, & conseruandis, cum nulla sit maior dissipatio, & reformatione magna egens profusio, quam reditus percipere, & Ecclesiam ruinam minitantem, & fere prostratam seu reparatione indigentem, relinquere. Quo pertinet quod *4. Reg. 12. ca.* legimus, quod Ioas Rex Iudæ vocauit Ionadem Pontificem & sacerdotes eius ad se dicens: quare sarta tecta templi non restauratis, & prohibuit eos vltra accipere pecuniam à populo, & instaurare sarta tecta præcepit, ita vt ad numerandam pecuniam quæ inueniebatur in domo Domini, fuerint deputati scriba Regis & Põtifex, dabantque eam in manus eorum, qui præerant cœmẽtarijs eiusdem domus. Sic & Iosias Rex *eodem lib. 4. capit. 22.* misit Sapham scribam templi dicens: *Vade ad Helchiam sacerdotem magnum, vt consletur pecunia quæ allata est in templum Domini, quam & collegerunt ianitores à populo, detúrq; fabris per præpositos domus Domini, qui & distribuant eam his qui operantur in templo Domini, lignarijs videlicet & cæmentarijs, & his qui interrupta componunt, & vt emantur ligna & lapides de lapidicinis ad instaurandum templum Domini.* Et rursum *lib. 2. Paralip. capit. 24.* habetur sic: *Et congregata est infinita pecunia quam dederat Rex & Ioada his, qui præerãt operi-*

operibus domus Domini. At illi conducebant ex ea cæsores lapidum & artifices operum singulorum, vt instaurarent domum Domini. Fabros quoque ferri & æris, vt quod cadere cœperat, fulciretur. Et in eo etiam *in legibus Longobardorum* scriptum memini *sub titul. De Episcop. & cleric.* hoc pacto: *Præcipimus vt singulæ plebes secundum antiquam consuetudinem faciant restauratas: quod si filij eiusdem Ecclesiæ eas restaurare noluerint, à ministris reipub. distringantur.* Et apertius *in capitul. incip. de Eccles. emendandis, &c. & in titul. de decim. §. primo, cum seqq.* Stephan. Aufre. *in titul. de potest. Iud. secul. super Eccles. articulo vigesimosexto,* dicit quod per plura † arresta Lu-
3 tetiæ & Tholosæ pronunciata ita definitum fuit: & inter alia anno 1391. pro Patriarcha Alexandrino contra Archiepiscopum Tholosæ iudicatum, quod super reparatione Ecclesiæ suæ Carcassonensis responderet in Parlamento, tametsi illius iurisdictionem declinasset, veluti actione personali contra se qui Ecclesiasticus erat, in curia sæculari instituta. Et rursum, inquit ille, idem pronunciatum fuit contra Episc. Nouocomensem, Archiepisc. Rothomagensem & alios plerosque, sicut & plurimas alias sententias similes *ad capit. Raynut. ad vers. si absque libris num 33.* refert Guillielm. Benedi. & plurimæ extant in Cons. Brab. aduersus diuersos Prælatos super eadem reparatione, ad instantiam incolarum loci, in quo ea Ecclesia sita est pronunciatæ, quod notorium est, soletque ea coactio de reparandis Ecclesijs, per commissarios Regios fieri, sola expensa sine alio salario contentos, secundum eundem *ad verbum Et vxorem, decisione secunda, numer. 138.* qui tamen *ad d. verbum, Si absque liberis, numero trigesimotertio* dicit hoc malè seruari, & verum est. Et in eandem quoque sententiam accedens Chassanæus *consil. 60, numero duodeci-*
4 *mo, cum seqq.* dicit, quod licet † aliqui voluerunt sustinere, quod Rex aut curia Regis se de his reparationibus intromittere non posset, *vt est videre in decis. Neapol. 499.* illud tamē fundamento caret, quia eiusmodi cognitio tantum respicit prouentus & fructus bonorum Ecclesiæ, qui vt ille loquitur, proueniunt ex temporalibus, super quibus Rex potest facere ordinationes, quæ in suo regno seruentur. Imò nisi ipsi contra desolationes Ecclesiarum prouiderent, essent de eo red-
ditur i

dituri rationem Domino Deo extremo iudicij die, cum eam tuendã recepetint, *capitul. Maximianus cum seq. 23. quæstione tertia cap. Christiani: 11. quæstione 1.* Et his omnibus consentiens Panormit. *ad cap. Si clericis, n. 2 & melius ad cap. Cum sit generale, n. 2. de foro comp.* dicit, quod quando versamur in cognitionib. mixti fori, aut quando multiplicatur forum, & reus habet plures Iudices: optio datur actori coram quo eum velit conuenire. *Idem notat gl. in cap. dilecti. eod titul. & in leg. fin. C. vbi in rem actio. & in ca. Statutum. §. cum vero ad verb. recuset. de rescript. lib. 6.*

CAPVT XXIX.

Qua ratione contra eum, qui reparationem Ecclesiæ differt, procedendum sit?

SVMMARIVM.

1. *Arrestari an possint decimæ aut fructus pro reparatione Ecclesiæ.*
2. *Processus an fiat executiuè & summarie in causa reparationis Ecclesiæ.*
3. *Excommunicari an possit, non reparans Ecclesiam.*
4. *Vniuersitas an possit excommunicari.*
5. *Excommunicatio solum ligat animam excommunicati.*
6. *Conclusio quo pacto capiatur contra negligentem reparare Ecclesiam.*
7. *Spoliatus quando ante omnia non restituitur.*

MVlta & varia sunt iuris remedia aduersus eos prodita, qui vel auaritia ducti, vel odio religionis inflãmati, vel desidia & morositate infecti, domum Dei non reparant, vel certè etiam posteaquam admoniti sunt, refectionem differunt. Monitionem enim Episcopi, Archidiaconi, aut alterius Iudicis ad quem ea res pertinet, præcedere iudicium, si non necessarium, saltem æquum & honestum est. *vt habetur in c. Improbam tit. de dom. Eccl. repar. in const. Anglic. & notatur ad l. Quidam Hyberus. ff. de seruit. rustic. prædior.* Principio enim, fructus † eorum detineri, 1

sequestrati, vel arrestari possunt, quasi priuilegio tacitę hypothecæ sint pro huiusmodi reparatione obligati. *vt decidit Ioan. de Athon. ad const. quæ incipit, Improbam, ad verb. de fructib. in constit. Anglic. quæ vocantur constitutiones Domini Othoboni, & glos. ad c. statuimus, ad verbum conuerti faciat, ti. de Eccles. ædific. in const. Angl. in prouinciali VVilhelmi Lydevvode. Et Steph. Aufre. in tract. de potest. iud. secul. super Eccles. artic. incip. 26. fallit.* Sicut & generali consuetudine huius patriæ receptum videmus, & quod per arrestum fructuum, aliorumque bonorum mobilium & personarum proceditur. Id quod etiam in rebus clericorum locum habere abunde ostendi *in tract. meo de iure sistendi, cap. 14. numer. 11. vbi vid.* Secundo si is ad quem hi fructus pertinent, Ecclesiam non prout decet, reficiat, aut si pro refectione Ecclesiæ populo sit imposita collecta, de qua superius late fuit disputatum, dico
2 quod poterit contra defectuosos † executiuè & summariè procedi, sicut in omni exactione munerum, & onerum publicorum, vt sunt collectæ, proceditur, *§. Coges. in auth. de mand. princip. Bald. cons. 238. volum. 1. & cons. 434. volum. 5. Aymo. Crauet. consil. 111. volum. 2.* ita tamen vt ex abrupto, sine monitione, citatione, decreto, alijsque similibus obseruari solitis, non procedatur, *secundum eundem Bald. cons. vlt. lib. 5. & Rolandum à Valle cons. 32. num. 5. & numero. 38.* sed tantum sine longo & ordinario processu.

Tertiò potest etiam iudex Ecclesiasticus tam contra personas laicas, quam contra personas Ecclesiasticas procedere per pœnas & mulctas arbitrarias, arbitrio suo infligendas, *secundum glos. notabilem in c. Arch. ad verbum, sub pœna, tit. de offic. Archid. in const. Angl. VVilhelmi Lydevvode,* quæ pœnæ non ipsi, aut Episcopo, nisi pauper sit, applicari debent, si commissæ sint, ideo quod Ecclesiasticos viros non decet quæstibus inhonestis, & pœnalibus anhelare vel ditari, *cap. 288. distinct.* sed aut in vtilitatem Ecclesiæ, quæ læsa & iniuria affecta est, aut in vsum pauperum aliumve pium eas conuertet, *cap. 2. & ibi Dd de pœnis.* Quo loco etiam eorum opinionem reprobat Panorm. qui extimabant posse Episcopum imponere pœnam pecuniariam laico temporaliter sibi non subiecto. Nam cum casus incidit, quo aduersus laicum

in

in negotio principali iurisdictionem habet, vt hic, nulla apparet ratio cur eam pœnam in illo casu ei imponere non possit, quia cum quid conceditur, omnia illa censentur esse concessa, per quæ ad illud peruenitur, *leg. ad rem mobilem. ff. de procurat.*

Quarto potest etiam procedere contra eosdem per † censuras Ecclesiæ, *vt nos. prædict. gloss. ad verbum conuerti. & ad d. const. improbam.* Sed hoc tamen non pariformiter & indistinctè. Quia si communitas seu † vniuersitas ad istiusmodi reparationem obligatur, locum habebit legis dispositio, quod in vniuersitatem vel collegium proferri excommunicationis sententia non potest, vt animarum periculum euitetur, quod exinde sequi posset, cum nonnunquam contingeret innoxios, veluti absentes, pupillos, infantes, furiosos, mēte captos, & inuoluntarios nec reluctantes huiusmodi sententia irretiri, sed in illos duntaxat de collegio aut vniuersitate ea sententia proferenda est, quod culpabiles esse constiterit, *capitul. Romana. § fin. de senten. excommun. libr. 6.* vt sic peccata suos teneant authores, vel vlterius progrediatur pœna, quam reperiatur delictum, *luge sancimus. C. de pœn. capitul. quæsiuit. De his, quæ fiunt à maio par. Cap.* Accedit etiam quod † excommunicatio ligat solum veram personam, animam rationalem baptizatamque habentem, *cap. cum dil. de relig. domi. capitul. sicut, de iureiur.* Vniuersitas verò & communitas dicitur persona ficta repræsentatiua, & quæ eiusmodi animam non habet, *lege mortuus. ff. de procurat. capitul. omnis Christianus. vndecim. quæstione tertia.* Igitur si constaret quod tota vniuersitas vel tota communitas delinqueret, aut reparationem facere nollet, alio iure vtendum foret, & omnes excommunicari posse censent Philip. Franc. Pet. Anchor. alij *ad d. capitul. Romana.* Omnium verò elegantissime hac in proposita materia examinat, discutit & resoluit glos. *ad d. capitul. Archidiac. ad verb. sub pœna, quā omnino vide.* † Formam autem concludendi & libellum cōcipiendi in hoc iudicio faciendæ reparationis, *in explicatione huius tituli* præscribit Speculator, *ad quem breuitatis causa me remitto.*

Quinto, casu quo Prælatus qui decimas & fructus Ec-

clesiæ recipit, necessarias Ecclesiæ refectiones & reparationes non facit, potest populus easdem decimas retinere, tam pro impensis factis, si quas ipso monito & negligente ac nimium differente fecit, maximè si sint liquidæ & claræ; & hoc per modum compensationis. *l. fi. C. de compen.* quam pro reparatione facienda, ideo quod talis retentio fit ad effectum compellendi eum ad reparationem Ecclesiæ, propter quam decimas percipit, *arg. cap. fin. de Paroch.* vbi in specie Panorm. determinat, quod populus potest opponere contra Prælatum agentem ad decimas, quod non administrat neque exercet officium suum prout decet: quia temporalia sunt debita prælatis ob causam, ideo causa non secuta non debentur. *l. 1. ff. de condict. ob causam.* & eleganter allegatione sua 17. respondit Lapus: quod si presbyter parochialis non exhibet sacramenta sicut debet, si petat decimas, poterunt parochiani excipere: *Qui non facit quod debet, non recipit quod oportet.* Nec obstat
7 si dicatur quod dictus Prælatus tanquam spoliatus † erit ante omnia restituendus *l. si quis ad se. C. ad l. Iul. de vi.* Quia ad hoc, eandem quæstionem, *cap. 14. de legibus, & longa consl. numero decimo tertio, cum seqq.* pertractans Ripa, respondet dicens: Si spolium est, fomentatum est legis auxilio, vnde restitutio non conceditur. *l. 3. §. cum igitur. ff. de vi & armato.* salutemque animæ respicit, quæ omnis restitutionis auxilium in hoc casu denegat, Ecclesia ipsa interea periclitante & collabente, *c. litteras, de restit. spoliat.* eoque minus, quod hæc retentio non fit animo spoliandi, sed ob iustam causam faciendæ reparationis. Id quod in simili ponderat Panorm. *ad capit. querelam, de elect.*

CAP. XXX.

Vtrum appellari possit à sententia qua quis ad reparationem Ecclesiæ condemnatur?

SVMMARIVM.

1. *Appellari an possit à sententia lata in causa reparationis Ecclesia.*
2. *Clausula, appellatione remota, quid operetur.*

An-

ANceps & antiqua fuit Doctorum diſputatio, vtrum
† à ſententia in fauorem piæ cauſæ pronunciata ap- 1
pellare liceat nec ne. Bald. enim *ad l. 1. C de Sacroſan.
Eccleſ.* Alex. *in addit. ad Bart. ad l. Mauius. ff. de alimen. & cib.
leg.* & alij tenent quod non. Romanus verò *in authen. Simili-
ter in 6. priuil. in materia iudiciali. col. 11. C. ad l. Falcid.* ſuſti-
net contrarium. Sed has duas diuerſas & pugnantes interpre-
tum opiniones concilians Rebuff. *ad ord. Reg. tit. de ſent. pro-
uiſ. in præf. nu. 37. verſ. inci. Primus caſus eſt,* dicit, quod ne pia
cauſa pereat, vel periculum patiatur, iudex per modum pro-
uiſionis illi ſuccurret, & ſi ab illa ſententia fuerit appellatum,
non obſtante iſtiuſmodi appellatione ſententia iſta manda-
bitur executioni, quia fiet ſeruitiu[illegible]æ, ſubuenietur
neceſſitati pauperum, & debitæ a[illegible]onis neceſſitati
prouidebitur, non tamen præiudic[illegible]ppellationi, quin
poſſit eam appellans proſequi, & quou[illegible]e erit deciſa appel-
latio, ſententia illa prouiſionalis ſeruabitur, & non vltra. Sic
cum agitur de cuſtodia ciuitatis, caſtri vel alterius loci, ſi im-
mineat bellum fit prouiſio, vt ſi procurator fiſci aliquem ad
cuſtodiam illum deputauerit, aut conuenerit cum, qui ſe pri-
uilegio exemptum eſſe prætendat, aut cum de reparatione
foſſarum ciuitatis eſt quæſtio, aut cum publica vtilitas feſti-
nationem ſuadet. *leg. Si quis. §. verum. ff. ad Senatuſconſult.
Syllan. l. de pupillo. §. Si quis riuos. ff. de oper. nou. nunciat.* de
quibus & alijs pluribus ſimilibus prædicto loco cumulatè
ac fuſe agit idem Rebuffus *numero 97. 102. 145. & ſequenti-
bus.* Admonens tamen *d. numer. 38.* iudicem, vt ad impedien-
dum appellationis interponendæ effectum, non ſim-
pliciter quem condemnet ad faciendas reparationes, vel
ad ſatisfaciendum, ſed tantum per modum prouiſio-
nis.

Quibus ita conſtitutis, idem cenſeo de reparatione
ſacroſanctarum Catholicarum Chriſti Eccleſiarum dici
poſſe, cum & illius cauſa, vt abunde ſuperius diximus, ſit
cauſa pia, & omnibus caſtrorum, murorum, ciuitatum, atque
munitionum refectionibus, longe anteferenda. Et eo pacto
intelligo deciſionem D. de Athon. *ad capitu. improbam, ad
verbum ſuffici. tit. de domibus Eccleſ. reficiendis* & gloſ. *ad dict. c.
ſtatuimus ad verb. ipſius arbitrio. de Eccl. ædif. in conſtit. Angl.*

 qui

qui ſentiunt in caſu mandatæ reparationis appellari poſſe. Eodem etiam modo intelligo decretum Concilij Tridentini, *Seſſione vigeſima prima, capitulo ſeptimo.* vbi Eccleſias collapſas reſtaurari præcipit quacunque appellatione & exemptione remota. Pari etiam interpretatione accipiendum eſſe arbitror, quod ad Eboracenſem Archiepiſcopum ſcribit Alexand. Tertius, Pontifex Maximus, nouam Eccleſiã propter nimiam diſtantiam veteris Eccleſiæ, auctamque populi multitudinem extrui poſſe & debere, omni appellationis obſtaculo aut diffugio ceſſante, *capitul. ad audientiam, de Eccleſ. ædif.* Neque enim prohibet appellationem, ſed illius obſtaculum & diffugium remouet ab executione, vt dictum eſt. Id quod & D. [illegible] *in quart. notabili* ſenſiſſe video, & in vniuerſum reſo[illegible] *in titul. de apell. in verſicul. clau-*
2 *ſula appellatione* [illegible] quod dicta clauſula operatur, quod iudex non tenetur appellationi deferre, & ab executione deſiſtere, ſed non tollit ſubſtantiam appellationis, *& ſequitur Vitalis de Campa. in tract. clauſul. in clauſ. appellatione remota verſicul. incip. Octauo quia & circa finem.* eoque etiam pertinere videntur ea, quæ de appellatione in materia petitæ penſionis Eccleſiaſticæ, *in tract. de penſ. quæſtion. 91.* ſcribit Hieronymus Gigas, dum ait, quod quando penſio eſt reſeruata alicui clerico pro alimentis & vitæ ſuſtentatione, non ſuſpenditur executio per appellationem, & propter periculum vitæ hominis, in cuius ſubſidium dantur alimenta ac penſiones, mora admitti non debet, *vt nos in leg. de alimentis, C. de tranſact.* Et ideo in materia penſionis regulariter non datur commiſſio de ſtilo curiæ, niſi ſine retardatione ſolutionis penſionis.

CAP. XXXI.

Tigna ex ruina vel demolitione reparatæ aut reſtauratæ Eccleſiæ exiſtentia ſeu remanentia, cuius ſint.

SVM

SVMMARIVM.

1. *Ornamenta antiqua Ecclesiæ, in quem vsum transferenda sint.*
2. *Ligna & tigna Ecclesiæ in quem vsum applicentur.*
3. *Vsufructuarius an arbores mortuas lucretur.*

EXtat Clementis Pontificis ad Iacobum vrbis Hierosolymitanæ Episcopum epistola, in hæc verba conscripta *Altaris palla, † cathedra, candelabrum & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur, quia non licet ea quæ in sacrario fuerunt, male tractari. Sed incendio vniuersa tradantur. Cineres quoque eorum in baptisterium inferantur, vbi nullus transitum habeat, aut in pariete, aut in fossis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus coinquinentur.* Hactenus ille. Quæ verba recitantur, *in capit. Altaris, de cõsecr. distinctione prima*, Et *in cap. ligna.* quod immediate præcedit, ait canon sic. *Ligna Ecclesiæ dedicatæ, non debent ad aliud opus iungi, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igne sunt comburenda, vel ad profectum in monasterio fratribus, in laicorum opera non debent admitti.* Et quamuis de solis lignis mentionem faciat, idem tamen de alijs tignis & rebus ad Ecclesiam pertinentibus, propter identitatis rationem, constituendum esse existimat *ibi* Dom. Archidiaconus. 1

Quod autem hæc ad profectum in monasterio applicari permittit, ita *eo loco* cum alijs intelligit glossa, vt non † ad vsum culinæ, stabuli aut latrinarum, neque ad quaslibet vineas pastinandas, aliosve viles & sordidos, sed ad honestos & decentiores vsus, fiat illa applicatio, veluti ad vsum domus capitularis, refectorij, dormitorij, hortuli aut vineæ quæ Ecclesiæ inhærent, seu alterius loci religiosi. Et ratio istius decisionis est *secundum Ioannem de Turre cremata ibi, qui allegat Beatum Thomam in tertia parte, quæstione octuagesima tertia.* quod ipsæ Ecclesiæ consecratæ, aliquando spirituale virtutem adipiscuntur per consecrationem, & ideo ob reuerentiam Ecclesiæ, talia ad sordidos humanos aut viles vsus redire non debent. Et hoc idem sentiens Ioan. de Athon *ad constit. Anglic. quæ incipit, Improbam, ad verbum sarta tecta,* 2

 titul.

titul. de domibus Eccles. reficien. etiam cum solum domus Ecclesiæ, non ipsa Ecclesia reparata est, permittit quidem clerico seu beneficiato reparanti, vt vetusta rudera auferat, & de tignis fractis seu dissolutis pro animi sui arbitrio disponat, *lege Prætor ait, §. vltimo, ff. de damno infect.* tamen vt ea, non in profanos vsus, sed in alium vsum honestum ædium Ecclesiæ impendat. Et ad hoc allegat *dict. capitul. ligno.* Sed ea in parte cum præfato Doct. Ioanne non sentio. Loquitur enim *dict. capitul. ligna.* de lignis Ecclesiæ, non de lignis ædium quæ ad Ecclesiam pertinent, & quæ procul dubio si ab ipsa Ecclesia separatæ sint, parem & communem cum alijs
5 ędibus naturam atque conditionem sortiuntur, ita vt de his dici debeat, id quod de vsufructuario respondet Paulus, quod demortuæ arbores in quarum locum alias substituit, ad eum pertinent. *leg. agri. ff. de vsufruct.* & quod cum rem fructuariam reficit, ea quæ occasione emendationis aut refectionis amouentur, sua facit, *vt notat Accurs. & Albert. ad leg. Hactenus in princip. eod. titulo.* non multo aliter; quam cum maritus vxori singulis annis vestimenta legat, debet illa hæredi nouis vestibus acceptis, veteres reddere, nisi quatenus & illis quoque carere non possit, *secundum Bald. ad l. 1. colum. prima. versic. pone quod testator. C. de Fideicom.* Illud vero quod dicimus, tigna eiusmodi ad sordidos vsus propter reuerentiam Ecclesiæ transferenda non esse, etiam ex decretis Concilij Tridentini, *Sessione vigesimaprima. cap. septim.* cognoscimus, cuius verba sunt hæc. *Quod si nimia egestate omnes laborent, ad matrices seu viciniores ecclesias trãsferatur, cum facultate, tam dictas parochiales quam alias Ecclesias dirutas in profanos vsus non sordidos, erecta tamen ibi cruce, conuertendi.* Qua in re tamen à veteribus canonibus, & à d. cap. ligna nonnihil recedit Concilium. Nam cum illi ligna Ecclesiæ in vsum & opera laicorum admitti noluerint, tamen sancta Synodus concedit, vt in profanos non sordidos vsus conuerti queant: nisi conciliatione quadam facta dicere velimus, eiusdem Synodi hanc esse mentem, vt non in vsus profanos laicorum, sed religiosorum, aut clericorum siue Ecclesiæ applicentur.

CAP.

CAP. XXXII.

De his quæ ad Fabricam, aut reparationem Ecclesiæ legata sunt.

SUMMARIUM.

1. *Legatum fabricæ an ad emptionem ornamentorum Ecclesiæ applicari possit.*
2. *Legatum ad usum pauperum an possit conuerti in refectionem Ecclesiæ per Episcopum.*
3. *Collecta & gabella an solui debeat de eo, quod est relictum ad reparationem Ecclesiæ.*
4. *Legatum ad usum reparationis Ecclesiæ, quo pacto distribuatur, si Ecclesia reparari vetetur.*

DElegatus ad usum fabricæ aut ad reparationem Ecclesiarum sæpissime dubitatum fuisse memini, & proinde ea quæ legendo varijs in locis obseruaui, huic loco adijcienda esse duxi.

In primis igitur disputatum fuit olim, & adhuc sub iudice lis est, vtrum † ex eo quod fabricæ Ecclesiæ testamento relictum est, vestes aliaque id genus Ecclesiæ ornamēta, quibus illa indiget, comparari possint. Nam id fieri posse negat Panormitan. *ad capitul. vltim. de testamen.* cuius verba sunt hæc: *Nota quod fabrica & ornamenta Ecclesiæ proponuntur vt diuersa, ex quo potes colligere notabile dictum, quod redditus deputati ad fabricam, non sunt conuertendi ad ornamenta Ecclesiæ. Nam fabrica capitur pro structura vel reparatione ædificij. capitul. de Fabrica de consecration. distinctione prima, ex quo etiam potest inferri, quod Episcopus non releuatur ab onere fulciendi Ecclesiam, etiam de ornamentis propter reditus Ecclesiæ.* Hactenus ille. Id quod in simili probare videtur Vlpianus, dum *in leg. prima. ff. de administrati. rer. ad ciuit. pert.* respondet. *Id quod ad certam speciem relinquitur* 1

 ciuita-

ciuitati, in alios vsus conuerti non posse. Cui consonat text. in Clem. quia contingit, de relig. domi. Quæ sententia videtur mihi comprobari posse ex eo, quod à verbis testatoris ad vsum Fabricæ legantis non est recedendum, nisi de illius mēte aliter appareat, *leg. non aliter. ff. de legat. ter.* Et si aliud voluisset testator, nulla erat difficultas scribere *leg. prim. §. fin. autem ad deficientis. Codice de cad. tollent.* Et cum nullum sit maius mentis nostræ testimonium, quam qualitas inspecta verborum. *leg. generaliter. Cod. de non nu. pec. leg. ad cognoscendum. Codice d. ingen. manumis.* id habetur pro omisso, quod omittitur à testatore in scriptura aut prolatione verborum. *Bald. in leg. proponebatur in secund. oppos. ff. de legat. secund.*

Cæterum ab hac decisione recedunt plerique, existimantes verisimile esse, quod testator non minorem habuit affectionem ad ornamenta Ecclesiæ quibus Deo seruitur, quam Ecclesię in qua colitur. Alij mediam viam ingressi, arbitrantur tunc eam esse verissimam, quandò Ecclesia, cui legatum pro Fabrica relictum est, ædificijs aut refectione eget: aliorum verò opinionem locum habere cum non eget, sed ornamenta in ea necessaria sunt. *Anchor. Didac. & alij ad capit. vltim.* Quomodo & Angelus *ad d. leg. 1.* respondet, quod si relinquitur ciuitati, vel Ecclesiæ pro constructione alicuius Fabricæ, aut alterius necessitatis quam testator existimat imminere, si alia maior necessitas ei incumbit, in illam potius erogari posse. Id quod refert Barbatius *ad d. c. nos, n. vigesimoquinto. de Test.* per l. pecuniam. ff. de operibus publ. Cuius verba sunt hæc. *Pecuniam quæ in opera noua legata est, potius in tutela eorum operum quæ sunt, conuertenda, quam ad inchoandum opus eroganda, diuus Pius rescripsit.* Quo loco & Bartolus notat, quod Episcopus potest relicta ad monasterium, seu templum de nouo ædificandum, conuertere in aliud, quod nunc ante constructum fuit, si reparatione eget. Et rursum Ancharanus *prædicto loco numer. 2.* dicit, quod quando testator legat aliquid pro reparatione Ecclesiæ quæ reparationē non eget, sed alijs, valet nihilominus legatum, & in alios vsus conuertitur: quia cum illa causa fabricæ sit impulsiua non finalis, & sic in dubio interpretanda. *leg. Titium centum. ff. de condi. & demonstr.* non habet locum regula, quod

quod cessante causa legati, cessat legatum. *l. cum tale. §. falsam. eo. tit.*

Sed Barbatius vt more suo omnia discutit & latius perquirit, existimat nec horum quidem conciliationem esse veram. Etenim (inquit) si Ecclesia nunc reparatione non eget, egebit tamen aliquando, & proinde in futurum illius vsum reponi, non in alios vsus conuerti debet. Ideoque & ipse tandem sentit, & alios plerosque sentire fecit, vt ita demum prædictæ distinctioni locus sit, si Ecclesia reparatione non indiget, sed ornamentis, & aliunde ad ea comparanda pecunia inueniri non potest. Quo casu permittit, vt pecunia illa legata, ad tempus in eam necessitatem expēdatur, ac postea deinde reparationis necessitate instante, aut etiam prius, cum restitutio fieri possit, reddatur: & quidem potissimum, si testator motu suo proprio & vltronea pietate ductus, aut ad eam modestè excitatus, legauit, non etiam si à Curato falsis persuasionibus ad credendum inductus fuit, quod Ecclesia reparatione egebat, & in alium vsum publicū certo fuisset relicturus, quod minimè improbo, facileque admitto, *per d. leg. pecuniam, in verbis. Et non facilè ad reparandum pecunia inuenitur.*

Secundo obseruatione dignum est, quod *loco mox citato n. 19. & ad d. cap. vlt. columna 5. n. 4.* idem Barbatius scribit, quod si testator † iussit bona sua in pauperes expendi, & Ecclesia indiget refectione, potest Episcopus eorum bonorum partem in eandem reparationem transferre, quasi illa species paupertatis Ecclesiæ intelligatur inclusa sub illo genere paupertatis. *secundum Ioan. Andr. ad capitul. fin. de test. lib. 6.* De quo plura diximus superius eo loco, quo latius à nobis disputatum fuit de male acquisitis, in reparationem Ecclesiæ applicandis, ostendimusque etiam pauperes Ecclesias, à dispositione, quæ de pauperibus facta est, minimè excludi. 2

Tertiò & illud quoque *ad dict. capitul. finale*, fusissimè controuertit, an de legatis ad fabricam relictis, quarta Canonica detrahi possit: sed cum proprie ad propositam materiam non pertineat, remitto me ad eundem.

Illud magis huc spectat. † An si cautum sit vt ab omni le- 3

 gato

gito soluatur gabella, intelligatur etiam de eo, quod ad reparandas & construendas Ecclesias legatum fuit? Similem quæstionem mouet D. Henningus Godden *consil. 9.* cuius decisio vertitur circa statutum simile, de quo disputabatur, an haberet locum in dote legata ad vsum Ecclesiæ aut sacelli. Et post longam disputationem in vtramque partem factam, tenet quod non, quia ad ornatum & vtilitatem reipub. pertinent Ecclesiæ, & ea quæ his legata sunt: ita vt magistratus pro his, tanquam ad ornatum ciuitatis in primis spectantibus, agere possit. *leg. ciuitatibus, & ibi Barto ff. de lega. prim.* & proinde Ecclesiæ seu capellæ & bona earum, merito ab omnibus istiusmodi exactionibus, aut collectis debent plena immunitate gaudere, *capitul quanquam. & ibi glos. de censibus libr. 6 authent. Item nulla communitas, Codice de Episcop. & cleric.* eoque magis, quod dominium rerum pro dote Ecclesijs aut capellis legatarum, absque alia traditione in eas transfertur, *capit. secund. de consuet. leg. fin. & ibi D.d. C. de Sacrosanct. Eccl.* & quod legibus inferiorum laicorum non distringuntur in istiusmodi oneribus subeundis, *capitulo, hoc ius porrectum, duodecim. quæstione secunda.* Quæ argumenta D. Henningi facile etiam conuincunt, ad propositam quæstionem negatiuè respondendum esse, eamque responsionem *ex dict. capit. vltimo,* probari posse existimo. Nã sicut *ibi* deciditur, canonicam portionem soluendam non esse de his, quæ in ornamentis vel pro cereis seu fabrica, luminaribus, anniuersario, septimo, vicesimo, tricesimo die, ad perpetuum cultum diuinum leguntur Ecclesiis, vel reliquis pijs locis, ita quoque multo maior est ratio, vt collecta & imposita alia onera, laicis, pro his non soluant, quæ proculdubio maiorem fauorem, quam quarta canonica non habent, præterquam si ex ea causa hoc onus imponitur, quod ad omnes pertinet, & pro quo etiam Ecclesiasticæ personæ grauari possent, de quo superius latè diximus eo loco, quo de potestate collectarum ad reparandas Ecclesias impositarum, tractauimus, quod hic non repeto. *Et notant Interpretes ad leg. ad instructiones. Cod. de Sacrosanct. Eccles. & Felinus consil. quadragesimosext.*

5. Quarto etiam addendum censeo, quod si in Ecclesiæ † reparatio-

parationem aliquid legatum est, quæ planè pereat, & vel ex constitutione Pontificis aut Principis, vel ex casu aliquo inundationis, vel hæresis; ædificari & reparari amplius non possit: debet hoc legatum in alium pium vsum conuerti, per ea quæ notat eleganter Barbatius *ad dict. capit. vltim.* & Felinus *consilio suo 41.* in quo decidit, quod legatum relictum ad Ecclesiam construendam, vel ad monasterium certorum fratrum ædificandum, si illic propter voluntatem, vel prohibitionem superioris extrui non possit, debet in alium pium vsum transferri, Episcopali, aut pontificia authoritate.

CAP. XXXIII.

Consensus Episcopi an in reparatione Ecclesiæ sit necessarius?

SVMMARIVM.

1. *Ecclesia ædificanda cura pertinet ad Episcopos.*
2. *Iudæi an possint habere Synagogas*
3. *Actus qui non potest fieri sine consensu Principis, potest refici si est destructus sine eius consensu.*

ECclesiam † absque consensu Episcopi diœcesani ædificari non posse constat. *capitulo Ecclesias. 16. quæstione septima. capit. fin. de Eccl. ædific. & de consecrat. distinctione prima, cap. nemo Ecclesiam. cap. Cellulas. 18 quæst. secunda.* Sed an sine illius consensu reparari possit, controuerti posset. Nam in simili inter constitutiones Anglicanas, quas vocant D. Othonis, *titul. de consecra. & reform. stat. Eccles. capitul. vnico. §. ad hæc.* ita scriptum inuenio: *Ad hæc ne præsumant Abbates aut Ecclesiarum rectores, antiquas Ecclesias consecratas, sub prætextu amplioris vel pulchrioris fabricæ faciendæ, diruere absque licentia diœcesani Episcopi, districtius inhibemus.* Et cum Ecclesiarum reparatio ad sollicitudinem illius pertineat, *capitul. vnio. 10. quæstione tertia. & in auth. de Ecclesi. titul. §. si quis ædificium, collat. 9.* 1

gato soluatur gabella, intelligatur etiam de eo, quod ad reparandas & construendas Ecclesias legatum fuit? Similem quæstionem mouet D. Henningus Godden *consil. 9.* cuius decisio vertitur circa statutum simile, de quo disputabatur, an haberet locum in dote legata ad vsum Ecclesiæ aut sacelli. Et post longam disputationem in vtramque partem factam, tenet quod non, quia ad ornatum & vtilitatem reipub. pertinent Ecclesiæ, & ea quæ his legata sunt: ita vt magistratus pro his, tanquam ad ornatum ciuitatis in primis spectantibus, agere possit. *leg. ciuitatibus, & ibi Barto ff. de lega. prim.* & proinde Ecclesiæ seu capellæ & bona earum, merito ab omnibus istiusmodi exactionibus, aut collectis debent plena immunitate gaudere, *capitul quanquam. & ibi glos. de censibus libr. 6 authent. Item nulla communitas, Codice de Episcop. & cleric.* eoque magis, quod dominium rerum pro dote Ecclesijs aut capellis legatarum, absque alia traditione in eas transfertur, *capit. secund. de consuet. leg. fin. & ibi Dd. C. de Sacrosanct. Eccl.* & quod legibus inferiorum laicorum non distringuntur in istiusmodi oneribus subeundis, *capitulo, hoc ius porrectum, duodecim. quæstione secunda.* Quæ argumenta D. Henningi facile etiam conuincunt, ad propositam quæstionem negatiuè respondendum esse, eamque responsionem *ex dict. capit. vltimo,* probari posse existimo. Nã sicut *ibi* deciditur, canonicam portionem soluendam non esse de his, quæ in ornamentis vel pro cereis seu fabrica, luminaribus, anniuersario, septimo, vicesimo, tricesimo die, ad perpetuum cultum diuinum leguntur Ecclesiis, vel reliquis pijs locis, ita quoque multo maior est ratio, vt collecta & imposita alia onera, laicis, pro his non soluant, quæ proculdubio maiorem fauorem, quam quarta canonica non habent, præterquam si ex ea causa hoc onus imponitur, quod ad omnes pertinet, & pro quo etiam Ecclesiasticæ personæ grauari possent, de quo superius latè diximus eo loco, quo de potestate collectarum ad reparandas Ecclesias impositarum, tractauimus, quod hic non repeto. *Et notant Interpretes ad leg. ad instructiones. Cod. de Sacrosanct. Eccles. & Felinus consil. quadragesimosext.*

4. Quarto etiam addendum censeo; quod si in Ecclesiæ † reparatio-

parationem aliquid legatum est, quæ planè pereat, & vel ex constitutione Pontificis aut Principis, vel ex casu aliquo inundationis, vel hæresis; ædificari & reparari amplius non possit: debet hoc legatum in alium pium vsum conuerti, per ea quæ notat eleganter Barbatius *ad dict. capit. vltim.* & Felinus *consilio suo 41.* in quo decidit, quod legatum relictum ad Ecclesiam construendam, vel ad monasterium certorum fratrum ædificandum, si illic propter voluntatem, vel prohibitionem superioris extrui non possit, debet in alium pium vsum transferri, Episcopali, aut pontificia authoritate.

CAP. XXXIII.

Consensus Episcopi an in reparatione Ecclesiæ sit necessarius?

SVMMARIVM.

1. *Ecclesia ædificandæ cura pertinet ad Episcopos.*
2. *Iudæi an possint habere Synagogas*
3. *Actus qui non potest fieri sine consensu Principis, potest refici si est destructus sine eius consensu.*

ECclesiam † absque consensu Episcopi diœcesani ædificari non posse constat. *capitulo Ecclesias, 16. quæstione septima. capit. fin. de Eccl. ædific. & de consecrat. distinctione prima, cap. nemo Ecclesiam. cap. Cellulas. 18 quæst. secunda.* Sed an sine illius consensu reparari possit, controuerti posset. Nam in simili inter constitutiones Anglicanas, quas vocant D. Othonis, *titul. de consecra. & reform. stat. Eccles. capitul. vnico. §. ad hæc.* ita scriptum inuenio: *Ad hæc ne præsumant Abbates aut Ecclesiarum rectores, antiquas Ecclesias consecratas, sub prætextu amplioris vel pulchrioris fabricæ faciendæ, diruere absque licentia diœcesani Episcopi, districtius inhibemus.* Et cum Ecclesiarum reparatio ad sollicitudinem illius pertineat, *capitul. vnio. 10. quæstione tertia. & in auth. de Eccles. titul. §. si quis ædificium,* 1

collat. 9.

collat.9.& beneficium in inuitum non conferatur, *l.soluendo. ff.de negot.ge.*nihil ipso irrequisito aut reluctante,ea in re statuendum esse videtur, maximè si antiqua forma aliqua ex parte immutaretur. Contrarium tamen tenet glossa *in cap. de monach.18.q.2.*& allegat *c.si quis vult.16.q.vlt.* quod capitulum potius videtur pro aduersa opinione adferri posse, dum ait: *Si quis vult monasterium suum ad meliorandum in alium locum ponere,fiat cum consilio Episcopi,& fratrum suorum.* Secundò allegat *c.Iudæi de Iud.*cuius verba sunt hæc: *Sicut legalis definitio Iudæos*
a † *nouas non patitur erigere synagogas,ita eos sine inquietudine veteres habere permittit.*& addit *ibi* gl.quod si corruerint,possunt illas reædificare,& in pristinum statum reponere,non tamen extendere aut ampliare, *c.Consuluit.eo.tit.*Tertiò allegat *l.2.C.de oper.public.* in quo errat, cùm l.4. allegare debuisset, in qua ad Symmachum prætorio præfectum scribit Valentinianus hoc pacto: *Intra vrbem Romanam veterem & nouam, nullus iudicum nouum opus informet, quoties serenitatis nostræ arbitria cessabunt, nisi ex suis pecunijs huiusmodi opus construere velit,eā tamen instaurandi, quæ etiā deformibus ruinis intercidisse dicuntur, vniuersis licentiam damus.*Ad cuius Constitutionis interpretationem notat Salicetus,quod sumptu publico sine licentia Principis opus nouum fieri aut inchoari non potest, sed antiquum restaurari potest. Accedit etiam,quod ait Dominicus *ad c.cùm accessissent, de constit.*quod
3 † actus qui non potest à principio fieri sine consensu superioris,potest tamen refici,si erat destructus, sine illius authoritate. Et Hostiensis *ad c.significauit,de censib.*quod licet Episcopus non potest nouum censum imponere, antiquum tamen renouare potest, & prohibiti ædificare castra, non prohibentur vetera reficere, *Bald.& Ang. ad l.1.§.ædificare.ff. de mortuo infer.* Eandem quoque sententiam probat *ad prædictum.c.de monac,*Ioan de Turrecrem.& Felin.*in d.c. cùm accessissent.* dicens patronum sine consensu Episcopi Ecclesiam reparare & reficere posse, & Rebuffus *in tract. de nominat.q.15.num.35.* ideo quod aliud est reficere, aliud de nouo facere,*l.1.§.si quis ædificium,ff.de nou. ope. nunciat. de quo plura dixi,c.1.*Et sanè mihi videtur esse verissima. Ratio enim ob quam nemo nouam Ecclesiam sine consensu Episcopi extruere

struere possit, est hæc: vt non temerè honori, frequentationi & emolumentis Ecclesiarum parochialium detrahatur, vt non dotatæ Ecclesiæ, vagoque quodam mentis iudicio leuiter cõstructæ, maiore scandalo postea collaberentur. Quæ ratio in reparatione Ecclesiæ, quæ ad illius ornatum & gloriam pertinet, nullique nouum præiudicium adfert, locum nõn habet. Sic & quod in præallegata Anglicana Constitutione cauetur, singularem suam rationem habet. Multi vel parum religioni Catholicæ fauentes, ac omnium antiquarum Ecclesiarum euersionem animo cupientes, vel certè multis promissionibus celebres, & ex fracta mentitaque sæpius fide infames, sub eo prætextu veteres Ecclesias destruerent, quod & meliores redderent, & preciosiores ædificarent: post earum verò demolitionem aut nihil præstarent, aut fortè nihil præstare possent. Id quod cognitionem aliquam requirit, & ad Episcopi examen pertinet, in reparandis verò Ecclesiis hoc periculum cessat. Et licet ad sollicitudinem Episcopi pertineat, vt circa reparationes Ecclesiarum intendat, nolentesque reficere cogat: quando tamen vltro ad refectionem veniunt, & spontanea sua voluntate id faciunt, nullaque coactione opus est, non video ad quid consensum petere debeant, qui iure suo vtuntur, nisi fortè aut veterem Ecclesiæ formam innouare velint, id quod non facilè inconsulto Episcopo eis permittendum est, ne aut maiore vel splendidiore ad tempus facta Ecclesia, postea deficiant reditus ad eam sic conseruandam, & intertenendam, vel minore & angustiore facta, ad recipiendum populum non sufficiat, aut nisi inter ipsos aliosq; nonnullos quæstio nascatur, quis eorum in reficiendo tẽplo præferri debeat. Nam vt *ad c.3.de iu.pat.* notat Host. *quem ibi referunt, & sequuntur Io. An. & D.Car.* subinde inter patronũ qui primò Ecclesi. construxit, & extraneum qui eam non construxit, oritur disputatio, quis in illius reparatione præferẽdus sit. Quod cùm fit, sentiunt Episcopum antequam extraneo id postulanti consentiat, prius patronum ciuiliter admonere, & interpellare debere, eundemque si non omninò ex iuris necessitate, saltem ex ciuilitate, honestate & æquitate alteri præferre, *arg. c. cum Apostolica. de his quæ fiunt à Prælat. Eccle. & c. potuit. de locat. & cap. Ad hæc. §. fin. de offic. Archidiac. &*

faciunt

faciunt etiam ad hæc ea, quæ notat Bart. & alij ad l. 1. §. permittitur. ff. de aqua. quotid. & æstiu.

CAPVT XXXIV.

An reficiens Ecclesiam, fiat illius patronus, & an destructa Ecclesia extinguatur ius patronatus?

SVMMARIVM.

1. *Patronus negligendo ius suum, illud admittit.*
2. *Actio semel extincta amplius non reuiuiscit.*
3. *Castrum si ex statuto fieri non potest, raparari tamen potest.*

EX quo alia deindè nata est quæstio: An destructa Ecclesia extinguatur ius patronatus, & an reficiens eandem efficiatur nouus illius patronus, & quidem potissimum, si ex veteri materia eam reædificare velit. Et sanè in eo conueniunt omnes *ad capit. quoniam de iure patron.* quod si Ecclesia non est fundirus destructa, antiquus patronus nisi pla-
1 ne eam negligere † velit, manet patronus, *argum. l. prætor. §. vicinales, ff. ne quid in lo.* Si vero fundirus destructa est, neque prior illo patronus eam reparare paratus sit, tunc is qui eam de consensu Episcopi & non aliter reædificat de nouo, *iuxta §. primo. in auth. vt nul. ædif. orat. dom. & Guilielm. Bened. in capit. Rainutius. ad verb. domus. numer. 21. de Test.* fit eiusdem patronus, eodemque loco est, atque si ab initio eam nouam construxisset, magisque fauorabile est collapsa restaurare, quam nondum existentia construere. *vt not. ad*
2 *cap. consuluit de Iud.* Prior vero ius suum amittit: quia † res & obligatio semel extincta amplius non reuiuiscit, *l. qui res. §. aream ff. de solut. cap. quaris, de conse. distinct. 4.* Id quod recte *in lib. de iure pa. ad verb. construxit quæst. 8.* intelliget Rochus de Curte in eo, qui propter fundum aut ædificium tantum, ius istiusmodi patronatus acquisiuit. At si in alijs bonis, fundis, prædijs, & reditibus dotem Ecclesiæ constituit, æque patronus manet, sicut & dos ipsa manet, sed istum qui Ecclesiam ex suo reficit, & quem ipse ad reparationem ad-

admittit, etiam compatronum ac veluti socium habere debet. At cum ex veteri materia eam omnino reædificat, quod rarum est, plus dubitationis subesse solet. Nam sicut idem est iudicium, licet mutetur Iudex & populus. *l. proponebatur. ff. de Iudic.* & eadem est nauis: licet tabulæ ipsius successiue transformentur. *leg. quid tamen. ff. quibus mod. vsusfruct. amitt.* ita & eadem esse videtur Ecclesia, quæ ex eadem materia restaurata est. Et sicut vbi sublatum est ædificium ex quo stillicidium cadit, si sub eadem specie & qualitate reponitur antiqua vtilitas manet, *leg. seruitutes. § si sublatam. ff. de seruit. vrb præd.* & causa cognita actio perempta Domino restituitur. *l. secunda ff. si ex noxa. cau. Id quod multis alijs rationibus & exemplis ad dict. capitul quoniam confirmat. D. Cardinalis*, ita etiam & veteri patrono hoc casu ius patronatus integrum permanere debere videri posset. Sed cum in his & alijs eiusmodi plurimis, non de his agitur, quæ in vniuersum semel conciderunt, sed aliqua saltem ex parte remanserunt, vtique ab ijs ad hęc iusta argumentatio duci non potest, *vt ait idem D. Cardinalis.* Ideoque Felinus *ad capit. Cum accessissent. col. pen. & vltim. de constit.* dicit aliam esse causam refectionis eius rei quæ non plane collapsa est, & illius quæ funditus destructa est, *per l. Si ita legatum. §. fin. ff. de legat. 1.* vbi dicitur, quod si testator postquam legauit domum, eam particulatim refecit, adeo vt nihil ex pristina materia supersit, tenet nihilominus & debetur legatum, sed si eam funditus destructam erexit in ædem, censetur legatum esse reuocatum, quasi iam non sit eadem sed alia domus. Et Bald. *ad l. Si vt proponis. 2. Cod. de nupt.* decidit, † quod si ex statuto Ecclesiæ nullum fortalitium fieri possit inconsulto Pontifice, & aliquis velit reædificare castrum seu ædificium olim propter rebellionem funditus dirutum, & desolatum; nulla hoc ei ratione sine eiusdem Pontificis authoritate permissum est. Et de contractu in vniuersum refecto, soluendam esse Gabellam, scribit D. Antonius *ad d. cap. Quoniam*, non etiam si pro parte tantum reficitur. Et Bart. *ad l. si quis ædif. de nou. oper. nunciat.* dicit, quod reficiendi ædificium ex toto destructum, potest nunciari nouum opus, non etiam si pro parte duntaxat destructum fuit. 3

CAP.

CAP. XXXV.

An Ecclesia destructa & reædificata seu restaurata, reconsecrari debeat, veteraque iura & priuilegia retineat?

SVMMARIVM.

1. *Sacerdotium Christi est æternum.*
2. *Dei virtus est in loco sacro.*
3. *Reconsecratio Ecclesiæ quando est necessaria.*
4. *Ecclesia destructa & renouata an sit eadem, & an retineat iura vetera.*

NOn absimilis etiam præcedentibus est hæc quæstio: An Ecclesia destructa reædificata reconsecrari debeat nec ne? Nonnulli enim existimarunt nihil fore absurdi, si sæpius Ecclesia reconsecretur: quia cum Ecclesia materialis sit res inanimata, non recipit in sua consecratione characterem indelebilem cui per reconsecrationem iniuria fieri videretur. Sed ad hoc ex beato Thoma *parte tertia, quæstione 64. articulo quinto,* ad *capitul. Ecclesiæ. de consecr. distinctione prima.* respondet Ioan. de Turre cremata, quod character sacerdotalis est quædam Participatio sacerdotij
1 Christi. Sacerdotium † autem Christi est æternum, iuxta illud Psalmistę: *Tu es sacerdos in æternum iuxta ordinem Melchisedech.* Et ideo omnis sacrificatio quæ fit per sacerdotem, est perpetua, reconsecrata manente, nedum in rebus animatis, sicut cum quis ordinatur per Episcopum, qui amplitudinem habet sacerdotij, verum etiam in rebus inanimatis. Et sic Ecclesiæ vel altaris nulla consecratione opus est, nisi in casibus à iure expressis. Et licet Ecclesia in consecratione sua non recipiat characterem, recipit tamen virtutem quandam, per quam apta redditur diuino cultui, vt scilicet homines deuotionem quandam inde participent, & ad res sacras para-

paratiores sint, nisi impediantur. Virtus † enim Dei est in loco illo. *vt est 2. Machab. capit. 3.* vtpote in quo peculiarius sese exhibet, qui est sanctus sanctorum, & de quo olim consecraturus Salomon ait: *Audi Domine hymnum & orationem, vt sint oculi tui aperti, & aures tuæ intentæ super domum istam, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi. Hierem. 7.* Casus vero excepti in quibus † recōsecratione opus est, sunt hi. Primus est, cum dubitatur de ipsius consecratione. Ecclesiæ vel altaria quæ ambigua sunt de consecratione (inquit canon) consecrentur. *d. c. Ecclesiæ.* Non dicit reconsecrentur, sed consecrētur. Tametsi enim verè antea consecratæ sint, & nunc de facto reconsecrentur, intentio tamen consecrātis est, vt si consecratæ fuerint, non censeantur ex nunc iterum reconsecratæ esse. Sic & Alexan. Tertius de baptizatis rescripsit: *de quib. dubium est an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis: Si baptizatus es non te rebaptizo, sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo. cap. 2. de baptis. & est ibi elegans glo. quæ allegat prædictum c. Ecclesi.* Secundus est cum Ecclesiæ aut ab igne exustæ, aut sanguinis vel seminis effusione pollutæ sunt. *cap. Ecclesijs, ibidem.* Id quod *illic* intelligit glos. & prædictus D. Ioannes, cum ita exustæ sunt, vt interius & exterius decrustentur, sic vt parietes sint combusti, diruti, vel notabiliter decrustati in toto vel in maiore parte, secus si solum tectum, vel aliqua pars Ecclesiæ parietibus integris manentibus, comburatur, *cap. Ligneis, De consecra. Eccles. vel altar.* Etenim consecratio Ecclesiæ pro magna parte consistit in vnctione exteriori, & coniunctione & dispositione lapidum. Et ideo his deletis facilius lex iterationem admittit. Tertius casus est si Ecclesia ex toto collapsa est. Nam etiamsi ex ijsdem lapidibus erigitur & reædificatur, de nouo consecrari debet, non etiam si successiuis temporibus illius partes exemptæ, & reparatæ sint, *Innocent. in rubr. d. titul. d. consecra Eccles. vel alta. Felin. ad capitul. cum accessissent colum. vltim. de constit.* Nam si particulatim ante destructionem totius restauratur, non quidē iterum consecratur, quia semper eadem Ecclesia intelligitur, sed ad abundantem cautelam sufficit, quod aqua benedicta, & solemnitate Missæ reconcilietur, atque si violata foret. *secundum eundem Ioan. de Turrecrem ad d. c. Ecclesia, & Arch.*

ad c. si quis tibi. 18. q. 4. & addit. ad Panorm. in c. quoniam de iure patron. Qua de re extat elegans textus *in capitul. de fabrica. de consecrat. distinctione prima.* Et licet veritatem considerando, aut subtiliter inspiciendo, posteriore casu eadem non sit: vtilitas tamen id exigit, vt eadem esse fingatur, *vt ait glos. ibi. ne facile sacramentum consecrationis iteretur. Et vide Ioan Fabr. ad §. locus Instit. de re. diuis.*

4 Quod autem vlterius disputatum fuit, † An ecclesia destructa, collapsa & iterum restaurata, vel de nouo ædificata, antiqua priuilegia & iura retineat, hoc temperamento resolui ac decidi solet, vt si vel per incendium vel per inundationem aquarum, vel per vim hostium aut tempestatum, vsque ad aream dissoluta sit, & reædificatur alia, nihilominus tamen omnia sua antiqua priuilegia tenet, etiamsi quo ad muros, quoad ipsum templum, quo ad materialia, noua sit. Etenim iura realia si non stricto iure, saltem ex æquitate quadam, re & domo reædificata durant. *leg. seruitutes. §. si sublatum. ff. de seruit. vrb. præd.* Et cum is qui priuilegia istiusmodi concessit, non respexerit ipsam, Ecclesiam materialem, sed potius congregationem & collegium, quæ etiam sua appellatione Ecclesia comprehendit, *glos. in capitul. fin. Ne Prælat. vices suas, &c.* vtique æquitas & ratio postulat, manente illa veluti causa ipsius concessionis priuilegiorum, priuilegia quoque ipsa manere, & durare oportere, sicut & beneficium durat, tametsi ad aliam Ecclesiam transferatur. *Clem. fin. & ibi Doct. de rescript. & facit ad hoc l. Paulus §. domus ff. de pignor.* Sic & in simili, si villa in totum est destructa (*inquit Baldus cons. 158. numer. 5. lib. 3.*) & alia communitas super dicta villa destructa, erexit furcas, & tenuit per spatium 30. annorum, & tunc eadem villa est reparata, potest non obstante temporis lapsu, antiquo suo iure vti, quia interim quod fuit destructa, non fuit ibi populus; & ideo præscriptio non potuit inchoari, & si potuisset inchoari, aut cucurrisset præscriptio, restitutione in integrum ei succurrere ur. *l. Et Attilicinus. ff. de seruit. rust. præd.* At si Ecclesia non casu aliquo fortuito, sed imperio & authoritate superioris, penitus & sine spe refectionis seu restaurationis destructa est,

vt

vt quia ita consultum esse existimat. Episcopus vel Pontifex, alio iure vtimur: cum ipsa enim Ecclesia omnia quæ illi concessa sunt, quæque ipsum veluti subiectum suum sequuntur, cadunt & extinguuntur, deficiente veluti fundamento, in quo consistunt, & sublatis eorum qualitatibus, ob quas priuilegia illa in illo loco tributa fuerunt. *Ita decidunt Bartol. Iason. Alexand. Zasius & alij ad leg. inter stipulantem. §. sacram: ff. de verb. oblig Innocent. ad capitul. Abbate, de sentent. excommun. gloss. & Ioann. Andreas, ad capitul. priuilegium, de regul. iur. in text. & ad capitul. & hoc diximus ad verb destructa, decimo sexto, quæstione septima, & ad capitul. Statutum, ad verbum collegiatas, de elect. li. 6.*

Non est etiam à proposita materia admodum alienum, quod *consil. suo 38, incip. dico dictum emptorem, &c. lib. 1.* scribit Castrensis, quod diruta & in vniuersum destructa atque collapsa Ecclesia, cui parochiani loci ob sacramenta, quæ ibidem percipiebant, certas decimas soluebant, & quæ de illis certam portionem dabat Episcopo, non potest Episcopus eam portionem à possessoribus bonorum earundem decimarum petere, & maxime quidem, si & Ecclesia illa perijt, & locus ipse in quo est Ecclesia, deuastatus sit, à quo illæ percipi solent. Neque enim habet Episcopus immediate ius contra laicos eorundem bonorum possessores; sed duntaxat contra Ecclesiam super decimis, quas ipsa eiusque Rector à dictis possessoribus percipiebat. Ita quod ius percipiendi easdem decimas, principaliter competebat Ecclesiæ & Rectori ipsius. *capitul. de decimis 16. quæstione prima;* quæ iam esse desiit, & cum non sit in ea Rector, qui sacramenta & diuina officia exhibere, facere, aut administrare possit, sequitur quod decimæ illæ à prædictis possessoribus solui non debent, nec ipsi quidem Ecclesiæ quæ non est, & quia non exhibentur illa, propter quæ datæ sunt. Nec Episcopo, qui ante destructionem nullum ius habebat contra laicos, & eorum bona, sed contra Ecclesiam & Rectorem in his, quæ ab illis laicis percipiebant. Iura enim ipsius Ecclesiæ (nisi denuo reædificetur, & Sacramenta administrentur, omniaque de nouo renouentur & restaurentur) vnà cum ipsa Ecclesia per-

perempta sunt, inquit Castrensis, cum defecerit vtrumque extremum, scilicet illud cui debebatur, & causa ob quam debebatur; & ius Episcopi quod super iuribus Ecclesiæ erat fundatum *argum leg. repeti. §. rei. ff. quib. mod. vsufruct. amittatur, & d. l. seruitutes. §. si sublatum, & Stichum. ff. de solut.*

CAP. XXXVI.

Altaria ab Iconoclastis confracta & violata, an iterum reconsecrari debeant?

SVMMARIVM.

1. *Consecratio Ecclesiarum & altarium, apud Latinos & apud Græcos semper fuit.*
2. *Altare est sedes corporis Domini.*
3. *Iulianus derisor altarium quo pacto punitus sit.*
4. *Altaria reconsecrantur.*
5. *Fulmina solent frequenter tangere loca polluta.*
6. *Altaris reconsecratio quando est necessaria.*
7. *Sigillum Altaris quid sit.*
8. *Reliquiæ sanctorum cur Altaribus apponuntur.*

QVemadmodum Dominus olim præcepit Moysi, vt altare extrueret, illudque mundaret, sanctificaret, & in sanctificationem vngeret. *vt est Exodi. 26. & 29. c.* ita quoque & sancta Catholica Christi Ecclesia, veritatis columna, erroris nescia, & à Spiritu sancto edocta, ab infantia & origine religionis, altaria Deo opt. Max. erexit, eademque solemni ritu consecrauit, & inunxit. † Nec solum apud La-
1 tinos, verum etiam apud Græcos. Inter Latinos enim ad Burdegalenses scribit B. Martialis vnus ex 70. Domini discipulis, sese Aram Deo ignoto pridem dedicatam iussisse seruari, ad consecrationem Deo vero & viuo, Gallis hactenus ignoto, futuram. Et sanctissimus ille Leo *epistola 69. & 83.* testatur, solis Episcopis Altaria consecrare ac benedicere licere.

cere. Quod Sanctus Hieronymus in epistola sua quam de Choriepiscopis scripsit, confirmans dicit, non nisi sacerdotes Altaria erigere, vngere, consecrare, Ecclesias dedicare, chrisma conficere. Apud Græcos quoque id obseruatum esse tum ex multis Chrysostomi locis, tum ex Eulochio Græco Venetijs anno 45. impresso apparet, dum secundum Latinam versionem sic habet. *Supplices deprecamur misericordissime Domine, imple gloria & sanctificatione ac gratia hoc sanctuarium, sacrumq; altare, vt Hostiæ incruentæ super ipso tibi offerendæ transmutentur in immaculatum corpus & sanguinem Domini Dei & Salutoris nostri Iesu Christi ad salutem omnis populi.* Ad quæ verba respexit olim S. Optatus Episcopus Mileuitanus, qui vixit an. 366. dum aduersus sui temporis Iconoclastas & Donatistas ait. *Quid est tam sacrilegum, quam Dei altaria in quibus & vos aliquando obtulistis frangere, radere & remouere, in quibus vota populi & membra Christi portata sunt: quo Deus omnipotens inuocatus sit, quo postulatus descendit Spiritus sanctus: vnde multis pignus æternæ salutis, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est. Quid enim est † altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Quid vobis fecerat Deus, qui illic inuocari consueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus & sanguis habitat?* hactenus ille. Et quamuis hoc olim risit Præfectus † Iulianus, nec risit tantum, verumetiam contra sacrum altare minxit, id tamen (vt author est Theodoretus) inulte non tulit, sed hoc nomine sæuo morbo correptus, visceribus putrefactis interijt, excrementis non per meatus egestiuos, sed per os scelestum effluentibus. Neque ex consecratione Ecclesiæ sequitur, altaria quoque consecrata esse, *capit. 1. de consecr. Eccles. vel altar.* sed sicut Abraham ædificauit Altare Domino, inuocauitque ibi nomen Domini, *vt est Genesis capite 12.* & Noë extruxit Altare Deo, tollens de cunctis volucribus & pecoribus mundi, obtulitque in eo, ita quoque sancta Dei Ecclesia, non absque causa & ratione, peculiarem requirit consecrationem Altaris, vtpote in quo Sacramẽtum corporis & sanguinis Domini in memoriam eius passionis offertur Deo patri, inuocaturque nomen eius. Id quod eleganter obseruat Ioan. de Turrecremata *ad capit. omnes Basilicæ.*

luc. & ad cap. Altaria de consecrat. distinct. 1. Quo loco & omnia alia egregiè mysticè exponit, quæ in consecratione Altaris adhibentur, nihilque in his ridiculum aut insulsum esse docet, contra hæreticos, omnes sacrosanctæ Catholicæ Ecclesiæ ceremonias, quarum significationem non intelligunt, aut certè intelligere non volunt, ridentes, ipsi aliquando habendi ludibrio ab eo, cuius sponsam nunc violant & iniuriis afficiunt, tanto re vera miseriores, quanto maius supplicium expectant. Rectèque *par. 3. q 83. ar. 3.* dixit B. Thomas, eam Altaris consecrationem, sanctitatem Christi Domini repræsentare.

Et non solùm Altaria eiusmodi ac templa Domino fuis-
4 se consecrata, verum etiam † reconsecrata, si quando opus erat, aut si quando ab hæreticis contaminata, fracta seu violata fuerant, ibidem satis apparet, dum ita orat Pontifex: *Domine Deus noster, qui templum hoc redaperuisti in habitaculum tuũ, per descensum viuifici Spiritus in venerando chrismate, quod Prophetas & Apostolos sanctificauit: Deinde propter peccata nostra ipsum contaminari permisisti. &c.* Eaque de re in Apologetico religionis Catholicæ, multa scribit & refert Reuerendissimus D. Lindanus Episcopus Ruremundensis. Quinimò & Gentilibus hunc morem fuisse scribit Alexander ab Alexand. *Genial. dierum libro. 5. capit. 13.* vt pollutioni locorum occurrerent, ideo quod ea fuit Aruspi-
5 cum opinio, quod † fulmina magnopere fierent in locis pollutis. Et Cicer. *in oratio. de Aruspicum responsis*, testatur, etiã dijs quibusdam expiationes decretas fuisse. Et sanè extat huius consecrationis elegans exemplum *1. Machabæor. 4. ca.* in hæc verba: *Dixit Iudas Machabæus & Fratres eius: Ecce contriti sunt inimici nostri: ascendamus nunc mundare sancta & renouare. Et congregatus est omnis exercitus, & ascenderũt in montem Sion, & viderunt sanctificationem desertam, & Altare profanatum, & portas exustas, & in atrijs virgulta natá, sicut saltum vel in montibus, & pastophoria diruta, & sciderunt vestimenta sua, & planxerunt planctu magno, & imposuerunt cinerem super caput suum, & ceciderunt in faciem super terram, & exclamauerunt tubis signorum, & clamauerunt in cœlum. Tunc ordinauit Iudas viros*

viros vt pugnarent aduersus eos , qui erant in Arce donec emundarent sancta. Et elegit sacerdotes sine macula: voluntatem habentes in lege Dei : & mundauerunt sancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum. Et cogitauit de Altari holocaustum , quod profanatum erat , quid de eo faceret : & incidit illi consilium bonum vt destrueret illud , ne forte illi esset in opprobrium, quia contaminauerunt illud gentes , & demoliti sunt illud . Et reposuerunt lapides in monte domus in loco apto , quoadusque veniret Propheta , & responderet de eis . Et acceperunt lapides integros secundum legem , & adificauerunt Altare nouum secundum illud quod fuit prius , & adificauerunt sancta , & qua intra domum erant intrinsecus , & adem & atria sanctificauerunt. Et fecerunt vasa sancta noua , & intulerunt candelabrum , & Altare incensorum , & mensam in templum , & incensum posuerunt super Altare , & accenderunt lucernas , qua super candelabrum erant in templo.

Quibus ita constitutis ac præmissis, quæstio in eo est. † 6
Vtrum Altaria ab hæreticis vel alijs contracta seu violata, reconsecrari debeant necne? eiusque quæstionis resolutio ex constitutione Alexandri III. Pontificis Max. *in dict. capit. 1.* facile haberi potest, dum in duobus casibus eam reconsecrationem desiderat. Quorum primus est, si motum fuerit Altare. Id quod tunc fieri existimat Archidiaconus, *ad cap. si motum. de consecrat. distinct. 1.* Si vel ex toto destructum & postea reædificatum sit, vel in coniunctione mensæ seu tabulæ & inferioris structuræ , ex amotione separatio facta sit. Nam quando Altare est firmum, stabile ac fixum, non tantum consecratur tabula, sed totum Altare, sic vt consecratio intelligatur principaliter in coniunctione lapidis superioris & structuræ inferioris , & proinde si totum Altare sine motione mensæ & lapidum ei coniunctorum , artificio quodam moueatur de loco ad locum , vel in eodem loco, nulla reconsecratione opus est, *secundum eundem Archidiaconum ibi, Henricum Bohic, & alios ad dict. cap. 1.* Secundus vero est , quando lapis superpositus , qui sigillum continet,

 consti-

contractus aut etiam diminutus est. Id quod maiorem ex-
7 plicationem requirit. † Etenim *vt ad d. capit. 1. num. 2. ait Panormit.* quando consecratur Altare, fit vnum foramen paruum, vel in superiore parte in ipsa mensa lapidea Altaris, vel ante Altare, vel in latere dextero Altaris, & post consecrationem clauditur paruo lapide quadrato aut rotundo, & paruus ille lapis vocatur sigillum, quod sicut denotat & designat ipsum sigillantem, ita ipse lapis denotat locum esse consecratum. In ipso vero foramine apponuntur reliquiæ sanctorum, & nomen Episcopi consecrantis, & nomen sancti in cuius honorem consecratur. Quomodo & Socrates *in Tripartita historia ait.* quod Zeno cum Ecclesiæ Gazæ episcopatum accepisset, imperante Theodosio, fabricata Basilica ante ciuitatem, & Altari fixo ossa Eusebij, Nectarij & Zenonis: collocauit iuxta sanctum Nestorem. Et beatus Augustinus *cap. 12. confess & Tomo secundo, epist. 59. & Tomo quinto, lib. 21. cap. 25. de ciuit. Dei. Quis, inquit, aliquando audiuit fidelium, stantem sacerdotem ad Altare, etiam super sanctum corpus Martyris, ad Dei honorem cultumq; extructum, dicere in precibus, offero tibi Petre, Paule, vel Cypriane?* Ac rursum Aurelius Prudentius Christianæ antiquitatis peritissimus & fidelissimus testis, D. Eulaliæ virginis nobilissimæ encomium celebrans, ex illius more asserit: Altare Dei fuisse sacris D. virginis ossibus consecratum. Cuius rei si
8 quis rationem exquirat: Respondeo, † quod sicut pretiosa est mors iustorum in conspectu Domini, eorumque gratia & precibus nobis parcit, quomodo & olim propter Dauid seruum suum pepercit ciuitati: ita quoque positis ob eius conspectum sanctorum reliquijs, futurum putat Ecclesia, & vt gratior ei sit oblatio, & magis exorabilis, Dominus. Ad quod alludit illud quod *Eccles. Hierarch. cap. 3.* scribit beatus Dionysius, dum ait: *Sed & illud sacratius intuere, quod impositis sancto Altari venerabilibus signis, per qua Christus & signatur & sumitur, adest protinus atque incunctanter sanctorum descriptio, coniunctionem vnionemq; cum illo altissimam & sacratissimam iudicas.* Et ideo magna olim inter veteres fuit quæstio: Vtrum altaria sine reliquijs sanctorum consecrari possent nec ne? Et ea in re vnus ex multis ita resoluit Ioan.

de

de Turrecremata antiquus & doctus interpres, *ad cap. Placuit, de consecrat. distinctione prima.* quod licet Sanctorum reliquiæ non sint de substantia consecrationis Ecclesiæ vel Altaris, tamen non facile debet Altare sine reliquijs istiusmodi consecrari, si haberi possint. Et cum haberi non possint, solent plerique sacrosanctum Christi corpus apponere, quod an fieri debeat & conueniat, *ad dict. cap. 1. num. 2.* disputat Panormitanus. Et licet *teste Augustino, cap. 27. lib. 8. de ciu. Dei,* nec sacerdotes constituimus, nec sacrificia offerimus martyribus, & sanctis nostris, quia hoc Deo competit: eos tamen & eorum reliquias colimus & honoramus. Nam vt *lib. 4. de orthododoxa fide capit. 16.* scribit Damascenus, fontes nobis salutares dominator Christus præbuit. Sanctorum reliquias, multimoda beneficia scaturientes, vtpote per quas Dæmones abiguntur, infirmi curantur, cæci vident, leprosi mundantur, tentationes & tristitiæ soluuntur. *Qua de re & plurima quoque scribit Hieronymus contra Vigilantium, & idem B. Augustinus lib. 9. confess. cap. 7.* Quæ cum ita sint, neque perperam & sine fructu sacris altaribus imponuntur, neque vanum aut leue censeri debet, si confracto aut diminuto illo lapide, qui sigillum continet, noua consecratio seu reconsecratio est necessaria, cum non difficulter ex eo aliquid vel excidere, vel contaminari, vel aliter quam oportet, tractari potuerit, & cum hæc sancta mensa sit vice loci sepulturæ, in quo positus est Christus, aut, vt alij volunt, designat præsepe Domini, geritq; typum spiritualis altaris, mirum videri non debet, si tam religiose haberi ac seruari debeat. Quod autem reconsecrationem necessariam esse dicimus, cum hic lapis qui sigillum continet, confractus & diminutus est, ita accipi atque intelligi oportere scribit Innocentius Tertius Pontifex Maximus, si enormiter læsus sit, ita vt tota penè illius forma immutetur, *ca. Quod in dubijs. & ibi Doctores, de consec. Ecclesiæ.* Etenim paria sunt aliqua esse fracta, *inquit Anchor. ibi* & enormiter esse læsa non etiam si leuis & modica sit offensio, quæ nec Sanctorum reliquias, nec cõsecrationem ipsam attingat. Et fusius hac de re. *ad d. capit. Si motum,* loquens Ioannes de Turrecremata, multis quidẽ verbis, sed in substantia his casibus, prædictam Altaris re-

conſecrationem requirit, ſi Altare ex toto deſtructum eſt: ſi ſuperior tabula vel menſa in qua fit principaliter conſecratio, vel mota, vel ſua forma mutatá, vel in angulis & cornibus conſecratis; vel alias vltra medietatem ſeu enormiter (quod arbitrio Epiſcopi relinquitur) fracta ſit: ſi aliquis de lapidibus principalibus ſtipitis menſam contingentibus amotus ſit, veluti cum ſuper quatuor columnas Altare erectum eſt, ſi ſigillum Altaris fractum aut diminutum ſit, & denique ſi quando ſic angeretur Altare, quod ſuperiorem ſuã formam amitteret. Aliud igitur eſt de lapidibus parietis ſiue ſtipitis qui non tangunt menſam, aut quibus lateraliter Altare compaginatum eſt, eorum enim motio reconſecrationem non requirit. *Dd. in dict. capit. 1.* At vbi Eccleſia polluta eſt, ſicut illa recõciliari & expiari debet, ita quoque & Altaria quæ in eo exiſtunt. *Panormit. & alij in capit. propoſuiſti, de conſecrat. Eccleſ. & Angelus Clauaſius in ſua ſumma ad verbum, Altare, nume. 4.*

CAPVT XXXVII.

Altaria & templa an ſint reconcilianda, in quibus vel ſacerdotes ab hæreticis, vel hæretici à ſacerdotibus occiſi ſunt?

SVMMARIVM.

1. *Mors ſanctorum eſt pretioſa in conſpectu Domini.*
2. *Sacerdos inuaſus in Eccleſia, poteſt aggreſſorem ſuum occidere, & nihilominus deinde ſacrificium peragere.*

QVoniam vero Altaria vna cum templis pollutis reconcilianda eſſe diximus: non inopportunè hic quæri poteſt, an Eccleſia polluta eſſe videatur, & reconciliatione iſtiuſmodi opus ſit, ſi ab inſanis hæreticis iconomachis & iconoclaſtis, ſacerdos aliquis vel laqueo ſuſpenſus, vel multis vulneribus confoſſus, & pro fide Catholica martyrio affe-

affectus sit, sicut accidit in beato Thoma Cantuariensi Episcopo? Nam cum sanguis martyris Ecclesiam non polluat sed ornet, sitque † pretiosa mors sanctorum in conspectu Domini, sunt qui existimant propter eiusmodi sanguinis effusionem non polluentem sed sanctificantem, nulla reconciliatione opus esse. Sed quoniam Ecclesia polluitur non propter martyris passionem, quæ Deo gratissima est, sed propter persecutoris actionem quæ Domino displicet: vtique cum Petro Paludano, & Hugone existimat Ioannes de Turrecremata *ad capitul. si motum, de consecrat. distinctione prima.* contrariam partem esse veriorem, eoque magis, quod si ratione delicti reconcilianda est Ecclesia vbi iniquus occiditur, multo magis reconciliari debet, vbi sanguis iusti effunditur. *argum. capitul. si non licet. 23. quæstion. 5.* quo casu maiore iniuria Ecclesia affecta fuisse videtur. 1

E contra vero, si sacerdos † eiusmodi impium aggressorem in templo occidat, nulla reconciliatio est necessaria. Etenim non nisi iniuriosa sanguinis effusio Ecclesiam polluit, *ca. vnico. de consecr. Eccles. lib. 6.* Iniuriosa autem non est, quæ fit ad defensionem propriam ac rerum sacrarum. *l. vt vim. ff. de iust. & iure. cap. de his, 20. distinct.* Et ideo dixit Ioan. de Lignano *in suo tractatu de iusto bello.* quod si sacerdos ad Altare celebrans inuaditur ab aliquo, potest dimittere celebrationem ac se defendere, & si in illa rixa se defendendo occidat aggressorem, potest in continenti ad Altare redire, & missam peragere. *Quod sequitur Panormi. in capit. clerici. 1. de vita & honest. cleric. & Hippolytus ad leg. is qui aggressorem, numer. 3. C. ad leg. Cornel. de Sicarijs.* 2

CAP. XXXVIII.

Altaria omnia si demolita sint, an alijs relictis, alia pauciora duntaxat reparari aut de nouo ædificari possint?

SVMMARIVM.

1. *Hæretici sacræ scripturæ verba semper cauillantur.*
2. *Altaria fuisse plura olim in Ecclesia.*
3. *Missas an plures vno die fieri expediat.*
4. *Missæ cur nunc sunt plures quàm olim.*
5. *Altaria quando destrui possunt.*

IN Concilio Meldensi scriptum erat hoc pacto: *Ecclesiæ vel Altaria quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur: & superflua Altaria destruantur. cap. Ecclesiæ, de con-*
1 *secr. distinct. 1.* Ex quo factum est, † quod plerique improbi & phanatici homines, occasionem quærerent dicendi & arguendi, inutilem nec ferendam esse tot altarium constructionem, quot hodie passim in Catholicis Christi Ecclesijs reperiuntur, atque proinde post vastationem templorum & altarium, nihil referre, siue vnum siue plura reficiãtur, quinimo vnum sufficere, de pluribus nihil scriptum extare. Et sicut sacra scriptura sobrijs ac prudentibus salutarem præbet alimoniam, stultis verò & impijs hæreseos, maiorisque impietatis ministrat occasionem, vt qui aranearum in morem nihil ex illis præter exitiale venenum sugunt: ita quoque & huius temporis hæretici, non sacrorum canonum authoritati subiici, sed eos sibi subiicere cupiunt, eorumque verba ca-
2 ptant, & sensum relinquunt. † Sed si oculos aperire, & veterum scripta diligenter excutere vellent, non difficili negotio inuenirent, plurium altarium vsum, non ex noua & recenti inuentione, sed ex antiquo Ecclesiæ ritu receptum esse. Etenim *in orat. in lauacrum* D. Gregor. Nazian. meminit magni altaris, indicans & tunc fuisse parua altaria. Ait enim: *Statio in qua post baptisma ante magnum altare constiteris, futuræ gloriæ præludium est.* Et constat Gregorium Magnum cùm paternam domum in cliuo Schauri positam, in monasterium redegisset, in illius monasterij Ecclesia quatuor altaria erexisse. Et sanè non longè ab hac disputatione, ea quorundam
3 distat contentio, † an magis expediat in vna Ecclesia quolibet die vnam duntaxat fieri Missam vel plures. Nam qui plura al-

ra altaria non ferunt, hi & frequentiam quoque Missarum, quæ in his fieri solent, damnare videntur, & antiquitatis & vtilitatis quæ inde prouenit, ignoratione labuntur. Nam præterquam quod in Concilio Toletano & Antisiodorensi plures Missæ permittuntur: Magnus ille Leo Pontifex *Epistola 74.* expressis verbis præcipit sacrificij oblationem indubitanter iterari, cùm numerosior populi conuentus est: quasi iniquum sit, eos qui prima diei parte ad Ecclesiam venire non possunt, suà deuotione priuari, & tanti sacrificij vtilitate carere. Et sicut panem quotidianum aut sæpius eodem tempore & loco, quotidianum sacrificium iterari nihil vetat, nec deteriore loco esse debemus, quam olim Iudæi, quos in templo Salomonis & mane & vesperi agnum immolasse constat, *Exodi capitul. 29.* † Et licet olim non tam frequentes fuerint Missæ, ac tot altaria quot nunc sunt, vel quod minor esset Sacerdotum numerus, vel quod in metu persecutionis altaria tam securè ædificari non poterant, mutatis tamen temporibus & causis, etiam eiusmodi res mutari potuerunt, aucto scilicet Dei populo, eoque in infinitam pene multitudinem excreto. Alioqui enim, propterea quod sub ętate Apostolorum vix in qualibet ciuitate vna domus diuinis ædificiis dedicata erat, nunc dicendum foret, egregia hæc templa ac Monasteria, & tot Basilicas hac tempestate extantes, & magna pietate extructas, dirui, prosterni, & subuerti oportere, *vt hac eleganter in oratione sua de pluralitate Missarum differit Nicolaus Sanderus Theologus Anglus.* Neque etiam ab hac sententia animum meum dimouere potest id, quod ex præallegato Meldensi Concilio proponitur, propterea quod per superflua altaria, eorum pluralitatem non designat, sed ea duntaxat intelligit, quæ vel Sanctorum reliquias non habent, *Glossa in dict. capitulo Ecclesia, ad verbum superflua,* vel competenti dote destituuntur, *ca. Omnes Basilicæ, de consf. distin. 1.* vel per villas & agros, in quibus nullum corpus, aut nulla ossa Martyris condita sunt, negliguntur, *cap. placuit, & cap. concedimus, ead. dist.* Nam alioqui hoc absurdi sequetur, quod Sacerdotes quos in vna eademque Ecclesia sæpe constat esse plurimos, quotidie si velint, celebrare non poterunt: & quod multorum defunctorũ

piæ

piæ voluntates fraudabuntur, qui pro sua deuotione & religione, in alijs & alijs altaribus Missas fundarunt. Non dico
4 magnam altarium frequentiam ac multitudinē in Ecclesijs Catholicis plane esse necessariam, sicut in plerisque Ecclesijs Cathedralibus rariora extant, neque hoc etiam requiro, vt omnino totidem altaria reparentur & extruantur in Ecclesijs deuastatis, quot ante erant, sed pijs hominum fundationibus, decori atque honori Ecclesiæ, nihil detrahendum esse censeo, habita etiam ratione multitudinis sacerdotum, qui in Ecclesia versantur, arbitrio ac moderatione Episcopi Diœcesani. Quibus etiam cessantibus existimo ab eiusmodi altarium demolitione, propter scandalum populi, quod his calamitosis temporibus facile oriri posset, quantum fieri poterit abstinendum esse, sicut, & olim in Concilio Africano, demolitio altarium propter simile scandalum publicum fieri prohibetur, quæ eo scandalo non subexistente, fieri debuisset: *dict. cap. Placuit, de cons. distinct. 1.*

CAP. XXXIX.

Altaria deiecta & demolita, ex qua materia reparari seu reædificari debeant?

SVMMARIVM.

1. *Templorum apud veteres varia figura.*
2. *Altarium olim diuersitas.*
3. *Apostoli cuiusmodi altaribus vtebantur.*
4. *Altaria cur hodie sint lapidea.*
5. *Calices sacri quales esse debeant.*
6. *Cereorum antiquus in Ecclesia vsus.*

1 Qvemadmodum † olim apud veteres variæ fuerunt templorum formæ, vt quod pleraque desuper patens foramen haberent, plæraque humili loco & ex humili materia constructa erant, plæraque etiā mira arte, luxu ingenti,

ingenti, marmoreque & auro elaborata, *vt refert Alexander ab Alexandro libro secundo, Genialium dierum capit. 22.* ita quoque varij generis apud eos erant altaria & aræ. † Superis enim è terra exaltatis aris: terrestribus in terra: inferis 2
vero sub effossa terra sacra facere consueuerant, & apud Iudæos diu seruatum fuit, vt terrestribus dijs in cauernis: Soli vero in sublimi factum facerent. Nonnunquam sine ara in nudo solo & pauimento. Nonnunquam etiam super eschară, sicut Eumenæus apud Homerum. Aliquando vero super aram vel quadratæ figuræ, vel alterius, cespitem ex gramine seu verbenas apponentes, eandemque fronde ornantes, vt Ioui esculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri myrtho, Herculi populo, Baccho hedera, Pani Pino, Diti autem cupresso. Sic & olim in veteri testamento altaria ex varia materia, non tantum ex lapide, confecta esse constat. Nam *vt est Exodi 20. capit.* dixit Dominus ad Moysem: *hæc dices filijs Israël. Altare de terra facietis mihi, & offeretis super eo holocausta & pacifica vestra, oues vestras & boues, in omni loco in quo memoria fuerit Nominis mei. Veniam ad te & benedicam tibi. Quod si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus.* Rursum vero, *vt est 3. Regum cap. 7. Fecit Salomon omnia vasa in domo Domini aurea: altare aureum, & mensam super quam ponerentur panes propositionis auream.* Legimus etiam *Exodi 36. & 37. capit.* altaria fuisse constructa de lignis Sethim, sicut & hodie in Ecclesia Lateranensi dicitur extare altare ligneum, in quo olim beatus Petrus, alijque Sancti dicuntur celebrasse. Ad quæ omnia respexisse videtur in suis sententijs beatus Bernardus, dum sic ait: *Altaria quibus vota superponere debemus, tria sunt: diuinarũ sanctionum expletio, quod fit de lignis Sethim in deserto: beatorum multiplex aduocatio, quod fit de lapidibus quos ferrum non tetegit: Redemptoris humilis incarnatio, quod fit de terra.* Sicut & mox iterum subijcit, quod tria sunt operimenta altaris. *De peccatis pœnitentialis afflictio, quæ est cilicium. De venia laudes lætitiæ magnitudo, quæ est velut æs sonans: De gratia præconialis iubilatio, quæ rutilat velut aurum.* Quæ cum ita sint: mirum videri potest, quod in Concilio Hipponensi cautum fuit, altaria lapidea esse oportere,

capitul.

cap. ult. altaria, de consecr. distinction. prima, & aliter consecrari non posse. Sed cum cuiusque temporis causas & rationes perscrutamur, vtique cum Ioanne de Turrecremata *ibi*, dicere poterimus, quod cum † à Pontificatu B. Petri
3 Apostolorum Principis, vsque ad tempora B. Syluestri, rabies & gladius persecutoris non cessaret, nullaque certa esset Episcopalis statio, vbicunque necessitas compulit, siue in cryptis, siue in domibus fidelium, siue in alijs locis quibuscunque, super altare ligneum in modum arcæ concauum, quod à sacerdotibus vbicunque Episcopus Romanus latitabat, ponebatur, missam celebrabant, teste Alexandro de Halis, quem allegat. Quæ ratio cum posterioribus seculis, depulsisque & fugatis persecutorum furiosis insultibus cessauerit, factum est, vt ab his altaribus ligneis recessum sit, atque vt ex lapide, non ex terra deinde fierent, † vel in memo-
4 riam eius, quod sacrosanctum Christi corpus olim in monumento lapideo positum & collocatum fuerat, *vt est apud Matth. cap. 27. Marcum, cap. 15. & Lucam, cap. 23.* vel quod altare inter alias suas significationes, vt plærique sentiunt etiam Christum designat, quem beatus Paulus, *1. Corinth. 10. cap.* in petra præfiguratum fuisse testatur: vel etiam quod teste B. Thoma, reuerentiæ Ecclesiasticæ magis conuenit, solidum atque durabile esse illud, quod sacra vnctione consecratur. Quibus non multum absimile est, quod ex epistola B. Eusebij & Syluestri sacri canones constituunt, vt nemo peragat sacrificium altaris, in serico panno aut tincto corporali, sed in puro lineo vel linteo ab Episcopo consecrato, sicut corpus Domini nostri Iesu Christi in sindone linea mũda sepultum fuit, *cap. consultò. de cons. dist. 1.* Et quod olim in veteri testamẽto ac tempore Salomonis, vel ex lignis Sethim, vel ex auro altare extructum fuit, ad mysticam quandam interpretationem potissimum pertinuisse, & Glossa *ad d. cap. altaria*, quam alij sequuntur, testatur, & ex præcitato B. Bernardi loco apparet. Etenim præter id quod ab eo dictum est, censent cum B. Thoma plærique, per lignum Sethim, significari mundam, firmam, incorruptam, & ad offerendum sacrificium bonorum operum præparatam iustorum vitam: per aurum vero Salomonis, perfectorum conuersationem,
qui

qui sunt in fide firmi, sapientia fulgidi, & virtutibus ornati, cuiusmodi decet eos, qui Domino in altari deseruiunt, lux mundi appellantur, omnium sunt patres, & ab omnibus venerandi, *cap. sacerdos 93. distinct. capitul. necesse. 1 quæstion. 1.* Et cum aureorum altarium ædificatio, nunc aut impossibilis esset aut rarissima, nihil his hodie opus est, sed sufficit si eius generis erigantur lapidea, quæ & facilius haberi possunt, & rei propositæ, atque sacrificio noui testamenti magis congruunt: vilia tamen non sint, nec ex terra, in quibus hoc sacrosanctum Corpus Domini nostri reponitur. Quod de aureis & alijs altaribus loquens & indicans sanctus ille Hieronymus, cuius verba recitantur. *in cap. gloria. 12. quæst. 2. Hæc*, inquit, *tunc probabantur à Domino, quando sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat remissio peccatorum, quanquam hæc omnia præcesserint in figura.* Sic & olim in Concilio Rhemensi Canon. 6. cautum fuisse legimus, † ne de ære aut ex aurichalco calix fieret, quia ob vini virtutem, æruginem facit, pariterque vomitum prouocat, & vt nullus aut in ligneo aut in vitreo calice Missam faceret, ideo quod & lignum porosum est, & vitrum fragile, ex quo periculum effusionis Sanguinis Domini imminere posset, *cap. vt calix & ibi glossa de consecr. dist. 1.* Nam quamuis olim ante ea tempora sacerdotes non aureis sed ligneis calicibus vtebantur, & Sepherinus Pontifex patenis vitreis Missas celebrare constituit, quia tamen ratio temporis mutata est, Vrbanus Papa omnia ministeria sacra deinde fecit argentea, & sicut in reliquis cultibus, ita & in eo magis & magis, per incrementa temporum decus succreuit Ecclesiarum. Et ne decus matris Ecclesiæ minueretur, sed magis cumularetur & amplificaretur: in Concilio Triburiensi statutum fuit; vt deinceps nullus sacerdos sacrum mysterium corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi in ligneis vasculis vllo modo conficeret, *cap. vasa, dicta distinctione prima*, adiecitque idem Concilium Rhemense, vt calix Domini cum patena, si non ex auro, omninò ex argento fieret, aut si quis tam pauper esset, vt talem habere non posset, saltem stanneũ calicem sibi compararet, *dict. cap. vt calix.* Et cum facilior sit argentei vel aurei calicis comparatio, quam altaris ex eo metalli 5

H genere

genere constructio, quam nec summi quidem Reges hodie faciunt, mirum certè videri non debet, si ab vsu eiusmodi altarium recessum sit, aurei vero vel argentei calicis vsus remãsit, iuxta illud Aurelij Prudentij in hymno de sancto Laurentio: *Argenteis scyphis ferunt, Fumare sacrum sanguinem:*
6 *Auroq; nocturnis sacris, Adstare fixos † cereos.* Quem tamen vsum ita demum probat Chrysostomus, *homilia* 53. *in Matthaeum*, si ex rebus iuste partis hi calices facti sint. *Ne putemus nobis satis esse ad salutem*, inquit, *si cum viduas & pupillos spoliaueris, aureum calicem & gemmis ornatum huic mensæ offeras.* Igitur in proposita quæstione dicimus, eos ad quos Ecclesiarum atque altariũ reparatio pertinet, oportere ea, vt in his Domino sacrificium fiat, ex lapide iuxta dictorum canonum constitutionem, extruere vel reparare.

CAP. XL.

An laici effusam & conculcatam ab hæreticis & iconoclastis sacrosanctam Eucharistiam tangere, suscipere, & custodire possint?

SVMMARIVM.

1. *Laici inter sacerdotes sedere non debent.*
2. *Moniales sacra non tangunt.*
3. *Punitio eorum qui olim arcam tetigerant.*
4. *Miracula quadam de his qui sacram Eucharistiam contrectabant.*
5. *Laici in necessitate Eucharistiam deferre possunt.*

1 IN Concilio Moguntino cautum fuisse legimus, † vt laici secus altare, quando sacra mysteria celebrantur, inter clericos stare vel sedere non præsumerent, sed pars illa quæ cancellos ab altari diuidit, psallentibus tantum clericis pate-

pateret. *cap. 1. de vita & honest. cler.* Id quod & Clemens Pontifex his quoque verbis constituerat: *Sacerdotum aliorumq́, clericorum Ecclesijs seruientium honores, à laicorum loco discrete apparere conuenit. Quamobrem nulli laicorum liceat in eo loco vbi sacerdotes & reliqui clerici consistunt (quod presbyterium nuncupatur) quando Missa celebratur, consistere, vt libere ac honorifice possint sacra officia exercere, c. sacerdotū, de consecr. dist. 2.* Quod amplius est, etiam † de sacratis Deo fœminis & monachis, in hæc verba rescripsit Sother Pontifex Maximus: *Sacratas Deo fœminas & monachas, sacra vasa vel sacratas palas penes vos contingere & incensum circa altaria deferre, perlatum est ad Apostolicam sedem. Quapropter huius sanctæ sedis authoritate, hæc omnia vobis resecare funditus, quando citius poteritis censemus. Et ne pestis hæc latius diuulgetur, per omnes prouincias abstergi citissime mandamus, c. sacratas, 23. distinct.* Quod si ita est, vt certè est, & si Diaconus præsente presbytero corpus Christi dare non possit (vt est in Concilio Arelatensi, quod circa annum 326. coactum fuit,) quantò minus possunt hi laici, vel etiam hæ sacratæ virgines & mulieres, sacrum Domini nostri Iesu Christi corpus manibus suis attingere aut contrectare, vt eleganter ex Concilio Rhemensi *Canon 2.* refert tex. *in cap. peruenit. De consecr dist. 1.* dum ait: *Peruenit ad notitiam nostram, quod quidam presbyteri in tantum paruipendebant diuina mysteria, vt laico vel fœminæ sacrum Corpus Domini tradant ad deferendum infirmis, & quibus prohibetur ne sacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis sancta sanctorum committuntur. Quod quam sit horribile, quamq́, detestabile, omnium religiosorum animaduertit prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis temeraria præsumptio vlterius fiat, sed omni modo presbyter per semetipsum infirmum communicet.* Et † si olim in veteri testamento per medium castrorum transeuntes præcones, edixerint ne quis appropinquaret ad arcam Domini, *vt est Iosue c. 3.* & quinq; millia ex plebe Bethlamitide percussa sint, eo quod arcam vidissent. *1. Regum cap. 6.* & Oza quia manum ad eam calcitrantibus animalibus extēderat, iuxta eandē à Deo subita morte mulctatus est,

(margin notes: 2, 3)

certe multo magis metuere debent laici siue sint masculi siue fœminæ, ne ad corpus Domini manum suam extendant.
4 † In cuius rei testimonium *serm. 5. de lapsis* refert sanctus ille Cyprianus, quod cum quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et quidam alius sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum aliis latenter accipiens, sanctum Dei contrectare non potuit, cineremque ferre se apertis manibus inuenit. Addo etiam quod *libr. 8. hist. Ecclesiast.* scribit Zozomenus *c. 5.* quod muliere quadam ab hera sua sacrosanctam Eucharistiam sibi datam in manus accipiente, sanctum hoc corpus Domini in lapidem congelauit. Vnde eadem sua hera perterrefacta, metuens ne quid sibi mali propter eam rem, quæ diuinitus acciderat, contingeret, ad Episcopum cursu contendit, ac seipsam prodens, lapidem ostendit, materiam incognitam & colorem admirabilem habentem, simulque veniam cum lachrymis petijt. Refertque etiam *in vita S. Euthymij* Cyrillus Eremita quendam Therebonem qui temere ad adyta & sacrosancta ingressus erat, ignem in quodam diffusum linteo vidisse, & circa se constitisse, vnde retrogressus ad templi vestibulum se recepit, & cum magna in synaxim reuerentia substitit. Longè horribilius est, quod sanctus Optatus Episcopus. *libr. 3. contra Donatistas* scribit, fuisse qui non tantum sacram Eucharistiam indignis suis manibus contrectabant, verum etiam eam canibus fundi præcipiebant. Eosdem vero canes rabie accensos, ipsos dominos suos, quasi latrones, sancti corporis reos, dente vindice tanquam ignotos & inimicos laniasse, sanctamque ampullam chrismatis, quam per fenestram eiecerant, Angelica manu deductam, Deoque muniente inter saxa illæsam concidisse. Quæ omnia licet sint & æquissima & verissima, quod si tamen necessitas imminet, veluti si impij istiusmodi hæretici, iconoclastę & iconomachi qui sacrosancta pedibus inquinatis conculcant altaria, qui rapaci manu cuncta depopulantur, & qui sacros calices Christi sanguinis portatores confringunt, sanctissimas hostias, ipsamque sacrosanctam Eucharistiam excutiunt, atque in terram effundunt, sicut aliquando factum fuisse iam diximus,

dicimus, & sæpius ante factum esse *libr. 13. cap. 19.* refert Nicephorus, dum ait, milites eo ingressos esse, vbi sanctum repositum erat; & sanctissimum Christi sanguinem in eorum vestimenta effusum fuisse: vtique eo casu censeo laicos tam masculos quam fœminas absentibus sacerdotibus & clericis, eandem sacrosanctam Eucharistiam ac sanctissimas hostias reuerenter, sicut diuinam maiestatem decet, humo attollere, recipere, ex manibus istiusmodi sceleratorum hominum eiecta occultare, ac deinde ad sacerdotes Dei cum debita deuotione deferre posse. Multa enim in his permittere necessitatem, vel ex eo solo constat, quod in † necessitate 5 etiam loci, qui alias non admittuntur, baptizare possunt, *c. sanctum est. de consecr. dist. 5.* Ex quo capite, hoc contrectatione sacræ Eucharistiæ, ad verbum Eucharistia, tradidit Berthachinus. Eaque res exemplo non caret, & eleganter ostendit Eusebius, etiam puero laico, propter imminentem necessitatem, sacram Eucharistiam in manum datam fuisse. Etenim *li. 6. c. 14. Ecclesiast. hist.* ex Dionysio Alexand. ita scribit: *Serapion quidam erat apud nos fidelis senex, qui diu quidem inculpate vixerat, in persequutione vero ceciderat. Hic sæpenumero recipi petierat, verum nemo illi attenderat. In morbo autem constitutus, totum triduum mutus, & sensuum facultate destitutus mansit. Post vbi quarto die nonnihil conualuisset, nepoti ex filia ad se vocato dixit: Quousque ô fili, detinetis me? Obsecro properate, & me velociter absoluite. Voca ad me aliquem ex presbyteris, quibus dictis iterum obmutuit. Cucurrit puer ad presbyterum. Erat autem nox: presbyter ægrotabat, ideoq; ire cum puero non poterat. Quoniam vero mandaueram, morituros si petant, & maxime si etiam antea suppliciter petierunt, admitti debere, vt spe bona fulti migrent, parum Eucharistiæ puero dedit, iussitq; vt id infunderet, & in os senis instillaret. Puer redit, adferens Eucharistiam. Cum autem è vicino esset, antequam ingrederetur rursus Serapion: Venis, inquit, fili? Presbyter quidem venire non potest: tu vero confestim facito, quod ille præcepit, meq; dimitte. Infudit puer ac simul ori senis instillauit. Qui cum parum gustasset, mox spiritum reddidit.*

Et hæc quidem de reparatione, refectione, & restauratio-

ne sacrosanctarum Catholicarum Ecclesiarum dixisse sufficit, ad gloriam & honorem Dei Optimi Maximi, gloriosissimæ semper benedictæ & intactæ Virginis, & Matris Mariæ, omniumque Sanctorum ordinum, quorum fauore & beneficio hos nostros labores absoluimus anno 1573. professionis nostræ publicæ decimo octauo, cum præcedentibus annis templa diuino numini dicata, à sceleratis & infamibus hæreticis plus quàm Barbarica rabie; conculcatis omnibus sacris, essent spoliata, diruta, euersa & fœdis incendijs vastata, reprimente nihilominus eorum conatus, Clementiss. Princ. nostro Phil. Hispan. Rege Cathol. eiusque fortissimo Vicario & Locumtenente Ferdin Duce Albano, per quos ædificium quod construere visus est diabolus, statim destruere dignatus est Christus, quem supplici deuotione oramus, vt omnib. Regibus & Principibus Christianis, eandem animi fortitudinē & pietatem ad debellandos sanctissimi Nominis sui hostes concedat. Etenim cum à Præsulibus Ecclesiarum, & Principibus prouinciarum, in istiusmodi homines remissius agitur: egrediuntur de caueis suis vulpes nequissimæ, & prætenta specie pietatis, seducendoque supplices, vineam Domini Sabaoth tanto grauius quando liberius demoliuntur. Cum autem aduersus eos igne Dei fidelium zelus succenditur: in suis foueis delitescunt, minusque sunt noxi, licet occultum spargendo virus nocere non desinant.

FINIS.

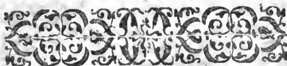
INDEX RERVM VERBORVMQVE LOCVPLETISSIMVS.

A . Fol. Nu.

Con-

Pa-

FINIS INDICIS.

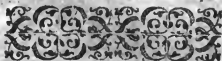
TRACTATVS
DE
Amortizatione
BONORVM,
A
PRINCIPE
IMPETRANDA.

In quo præcipuè de Statutis prohibentibus rerum immobilium alienationes in Eccles. & cottidianis circa eadem occurrentibus controuersiis ac affinib. quæstionib. abundè exactissimeq. disseritur.

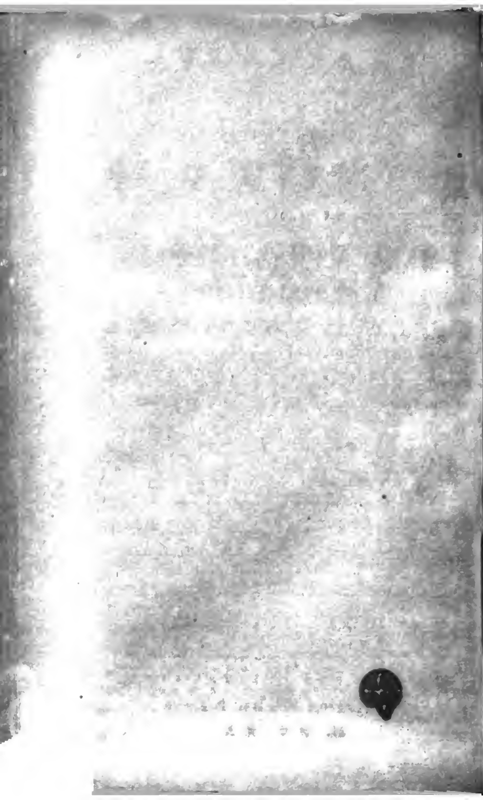
AVCTORE D. P. PECKIO,
I. C. PHILIPPI REGIS
Catholici, in magno Senatu
Belgico Consiliario, &c.

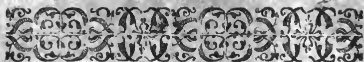
Nunc denuo, adhibitâ characterum varietate, ornatius, emendatiusq. in lucem editus.

Adiecta sunt Summaria, & Index copiosus.

MONASTERI WESTPHALIÆ,
Ex Officina Michaëlis Dalij.
M. DC. XX.

SERENISS.mo PRINCIPI
ALEXANDRO
FARNESIO,
PARMÆ ATQVE PLACENTIÆ
PRINCIPI,
PROVINCIARVMQVE
INFERIORIS GERMANIÆ
GVBERNATORI,
DOMINO SVO
Clementissimo.

P. Peckius I. C. S. D.

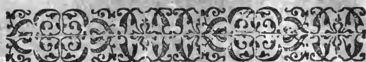

AGNA tua in me beneficia extant, Serenissime Princeps, quibus etsi dignum nihil referri à me intelligam: volui tamen gratitudinis meæ testificationem aliquam Tuæ Celsit. exhibere. Itaque lucubrationes istas de amortizatione à Principe impetranda, eidem Celsit. T. dedicandas, tuoq; immortali nomini consecrandas esse existimaui, quas, præterquàm vt Reip. pro modulo meo commodarem, eò sanè lubẽtiùs, alacriusq; suscepi, quo tot calamita-

tum quibus miserrima illa ciuitas Louaniensis (in qua tunc agebam) vsque adhuc oppreßa iacuit, cogitationem ab animo meo amouerem, ingratumq; ocium, ac tædium requiescendi fallerem. Nam quin sciam Celsit. T. bellicis, atque maioribus negociis intentam, istiusmodi studiorum lectioni vacare non posse: sed quod existimo, depulsis harum tempestatum tenebris, & boni Dei gratia, pace restituta, ab illarum rerum cognitione alienam non fore, quas Principem virum intelligere & vtile & gloriosum est. Namurci, 15. Kalend. Augusti, M. D. LXXXII.

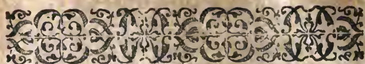

ARGV-

ARGVMENTA
CAPITVM HVIVS
LIBRI.

INDEX

INDEX RERVM VERBORVMQVE LOCVPLETISSIMVS.

Prior numerus paginam, alter numerum denotat.

A.

B

Conditio

C.

D.

E.

Error

Manus

M.

N.

P.

Q.

INDEX.

FINIS INDICIS.

TRACTATVS DE AMORTIZATIONE BONORVM, PETRI PECKII I. C. CLARISSIMI.

CAP. I.

Amortizatio quid sit.

SVMMARIVM.

1. *Amortizationem non rectè P. Iacobi adiuuationem vocat.*

PETRVS Belluga Hispanus, *in speculo Principis, rub.* 14. amortizationem translationem appellat, iussu principis in manum mortuam factam. Benedictus Curtius *in lib. de arrestis amorum in principio lib.* 7. remissionem iuris. Carolus Molin. *ad Consuetud. Paris. parte* 1. *§.* 41. *num.* 67. *&* 68. eandem sententiam sequutus, amortizationem, licentiam bona immobilia per manum mortuam retinendi, & in perpetuum possidendi, siue renunciationem iuris cogendi eam, ad transferendum in idoneum manum, dici posse existimat: neque huic absimile est, quod *ad Consuet. Borbon. §.* 25. *&* 479. ius morticinij eam vocat Papo. Et omnes quidem multò rectiùs, quàm Petrus Iacobi, qui *in sua praxi. tit. de causis ex quib. vasal. deb. amit. feud. cap. de acqui. ab eccles. §. item adquirit legitimè*, hoc verbo amortizationis, veluti turpi repudiato, adiuuationem potiùs nominandam esse arbitratur, quasi scilicet per eam ecclesia iuuetur, id quod nimis vagum ac generale est. 1

CAP. II.

Quæ sit manus mortua?

SVMMARIVM.

1. *Manus mortua variè dicitur.*

TAmetsi manus mortua variè dicatur, *quod ex Chassana. ad tit. des mains mortes, satis liquet*: in proposita tamen materia, ecclesiam, ciuitatem, collegium, siue aliud quodcunque corpus vel ecclesiasticum, vel sæculare, quod bonorum capax est, manum mortuam vulgò appellamus. Nam sicut semel mortuus, denuò non moritur, ita quoque corpus eiusmodi, etiamsi omnes personæ, ex quibus constat, rebus humanis eximantur, & mutentur, immutatum permanet. *l. proponebatur. ff. de iud. l. sicut. §. in decurionib. ff. quod cuiusque vniuers. nomine. c. quoniam Abbas, de offic. deleg. Molin. d. §. 41. nu. 56.* Mihi quidem fanè visum semper fuit, ideo manum mortuam dici, quòd quemadmodum morientis hominis manus, id quod comprehendit, firmissimè conclusum tenet, neque facile remittit: sic etiam, quicquid ecclesia, seu corpus istiusmodi semel adquirit, & in manum, hoc est, in potestatem suam accipit, *vt ad ordina. reg. tom. 1. tit. de lit. obligat. art. 5. glo. 5 ait Rebuff.* non nisi magna cum difficultate & solemnitate, in commune hominum commercium post deinde remittit, sed accumulando conseruat. *c. sine exceptione. 2. q. 2. de toto tit. de reb. eccle. non alien.*

CAP. III.

Amortizatio vnde dicatur.

SVMMARIVM.

1. *Mortua quæ dicantur.*

1 QVemadmodum lis mortua dicitur, quæ in disceptatione iudiciali esse desijt. *l. cum lite. ff. iud. solut.* monachus mortuus, qui communi hominum consuetudini exemptus est. *l. fi. C. de epis. & cler. §. secundum, in Aut. de nupt.* ex-

excommunicatus & deportatus mortuus, quia à cœtu & frequentia hominum excluditur, *c. plerunque. 12. q. 3. §. adhortatio, in Authent. de nupt.* exhæredatus mortuus, qui inter hæredes ampliùs non eſt. *Speculat. in tit. de fer. §. 1.* ab hoſtibus captus, quia inter ciues eſſe non poteſt. *l. cùm ſtatus. §. ſi ambo. ff. de donat. cau. mor.* Eodem quoque modo eam rem mortuam non abſurdè dici exiſtimo, quæ ampliùs de vna manu in alteram manum viuentium non tranſit, ſed communi hominum commercio eximitur: cuiuſmodi ſunt hæc bona, quæ dicimus, amortizata. Nam & in ſimili Accurſ. *ad l. quod autem ad verb. mortua. ff. de donat. inter virum & vxor.* id mortuum dici putat, ex quo nemo fit locupletior, & è contrà *in Auth. de mandat. princip.* viuere dicuntur prædia, ex quibus homo viuit, hoc eſt, alimenta percipit. Et quemadmodum (*homilia 2. in 1. cap. Matth. teſte Chryſoſtomo*) is qui ad eum modum vitam ſuam inſtituit, vt non iam in carne, ſed in ſpiritu eſſe videatur, membra ſua, quę ex quatuor elementorum generationibus concepit, mortificare dicitur: & ſicuti ea caro vita priuatur, quam à corpore ægri chirurgus, vt noxiam, reſecat: ita quoque ea bona immobilia, quæ principis auctoritate in manum mortuam transferuntur, & per hoc hominum commercio, & alienationis conditione eximuntur, ducta à Gallis voce, amortizari vulgò dicimus.

CAP. IV.

Quæ ſit cauſa amortizationis, & vbi obſeruetur.

SVMMARIVM.

1. *Clauſula literis regijs inſeri ſolita.*

Ecclesijs, Collegijs, cæteriſq; corporib. quæ manus mortuæ appellantur, per amortizationem aduerſus leges principis, bonorum immobilium acquiſitione illis interdicentib. ſuccurritur, earumq; eſt veluti ſolutio, & laxamētū. 1

Eiuſmodi autem leges iam inde à multis ſæculis in Italia, locisque alijs Romano imperio ſubditis viguiſſe, cum D. Hieronymus *in Epiſtola ad Nepotianum*, tum D. Ambroſ. *epiſt. 31. lib. 5. epiſtolarum* euidenter oſtendunt. In Hiſpanijs quoque receptas eſſe, Petrus Belluga *d. rubr.* 14. teſtis eſt, & ſub Regibus Aragoniæ initium ſumpſiſſe videntur. Per vniuerſam Galliam nihil illis vſitatius eſſe, Faber *ad l. quoties. C. de rei vendic.* Papo *d. §. 25. & 470.* Maſuet. *in tit. de loca. & cond.* referunt. Idque ab omni æuo (*inquit Guilielmus Benedicti ad c. Raynutius, ad verb. & vxorem, numer. 3. & 4. de teſtam.*) adeò quidem, vt in literis regijs, tam in poſſeſſorio, quàm in petitorio iudicio, ſuper rebus immobilibus acquiſitis eccleſiæ conceſſis, ſemper penè hæc clauſula in calce ſubnectatur, [prouiſo, quod habita poſſeſſione pacifica, teneatur eas infra annum, & diem extra manum ſuam ponere, & in perſonam capacem transferre, aut conſenſum Regis obtinere.] In Belgio noſtro per Burgundos Principes latæ fuerunt, eaſque Carolus V. Imperator amplificauit, confirmauitque.

CAP. V.

Amortizatio an iuri communi ſit conſentanea?

SVMMARIA.

1. *Intellectus l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ.*
2. *Intellectus l. ſacra loca. ff. de rer. diuiſ.*
3. *Eccleſia ſine conſenſu Principis, quibus caſibus iure communi non adquirit.*
4. *Franciſcani bonorum immobilium ne volente quidem Principe, ſunt capaces.*

1 POſtulandæ amortizationis neceſſitatem, longe largeque à iure communi diſſidere, prorſus non dubito: ſicut de rebus per teſtamentum eccleſiæ, collegio, xenodochio, monaſterio, & in vniuerſum, cuicunque manui mortuæ relictis ſiue de ijs, quæ ſucceſſionis, donationis, venditionis, alio quocunque titulo, in corpora huiuſmodi transferun-

feruntur, agatur. Magnus enim ille Constantinus, qui tot opibus ecclesiam amplificauit, tot egregijs muneribus & trophæis auxit, tot honoribus & cæremonijs ornauit, vnicuique licentiam dedit, sanctissimo, catholico, venerabilique Concilio, bonorum quod optaret, relinquere, neque cassa iudicia eius esse. *l.* 1. *C. de sacros. eccles.* Et licet nonnulli per catholicum, venerabileque Concilium, Synodum tantùm intelligi posse existiment, inter quos etiam Alciatus est: crebriore tamen interpretatione, de quocunque ecclesiastico collegio acceptum est. Eaque interpretatio Iustiniani Principis constitutioni consentanea est, qui inquit: *Si quis in nomine magni Dei, & Seruatoris nostri Iesu Christi, hæreditatem, aut legatum, ecclesiæ reliquerit, iubemus, vt eius loci ecclesia, in quo testator domicilium habuit, relictum capiat. §. si quis, in Authent. de ecclesia titu.* Tum verò, etsi monasticam religionem professi, à successione parentum, hodie vbique ferè, moribus populorum, excludantur, eaque bona illis deferuntur, qui ab intestato illis alioquin essent successuri. *Masuer. tit. de success. versic. item per consuet. Chass. ad consuetud. Burgund. tit. des successions. §.* 14. *Io. Imbertus in suo Enchiridio, ad verb. monachus.* Leges tamen Romanæ, & monachos, & monasteria admiserunt, *c. in præsentia, de prob. Auth. ingressi. C. de sacr. eccl. l. Deo nobis. C. de epis. & cler.* eaque donationum rerum, tam mobilium, quàm immobilium capacia esse voluerunt. *c. sancimus. C. de dona. l. si quis ad declinandam. C. de epis. & cle. c.* 1. *de immun. eccles. lib.* 6. quin & domos, fundos, territoria, totasque hæreticorum prouincias ecclesiæ adiunxerunt. *l. Arriani. C. de hære. & Manich. d. Auth. de eccles. tit.* id quod eiusdem Constantini donatio, à Ludouico, alijsque Romanis Principibus confirmata, manifestè demonstrat.

Quæ cùm ita sint, nescio quid illis in mentem venerit, qui ideò amortizationem iuri communi conformem esse asseruerunt, quod Vlpianus, alijque veteres, locum publicum, non aliter sacrum fieri responderunt, quàm cùm Princeps eum dedicauit, vel dedicandi potestatem dedit. *l. sacra loca. ff. de rer. diuis. l. vltima. ff. vt in possess. legat.* Nam cùm res sacræ nec per quoslibet, nec quibuslibet, sed selectis verbis, autoritate publica, & ritu quodam singulari adhibito

 fiant:

fiant: *vt libro 2. de legib. scripsit Cicero, & in §. sacra res. Institut. de rerum diuis. ostendit Iustinianus*: & cum loci publici mutatio ad statum publicum pertineat, id quod ex ædilitijs edictis satis apparet, ac denique, cùm res semel Deo dicatæ, ad vsus humanos deinde transferri non possunt, *cap. semel, de regul. iuris, in 6.* longè alia est ratio, ob quam lex scripta eo casu consensum Principis requirit, quo locus publicus consecratur, eo vero casu non requirit, quo bona immobilia, atque profana, & temporaria, in Ecclesiam transferuntur: maximè cum eorundem bonorum, neque tam difficilis, neque tam rara est alienatio, quàm sacrorum, & cum onere suo ad ecclesiam transeant. *c. tributum 23. quæst. 8.* & indictiones, collectasque, ob necessitatem publicam iniunctas sæpissimè ferunt. *l. ad instructionem & l. iubemus C. de sacros. eccles.*

3 Sunt tamen nonnulli casus in quibus absque consensu Principis, etiam iure communi nihil acquirit ecclesiæ. Nam si quis rem emphyteuticam, à Principe acceptam, in ecclesiam transferri velit, sine consensu eius non potest, *Panormit. in c. potuit, num. 10. de loca. & conduc.* & Vasallus de feudo, neque ad vtilitatem ecclesiæ, neque ad commodum alterius inconsulto Principe testari potest. *c. 1. de prohibit. feu alien. c. 1. de aliena. feud. glo. in l. fin. C. de iure emphyteutico.*

4 De ijs autem, qui beati Francisci arctiorem religionem professi sunt, expeditum est: quod non volenti quidem Principi immobilium bonorum capaces existunt. *Cle. cupientes, de pœnis, Cle. exiuit, de verbo. signifi.*

CAP. VI.

Necessitas postulandæ amortizationis, an libertati ecclesiæ aduersetur?

SVMMARIVM.

1. *Constitutio Caroli II. Siculi & aliorum de amortizatione.*
2. *Bonifacij 8. constitutiones an rectè in Gallia non receptæ.*

3. *Ecclesiasticorum opera regiones culta.*
4. *Amortizationis ratio.*

PEriculosum ea de re iudicium est, quæ vel libertatem ecclesiæ (cui omnes bonos fauere æquum est) vel religionem, pietatem, potestatemque Principis (cui omnes subditos reuertenter obedire, diuina lege mandatum est) attingit, atque delibat. Ideoque tametsi ad modum confidenter Petrus Iacobi *in sua praxi. tit. ex quib. ca. vas. feud. amitt.* eos qui istiusmodi constitutiones edunt, qui constituentibus consilium dant, qui ad confessiones eorum audiendas assumpti à talibus legibus non deterrent, excommunicationis, alijsque pœnis, aduersus vineatores ecclesiasticæ libertatis editis subijci, & ad reparationem damni illati obligari, astruat. *Auth. cassa & irrita. C. de sacros. eccl. c. nouerunt de sent. excom.* Ioannes tamen Bressianus *ad consuet. Auernia, cap. 21. §. 14. in prin.* alijque nonnulli mitius, modestiusque loquuti, non multum sibi eas constitutiones placere tantummodò fatentur. Nam si libertatem eiusmodi violant, qui ea quæ vel iure communi, vel iure priuilegiatio, & speciali competunt, ecclesiæ ecclesiasticisque hominibus detrahunt, *quod ad l. 1. C. de sum. Trinita. asserit Fulgos. & sequitur Lapus alleg. 92.* si emptio, permutatio, donatio, aliaque rerum adquirendarum genera, omnibus omninò, quibus nominatim interdictum non est, iure communi permittatur: si in dubio ea interpretatio, opinioque sequenda est, quæ religioni fauet, *l. sunt personæ ff. de religio. & fune.* si deniq; libertas, est facultas faciendi, quod cuique placet, nisi lege prohibeatur. *l. libertas ff. de stat. homin.* certè constitutiones rerum immobilium adquisitionem auertentes, defendi posse non videntur, *id quod ad c. perpendimus de senten. excom. Cardin. & ad l. filiusfa. §. diui. ff. de legat. 1. Bartol. & Iaso. sensisse comperio.* forsitan hæc est causa quod (*vt ad constitu. incip. prædecessorum nostrorum parte 3. colu. 1. refert. Mat. de Afflic.*) Carolus II. Siciliæ Rex, similem legem reuocauit, satisq; esse arbitratus est, si bona immobilia cum onere suo ad ecclesiam transirent. *l. fin. C. de exact. trib.* quodq; tam Bonifa. VIII. quam Frederic. II. & Carolus IV. omnem istiusmodi altercationem abrumpere volentes eas constitutiones, veluti cum libertate ecclesiæ pugnantes,

reiecerunt, quibus ecclesia, vel ab emptione & acquisitione bonorum abstinere, vel semel iustè accepta, extra manum suam ponere iubetur. *id quod, tam ex c. 1. & c. fi. de immunit. eccl. lib. 6. quàm ex eorundem Imperatorum confirmatione, tomo 3. Consilio. sub finem Constantien. Concilij subiecta, liquidò apparet.* Et quod *lib. 4. cap. 6. Instit. Forensium* refert Imbertus, eius Bonifacij constitutiones, in Gallijs receptas non esse, exigui momenti est, nisi vel omnem auctoritatem Pontificiam, vel tandem quoque, Christum ipsum à Gallia excludere velimus. Nouissimè quoq; Concil. Trid. talium rerum possessiones *sess. 25. tit. de reg. c. 3.* confirmatæ esse videntur.

Audacter tamen, in contrariam opinionem ingens interpretum numerus conspirat: alij, quia princeps (cuius imperio, & omnes & omnia à mundi vltima origine, subdita erant) legem, rebus suis, sibi placentem imponere potest. *l. in traditionis. ff. de pact. l. in re. C. mandati.* alij, quia sicut propriis agris sitientibus alienos irrigare durum, & penè inhumanum est. *l. præses. C. de seruitu.* ita laicos in rebus temporalibus clericis præferri æquum est: alij, quia non odio ecclesiæ inducta est eiusmodi constitutio, sed bono publico, ne maiori rerum immobilium parte ad eccles. trãslata, laici soli publicis oneribus ferendis satis non sint; alij, quia & lex ista rem sibi subiectam respicit, & personam subditi sui, ad contrahendum obligandumque sese ecclesiæ inhabilem efficit: alij, quia ecclesię nihil detrahitur, sed solùm adquirere prohibetur, vel *vt ad d. Auth. Cassa. num. 4. ait Alciat.* non hoc est, ecclesiæ iura diminuere, sed nolle laicos, sua illi communicare: alij, quia ecclesia non læditur in quæsitis, sed certam formam accipit, in quærendis: alij, quia secularium Principum interest plurimum, ne translatis in ecclesiam bonis, & confiscationum, & laudimiorum, & aliorum plurium dominicalium emolumenta amittant: alij denique, quia voluntas testatoris paciscentis, legem ferentis, & statuentis adæquantur. *l. fin. C. de fideiuss.* Igitur, sicut in certum genus hominum prohibita alicuius rei alienatio, & translatio, vel à testatore, vel ex pacto facta, iure defenditur. *d. §. Diui. l. fi. C. de reb. alien. non alien. l. si ita quis. ff. de ver. obliga.* ita quoque & lege, & statuto prohiberi potest. *l. fi. C. de fund. limitroph. l. fi. C. de fun. rei pat.*

Et ita demum Barbat.consil.30. lib.4. Signorol. consil.21. Masuer.tit. de locat. Faber ad d.l quoties, Archid. ad c. Romana, de appellat. in 6. Lucas de Penna, ad l. iubemus, Cod. de nauib.non excus li.11. Iason ad l.fin.C. de iure emphyteut. Bartol. ad l. fi.C.de pac.& consil.incip.quidam Cola Pauli.Bald. ad c. quæ in ecclesiarum,& constitut. Franc. Mignon.ti.des.sengneuriez art.37.n.3 & 4. Alciat.ad d. Auth.Cassa. & Imbertus in enchridio, ad verb.monachus, omnes vnanimiter statuerunt.

Cæterum, quemadmodum rationes istæ neque Panormitano *consi.26. 62. & 63. & ad c.relatum, de testamen.* neque Felyno, *ad c.quæ in ecclesiarum, de constit.* neque Frederico, *cons 86.* neque Angelo, *ad d. §. Diui.* neque Ioan. Andreæ, *ad d.c.fin.* neque Chassanæo *ad consuet. Burgund. ti.des mains mortes §.10.n.49 & 50.* neque Nicolao Euerardi *consil.239. col.vlt.* imò ne Bartholo quidem sibi contrario, *ad l. fi. C. de sacros. eccl. & ad l.fi. C. de exacto.* placuisse video: ita apud me quoque, non multum ponderis ac momenti habent, qui sciam, sententiarum pondere, ac veritate, non opinantium numero, in rebus controuersis dijudicandis vtendum esse. Quam enim legem mihi adferunt, qua omnium rerum dominia solius Principis, non etiam priuatorum hominum, ab ipsa origine fuisse ostendant, cum populo Hæbræo dictum sit, quicquid calcauerit pes tuus tuum erit? longeque eo dicto antiquior sit priuata cuiusque possessio? Quis ignorat, etiam sacerdotum bona à quo tempore illi esse cœperunt, & suis legibus stetisse, & sua libertate vsa esse? Cur ad originem tantoperè refugiunt, à qua toties vltrò posterioribus suis legibus recesserunt Principes? Cur potestatem eorum tam vehementer vrgent, qui summa veneratione, religioneque ducti, non tantùm ea vsi non sunt, sed etiam cuiuscunque generis, bonorum acquisitionem, ecclesiæ, & liberè permiserunt, & liberaliter adiecerunt? Cur bonum publicum adeò extollunt, quasi non æquè, in multorum pauperū (quos magno numero alit ecclesia) sustentatione, quam in multorum secularium hominum tenaci sæpè opulentia illud consistat? Ponam illis ob oculos exercitus mendicantium, ad fores monasteriorum singulis diebus stipem accipientes, & magno gaudio refectos. Quam nulla verò vel exigua sit

earum eleemosynarum comparatio cum his, quas ab illis pauperes accipiunt, qui nunc (proh dolor) ecclesiæ bona pernicioso exemplo inuolarunt, sibique tanquam propria & auita adscripserunt, testis est Gallia, testis Anglia, tristior testis infœlix hoc nostrum Belgium, in quibus olim, maiores nostri, amplificandis ecclesijs, eorumque prouentibus, intenti, verè commune bonum, hoc est, pacem, & tranquillitatem publicam, fidei vnitatem, & concordiam, fructuum vbertatem, commerciorum abundantiam, & omnium denique rerum prosperitatem Magni Dei beneficio obtinuerunt. Tum, *cum Felyno ad d. c. ecclesia. col. 32.* respondeo, frustrà & honestate, & vtilitate legis disceptari, si potestas legis ferendæ non subest. Iam verò quis vnquàm, ante leges huiusmodi latas, ecclesiam, monasteria, & collegia, omnium
9 rerum immobilium possessiones ad se traxisse vidit. Non me fugit, magnam partem agrorum illis accessisse; sed magis propria opera quam aliorum dono. Nam in myricis Brabantiæ, absque locis vastis, atque desertis, res ipsa indicat, quantum agrorum, labore, sudoreque suo, primi coluerint, & quot terras, quæ steriles semper ac incultæ iacuissent, ad frugem reduxerint: eaque in re non tantum non damno aliquo laicos homines affecerunt, sed & inertiam eorum supplentes hoc beneficij in eos posuerunt, vt easdem illas terras, successiuis temporibus, vel feudi, vel emphyteusi, vel locationis, & conductionis titulo ab ecclesia possidere potuerint. Sed quod feceris ingrato bene? Si tam ingens periculum est, ne sola ecclesia omnia bona sibi vni accumulet. cur non ab ijs quoque sibi metuunt, & non hos etiam à plurium bonorum coaceruatione reijciunt, quibus sacra illa auri fames, adeo altè præcordia insedit, vt præter vicinorum agrorum coëmptionem, nihil cogitent diu, nihil noctu somnient, qui nihil quod vænum effertur, non ilicò sibi comparant, & totos penè pagos possident? Agros alienos irrigant, qui id quod suum est, munifice alijs concedunt *d. l. præses*, id quod eos facere nemo rectè dixerit, qui rerum suarum æstimationem, pretiumque recipiunt. Et cum in tanta rerum immobilium copia, & multitudine, nunquam & emptores, & venditores desint,

desint, si etiam pecunia non desideretur: iniuriam certe laici inde sentire dicuntur, quod pars aliqua earum rerum ad ecclesiam perueniat. eò magis, quod agri magna etiam parte negligantur, & deserti sint, dum eos colere, aut in emphyteusim accipere, laicos pertæsum est. Addo quod quo plures sunt emptores, eo facilius rerum pretium incalescit, & solent plerunque copiosa cœnobia auctius pretium, quam alij faciant, laicis venditoribus offerre. An hoc sæcularibus præiudicat? an potius exhaustos eorum sacculos irrigat, & resarcit? Omnino quoque concedendum puto, quod istiusmodi constitutio, odio ecclesiæ incepta non est, cùm hoc sit à Christianorum Principum pietate nimis alienum. Sed, quoniam sola ecclesia per eam excluditur, & ea potissima eius caussa extitit, vt ecclesia non acquirat, *vt ad di. §. 479. ait Papo,* certe, vnde ecclesia vulnus accipiat, non multùm interest. Et cùm (vt dictum est sæpius) res immobiles, vnà cum suo onere ad ecclesiam transeant, *d. l. fin.* multisque casibus parem cum laicis conditionem sustinent. *dict. l. ad instructionem, & l. iubemus*, nec verum, nec verisimile est, omnia Reipubl. grauamina, tuta ecclesia, in laicos reclinari. Nam & in eorum potestate situm est, omnibus rebus immobilibus necdum ad ecclesiam translatis, onus aliquod generaliter imponere, eoque modo affecta, tam ad ecclesiam, quàm seculares quoscunque transmittere. *Bartolus ad l. rescripto. ff. de muner. & honor. Felinus & Panormit. in dict. cap. Ecclesia.* Sane si tam auitæ pietatis, quam auitæ gentilitatis ac nobilitatis studiosi essemus, non dubium est, quin æquo hilarique animo offerremus, etiam cum aliquo nostro incommodo, ecclesiam augeri, maioreque immunitate gaudere & perfrui. Præsertim, quod (*vt Genes. 47. capit. memoria proditum est*) cùm Ioseph terram omnem Ægypti, & incolas Pharaoni procurasset esse tributarios: adeoque, vt quintam frugum suarum partem ei persoluerent, solos sacerdotes inde exemit, eorumque terram, & possessiones liberas, atque immunes esse constituit. Quo iure, ad hæc vsque tempora Aegyptij viuntur, *vt gloss. in capit. quanquam, in verbo (diuino) de censib. in sexto, scite ostendit.*

Et quoniam ea lex, quæ laicos certam rem ſpeciatim clericis vænundare vetat, cum libertate eccleſiaſtica pugnare dicitur *d. c. 1 & c. fina.* non tantum cùm eam prohibitionem ad cuiuſcunque generis res extendit, verum etiam, cum eam ad deſignata aliqua bona duntaxat, reſtringit. *vt ad d. c. eccleſia. col. 33. ver. incip. limitatur tertio, ait Felynus,* certè omnis illa contrahendi, obligandi, & transportandi inhabilitatio, cui opinionis iſtius tuitores inſiſtunt, inanis & caduca eſt. Cumque eo iure gaudeat eccleſia, vt liberè bona immobilia accipere, poſſidere, & tenere poſſit. Quid tandem energiæ, aut momenti habeat, quod aiunt, nihil eccleſiæ detrahi, ſed aliena tantùm illi non communicari? Quis eccleſiæ nihil detrahi arbitretur, cui poteſtas acquirendi, quæ iure communi ei conceſſa eſt, diſertim adimitur? Quis æquus rerum æſtimator, non in quæſitis illam offendi iudicabit, cui hoc ius commune tot legibus quæſitum eripitur?

Iura confiſcationum, in his bonis, fiſco Regio adimi, neque ſemper verum eſt, *vt ex d. l. iubemus. apparet*, neque ipſi Regi aut Principi iniurioſum videri debet, vt nec iura frequentia Laudimiorum, cæterorumque fructuum ſimilium, quæ ad augendum illius ærarium pertinent. Non enim hoc olim Principes veterum deterruit, quò minùs, illam quarumcunque rerum acquirendarum libertatem eccleſiæ concederent. Confiſcationes veluti triſtes, & lucra dominicalia, tametſi dulcia & ad blandientia contemnere, quam ea ratione, ordinem eccleſiaſticum à commercio (ad quod vel infimus quiſque laicus admittitur) arcere maluerunt. Non enim erant neſcij, opulenta illa monaſteria in ſubita egeſtate, & hoſtium inſultibus, quanto eſſent ſubſidio, quamque non inuitè theſauros ſuos ſibi mutuarent, & abſque vſura concrederent.

A pacto, voluntateque defuncti ad legem ſeu ſtatutum, argumentum duci non ignoro, ſed diuerſitatem rationis, diuerſitatem iuris inducere ſcio, *l. adigere. ff. de iur. patron.* Nã qui paciſcitur & teſtatur, rebus ſuis legem, quam vult, abſque legitimo alterius præiudicio, præſcribit. *d. l. in re.* Atqui is Princeps, qui eiuſmodi legem, aut ſtatutum edit, ſine graui offenſione eccleſiæ id non facit. Ea autem fuit maio-

rum nostrorum sententia, vt neque directè, neque indirectè, neque quocunque alio quæsito colore, libertatem illam attentandam, aut imminuendam esse paterentur. Ideo quemadmodum ecclesiam grauari noluerunt: ita quoque, neque colonis eorum onus aliquod imponi permiserunt. *Bartol. ad l.1.in fin.C.de his quæ pæn.* Neque tanto præiudicio ecclesiæ esse potuit, paucorum testatorum prohibitio, vt vniuersalis, & indistincta ista Principis interdictio, quæ non tantùm pauca quædam immobilia, quæ defuncti in eam transferri vetuerunt, illi non addit, sed omnium omninò immobiliũ bonorum incapacem constituit. Denique quod existimant iniquum non esse, bona immobilia, quæ sine certis solennitatibus, manum ecclesiæ non exeunt, sine simili solennitate, quæ in eo consistit, vt requiratur Principis consensus, ad manum illius non peruenire, vt quod quisque iuris in alteri o statuit, eodem quoque ipse vtatur, *l. 1. ff. quod quisque. iur.* vix eget responsione. Etenim regula illa perpetua non est. Nam pupillus ad acquirendum non indiget tutoris auctoritate, aut Prætoris decreto. *l.pupillus. ff.de acquir. rerum domini. §.pupillus. Instit. de inutil. stipul. l.neque. C.de contrahen. stipula.* At econtrario, si cui quid pupillus, sine tutore, aut decreto promiserit, aut sese vlli verbo allegauerit obnoxium, nullo iure consistet obligatio. *§. nunc videamus. Instit. quib. alie. non licet. §.1. Instit. de aucto. tuto.* Et multa ecclesijs, iure speciali concessa esse, quæ à communibus regulis exempta sint, luculenter *in tract. de pia causa* ostendit Tiraquellus.

Non dixi prædictam constitutionem ecclesiasticæ libertati derogare, sed dixi rationes superius pensitatas, mihi non 4
satisfacere. Nam cùm catholicus Princeps semper præsumatur iustè & piè moueri, *glo. ad l. relegati. ff. de pœn. Curt. senior. conf. 49. Dd. ad l. fi. C. si contra ius, vel vtili. publi.* & quia illius constitutio, subditis eius semper, in dubio, sancta, rectaque videri debet. *Nicol. Euerar. consi. 231. nu. 7.* Existimo aliam rationem suffuisse; Qualem Hieronymus *ad Nepotianum scribens*, modestiæ caussa, olim suppressit, Ambrosius vero in *epistola 31. ad Valentinianum Imperato. lib. 5.* satis expressit, vel qualem vsus rerum magister, ipsaque experientia

perientia quotidie ostendit. verba Hieronymi sunt: *Pudet dicere, sacerdotes idolorum, mimi, aurigæ, scorta, hæreditates capiunt, solis clericis, & monachis hoc lege prohibetur, nõ à persequutoribus, sed à principibus Christianis, nec de lege conqueror, sed doleo cur meruerimus hanc legem*. Ambrosius vero priuata successionis emolumenta, clericis denegari, non conqueritur, *Non enim putamus* (inquit) *iniuriam, quoniam dispendium nõ dolemus. Scribuntur testamenta templorum ministris, nullus excipitur profanus, nullus vltimæ conditionis, nullus prodigus verecundiæ, soli ex omnibus clero, ius commune clauditur, à quo solo pro omnibus, votum commune suscipitur, officium commune defertur. Postea vero subnectit hæc verba: sola sublata sunt prædia, quia non religiosè vtebantur ijs, quæ religionis iure defenderent.* hæc ille. Notum est enim ecclesiam, in hos vsus tantum, facultates suas olim habuisse, vt prima pars daretur episcopo, qui peregrinos inopes hospitio exciperet, secunda alendis clericis impenderetur, tertia pauperibus, quarta certis tectis templorum. Quæ distribuendi ratio, si modeste, sanctéque seruata fuisset, si non plerique, in omne genus luxus, exclusis pauperibus, thesauros ecclesiæ profudissent, opibusque illius inutiliter essent abusi, fortè neque tot hostes hodie pateretur ecclesia, neque huiusmodi legibus diuitiæ, possessionesque illius essent circumscriptæ. Abusus enim clericorum, Principes seculi, corrigere posse, *in principio enchridij sui* docet Imbertus, quos ego à summo Pontifice, cæterisque ecclesiæ Præsulibus reprimi malim.

Quoniam vero de istiusmodi abusu mihi non satis constare video, eam potius caussam esse dixerim, quod constitutio eiusmodi ab ipsa ecclesia, & ecclesiasticis proceribus probata, & admissa est, rogantéque eam Principe, à tot annis, propalam & publice in vsum recepta. Non quod in aliquibus locis, ab initio contradictionem aliquam passa non sit, *vt d. §. 79. in initio respondit. Papo*, sed quod ab ea contradictione, totus clerus postea recessit, & tam longa annorum serie, amortizationem bonorum adquisitorum petijt. Id quod & Petrum Bellugam *d cap. nu* 37. dixisse comperio, & ad excusationem Principis multum confert, *argum. inter corporalia, de transla,*

de transla. episcop. glos. in ca. de postulat. prælat. in 6. & in c. aqua, de celebrat. miss. & ad probandam eius consensus perennitatem mirificè faciat. Deinde cùm nemo suum iactare præsumatur, *l. cum de indebito. ff. de probat.* dubium non est, quin aliquid fuerit, tametsi nos lateat, per quod ad consentiendum clerus inductus sit.

Synodus autem Tridentina, *d. sess. 25. cap. 3.* cum his etiam non pugnat, neque legem amortizationis, seu prohibitionẽ acquirendarum rerum immobilium damnat, sed monasterijs, quæ ex instituto ordinis, immobilia habere antea non potuerũt, ea quæ nunc habent, possidere permittit. Quod de ijs bonis immobilibus accipi potest, quæ vel rectè a Principe amortizata sunt, vel ante legum, à amortizatione latam, peruenerunt ad ecclesiam, vel sub dominio temporali ecclesiæ sita fuerunt. Alioqui enim si aduersus constitutionem eiusmodi, voluisset Synodus constituere, non monasteriorũ tantum, sed & ecclesiarum quarumcunque, & collegiorum aliquam fecisset mentionem proculdubio. Nihilominus, quoniam in hac materia, absque periculo animæ vix asseri quidquam potest, *Angel. consi. 48. Fely. d. vers. limitatur tertio,* & quoniam Concil. Trident. summo Pontifici reseruata est: tam in his, quam in omnibus prædictis, sanctæ sedis Apostolicæ iudicio, reuerenter me subijcio. Vide tamen ea quę *inferius cap. 10.* sum dicturus.

CAP. VII.

An clerus tuta conscientia legem amortizationis fraudare possit?

SVMMARIVM.

1. *Natura qui obligantur.*
2. *Lex pœnalis an obstringat conscientiam.*

PRopositæ quæstionis decisio, ex iustitia vel iniustitia cõstitutionis, qua necessitas petẽdę amortizat. indicitur, tota depẽdet. Nã si iniusta sit cõstitutio, cõscientias humanas

manas non obstringit, vt nec aliæ quæcunque leges, quæ vel pietatem lædunt, vel à non habente potestatem legis ferendæ, latæ sunt. *c. non licet. 10. dist. l. fin. ff. de iurisd. omn. iud. Panormit. ad c. veniens. 2. de sponsal.* Sin autem iusta sit, & legitima, nihil dubium, quin etiam conscientias nostras alliget. *c. qui resistit, 11. q. 3. glo. ad c. fin. de constit. lib. 6.* licet in foro conscientiæ, summi ac rigidi iuris apices remitti solent. *Bald. ad l. penul. §. illo. C. de necess. hæred. Iason ad l. si post, num. 7. C. de iur. & facti ignor.* Quia igitur, ex superiore capite, constitutionem illam, ex consensione ecclesiæ, aliisque caussis, à me indidem relatis, iustificari posse satis liquet: nullo pacto in eorum sententiam deducor, qui fraudari eam posse arbitrãtur. Et timeo, multi vt sint, qui sub velamento, ostensæ libertatis ecclesiasticæ, quam altissimè animo suo inscripserunt, impunè sibi licere putent, tales leges circumuenire, & eò magis, quod rem ex contractu, qui ipso iure nullus sit, acceptã, tam diu in foro conscientiæ, tutò retineri posse existimant, donec ista nullitas, ipso iudice pronunciante, declaretur. *Pastor. ad c. quia plerique, de imm. Eccle. Rebu. ad ordinat. Regias, o. 1. in proœm. nu. 44. vers. incip. ex quo infertur.* quodque lex, seu constitutio pœnalis, ante sententiam, conscientias subditorum non afficit. *glo. ad c. fraternitas, 12. q. 2. Dominic. à Soto lib. 1. de iustit. & iure. qu. 6. art. 6.* pœnalis autem est, quæcunque actum, in contrarium factum, annullat. *Castren. & Bald. ad l. non dubium. C. de legib. Bart. ad l. turpia. ff. de legat. 1. glos. & Doct. ad c. cognoscentes, de constit.* Sed est error in vtroque. Nam quod ad declarationem nullitatis vsque, tutò rem, aduersus legem acceptam, teneri posse asserunt: non aliter crediderim, quàm cùm ex omissione formę alicuius, à lege, non omnimodo tamen aliter istiusmodi actui resistente introductæ, ea nullitas emergit: is verò, qui ex tali contractu accipit, fraudandi animum non habet. Nam & iniustus error, aliquando pro titulo est. *l. Celsus. ff. de vsucap.* id quod *ad d. l. si post. nu. 12. & 13.* non obscurè significat Iason, dum repetitis vicibus, fraudem excludit, & non, nisi ea exclusa, actum non seruata legis forma initum, in foro conscientię sustinet. Quæ enim societas fraudi, & puræ conscientiæ? Quod commercium doli, & bonæ fidei? Quæ communio, contemptui legis

& obedientiæ? Si conscientia ligat, quem natura ligat, *vt ad l.2.C.de vectigal.& commiss.ait Bald.* natura porrò eos ligat, quos proprius consensus *ligat l.1.ff.de pac.* quæ temeritas est, libertatem fraudandæ legis, illis permittere, qui à tot annis in legem consenserunt? Pœnalem quoque legem, ante sententiam latam, conscientias hominum primum obstringere, non ita accipio, quasi ante illam pronunciatam, res resistente lege occupatas, iustè detineant inuasores, id quod in furibus, raptoribus, & prædonibus, insignitè, publicèque iniustis dicere, insipientis est, sed quod vltro se offerre iudici, crimen prodere, semetipsos in supplicium rapere, in foro conscientiæ non tenentur. Nam & hoc à natura hominis, quæ vitam tueri, quo ad potest, semper enititur, abhorret, & à nullo sacerdote, vlli hominum peccatori, in foro pœnitentiæ, vnquā impositum. Et hoc est, quod, contra quam Panormitanus, *ad c. canonum statuta*, de constit. multis argumentis dictus à Soto l[illegible]at ostendere.

Qu[illegible]admodum verò, maritus fraudem facere dicitur, qui cum ipse rem aliquam, ab vxore, donationis titulo, habere non potest, filium suum, cui nouerca donet, subornat. *l. vxor. l. si sponsus. ff. de dona. inter virum & vxor.* Et Prælatus, qui, ne res ex fructibus ecclesiæ comparata, ecclesiæ acquiratur, nomen amici sui, cum quo colludit, instrumento emptionis inscribi procurat, *Innoc. in c. cum in officijs. de testa. Bald. ad l. mancipia. C. si quis al eri, vel sibi:* ita quoque ecclesia, collegium, seu monasterium, constitutioni eiusmodi, fraudem plerunque facit, cùm laicum aliquem sibi notum & fidelem supponit, qui pecunia quidem, & vtilitate eius, sed suo nomine, fundos, agros, cæteraque bona immobilia emit; empta verò, ex interuallo, postea quam memoria eius emptionis iam diu est obliterata, & extructa, prædictæ ecclesiæ, collegio, seu monasterio restituit. Quæ res manifestam, de persona ad personam, fraudem continet, *Bald. ad d. l. non dubium. gl. & Docto. ad l. fraus. ff. de legib. & ad c. fin. de regul. iur. in 6.* Et non obscurè *consil. 290. incip. hæ quæstiones, & cons. 66. incip. scribitur præclare. numero 8. lib. 2. à Barbatia.* reprobatur, qui *& cum Baldo ad dict. leg. non dubium, & in tract. de præstant. Cardinal. in 3. quæstion. 1. partis.*

partis, & *cum Anchorano ad d.c. canonum*, & *cum Catelliano Cotta in memorabilibus ad verb. qualescunque secundo*, in simili respondet, quod si cautum fuerit, ne magnates, in certo territorio, vlla prædia sibi compararent: curaret autem horum aliquis, surreptitium sui famuli, aut amici nomen tabulis inscribi, qui rem sibi falso prætextu emerit, & sic nomen suum accommodauerit: tum fraus, de persona, ad personam intelligitur, atque illicita est, quod & Petrus Rat. *ad consuet. Pictonum, tit de distinct. iurisd. art. 16. ad verb. ou qui le sonne*, comprobat, & in plerisque iuris locis videmus, quod, qui quidquam suo nomine acquirere non potest, nec liberorum quoque nomine possit. *l. qui in seruitutem. l. quæritur. ff. de bonis libert.*

CAP. VIII.

Hæres an rem immobilem ecclesiæ leg[...], tuta conscientia contra defuncti voluntatem retinere possit?

SVMMARIVM.

1. *Legata an ex minus solenni testamento debeantur.*
2. *Heres fideicommisso grauatus ad restituendam hæreditatem spurio testatoris, an in foro animæ teneatur.*

QVoniam hæres, facto defuncti contraire, voluntatemque eius infringere non potest. *l. cum à matre. C. de rei vend. l. si ab eo. C. de neg. gest.* sed quemadmodum ex illius persona lucrum capit, ita quoque arbitrium eius sequi debet. *l. ex qua persona. ff. de reg. iur.* rectè inferri videtur, quod rem immobilem, à defuncto ecclesiæ legatam, absque vlla difficultate debeat præstare. Nam & in simili, respondit I. C. pie hæredem facere, si voluntatem testatoris, tametsi non solennem, adimpleuerit: *l. in testamento.*

20.ff. de fideicommiss. libertatis. eandemque etiam ex testamento irrito seu nullo probari posse. *l.fina. ff. de reb. eor.* Et magna constantia respondent plerique, legata in minus solenni testamento relicta, in iudicio animæ, ab hærede soluenda esse, *Panormitan.ad c.quia plerique,de immunit.eccles. & in c.1 de restitut.in integ. Rspa.& Alexand. ad l. nemo potest.ff.de legat.1 Innocent.ad c. quod sicut, de elect.* tum quod voluntatem defuncti exploratam habeat,tum etiam, quod ex tali testamento, naturalis obligatio nata est. *leg. vlti. & ibi Bald. C. ad legem Falcid.* Quæ ratio fuit, quod ad Ammianum scriberet Plinius, se defunctorum voluntates, etiamsi iura deficerent, quasi perfectas defensurum. Qua ratione mihi tamen non persuadent, vt assentiar. Nam & in non absimili specie respondit Didacus, *in epit.4.decret. 2. parte, cap. 8. num. 9.* hæredem scriptum in foro animæ, ad restituendam hæreditatem filio spurio testatoris non teneri, etiamsi tacitam fidem, de ea restituenda, illi præstiterit, quod & Fortunium à Garcia, *ad l.iurisgentium. §.prætor ait. ff. de pact.prius voluisse affirmat, & cum Bald.ad l.cum quis.C. de iur. & fact. ignoran. & ad Authent. ingressi. C. de sacrosan. eccles.* existimat Iason, quod hæreditas à defuncto, fratribus Minoribus, quos incapacis esse clarum est,relicta, per hæredes ab intestato succedentes, in foro conscientiæ tuto teneri potest. Nam cum lege permittente retineat,iureque suo suo vtatur, quomodo peccare dici poterit? *capit. qui peccat. 23. qu. 4. D. Anton. ad cap. nouit, de iudic.*

Regulariter quidem verum est, quod hæres contra factū defuncti venire non potest, sed hoc ita demum, nisi lex eam improbet voluntatem, *l.turpia, ff. de legat.* 1. Eatenus enim voluntas testatoris pro lege est, quatenus cum lege non pugnat. *§. disponat,in Authent.de nupt.*sed sicut pactis priuatorum ius publicum immutari non potest. *l.ius publicum. ff. de pact.l.fin.ff.de suis & legit.* ita quoque ne leges, in testamento suo locum habeant nemo potest efficere. *d. l. nemo.* Ideoque & hæres, facto defuncti legitimè contradicit, quotiescunque beneficio legis, seu statuti fraudare ipsum voluit. *lege secunda. & ibi Doct. Cod. si in*

 fraud.

fraud. patron. Tyraquell. de retractu. §. 1. glos 9. numer. 57. Et quamuis piè fecerit, si voluntatem eius adimplet, *d. l. in testamento.* impiè tamen fecisse dici non potest, si recuset, neque ex tali testamento probari illam satis est, nisi etiam lex ei suffragetur. *Ludou Roman. ad l. 1. num. 17. ff. de condic. indeb.* Tum verò *ad cap. cum esses, de test im.* multis argumentis docet Didacus, reprobandam esse eorum opinionem, qui hæredem, in foro animæ, ad seruandam minus solennem defuncti voluntatem teneri arbitrantur, sed econuerso existimat eum qui ex eiusmodi voluntate, bona illius possidet, in iudicio animæ obligari, vt ab intestato venientibus, illa restituat, nullaque retentionis exceptione se defendat. Et quamuis ista Didaci, de minus solenni voluntate defuncti sententia, plurimos habeat contradictores, dubiaque sit, & anceps, in hoc tamen casu, vbi etiam solenni & perfectæ voluntati testatoris lex resistit, illæsam hæredis conscientiam esse puto, quia legi, ex professo legatum impugnanti ac vetanti innititur. *glos. in cap. fin. de præscript.* adeoque ne naturaliter quidem ex eiusmodi voluntate tenetur. *argum. di. §. prætor ait.* nihil enim firmum & solidum subest, ex quo naturalis obligatio oriatur. *Roman. ad d. l. 1.* quandoquidem & quæ contra ius fiunt, pro infectis habentur. *cap. quæ contra. de regul. iur.* Et propterea non sine caussa inter ea quæ in non solenni testamento capaci legantur, & inter ea, quæ solenni testamento incapaci relinquuntur, distinctionem ponit Bald. priore enim casu, *ad l. 1. C. de testam.* legatarium qui rem legatam minus solenni testamento consequi non potest, iniustè eum posse clam furtimque subtrahere ait, quod tamen Didacus quoque putat esse falsissimum. Posteriore verò, *ad d. l. cum quis.* hæredem in conscientia ad præstandum legatum, non teneri, scripsit.

CAP. IX.

An rei immobilis legatæ æstimationem hæres præstare debeat?

SVM

SVMMARIVM.

1. *Æstimatio rerum immobilium fratribus Minoribus relictarum an debeatur.*
2. *Clausula codicillaris, quæ vis.*
3. *Impossibilia videntur, quæ sine consensu Principis fieri non possunt.*
4. *Decretum irritans quam vim habet.*

Gvilielmus Benedicti *ad c. Raynutius. in verb. & uxorem num. 2. de testam.* rei immobilis, quæ ecclesiæ, monasterio, collegio, seu manui mortuæ legata est, æstimationem ab hærede præstandam esse, iudicat, eiusque sententia aperto Vlpiani responso, confirmari videtur, qui cum id quod per fideicommissum alicui relinquitur, præstari non potest, æstimationem eius esse dandam pronunciauit. *l. fideicommissa. §. si seruo. vers. ex his apparet. ff. de legat. 3.* Et potissimum quidem, si testator eum, cui id legauit, habere non posse, sciuerit, veluti si non ignorans, alieno seruo militiam reliquit, (inquit) quam seruum habere, neque moribus est receptum, neque legibus permissum. *l. super seruis. C. qui milit. non poss. gl. in d. §. si seruo ad ver. militia.* Quæ sententia, & Martiani, & Africani decisionibus est consentanea. Ille enim, quotiescunque quis vel propter corporis sui vitium, vel propter qualitatem relicti, vel propter quamcunque aliam probabilem causam, id quod sibi legatum est non potest habere, alius tamen habere posset, quanti solet comparari, tantam æstimationem ait recepturum. *l. filiusfamilias. § si quid alicui. ff. de legat.* 1. Iste vero si res, cuius commercium legatarius non habet, ei cui ius possidendi non est, per fideicommissum relinquitur, pretium deberi putat. *l sed si res, eod. tit.* Ad cuius responsi interpretationem, *num. 10.* Zasius, in forensi, siue extralimitando, hoc exemplo commonstrat. Qui quidem, etsi iuxta quædam Alemaniæ statuta, in quibusdam locis, immobilia bona possidere non possit, adeoque eorum commercio sit priuatus, eorum tamen æstimationem, si quæ eiusmodi sibi legata sint, habere 1

debet, quomodo & Speculator *in tit. de locato, §. nunc aliqua;* & Faber *ad §. non solum. Instit. de legat.* & Bald. *in ca. 1. de succeß. feud.* rei feudalis, atque emphyteuticæ æstimationem concedunt, etiamsi res ipsa licitè translata non fuerit.

Longè autem propiùs accedens Bartolus, *tam ad d. l. sed si, quàm in tractat. Minorita. lib 1. cap. 2.* generaliter, ad præstandam æstimationem, hæredem compellit, quotiescunque legatarius rem sibi legatam, non propter suum delictum, sed propter qualitatem personæ suæ habere nequit. *l. apud Iulianum. §. constat. & l. sequenti. ff. de legat. 1. Ioan. de Platea. ad dict. §. non solum.* Ideoque rerum immobilium
1 fratribus Minoribus, manifestè eorum incapacibus, *Clem. exiuit, de verb significat.* relictarum pretium voluit persolui, quasi non acquisitionis, sed magis retentionis eorum bonorum sint incapaces, neque ab se eorum æstimatione arceantur aliter, quàm si iustam alimentorum rationem excedat, & cum instituto eorum discrepet, eiusdemque suæ opinionis, *& D Cardinal. consil 102. numer 2 & Bald. consil. 481. incip. quidam in suo testamento, in fin. libr. 5 sequaces, & assertores habet,* eoque magis, quod, *vt dicto loco, versi. n. ex quo patet,* Bartolus existimat, cùm simpliciter quid relinquitur, vtique in causam licitam, legatum esse præsumitur. *d. Clem. exiuit, §. ad hæc,* ne quis alioquin eam viam ingressus esse videatur, per quam iudicia sua subuerterentur. *l si miles. ff. de milit. testam.* Et hoc est, quod dictus quoque Martianus *in l. si quis inquilinos ff. de legat. 1.* voluit, dum in constituenda, præstanda, aut neganda rei legatæ æstimatione verisimilem defuncti voluntatem, respondit esse sequendam. Ea autem verisimilis est illius cogitatio, vt legatum teneat. *l quoties. ff. de reb. dub.* si non de modo, quo relictum est, saltem eo modo, quo valere melius potest. *l. Lucius ff. de poss l. hactenus. ff. de constitut. pecun. l. cum seruo, ff de verbor. obligat.* Nam quamuis hi qui testantur, disertis verbis, eam clausulam tabulis suis subnectant, si non valet iure testamenti, valeat iure codicilli, seu omni alio modo, quo melius valere potest: cuius clausulæ vim, *dict. loco c. 3.* esse affirmat Bartolus, vt hæredem, tam in
2 foro exteriori, quàm in iudicio animæ, ad soluendū pretium rei le-

rei legatæ adigat: tamen si expressis verbis inserta non sit, ex coniectanda defuncti voluntate, præsumi debet, qui si interrogatus fuisset, respondisset verisimiliter, quod vltimum suum elogium secundum meliorem formam iuris valere cupiebat, adeoque quòd si ipsa res legata, legatarij fieri non posset, æstimationem saltem illius consequeretur. Honorare enim eum voluit, & aliquo legati genere augere: Et, sicut legis dispositio, in omnes actiones humanas influit, easque regit, & interpretatur. *l. quaro §. interlocutorem. ff. locati. l. quidam cum filium ff. de verbo. oblig.* certe lex ipsa, eam defuncti voluntatem ita docet esse intelligendam, vt, si vno modo valere non possit, alio saltem, qui & voluntati defuncti non difformis sit, & quomodo legatario magis ex vsu est, explicetur. *ff. de vsufructu. lega. l. ligatum. & ibi Bartol. l. 1. C. de expens. ludo. l. legatum. ff. de administrat. rerum ad ciuita. pertinent.*

Negantem tamen partem verba Africani probare videntur, qui eorum legatorum æstimationem legatario denegat, 3
quorum commercium, sine iussu Principis, non est. Quæ enim ex eius arbitrio pendent, habentur quodammodo pro ijs, quæ fieri nequeant, *d. §. constat. l. 2. §. tractari. ff. ad S. C. Tertul. l. 4. ff. de fideicommiss. libertat.* eique consentiens Vlpianus, eius rei inutilem esse stipulationem respondit, cuius commercium penes eum, cui acquiritur, non est, *l. multum interest. ff. de verbor. obligat.* id quod etiam, ad eiusdem rei æstimationem, traducunt interpretes, nec certè iusta sine ratione, vt arbitror: Quotiescunque enim dispositio aliqua, lege prohibente, facta est, nihil ex ea sequitur. *d. l. non dubium.* & ne naturalis obligatio quidem, *l. si non sortem. & ibi Doct. ff. de condict. indeb. d. l. cum lex.* & *(vt consil. 74. num. 17. lib. 1. Marianus Socinus nepos asserit,)* si in æstimatione subsisteret, sanè quia aliquo modo, videlicet quoad æstimationem, valeret, nulla esse non posset. Quod naturæ, & conditioni rerum de iure impossibilium, inter quas talis dispositio recensetur, directo contrarium est. *l. impossibilium. ff. de regul. iuris. l. filius. ff. de condit. institutio.* Et tantò quidē magis, quod, licet in dubio ea interpretatio assumi debet, vt quam tutissimo loco res sit, & voluntas defuncti de-

fundatur? excipitur tamen, si vetante lege scripta est, quia contra legum, aduersus legem relictum, in dubio pronunciari debet. *l. vbi est verborum. ff. de reb. dub. M. Antonius Natta, consil 402. nume. 47 lib 2.* Et quotiescunque rei gestæ lex resistit, si eo modo quo geritur, valere non potest, etiam alio modo non valet. Eiusmodi enim lex *(inquit Zasius ad l. 1. §. si quis ita. num 30. ff. de verbor. obligat.)* inficit, enecat, interimit omnia *d. l. non. dubium.* Sed omnium exactissime hoc perpendens Angel. *consil. 224. incip. an Mendicantes,* vbicunque (inquit) relictum est nullum: propter incapacitatem ipsius legatarij, causatam à prohibitione iuris resistentis potentiæ capiendi, ac relinquendi, illud relictum, nunquam in aliquem vsum, quantumcunque licitum, & approbatum debet conuerti: imò funditus omnibus viribus vacuatur, & pro non scripto est. *l. 1. & l. si in metallum ff. de his, quæ pro non script. habentur.* Et quamuis, cum legatarius capax est, & legatum à iure prohibitum non sit, sed solus vsus vetitus est, in quem legatur, benigna quadam interpretatione, in alium licitum vsum conuertitur. *d. l. legatum.* tamen cum legatum à iure reprobatur, alia conditione vtimur. Deinde verò mendicantes admonet, ne ad relicta bonorum immobilium nec aliarum rerum, quarum incapaces existunt, anhelent, eaque sub colore & prætextu eleemosynæ tandiu studeant retinere, quousque vendiderint, quoniam non valet, vt dictum est: nisi testator signanter bona immobilia reliquisset, vt venderentur, & pretium conuerteretur in victum & alimenta eorum. Et quamuis deinde inferius eiusmodi legatum defendat: non tamen eo casu sustinet, quo mendicantibus incapacibus relictum est: sed tantum quando altari construendo, & ex more regionis, bonorum immobilium capaci legatum fuit. Accedit quoque ad hæc, quod in constitutione Caroli V. Imperatoris, de qua ante diximus, clausula decreti irritantis adiecta est, quam ad auertendam rei legatæ æstimationem, si quando incapaci relicta fuit, sufficere, *consti. 20. ver. & ad prædicta. tit. de testament.* admodum aptè decidit Cylderinus.

In tanta opinionum contrarietate, quæ tam verisimiles vtrinque probationes habet, ita constituendum esse

ar-

arbitror, quòd si res immobilis ecclesiæ, collegio, aut monasterio legetur, quæ vel humani iuris esse nequeat, vt sunt res sacræ, & religiosæ, vel quę in hominum commercio non sint, vt est campus Martius, forum Romanum, vel cuius perdifficilis sit, & inusitata comparatio, vt sunt Salustiani horti, qui sunt Augusti, prædiaque Cæsaris, quæ in formam patrimonij sunt redacta, cuiusmodi res, nisi iussu Principis distrahi non solent, sanè adeò inutile est legatum, vt nec res, nec æstimatio pręstari debeat. *d. §. constat*, talia enim legata testamento inscribere furiosi hominis esse putat Vlpianus. *l. cum seruus. ff. de legat. 1.* neque enim prudens aliquis, id facilè legauerit, quod neminem consequi posse, non ignorat, *Paris. consil. 7. lib. 1.* nec æquitas suadet, eius rei pretium præstari, quæ nullo pretio in hominum solet esse commercio, id quod non obscurè voluit Albericus *ad d. §. constat, & ad l. sed si res, eodem tit. dum ait:* Quod si res legata erat, æstimabilis valebit legatum, vt æstimatio debeatur. *d. l. si quis inquilinos.* si verò inæstimabilis erat, non debebitur, eaque ratione & Paris. & Marianus, *locis citatis* Baldi, atque Speculatoris sententiam refellunt, falsumque esse asserunt, quod feudo sine consensu Principis legato, æstimatio debetur. Sin verò res immobilis legata, cuius vsus, & commercium, alius quilibet habeat, ecclesia vero, seu manus mortua non habeat, idque nullo eius merito culpaque factum sit, sed tantùm ob rationes, superioribus sectionibus explicatas, distinguendum censeo. Etenim si lex, aut communis, aut municipalis, ecclesiam, manumque mortuam, bona immobilia retinere vetet, & intra certum tempus ea vendere, vel in personam eorum capacem iubeat transferri, nec amplius quidquam adijciat, certè manifestè viam ei demonstrat, videlicet re ipsa immobili legata, æstimationem eius adipiscatur, eoque argumento & Castrensis, & Ioan de Imola *ad d. §. constet*, & Alber. *ad d. l. sed si res num. 3.* Bartoli sententiam *d. c. 2. & 3.* sequuti, rei immobilis fratribus Franciscanis eis incapacibus, æstimationem, cuius vtique capaces sunt, ab hærede putant esse soluendam. Et ex Archidiacono quidam referunt Pontificem Max. ad vtilitatem Dominicanorum hoc olim declarasse. Cæterùm si vel statutum, vel Principis constitutio, qualis est Caroli V. in illis

terminis non consistat tantum, sed vlterius progrediatur, & clausulas decreti irritantis adijciat, iterum probabiliter dici potest, neque rem, neque æstimationem eius deberi, ideo quod testamentum, cui si lex resistit, & contractus cui tàm rigidè aduersatur, non extitisse finguntur, & pro non scriptis, non factis, non initis habentur. *l. 2. ff. de his, quæ pro non script. hab. & ibi Bartol. Baldus ad d. l. non dubium, in 2. not.* Imò enim, & rem ipsam, quæ loco materiæ est, adeò à testamento eximit, vt ei forma aliqua, per ipsum testamentum imprimi non possit, *l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbi oblig. Bald. d. l. co 11. oppos.* & si eiusmodi testamentum seu legatum peræquè habeatur, atq; si scriptum non esset. *l. 2. ff. de iniusto testamen.* consequens esse videtur, quod nec præstanda sit æstimatio, quam nullo scripto testamento præstari debere nemo sani capitis dixerit, ideoque in non dissimili specie consultus Romanus, *consil 509. incip. circa propositum. col. 5. versic. his tamen*, respondit, quod vbicunque ob publicam aliquam causam rei alicuius alienatio prohibetur, neque res, neque æstimatió est præstanda, *l. 1. versic. & quæcunque. C. de contract. iud. glo. in d. l. multum*, eò magis, quando clausula decreti irritantis adiecta est, quæ pro forma habetur, *Iason ad l. omnium. C. de testamen.* eoque defuncti voluntatem reijcit, vt non extitisse videatur, ne quoad æstimationem quidem, *sicuti consil. 71 incip. casus mihi oblatus. num. 11. sensisse videtur D. Præses Euerhardi*: & quamuis in æstimatione ac pretio rei legatæ, rationes legis cessare videantur, cùm tamen, de lucro quærendo agitur, per cessationem causæ, seu rationis, à verbis legis ac statuti non receditur. *Bartol. ad d. l. omnes populi, 2. quæst. ff. de iustit. & iur. Tiraquel. in lib. cessante causa. limita. 5.* Et quia validior est præsumptio, quæ sumitur ex qualitate dispositionis, quàm illa, qua quis præsumitur actum suum valere velle. *l. non codicillum. & ibi Cornæus in 3. not. C. de testam.* & quando contra legem factus est, potius ita interpretandus est, vt nihil operetur, *Alciat. reg. 3. præsumpt. cap. 34. num. 11. & sequentib.* nulla eius habenda ratio, quod ante obiectum fuit, verisimilem fuisse defuncti cogitationē, vt si non res legata, saltem eius pretium præstaretur. Et cum in testamento inter liberos conditio iure speciali sit receptum

vt

vt clausula codicillaris, seu melioris modi, illi semper tacitè opposita videatur. *l. cohaeredi. §. cum filia, & ibi gl. ff. de vulg. & pup. subst. d. Praeses cons. 234. incip. condidit, nu 7.* verum non est, quod in omnibus alijs testamentis idem statuitur, *quod d. c. 3. nu. 8. vers. incip. tertio Bartolus quoq; voluisse videtur.* Et hæc quidem verisimiliter dici posse existimo, constanter tamen non affirmo, cum quia perplexitatem decisionis huiuscemodi supremorum iudicum sententias in multos annos diffidisse intelligo, tum verò quod ego si hęres essem, & mens testantis quoquo modo mihi pateret, securiorem viam mallem eligere, & præstationem æstimationis, omnem ex animo scrupulum mihi eximere, *iuxta c. consuluit, de obseruat. ieiun. etiam ipso Bartolo ex theologorum sententiis d. loco hoc satis suggerente.*

CAP. X.

Hæres qui approbauit testamentum defuncti, an rem immobilem legatam, eiusue æstimationem præstare debeat?

SVMMARIVM.

1. *Sententia nulla an possit confirmari.*
2. *Contractus testamento fieri an possit.*
3. *Testamentum nullum quomodo possit approbari.*

HÆredem illius, qui rem aliquam immobilem legauit ecclesiæ, si eam rem non præstet, paulò suprà ostendimus tutum esse etiam in iudicio animæ: & si clausula decreti irritantis, qualem Cæsarea constitutio habet, legi sine statuto eius rei acquisitionem ecclesiæ prohibenti fuerit adiecta, ne ad pretium quidem illius præstandum, hæredem obligari. Quomodo, & olim cum diuersis alijs, excellentissimum nostri temporis Iurisprudentem D. Gab. Mud. respondisse memini. At si testatori de fide illius addubitanti, & de

præ-

præstatione legati ea propter stipulanti eam rem se soluturum promisit, & testamentum ab eo scriptum approbauit, id in disquisitionem vocandam videtur.

Nam si hæreditas viuente testatore adiri non potest, quia de tempore hæreditas non est, *l. 1. ff. de hæred. vel act. ven. l. neminem. ff. de acquir. hæred.* certè approbatio testamenti viuo testatore facta, nihil ponderis habere videtur. *l. si quando. §. illud generaliter. C. de inoffi. testam.* & sicut legato existente nullo, promissio illuc relata, etiam est nulla. *l. cum quis decedens ff. de legat. 3.* quia naturam legati sequitur. *l. 1. §. sub conditione. ff. vt lega. no. cau.* ita & approbatio & consensio qualiscunque, quæ non mutauit aliquid vtile & validum quod confirmet, in quo pedes suos figat, & vim suam exerceat, nihil agit. *Bald. ad l. falsus. col. 2. in princip. C. de furt. & in addit. ad Specul. tit. de instru edit. in princi. col 9. Bart. ad l. si tibi. §. si pactus, in 1. not. ff. de pact. Dynus ad c. non firmatur, de reg. iuris in 6.* Et hoc est quod *ad l. 2 C. de lib. prater.* Bald. ait confirmationem sine confirmabili non valere, & cum à contractibus ad testamenta iusta, & iuridica sit argumentatio. *l. seruum filij, l. qua de legato ff. de legat 1. l 1. C. de inst & substit.* vtique sicut contractus cui lex est contraria, consensu contrahentium valere non potest, *Bart. ad l si tutor. C. in quib. cau in integ. restit.* simili modo, nec legatum quod iuri non sit consentaneum. Præterea quemadmodum testator efficere non potest, ne leges in testamento suo locum habeant. *l. nemo potest. ff. de leg. 1.* sic & hæres promittendo facere nequit, vt rem à lege ad ecclesiam transferri prohibitam ecclesia acquirat; ne quod vna via vetitum est, alia permittatur, eaque ratione legi latæ fraus fiat, & struantur insidiæ. *l. fraus. ff. de legib. cum quid. eo. ti. lib. 6.*

1 Sed sanè & exemplis illud probari potest, nam & sententia, quę ex defectu iurisdictionis nulla est, consensione litigantiũ robur non accipit. *c. cum dilect. de confir. vtili, gl. ad c. significasti. de foro compet.* & delegatio incompetenti iudici facta, non confirmatur voluntate partium. *Bald. ad l. 1. C. de pedan. iudicib.* & acta inualida per eam non validantur. *Innoc. ad c. cum causam de testib.* Quibus rationibus motus Guido *cons. 28 incip. consilium num. 2, lib. 1.* hæredem, testamentum ex defectu so-

solennitatis nullum, approbare non posse respondit, vt ex ea approbatione illud confirmetur. *l. testamenti, & ibi gl. ff. de testam.* accedit etiam ad hæc, quod quum hæres cum ecclesia legataria nihil egerit, nihil stipulanti spoponderit, sed quidquid cum testatore qui veluti homo aliquis priuatus alteri stipulari non potuit. *l. stipulatio ista §. alteri. ff. de verb. obl.* actum est, id de absente gestum fuit, nulla existit materia, ex qua actio & obligatio oriatur. *l. quacunq. ff. de act. & obl. Bar. ad d. l. cum quis, num. 4.* nihil est, cui promissio innitatur, *Aym. cons. 200. lib. 1. num 9.* eoque magis, quod *vt consil 22. in fine lib 3. ait Iason,* promissio eiusmodi metu quodammodo exsculpta est, vel ne hæres testatorem negando contu[m]bet, 1 vel ne ea negatione offenso testatore hæreditate excidat.

Cæterum contrariam opinionem adiuuat, quod sicut in testamento, aut potius post testamentum contractus fieri potest. *l. assignare. ff. de assig. libert. l. filio præterito. ff. de iniusto & irrit. Bald. & Imola, ad l. hæredes, ff. de testament.* ita etiam approbatio testamenti seu legati, & proinde in suum præiudicium hæredi licet quamcunque inualidam testamenti voluntatem probare. *l non dubium. C. de testam. l. si veritas C. de fideicommiss.* etiamsi impossibilis conditio si. adiecta. *l. si quis testamenti, & Barto. in l. 1. ff. de condit. instit.* aut si lex ipsa eiusmodi voluntati aduersetur. *d. l. cum quis decedens, Romanus cons. 222. inci. dubitatur, vers. incip. secundo principaliter, Guido Papa cons. 55. incip. omissa facti narratione. nu. 5. lib. 1. Rubeus cons. 167. incip. decessit illustris Dom.* vt si non tanquã legatum, aut testamentum valeat, saltem valeat vt pactum, super voluntate defuncti fundatum. *glo. Salic. & Alexand. ad l. 1. C. de fideicommiss.* Nam & sententiæ ipso iure nullæ approbatio, tametsi eam vt sententiam valere non faciat, facit tamen, vt valeat quasi pactum, *Iason ad l. is qui putat, nu. 5. ff. de acquiren. hæred.* & de legato feudi inaniter nulliterque relicto, *consil. 237. incip. per lectis, num. 5.* respondit Oldradus, quod licet legatum, veluti rei minimè legabilis (vt ita dicam) nõ teneat: si tamen hæres sciens prudensque passus sit legatarium illud possidere, & sic tacitè voluntatem defuncti approbauerit, consensu suo sibi præiudicat, si non ex causa in integrum restituatur. Licet enim domino feudi non præiudicet eius consen-

sensus, sibi tamen contraueniendi aditum claudit, *arg. l. per fundum ff. de seruit. rust. prædio.* Et quamuis in alijs rebus ac personis legatarij præsentia, & stipulatio posset esse necessaria, *vt cum Aymone d. loco d. consil. 82. tradidit Iason*, in ijs tamen, quæ ad piam causam relicta, dispositaque sunt, dubium non est, quin & testator ipse, & quilibet alius priuatus ad commodum & vtilitatem eiusdem piæ causæ pacisci ac stipulari possit, *Franc. Mar. quæst. 334. num. 7. per l. ad tempus §. 1. ff. de vsucap. Zasius & Iason ad d. §. alteri. Tiraquel. de pia causa priuileg.* Eoque magis, quod & consensus ille, hæredis mandatum inducere ac roborare videtur, ex quo obligare eum ignoti iuris non est, *l. 1. & l. 2. ff. mand. Bart. ad d. l. cum quis decedens*, & quem præcedat testatoris voluntas, causa super qua commissio fundetur, non deest. *argu. l in testam. ff. de fideicom. libertat.*

Ego quidem in priorem sententiam sum procliuior, si clausulæ decreti irritantis, constitutioni fuerint adiectæ. Nam cum quid prohibetur, omnia censentur esse prohibita, quæ sequuntur ex eo, & per quæ peruenitur ad illud. *l. ad rem immobilem. ff. de procurat. l. oratio. ff. de sponsalib. c. cum quid, de reg. iuris, lib. 6.* & ille qui meditatur principium, meditatur & finem. *Bald. ad l. quamuis. C. de fideicom. & ad d. l. non dubium in 10. oppos. C. de legib.* Ideo lex seu constitutio eiusmodi quæ legatum rei immobilis ad vtilitatem ecclesiæ, veluti antecedens, in quo est principium, prohibet, censetur etiam omnem promissionem, per quam ad eius rei præstationem posset perueniri, vetare. Etenim cùm propter finem omnia prohibeantur, frustrà fieret prohibitio legati, si permitterentur ea, quæ ex legato postea consequuntur, aut oriuntur: sed qui est exclusus à toto, debet esse & exclusus à qualibet eius parte, *Io. Monachi ad d. ca. cum quis, l. si quis cum totum. ff. de excep. rei iudic.* huic *ad l. cætera, §. item quæri, num. 10. ff. de leg. 2.* respondet Iason illud quod fieri non potest directè, per viam legati, fieri non posse per viam reseruationis, de quo tanto minus hic dubitandum est, quod quæ ratio legatum impedit, eadem & promissionem infringit. Itaque vbi eadem est ratio, eadem quoque debet esse iuris dispositio, *l. adigere. ff. de iure pat.* Eoq; respiciens Cast. *ad d. l. non dubium. C. de leg. in fine,* quo-

quoties principalis contractus, propter legis prohibitionem fit nullus, toties stipulationem, pignoris dationem, fideicommissionem, iuramentum, cæteraque illius accessoria nulla fieri affirmat.

Quod autem testamentum nullum aut inualidum ab hærede approbari, & approbatum præstari debeat, ita accipi, atque intelligi solet, si istiusmodi inualiditas in solius hæredis præiudicium vergit, quo casu tacita quædam donatio præsumitur, *vt ad d. l. 2. ait Castren.* non etiamsi boni publici causa sit inducta, aut si ex causa, qualicunq; modo super ea fundata originem trahat, *Cast. ver. in glo. fin. Ang. vers. item si esset nullum fauore approbantis. Fulg. vers. & præter rat. n. 3. in fi. Bart. vers. quandoq; testam. in d. l. non dub. C. de test.* Ideoq; Grat. & Valen. non de ea voluntate defuncti, cui lex resistit, sed ea tãtum, quæ legibus subnixa non est, loquuntur: inter quæ duo interesse plurimum *ad d. l. non dub. C. de legib.* obseruat Bald. 5

Et rursum Diocletianus & Gratianus de eius testamenti approbatione agunt, cui aut veritas deest, aut solennitas, vt quia vel scriptum non erat, vel solenniter scriptum non erat, *gl. ibi*, legatario autem, quò minus accipere posset, obstabat nihil d. l. si veritas. Deinde, cùm, vt plerique sentiunt ex inutili testamento, vel legato, aliter non reprobato, coniuncta defuncti voluntate, naturalis saltem obligatio oriatur, hæres ex promissione sua facilius vrgetur. *gl. ad d. l. 2. C. de fideicom.* At cùm lex & legatum damnat, & legari vetat, & legatarium illius non capacem reddit, nulla est ratio, quæ hæredem quantumuis testamentum seu legatum approbantem, & illud soluere spondentem, suadeat compelli, non magis quàm cùm contra leges, bonosque mores pacta fiunt, *l. pacta quæ C. de pact.* Proinde vbi priuatorum consensio, actioque, quid potest ibi approbatio, si non in vim testamenti aut legati, quod nullum est, saltem, veluti pactum, seu præsumpta aliqua donatio valet, vbi verò, id quod lex prohibet, neque pacto neq; conuentione, neq; donatione fieri permittit, ibi approbatio nihil efficit, vtpote quæ cum ad testam. vel legatũ accessoriè veniat, secundum illius naturam regulari debet, *d. l. cum quis, §. quò testamen. Franc. Mar. qu. 334. num. 2.* Et sicut ad ipsius rei immobilis legatæ præstationem, etiam promissam, summo iure cogi non potest, quia lex resistit traditioni, ita quoque

neque ad distinctionem illius stricto iure compellitur, quia eam neque ipse promisit, neque ecclesiæ defunctus ab eo stipulatus est, tametsi cessantibus clausulis decreti irritantis (*vt proximè diximus*) teneretur. Et quamuis & Didacus *ad c. cùm esses, de testament.* & Dominicus à Soto *lib. 4. q. 5. art. 3. de iustit. & iure.* pleraque suggerant, ex quibus non improbabiliter dici posse videtur, quod etiam in iudicio animæ tutus sit, hoc tamen neque ipse sequi velim, neque alijs consulere, vt sequantur, sed hoc potius suadeam, ne denegando æstimationem aduersus propriam conscientiam luctentur, defunctúmque decipiant, qui legati præstationem ab eis stipulabatur, fidemque eorum sequutus est, & fortè pro exoneratione conscientiæ suæ duntaxat legauit. Nam & Angelus *ad l. quidam. §. illo procul. C. de necessa. hæred.* & Cornæus *consil. 119. lib. 2.* & Alciatus *consil. 486. num 9.* & Panorm. *ad d. c. cum esses*, vno ore respondent, hæredem voluntati defuncti minus solenni contrauenientem, quoad Deum, & in foro conscientiæ tutum non esse, non quod omnis voluntas defuncti hæredem in conscientia liget, sed quod illi subseruire debet, quam lex non damnat nec reprobat, quæque nulli fraudem, nulli præiudicium facit, tametsi ob non seruatas certas solennitates, formulasque iuridicas sit inutilis, quod *ad d. l. si veritas*, prudenter respexit Fulgosius, & veterem illam quæstionem, de testamento filij nullo seu inutili, quo matrem à statuto exclusam, hæredem scripsit *ad cap. Raynut. ad verb. & vxorem num. 72.* pertractans Gulielm. Benedicti, contrariaque Romani *cons. 199.* & Angeli *cons. 26.* & D. Anto. *consil. 20.* responsa referens, hæc tandem verba ad finem subnectit: *nisi conscientia ab intestato succedentis ei dictaret, vel scrupulosè persuaderet, quod malè faceret subtrahendo hæreditatem hæredi scripto in tali testamento aut nullo, aut irritando, quo casu deberet obedire conscientiæ suæ.* Quæ sententia, me quidem iudice, tutior multò est atque securior, quia piarum mentium est ibi culpam timere, vbi culpa non est. *c. ad dub. s distin.* quodcunque demum in via domini metuere, *Cle. exiui §. 1. de verb. sign.* & non omnem scrupulum leuem ducere, aut illicò reijcere, *l. cum proponas, & ibi Cynus C. de interdict. mat. c. illud de cler. excommunicat. ministra.*

Por-

Porrò autem de illo hærede, qui vel sola aditione hæreditatis, vel aliorum legatorum, eodem testamento comprehensorum solutionem in voluntatem defuncti videtur conuenisse, eamque approbasse, hic non disputo, ea maximè de causa, quod bona pars interpretum in ea versetur opinione, quod ex eo solo, ea legata, quæ à iure probata sunt, præstare minimò tenetur, *l. Turpia ff. de lega. 1. Ias. n. 5. & Al. ad d. l. non dubium, Aymo consi. 200. n. 5. li. 1.*

CAP. XI.

Testator an hæredem sub ea conditione scribere possit, si rem immobilem Ecclesiæ dederit.

SVMMARIVM.

1. *Conditio magis inficit quàm modus.*
2. *Fieri aliquid de facto quando sufficit.*
3. *Conditio impossibilis qua.*

SI *Meuius* (inquit Domit. Labeo I. C.) *cui fundus legatus est. Callimacho, cum quo testamenti factionem non habebat; ducenta dedisset, conditioni parere debet, & ducenta dare, vt ad eum legatus fundus pertineat; licet nummos non faciat accipientis. l. Meuius. ff. de condit. & demonst.* Quo Labeonis responso motus existimo, quod si testator ea lege hæredem scripserit, si ecclesiæ quæ capax non est, fundum seu aliam rem immobilem dederit, tametsi fundus seu res illa accipientis ecclesiæ non erit, hæreditatem tamen accipere non poterit, nisi pro voluntate testatoris rem seu fundum dederit. Nam quod de Callimacho, cum quo non erat factio testamenti Labeo respondit, hoc de fratribus Minoribus Franciscanis, de spurijs, alijsque incapacibus omnibus Castrensis, & alij in eum locum asseruerunt. Et cùm in vim conditionis, quæ proculdubio magis inficit, quàm modus, relinquitur, consequens est quod conditio dandi, etiam quæ de iure im-

pleta nullum effectum est habitura, & ex cuius impleme
nemo commodum aliquod consequi poterit, saltem de fa
adimpleri debet, ad actionem consequendam, *l. mulier. ff.*
condit. instit. & ibi Castren. & licet id quod de iure fieri p
sit, de facto fieri minimè sufficit, *l. hac conditio. ff. de condi*
demonst. tamen vbi de iure fieri non potest, de facto fieri
est, *Bald. ad d. l. mulier.* Et tametsi regulariter ea quæ i
sunt potissimum considerari solent, *l. Mutiana. d. titu.* exc
tur tamen, quando verba testatorum ad factum referun
l. Lucius. §. tres haeredes. ff. ad S. C. Trebel. Tiraq. ad l. boue
hoc sermone, limita. 1. ff. de verb. sig. Alciat. ad l. vbi pact.
n. 32. C. de transact. Dd. ad l. 1. §. hac autem verba. ff. quod q
que iur. Roman. cons. 199.

Quod si dicas impossibilem conditionem à legatis, &
3 timis voluntatibus reijci, eademque pro non scriptis hab
§. impossibilis, Inst. de hæred. instit. impossibilem autem
non eam tantum, quam natura existere impedit, verum et
illam cui lex resistit, aut quæ ex solius Principis cons
pendet, *vt ad l. 1. q. 6. C. de insti. & subst. ait Bald.* tum
conditionem cuius euentus nihil operatur, expectan
non esse, *l. si ita scripserit, ff. de hæred. instit. respondeo,*
Baldo ad rub. C. de instit. & substit. in fine, quod, cùm co
tio, id quod in se turpe est, continet, vtique omninò pro
scripta est, nec debeat adimpleri, *d. l. Hac conditio*, sin au
factum, sub qua scripta est, turpe in se nihil continet, tu
de iure adimpleri non potest, de facto fieri satis est. *l. qui*
cùm filium. ff. de verbor. obligat. d. l. mulier. Quam qui
sententiam probans Gulielmus Benedicti, *ad c. Raynutiu*
verb. reliquit, num. 16. versi. incip. tertiò fallit de testam. c
munem illam tritamque regulam, quod conditio de iure
possibilis à testamento reijcitur, ita restringit, nisi de f
adimpleri possit: & in eius facti implemento nulla turpit
versetur, *d. l. Mauius, & l. qui hæredem, in princ.*
ff. de condit. & demonst.

C

CAP. XII.

Dominium seu possessio rei immobilis venditæ seu legatæ an transeat in Ecclesiam.

SUMMARIUM.

1. *Possideri an possit quod teneri non potest.*
2. *Dominium ministeriale seu momentaneum quod sit.*
3. *Dominium quando ex inutili actu transferatur.*
4. *Possessionis duplex qualitas.*

PRo præsentis quæstionis decisione temperamento aliquo opus est. Etenim si nulla decreti irritantis clausula adiecta, lex aut statutum, bona immobilia ecclesiam retinere vetet, eaque si in illam translata fuerint, infra certum aliquod tempus extra manum suam ponere duntaxat præcipiat: vtique dominium eorum, quatenus tradita fuerint in ecclesiam transire existimo. Illius enim rei, quam tenere non possumus, dominium habere possumus, *c. recolentes, & ibi Panormitan. num. 3. de statu monachor.* 1 Et quidem potissimùm, quotiescunque nullum delictum concurrit, ob quod nos illud habere non licet, *Doct. ad l. apud Iulianum, §. constat. ff. de legat. 1.* Quam sententiam *ad l. fin. num. 161*, probans Hyppolitus, dominium hoc, quod sic in ecclesiam transfertur, momentaneum appellat, quia apud illam manere non potest: 2 Zasius autem, *num. 10. & 11. ad d. §.* constat, ministeriale vocat, quia ad ministerium pertinet, vt vendatur.

Sin autem clausula decreti ac annullatiua, constitutioni aut statuto apposita fuerit, omniaque casset, & irritet, quemadmodum Caroli V. constitutio, omnem alienationem, donationem, testamenti liberalitatem, & transportum, de his rebus immobilibus damnat, prohibet, & pro infecto ac nullo habet, non transire dominium verius est, *l. vnica & ibi Fulg. num. 2, C. de suffrag. l. iubemus. §. sanè. C. de sacrosanct. ecclesi.*

pleta nullum effectum est habitura, & ex cuius implemento nemo commodum aliquod consequi poterit, saltem de facto adimpleri debet, ad actionem consequendam, *l. mulier. ff. de condit. instit. & ibi Castren.* & licet id quod de iure fieri possit, de facto fieri minimè sufficit, *l. hac conditio. ff. de condit. & demonst.* tamen vbi de iure fieri non potest, de facto fieri satis est, *Bald. ad d. l. mulier.* Et tametsi regulariter ea quæ iuris sunt potissimum considerari solent, *l. Mutiana. d. titu.* excipitur tamen, quando verba testatorum ad factum referuntur, *l. Lucius. §. tres hæredes. ff. ad S. C. Trebel. Tiraq. ad l. boues. §. hoc sermone, limita. 1. ff. de verb. sig. Alciat. ad l. vbi pactum, n. 32. C. de transact. Dd. ad l. 1. §. hac autem verba. ff. quod quisque iur. Roman. cons. 199.*

3 Quod si dicas impossibilem conditionem à legatis, & vltimis voluntatibus reijci, eademque pro non scriptis haberi, *§. impossibilis, Inst. de hæred. instit.* impossibilem autem esse, non eam tantum, quam natura existere impedit, verum etiam illam cui lex resistit, aut quæ ex solius Principis consensu pendet, *vt ad l. 1. q. 6. C. de insti. & substi. ait Bald.* tum vero conditionem cuius euentus nihil operatur, expectandam non esse, *l. si ita scripserit, ff. de hæred. instit. respondeo, cum Baldo ad rub. C. de instit. & substit. in fine*, quod, cùm conditio, id quod in se turpe est, continet, vtique omninò pro non scripta est, nec debeat adimpleri, *d. l. Hac conditio*, sin autem factum, sub qua scripta est, turpe in se nihil continet, tunc si de iure adimpleri non potest, de facto fieri satis est. *l. quidam cùm filium. ff. de verbor. obligat. d. l. mulier.* Quam quidem sententiam probans Gulielmus Benedicti, *ad c. Raynutius ad verb. reliquit, num. 16. versi. incip. tertiò fallit de testam.* communem illam tritamque regulam, quod conditio de iure impossibilis à testamento reijcitur, ita restringit, nisi de facto adimpleri possit: & in eius facti implemento nulla turpitudo versetur, *d. l. Mauius, & l. qui hæredem, in princ. ff. de condit. & demonst.*

CAP. XII.

Dominium ſeu poſſeſſio rei immobilis venditæ ſeu legatæ an tranſeat in Eccleſiam.

SVMMARIVM.

1. *Poſſideri an poſſit quod teneri non poteſt.*
2. *Dominium miniſteriale ſeu momentaneum quod ſit.*
3. *Dominium quando ex inutili actu transferatur.*
4. *Poſſeſſionis duplex qualitas.*

PRo præſentis quæſtionis deciſione temperamento aliquo opus eſt. Etenim ſi nulla decreti irritantis clauſula adiecta, lex aut ſtatutum, bona immobilia eccleſiam retinere vetet, eaque ſi in illam tranſlata fuerint, infra certum aliquod tempus extrà manum ſuam ponere duntaxat præcipiat: vtique dominium eorum, quatenus tradita fuerint in eccleſiam tranſire exiſtimo. Illius enim rei, quam tenere non poſſumus, dominium habere poſſumus, *c. recolentes, & ibi Panormitan. num. 3. de ſtatu monachor.* Et quidem potiſſimùm, quotieſcunque nullum delictum concurrit, ob quod nos illud habere non licet, *Doct. ad l. apud Iulianum, §. conſtat. ff. de legat. 1.* Quàm ſententiam *ad l. fin. num. 161.* probans Hyppolitus, dominium hòc, quod ſic in eccleſiam transfertur, momentaneum appellat, quia apud illam manere non poteſt: Zaſius autem, *num. 10. & 11. ad d. §.* conſtat, miniſteriale vocat, quia ad miniſterium pertinet, vt vendatur. 1 2

Sin autem clauſula decreti ac annullatiua, conſtitutioni aut ſtatuto appoſita fuerit, omniaque caſſet, & irritet, quemadmodum Caroli V. conſtitutio, omnem alienationem, donationem, teſtamenti liberalitatem, & tranſportum, de his rebus immobilibus damnat, prohibet, & pro infecto ac nullo habet, non tranſire dominium verius eſt, *l. vnica & ibi Fulg. num. 2, C. de ſuffrag. l. iubemus. §. ſanè. C. de ſacroſanct. eccleſ.*

Nam licet ex inutili actu subinde transeat dominium, si modò putatiua aliqua subsit, *l. contractus. C. de fide instru. l. multum. C. si quis alteri vel sibi, l fin. C. ad l Iuliam maiesta* quando tamen omninò lex, aut statutum actui istiusmodi resistit, & aduersatur, aliud iuris est, *l non dubium. C. de legi. Alexander versic. incip. iuxta proximè dicta. Alciat. num. 62 Iason ad finem, l. 1. § si vir. ff. de acquir. possess.* Nam cùm actus propter ineptam verborum conceptionem, vel propter aliam aliquam caussam inutilis est, eaque inutilitas consensu partium modo aliquo sanari potest, neque lex aut statutum directo illi repugnat, dominium propriè non ex illo, sed ex partium consensu propter illum transfertur, *Angel. ad d. l. multum, num 4.* ita vt licet caussa remota ipsius dominij, aut nulla sit aut inutilis, immediata tamen caussa, hoc est consensus ad translationem dominij sufficit; & quidem potissimum, quando causa aliqua subest, tametsi putatiua & erronea, qua contrahens ad traditionem inducitur ac mouetur. *l. eleganter. ff. de dolo. l cum nemo C. eod. titul. l. 1. C. de condict. ob caussam. Bald. & Cast col. 2. vers nec obstat, ad d l. multum.*

At quando contrahens non potest contrahere, quando res non est in commercio, quando lex contractum & actum prohibet, eundemque nullum facit & irritum, aut quando non est improbata sola illius qualitas, sed substantia, obligatioque; dominium non transfertur. *Bald. ad d. l. 1. & ad l. non dubium. vers. vltimò nota. C. de lega. Alber. ad l. non dubium, col. penult versic. dic aut improbatur. C. de legib. Ioan. Fabri ad l. quoties in fine C. de rei vendicatione.* & tunc verum est, quod prohibito actu censetur annullata traditio. *l. 3. §. sciendum. ff. de donat. inter vir. & vxo.* & per consequens dominij translatio, *vt ad d. §. si vir, vers. incip. secundo nota. ait Socynus*, quæ ex ea sequitur. *l. traditionibus C. de pact.* & quod sine habili titulo ac causa dominium non solet transferri. *l nunquam nuda, ff. de acquiren. rerum domi.* Igitur quod *ad d. l 1. in fine* respondet Angelus, non solùm ex contractu inutili cui lex non assistit, verùm etiam ex contractu reprobato, cui lex resistit, dominium transferri, si indistinctè & simpliciter accipiatur, verum non est, neque *in dicta l. 1.* de ijs loquitur Imperator, qui contractum à lege improbatum scien-

ſcienter ineunt, ſed de his qui impedimentum, quod verè ſuberat, probabiliter ignorant, & proinde rectè *ad dict. l. non dubium, num 14 in fin. verſic. incip. mihi autem. C. de legibus.* dixiſſe videtur Fulgoſ. reprehendendos eſſe eos, qui eandem l. clare & dilucidè omnia iſtiuſmodi in contrariam facta annullantem, nimium conſtringunt atque anguſtant. Quod cum dicto Fabro *ad conſuetudines Andegauenſes, tit. des ſeigneurs temporels, art. 37. incip. ſi gens de l'egliſe, num. 1. verſi ſed tamen*, ſenciens Franciſcus Migoon in his noſtris terminis dominium in eccleſiam, manumue mortuam non tranſire aſſeruit, & æquitatem habet. Nam cùm apud eccleſiam eſſe non poſſit, & in pendenti eſſe nequeat. *l ſi ergo. ff. de negot. geſt. l. nec vtilem. ff ex quib. cau. maio.* mirum videri non debet, ſi apud venditorem, donatorem, aut hæredem maneat, *qua de re loco ſuperius citato, nu 88 nonnulla obſeruat Riminal. iu.* Ad poſſeſſionem autem quod attinet, maior difficultas eſt, quia licet actus ipſo iure nullus ſit, poſſeſſionis tamen traditio, quæ eam conſequitur, vim ſuam habet. *ca tua. 12. quæſt 5. Barto num 26. & Caſtrenſ. colum. penult. ad d. l. non dubium. C. de legib.* cuius rei exemplum in viro, qui vxori donare non poteſt, donatum tamen tradidit, & in pupillo ſine decreto alienare prohibito, rei tamen alienatæ poſſeſſionem transferente, clarum eſt & euidens. *d. §. ſi vir. & l. poſſeſſionem a contrario ſenſu ff. de acquiren poſſeſſ.* Facilius enim lex dominij translationem, quod iuris eſt, quàm translationem poſſeſſionis, quæ facti eſt, impedit, *l. quod meo. § ſi furioſo, eo. ti.* licet difficilius à nobis auellatur dominium, quàm poſſeſſio, *vt ibi num. 12 per l ſi quis vi §. differentia. eod titu. docuit Zaſius. Et ideò ad l. 2. ff. de iuriſdict. omn iudic.* reſpondet Bald. quod cùm ſtatutum vetat, ne in loco ſtatuti extraneus aut forenſis bona immobilia acquirat, dominium quidem contra formam ſtatuti, in eum non transferetur, poſſeſſio tamen transferetur, cùm quia illa exigui præiudicij eſt, tum verò, quia contractus prohibitus non eſt cauſa immediata (quæ ſola ſpectanda eſt) translationis poſſeſſionis, ſed traditio ipſa, quæ cùm ſine illo per ſe ſola ſtare poſſit, ex illius nullitate & vitio inficitur, & cùm poſſeſſio recedat, quàm primum quis conſtituit ſe nolle poſſidere. *d. §. differentia*, certè protinus vbi ven-

ditor, donator, aut hæres noluit possidere, ipsam amisit possessionem, *d. §. si furioso.*

E contrario, quemadmodum ex destructione consequentis, recta sequitur destructio antecedentis. *l. 2. §. mutui datio, & ibi glo. ff. si cert. pet. l. apud antiquos. C. de furt.* & sicut cum quid prohibetur, videntur omnia ea esse comprehensim prohibita, per quæ ad illud peruenitur. *l. oratio. ff. de sponsal. cap. cùm quid, de regu. iur.* ita quoque prohibita translatione, aut acquisitione dominij, possessio ipsa prohibita esse videtur. Nam cùm dominium cœperit à possessione, vtique de his est possessio, quæ dominij acquisitionem antecedunt, & per quæ ad illud peruenitur, *l. 1. in princi. ff. de acquir. poss. & ibi Dd.* eaque ratione id quod de statuto rei immobilis acquisitionem forensi prohibente Bal. respondit *ad d. §. si vir.* Alexand. & Zasius *n. 6.* improbarunt.

4 Ego inter naturalem & ciuilem possessionem distinctionem hanc pono. Duplex est possessionis qualitas. Nam cùm quis corpore rem possidere, eique eo animo insistit, vt vel suo vel alieno nomine eam teneat, naturaliter possidere dicitur, *l. naturaliter ff. de acquir. poss. l. 1. ff. de vi arma.* Quidquid enim apprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec pertinere potest, (*inquit Iabolenus*) hoc possessionem appellamus, *l. quæstio. ff. de verb. signi.* & proinde quoniam corpore tenetur, corporalis subinde appellatur, *l. fin. C. de fun. patrimonia. lib. 11.* Altera qualitas est, cum quis bono titulo rem tenet, habetque ius insistendi rei ipsa lege possessionem eiusmodi approbante, & quotiescunque possessionis apprehensio, ac detentio iusta est, atque à lege canonica vel ciuili probatur, & recipitur, ciuilis appellatur. Nihil enim quod iniustum sit appellatione ciuilis censeri potest. Quotiescunque verò lex illam non probat, sed intra cancellos iuris naturæ relinquit, naturalis dicitur, inspecto iure naturali, quò res pro delicto habitæ cedunt occupanti, & sicut naturaliter primò rerum dominia ex detentione fuerunt acquisita, *d. l. 1. ff. de acq. poss.* adeoque ea possessio quæ plurimum iuris habet, quam lex recipit, probat, coadiuuat, suaque interpretatione fulcit, à iure denominatur, è contrà quæ plurimum facti habet, à facto nomen accipit, & facti esse dicitur, *Roland. à Valle*

cons.

conf.23.num 28.& hoc est quod *tam ad d.l.quæstio,quam ad d. l.1.& in tract.atu de quinq; pedum præs nu. 103. & multis sequ.* ait Alcia.quod hæc simplex,nuda, naturalis possessio est meri facti, & in his locum habet, in quibus iure ciuili non consistit obligatio,quia intra nudi facti cancellos lex ea relinquit, ac proinde siue causa à iure improbetur, siue res ipsa prohibita sit possideri, siue persona incapax sit,qui eam habet,ex iure ciuili pro nulla habetur, naturalis ista possessio non impeditur, *l.quod seruus.l.cum hæredes. ff. de acqui. poss.* & lex eam in suis finibus relinquit, *Cancian.cons. 1. nu. 135.* Vnde quemadmodum *in d. §.si vir.* communiore calculo,repugnante Alex. asserunt interpretes:naturalem tamen possessionem translatam esse,ita & hic quoque dicendum arbitror. Nam cùm Carolus V.omne trāsportum, ac traditionem omnem damnet, casset, & annullet, ciuilis possessio translata dici non potest, eoque minùs,quod quæ ratio dominium hic impedit,eadem quoque impedit ciuilem possessionem, cuius magnos, & peculiares effectus,tam Alciat. *ad d. l. 1. num. 27.* quam Guido Papæ, *quæst.356.* ostendit. Porro autem, quando causa translationis possessionis, coniuncta est contractui vel dominio, eo non firmato,translationi possessionis locus non est. *l.si quis ante.in fine.ff.de acquir.possess.Alciat.nu.60.Socin.nu. 10.ad d. §.si vir.* Et destructo consequenti, in quo stat ratio antecedentis,destruitur antecedens c.solitæ,de maior. & obedient. non quòd hodie possessio sit necessariò antecedens ad dominium. *vt ad d. l. num. 29. & 32. docet Ripa*, sed quod quo ad effectus ciuiles Carolinæ constitutionis ratio, vbique vna, eademque est. Et cùm solo animo ciuilis possessio amitti possit,etiamsi nemini acquiratur. *d. l. quod meo §.1.* certè mirum videri non debet, si rei immobilis traditæ ciuilem possessionem amittat, qui dedit, quantumuis ea Ecclesiæ non acquiratur.

CAP. XIII.

An interdicta possessoria Ecclesiæ, aut manui mortuæ competant, pro rebus non amortizatis.

SVMMARIVM.

1. *Turbatus in possessione an sine libello possit officium iudicis implorare.*
2. *Exceptio notorij defectus iuris an obstet spoliato.*

QVoniam naturalem possessionem rerum immobilium non amortizatarum in manum mortuam transferri diximus, ciuilem verò non item: consequens est interdictum retinendæ possessionis ei denegari non posse, quod in omnibus possessionibus locum habet. *l. 1. §. hoc interdictum ff. vti possidet.* & qualiscunque sit possessor, hoc ipso quod possessor est, eo respectu plus iuris habet, quàm qui non pos-
1 sidet. *l. 2. eod. tit.* Proinde sicut cùm naturaliter possidet, & alius eum turbat, potest officium iudicis implorare, ne sibi amplius ille sit molestus, etiam nullo exhibito libello, & omni ordinaria cognitione omissa, *vt consil. 338. incip. præmittendum est, lib. 5. respondit Baldus:* ita quoque directè, & per modum actionis, propter solam naturalem possessionem, in qua turbatur, interdictum Vti possid. habet. *Bart. ad d. l. 1. in princ. num. 1. vers. redeo. latè Menochius, de retin. poss. remed. vlt. nu. 15. vers. incip. secundo. Pract. Ferrar. in forma libel. pro turbata possess. ad verbum: hodie tenet. vers. incip. nunquid ergo sufficit.*

Similiter inferri potest, quòd si ecclesia, aut manus mortua, hac sua naturali possessione spoliata fuit, pro recuperanda possessione interdictum. Vnde vi, proculdubiò habet, quod naturaliter possidenti conceditur. *l. 1. §. deijcitur, ff. de vi & vi arma.* id quod in vsufructuario clarè videre licet, *l. 3. eod. ti. gl. in d. l. 1. in §. interdictum autem, & ibi Bar.* qui indubitanter naturaliter possidet, *l. naturaliter, in princip. ff. de acquiren. possess. l. 1. & ibi Ripa nu 34. eod. tit. Menoch. de recup. poss. remed.*
2 *1. q. 5. num. 70.* Imò quod ampliùs est, prædoni datur, ita vt si spoliatur, ante omnia restitui debeat. *c. in literis, de rest. spol. l. si de vi. ff de iud. l. col. l. cum fund. ff. de vi & vi arma.* Nam cùm lex sine citatione, & actu iudiciali, à sua possess. neminem amoueri velit. *cap. licet episcopos, de præbend. libro. 6. & ibi*

Phi-

Philip.in 3.not. & cum hoc interdictum odio illius, qui sibi ius dicere, & publicam auctoritatem contemnere ausus fuit, sit inductum. *l. si quis ad se.C.ad l. Iuliam.de vi.Menoch.d. loco num.146.* certe non potest violentus deiector, seu expulsor, defectum iuris aut tituli, manui mortuæ referre. Et hæc quidem aduersus tertium aliquem turbatorem, seu violentum, extra controuersiam & indubitata sunt. Sed an aduersus ipsum venditorem, donatorem, seu hæredem, à quo accepit possessionem, eodem iure vtatur, dubitari potest, si ab his turbata spoliatave fuit. Nam cũ exceptio notoria, proprietatis, & deficientis iuris spoliato obsistat. *c.ad decimas, de restitut. spolia lib. 6.* & nulla lege, aut nullo statuto exclusa videatur. *Bald.ad rub.C.de probat.Cast.cons.44.lib.1.c patet.3 quæst.1.* nulla ratione aduersus hos iuuari posse videtur, quibus vulgata iuris regula suffragatur, dolo facit, qui petit, quod restituere eum oportet. *c.dolo, de regul. iur. in 6.* eoque magis, quod præsumptio iuris, manui mortuæ in possessione rerum immobilium aduersatur, quæ etiam rerum spoliatarum restitutionem impedire solet. *d.c.ad decimas*, sicut & omnis alia incapacitas rerum possessarum. *Inno. ad c. constitutis de fil. presbyter. Zasius ad d l. naturaliter.§. nihil.num 58.* Sed hoc ita demùm verum esse crediderim, cùm illicò & incontinenti, de dominio spoliatoris manifestè apparet, eo loco, quo per constitutionem principis, clausulas decreti irritantis continentem venditio, donatio, legatum irritatur, & pro nullo habetur, neque ecclesia, seu manus mortua de impetrata amortizatione excipit. Tunc enim euidens iniquitas dici possit, si ei res restituatur, ad quam sine dubio nullum ius habere potest. At si statutum aut constitutio principis donationem, venditionem, traditionem, legatum non annullet, sed ecclesiam, manumque mortuam tantum vt manum suam euatuet, vt rem immobilem acquisitam alienet, compellit, certè quantumcunque opposita dominij, & incapacitatis exceptio, spoliatorem non adiuuat, vtpote qui dominus amplius non est, & cui ecclesia, manusve mortua eam rem reddere non tenetur, sed alteri etiam vendendo, legi, aut statuto satisfacit. Nunquam enim exceptio deficientis iuris aut dominij prodest spoliatori (*inquit Zasius num.52.*) nisi fundet ius excipientis &

Cle. si. vt lite pend. Castren. ad l. 1. §. 1. ff. de ferijs, & inutiliter cedens actionem, eam non amittit. *Bar. ad l filiusfam §. si quis ff de legat praest & ad l non putauit. §. non quauis. ff. de bon possess. contra tab. Iason ad l 1. §. 1. ins. nota ff quod quisque iur. late Tiraquell. de retract. §. res gl. 2 num. 5 6 7.* & quando nullum ius acquiritur ex contractu, potest quis venire contra contractum, *(inquit Bal ad l iubem. us. § sane. ff 4 C. de sacrosanct. eccles.)* id quod in contractibus innominatis re integra expeditum est. *l si pecuniam. ff. de condic. ob cau.* Adde quod in hac venditione, donatione, translatione, non propriè turpitudo aliqua insit, vt leges propriæ turpitudinis allegationem impendentes ad rem trahi possint, vtpote quæ ad scelera, & insignia flagitia potius referantur, quam ad alia à iure prohibita, & nihil eiusmodi facinorosum olentia, eoque cessante cum venditor, donator, hæres vendicando non super turpitudine aliqua, sed super rei suæ dominio se fundet, & in eo actionis suæ radicem figat, & sic vniuersum ius ecclesiæ elidit, repelli non debet, *iuxta not. per. Felynum ad c. tertio loco. nu 8. & 9. de probat. Panor. & Ioan. And. ad c. inter dilectos de donat.* qui, si de vltronea venditione, donatione, traditione excipiat ecclesia, etiam propriam turpitudinem replicando allegare, & prædictam nullitatem proponere poterit. *Panor. ad c. cum super. de concess. praeben. Alciat. ad c. cum continget, nu 182. de iureiur.* Nam & in simili *ad d c. si quis ad verb. alienata. ad c. nostri ad verb. reuocare in fin. de elect.* obseruat gl. quod si aduersus repetentem, & vendicantem rem ecclesiæ malè alienatam, vel aduersus illegitimam administrationem istiusmodi facti proprij, aut propriæ turpitudinis exceptio obijcitur, nullitatis replicatione retineri potest. In arbitrio quoque illius situm esse existimo, vt ab initio vendicatione prætermissa, venditionem, donationem, legatum, & traditionem nullam declarari petat, eaque facta rem repetat. *iuxta ea quæ not. Chass. ad consuet. Burg. tit. des droicts appar. à gens mariè §. 1 ad verb. ne peult faire, num. 3. & 4. & Panor. ad c. si quis. de reb. eccle. non ali.*

Sin autem pœna à statuto vel constitutione eiusmodi venditioni, donationi, legato, traditioni adiecta fuerit, tunc certe non obstante vendicatione, eiusque admissione puniri posset

qui

qui contrauenit, eoque casu vera esset communis illa traditio, quod actus nullus non habetur pro nullo, & inutili, respectu pœnæ, quæ à iure illi infligitur, qui fecit contra legem, ne de improbitate sua gaudeat, *cap. quorundam, de solut. d.c. si quis. l. 2. C. de donat. l. Senatus ff. de contrah. emp. l. fin. ff. de damno infect. glo. & Bald. ad l. martyres. C. de sacrosanct. eccles. & in l. transactione. C. de transact.*

CAP. XV.

Ecclesia seu manus mortua an fructus lucretur rei immobilis non amortizatæ?

SVMMARIA.

1. *In lucrandis fructibus an validitas tituli spectetur.*
2. *Decretum nulliter interpositum an ad fructus lucrandos sufficiat.*
3. *Res nulliter vendita an iusta conscientia retineri queat.*
4. *Possessor malæ fidei quis.*
5. *Error iuris an sufficiat ad fructus lucrandos.*

MVltæ sunt caussę, ex quibus videri potest, fructus rei immobilis non amortizatæ, ad ecclesiam, manumq; mortuam, etiam in foro conscientię pertinere. Nam 1 cùm agitur de lucro & acquisitione fructuum, nullitas seu inualiditas tituli non attenditur, *l. sed & si leg. §. scire. ff. de pe. har.* ideoque est quod & decretum nulliter interpositum, lucrandorum fructuum occasionem præbet, D. Ant. *ad c. diuer. fallacijs, ext. de cler. coniu.* & ecclesia ex mutuo accepto læsa, 2 ad fructuum repetitionem non admittitur. *ca. ad nostram, de reb. ecc. non alie.* & qui absque decreto rem minorem nulliter emit, fructus perceptos non restituit, *l. 2. C. si quis ignor. rem minor. emer.* & licet donatio inter virum & vxorem facta, ipso iure nulla sit, fructus tamen percipiendo vxor vel vir suos facit, *l. fructus. ff. de vsu. l. de fructib. ff. de don. int. vir. & vxo.* Id quod

tra legem facit, *Cornaus conf.237.lib 2.Dynus ad c. possessor, d.tit.de reg.iur.* siue iudicium seculare, siue conscientiam animæ consideres, *Bald. ad ca. in omni de test.* Tertio quod fructus percepti ex fundo alieno, non sunt percipientis, neq; in illius dominium transeunt, nisi ex iusta caussa, *Bald. ad l. ex nomine, C.de hared. vel act. vend.* Quarto quòd si titulus reuocabilis non inducit fructuum acquisitionem, *l. si hares. l. cum quis. & ibi Iason. ff.de condic. ab cau. Alex. & Angel. ad l. cum quis, ff.de mort. cau. donat.* multo minus titulus de iure nullus, inualidus, & prohibitus. Et hoc est quod *ad d.l.1.nu.6.C.de pradijs decur.* respondit Bart. quod quando titulus habetur pro non titulo, possidens ex contractu, & actu nullo, non lucratur fructus, sicut nec ex matrimonio nullo, aut inualido maritus, *l si ante nuptias. ff. solut. matri. l. dotis fructus. §. 1. ff. de iure dotium, & ad l. fin. C. de vsuc pro emp.* tradidit Bald. quod ex illi[illegible] contractu etiam ecclesia, quatenus locupletior facta fuit, ad restitutionem obligatur.

Verum enim verò, si clausula decreti irritantis, venditioni, donationi, legato, traditioni non obsistat, sed si ecclesia, manusve mortua, intra certum tempus duntaxat, rem immobilem non amortizatam extra manum suam ponere iubeatur, nihil dubito fructus interim ab illa perceptos eius esse, vtpote quod (sicut diximus) eo casu, dominium vere in eam translatum fuit. At si eiusmodi clausula & constitutio annullatiua ei resistat, qualis est constitutio Caroli V. posteriori sententiæ accedens, ita ad argumentum primo loco propositum respondeo, quod in d.l, sed & si lege, non hoc in vniuersum proponitur, quod quo ad acquisitionem fructuum non curatur de titulo, sed quod is qui errat in iure, quo ad lucrum fructuum, non præsumitur esse in dolo, sed eos suos facit, quasi mediam quandam viam tenens inter bonam & malam fidem, *Bart. ibi. num. 4. Felyn. in d.c de quarta. nu. 29. Franc. Balbus ad l. Celsus, num. 19. ff. de vsucap. late Curtius Senior cons. 71. Curtius Iunior cons. 28. nu. 6.* Tum vero ea traditio multis modis restringi solet. Errans enim in iure, neq; fructus naturales lucratur, *Felyn. d. l. loco. numer. 30.* neque industriales, ex quibus factus est locupletior, Menoch,

de

de recuper.possess.remed.15. num.633.& seq. & post litem contestatam, ad omnium fructuum restitutionem potissimum tenetur, *d.l sed & si,§.etiam si ante, Plot.ad l.si quando,num. 514. C. vnde vi.* Alij volunt errantem in iure non lucrari fructus, nisi sit in bona fide, veluti si is sit, quem iuris ignorantia excuset. *Anto.Negu. de pig. & hypo.in 4. membro 5.partis,nu. 212.Innoc.ad d.c.ad nostram.* Sed me non latet, ignorantiam iuris, quo ad lucrum faciendum, mulieri non prodesse, *l.quãuis.C.de iur.& fact.ignor.* Quo respiciens D. Anto. quando titulus habetur pro non titulo, & contractus est nullus, bonam fidem qua ad fructus nihil conferre ait. Rectius alij, quod quandocunque lex, constitutio, aut statutum non tantum nõ assistit actui aut contractui, sed directè ei opponitur, & aduersatur, aut quotiescunque ea lex vel generalis vel municipalis est notoria, & certa vt hic, is qui in ea erat, fructus suos non facit *d.l.quemadmodum,& d.l.1. Panorm.ad c.dilecto de præb plenius ad d.c.[illegible] nostram sub finem, latè Alciat reg. 3.præsumpt.cap.30. Felyn. & Menoch. d. loco.Romanus consil. 125.Angel.cons.188. Gramat.decis 79.* Quod autem decretum nulliter interpositum sufficit, *ad l.2 C de seruit. & aqua.* ex Innocentio improbat Bal.*eiusq. sententiæ Alex. in addit. ad Bar.in d.§.s ire,& Curtium seniorem,consil 71. & alios in c.cũ caussa,de offic.deleg.subscriptores habet,* neque hoc ita apertè respondit D.Anto.*ad d. c. diuersis,* sed illud duntaxat *col. penul.vers.sed si in veritate,* quod licet decretũ ex falsa caussa interpositum sit nullum, dat tamen interim colorem tenendi, donec cassetur. Quæ sententia neutiquam sine distinctione vera est, veluti si sine caussæ cognitione latum sit, *l. nec quicquam.§ vbi decretum.ff.de offic. procons.* si contineat manifestum iuris errorem, *l.1 ff.qua senten.sine appell. rescin. lator qui petitus, ff de tut.& cur.dat.si dolo datum sit. l. 1. C.de pœ. iud. qui malè iud.* si ad turbandam alterius possessionem spectet. *l.meminerint C.vnd vi.latè Zas Ias.& alij ad l.iustè. ff de acq.poss Fel.ad c.ex tenore,de rescr.& ad c.illud, de præsc.* Nam qui ex inualido & iniusto titulo verum & iustum interesse prætendere non potest. *Alex ibi,col vlti.vers incip. cogitabam,* ita sane fructus suos non facit. Quinimo Menoch. *de recup.poss.d.loco.num.381.* varias Doctorum sententias concilians

lians concludit etiam possessorem bonæfidei sine titulo, vel cum titulo inualido, si ad rei restitutionem condemnatus fuerit, fructus quoque reddere deberetur. Et sane si decretum propter auctoritatem iudicij colorem aliquem possidendi tribuere posset, huiusmodi tamen venditio, donatio, legatũ, traditio, cui iam à principio lex resistit, nullum colorem tribuit, nullam possidendi iustitiam, aut formam habet. Adde quod ecclesia ex mutuo læsa non simpliciter fructus ex re perceptos amittit; sed eos creditor in sumptus, laboresque factos imputare debet, *d.c.ad nostram.* Neque semper is qui rem minoris sine decreto emit, fructus suos facit, sed ita demum si bona fide emit, si ignorauit minoris esse: si ex probabilibus caussis existimauit, & credidit; illum qui vendidit, maiorem esse: *d.l.1.& 2.C.si quis igno.quod ad l.2. parte 2. nu.44.& seq. C.de rescind. vend.fusè admodum discutit Arrius Pinellus.* Tum verò ad donationem inter virum & vxorem quod attinet, certum & expeditum est, quòd donatarius fructus naturales non lucratur, *d. l.fructus.* industriales verò ideo suos facit, quod donator pauperior fieri, aut per eos patrimonium suum atterere non videtur; qui fructus quos diligenter colendo rem suam percipere potuisset, non acquirit, *id quod lib.3.de fruct.tit.2.cap.9. Io. Copus, & d.loco Arrius Pinel. recte expendit.* adeoque ratio prohibitionis, ob quam donatio inter coniuges facta, ipso iure non valet; eo casu cessat. Sic & in reliquis donationibus quotiescunque retro annullantur, & ad non caussam deducuntur fructus in vim illarum percepti, restitui debent; *Molinæus d. loco num. 32.* Compari modo quod Rebuff. ante declarationem nullitatis, rem licite etiam in foro conscientiæ retineri posse, & eum qui illam tenet, ac possidet, fructus suos facere, respondit; non vsque adeò aduertendum est; ideò quod idem ille, *d.tomo 2.tit. de donat. & administ. fac.glo. 2. in fi.* fructus quos tutor seu curator ex re pupilli, aut minoris sibi donata, etiam ante illius donationem; annullationem percipit, restituendos esse asserit, non alia ratione; quam quod constitutio Principis eam nullam, & nullius effectus esse pronũciat, & quod ex nullo quis nihil consequi potest. Et rursum *in d.tracta.de resciss.cont.in prefa.num.4. & 5.aperte* decidit,

SVMMARIVM.

1. *Turbatus in possessione an sine libello possit officium iudicis implorare.*
2. *Exceptio notorij defectui iuris an obstet spoliato.*

QVoniam naturalem possessionem rerum immobilium non amortizatarum in manum mortuam transferri diximus, ciuilem verò non item: consequens est interdictum retinendæ possessionis ei denegari non posse, quod in omnibus possessionibus locum habet. *l.1 §. hoc interdictum ff. vti possidet.* & qualiscunque sit possessor, hoc ipso quod possessor est, eo respectu plus iuris habet, quàm qui non pos-
1 sidet. *l.2. eod. tit.* Proinde sicut cùm naturaliter possidet, & alius eum turbat, potest officium iudicis implorare, ne sibi amplius ille sit molestus, etiam nullo exhibito libello, & omni ordinaria cognitione omissa, *vt consil.338. incip. præmittendum est, lib.5. respondit Baldus:* ita quoque directè, & per modum actionis, propter solam naturalem possessionem, in qua turbatur, interdictum Vti possid. habet. *Bart. ad d.l.1 in princ. num.1. vers. redeo. latè Menochius, de retin poss. remed. vlt. nu. 15. vers. incip. secundo. Pract. Ferrar. in forma libel. pro turbata possess. ad verbum: hodie tenet. vers. incip. nunquid ergo sufficit.*

Similiter inferri potest, quòd si ecclesia, aut manus mortua, hac sua naturali possessione spoliata fuit, pro recuperanda possessione interdictum. Vnde vi, proculdubiò habet, quod naturaliter possidenti conceditur. *l 1. §. deijcitur, ff. de vi & vi arma.* id quod in vsufructuario clarè videre licet, *l. 3. eod. ti. gl. in d.l.1. in §. interdictum autem, & ibi Bar.* qui indubitanter naturaliter possidet, *l. naturaliter, in princip. ff. de acquiren. possess. l.1. & ibi Ripa nu 34. eod. tit. Menoch. de recup. poss. remed. 1. q.5. num. 70.* Imò quòd ampliùs est, prædoni datur, ita vt si spoliatur, ante omnia restitui debeat. *c. in literis, de rest. spol. l. si de vi. ff de iud. l col. l. cum fund. ff. de vi & vi arma.* Nam cùm lex sine citatione, & actu iudiciali, à sua possess. neminem amoueri velit. *cap. licet episcopos, de præbend. libro. 6. & ibi*

Phi-

Philip. in 3. not. & cum hoc interdictum odio illius, qui sibi ius dicere, & publicam auctoritatem contemnere ausus fuit, sit inductum. *l. si quis ad se. C. ad l. Iuliam. de vi. Menoch. d. loco num. 146.* certe non potest violentus deiector, seu expulsor, defectum iuris aut tituli, manui mortuæ referre. Et hæc quidem aduersus tertium aliquem turbatorem, seu violentum, extra controuersiam & indubitata sunt. Sed an aduersus ipsum venditorem, donatorem, seu hæredem, à quo accepit possessionem, eodem iure vtatur, dubitari potest, si ab his turbata spoliatave fuit. Nam cũ exceptio notoria, proprietatis, 2
& deficientis iuris spoliato obsistat. *c. ad decimas, de restitut. spolia lib. 6.* & nulla lege, aut nullo statuto exclusa videatur. *Bald. ad rub. C. de probat. Cast. cons. 44. lib. 1. c patet. 3 quæst. 1.* nulla ratione aduersus hos iuuari posse videtur, quibus vulgata iuris regula suffragatur, dolo facit, qui petit, quod restituere eum oportet. *c. dolo, de regul. iur. in 6.* eoque magis, quod præsumptio iuris, manui mortuæ in possessione rerum immobilium aduersatur, quæ etiam rerum spoliatarum restitutionem impedire solet. *d. c. ad decimas,* sicut & omnis alia incapacitas rerum possessarum. *Inno. ad c. constitutis de fil. presbyter. Zasius ad d. l. naturaliter. §. nihil. num. 58.* Sed hoc ita demùm verum esse crediderim, cùm illicò & incontinenti, de dominio spoliatoris manifestè apparet, eo loco, quo per constitutionem principis, clausulas decreti irritantis continentem venditio, donatio, legatum irritatur, & pro nullo habetur, neque ecclesia, seu manus mortua de impetrata amortizatione excipit. Tunc enim euidens iniquitas dici possit, si ei res restituatur, ad quam sine dubio nullum ius habere potest. At si statutum aut constitutio principis donationem, vẽditionem, traditionem, legatum non annullet, sed ecclesiam, manumque mortuam tantum vt manum suam euatuet, vt rem immobilem acquisitam alienet, compellit, certè quantumcunque opposita dominij, & incapacitatis exceptio, spoliatorem non adiuuat, vtpote qui dominus amplius non est, & cui ecclesia, manusve mortua eam rem reddere non tenetur, sed alteri etiam vendendo, legi, aut statuto satisfacit. Nunquam enim exceptio deficientis iuris aut dominij prodest spoliatori (*inquit Zasius num. 52.*) nisi fundet ius excipientis &

pię ntis & spoliantis,hoc est, nisi prosit excipięri pro iure suo confirmando. Ideoque restituetur aduersus eum spoliata, sed in sententia restitutionis adijcietur clausula,qua rem istiusmodi immobilē extrà manum suam ponere iubeatur,*quod superius initio huius libri demonstrauimus*. De adipiscenda possessione nihil dubium est, quia cum lex ecclesiam, aut manum mortuam, ad petendam rem immobilem non amortizatam non admittat, facilè intelligimus, ei nec interdictum quoque adipiscendæ possessionis competere.

CAP. XIIII.

Venditor,donator,seu hæres, rem immobilem sponte ecclesiæ traditam, vendicare aut repetere an possit.

SVMMARIVM.

1. *Venire contra factum proprium quando licet.*
2. *Turpitudo propria quando allegari possit.*

SI constitutio Principis, vel statutum ciuitatis venditionem, donationem,legatum, seu traditionem rei immobilis in ecclesiam,manumque mortuam factam non annullet,neque inficiat,sed tantum apud eam manere vetet,non dubium est, quin eius rei dominium momentaneum saltem & ministeriale, vt ante dictum est, ab ipso venditore, donatore, ac hærede, in eandem ecclesiam vel manum mortuam sit translatum, ac proinde vendicatio,quæ ex parte actoris dominium necessariò requirit, *l. qui petitorio. l. si in rem, & l. officium. ff de rei vendi.* ei competere non potest. Sin autem venditio, donatio,legatum,& traditio penitùs irrita fiat, atque nullus roboris esse declaretur, id quod per constitutionem Caroli V. Imperatoris fieri certum est, maior equidem se exhibet dubitandi occasio. Etenim cum proprio suo facto nemo contrauenire possit: *l. post*

mortem

mortem. ff. adopt. cum consilium suum in alterius detrimentum mutari nemini sit permissum. *capit. mutare, de regul. iuris. in 6.* & cum ea, quæ nulla, irritaque sunt, damno eorum, à quibus fiunt, valeant, atque subsistant, *l. per fundum. ff. de seruitut. rustic. prad. l. eleganter, & ibi Bartol. ff. de dolo. capit. accepimus, de atate & qualita.* nulla venditori, donatori, hæredi, ad rem vltro semel traditam, vendicandam, repetendamque via patere videtur, eoque minus, quod propriæ turpitudinis allegatio nemini indulgetur, *l. cum profitearis. C. de reuocat. donatio.* cuiusmodi est hæc, quam is proponit, qui aduersus legem vendidit, donauit, & tradidit.

Cæterùm his minimè obstantibus, in contrarium esse veritatem existimo. Quotiescunque enim factum proprium ob caussam aliquam publicam est à lege reprobatum, quotiescunque constitutio Principis substantiæ illius aduersatur, ortumque obligationis impedit, & quotiescunque totum illud quod agitur, prosternit, enecat, & euertit, vtique auctoritate legis, iuris, seu constitutionis eiusmodi, ei resistentis, licite illi contraueniri potest. *l. quemadmodum. C. de agricol. & censit. l. 1. C. de latina libert. toll. Alberic. colum. 2. Bald. colum. 1. versic. incip. item nota, ad d. l. post mortem*, etiamsi iuramentum accesserit. *c. intellecto. de iureiuran. l. pactum. C. de collat.* præsertim quando factum istiusmodi fauore alterius est nullum & prohibitum, *vt his Bartol. ad d. l. post mortem. Matth. de Afflict. decis. 335. nu. 12. Felyn. ad c. 2. de except. num. 9. Alex. consil. 123. lib. 1. & consil. 109. lib. 4. Decius consil. 185. n. 6. Iason ad l. si donatione, n. 7. C. de collat. & consil. 87. lib. 1.* aut quando contractus ratione mutuæ culpæ, qualis hic est, tam in vendente, donante, legante, tradente, quam in ecclesia, & manu mortua redditur nullus, *Bald. ad l. acceptam, colum. penult. C. de vsur. & ad l. 2. in 3. not. C. si aduers. rem Iudic. decis. Pedemont. 180. incip. solet. postremo, nu. 2. & 3.* Nam & ex vulgata iuris regula non præstat impedimentum id, quod de iure non sortitur effectum. *capitul. non praestat. de regul. iuris. in 6.* & actus nullus, nullum operatur iuris positiui effectum

Cla

qui contrauenit, eoque casu vera esset communis illa tradi-tio, quod actus nullus non habetur pro nullo, & inutili, respectu pœnæ, quæ à iure illi infligitur, qui fecit contra legem, ne de improbitate sua gaudeat, *cap. quorundam, de solut. d.c. si quis. l. 2. C. de donat. l. Senatus ff. de contrah. emp l. fin. ff. de damno infect. gl. & Bald. ad l. martyres. C. de sacrosanct. eccles. & in l. transactione. C. de transact.*

CAP. XV.

Ecclesia seu manus mortua an fructus lucretur rei immobilis non amortizatæ?

SVMMARIA.

1. *In lucrandis fructibus an validitas tituli spectetur.*
2. *Decretum nulliter interpositum an ad fructus lucrandos sufficiat.*
3. *Res nulliter vendita an iusta conscientia retineri queat.*
4. *Possessor malæ fidei quis.*
5. *Error iuris an sufficiat ad fructus lucrandos.*

MVltæ sunt caussę, ex quibus videri potest, fructus rei immobilis non amortizatæ, ad ecclesiam, manumq; mortuam, etiam in foro conscientię pertinere. Nam 1
cùm agitur de lucro & acquisitione fructuum, nullitas seu inualiditas tituli non attenditur, *l. sed & si leg. §. scire, ff. de pe. her.* ideoque est quod & decretum nulliter interpositum, lucrandorum fructuum occasionem præbet, D. Ant. *ad c. diuer. fallacijs, ext. de cler. coniu.* & ecclesia ex mutuo accepto læsa, 2
ad fructuum repetitionem non admittitur. *ca. ad nostram, de reb. ecc. non alie.* & qui absque decreto rem minorem nulliter emit, fructus perceptos non restituit, *l. 2. C. si quis ignor. rem minor. emer.* & licet donatio inter virum & vxorem facta, ipso iure nulla sit, fructus tamen percipiendo vxor vel vir suos facit, *l. fructus. ff. de vsu. l. de fructib. ff. de don. int. vir. & vxo.* Id

quod

quod indubitanter sequendum esse videtur, tamdiu præcipuè quam res illa immobilis ab ecclesia auocata non est, & venditio, donatio, legatum, traditio non declaratur esse nulla. Nam (*vt to.1.ad ord.Reg.in proœ.gl.1.nu.44. & to.2.tit.de resciss.contract.in præf.nu.59. ait P. Reb.*) licet contractus sit nullus, recte tamen, etiam salua conscientia res retineri potest, donec declaretur nullus, *teste Pan.ad c. quia plerique, de*
3 *imm.eccl.* & proinde is qui ex huiusmodi contractu rem possidet, lucratur fructus ante litem contestatam. *l.cum fund ff. si cer.pet.* & iudices Regij in regno Galliæ (*vt ipse ait*) ad fructuum restitutionem super contractu nullo, neminem nisi à die litis contestatæ condemnare solent, quod & Iono *cum alijs ad c.in nostr.de con.preb.* & Fel.*ad c.de quarta, de præsc.* & Car.Molinæus *ad 1.partem consuetu.Paris §.30. nu.31.* de vassallo emphyteota beneficiario delinquente, & tamē ad quoddam tempus à domino & superiore tolerato, responsum dederunt, & in emptione ac venditione tantò probabilius est, quod sicut ecclesia manusve mortua fructus illius rei immobilis căpit, ita quoque & emptor pretio conuento vtitur.

In contrarium tamen adferri potest. Primò, quòd sola naturalis possessio qualem apud ecclesiam manumve mortuam esse diximus, ad lucrandos fructus non sufficit, *l.si fur, & ibi Bartol.ff.de vsufruct. & in l.3.§. ex contrario, ff. de acquirend. poss. Ale.consil.34.libr.4. Castrens.ad l. Iul. § ex vendito ff.de act.empt.* & possessio quæ circa solum merum factum versatur, lucrandorum fructuum effectum non parit. *Roman.in d. §.si vir.l serui.ff. de pericu. & commo. rei vend. & ibi Bart. & gl.Cynus ad l.certum.C.de rei vend.*

Secundò, quod vulgata sit iuris regula, malæ fidei possessorem rem vnà cum fructibus restituere teneri, *d.l certum, l. fundum, eod. titul.* & non restituendo furtum facere, *l.sequitur, §.fructus.ff de vsucap.* Malæ fidei autem esse dicitur, qui
4 contra iura mercatur, *c.qui contra, de regu.iur. in 6.* qui rem à lege accipi vetitam tenet, *l si fructus. C.de donat. inter vir. & vxor.* qui iure resistente possidet, *Bartol. ad l. quod Nerua.ff. depositi. Barbat.ad c.consultationibus, de iure patron. Panor.ad cap si diligenti, de præscrip.* qui debitas solennitates non adhibet, *d.ca.si quis, d.l.1. C.de fide instrum.* & in summa, qui contra

tra legem facit, *Cornæus conf.237.lib 2.Dynus ad c. possessor, d.tit.de reg.iur.* siue iudicium seculare, siue conscientiam animæ consideres, *Bald. ad ca. in omni de test.* Tertio quod fructus percepti ex fundo alieno, non sunt percipientis, neq; in illius dominium transeunt, nisi ex iusta caussa, *Bald. ad l. ex nomine, C. de hered. vel act. vend.* Quarto quòd si titulus reuocabilis non inducit fructuum acquisitionem, *l. si hæres. l. cum quis. & ibi Iason. ff. de condic. ab cau. Alex. & Angel. ad l. cum quis, ff. de mort. cau. donat.* multo minus titulus de iure nullus, inualidus, & prohibitus. Et hoc est quod *ad d.l.1.nu.6.C.de prædijs, decur.* respondit Bart. quod quando titulus habetur pro non titulo, possidens ex contractu, & actu nullo, non lucratur fructus, sicut nec ex matrimonio nullo, aut inualido maritus, *l si ante nuptias. ff. solut. matri. l. dotis fructus. §. 1. ff. de iure dotium, & ad l. fin. C. de vsuc. pro emp.* tradidit Bald. quod ex illi[illegible] contractu etiam ecclesia, quatenus locupletior facta fuit, ad restitutionem obligatur.

Verum enim verò, si clausula decreti irritantis, venditioni, donationi, legato, traditioni non obsistat, sed si ecclesia, manusve mortua, intra certum tempus duntaxat, rem immobilem non amortizatam extra manum suam ponere iubeatur, nihil dubito fructus interim ab illa perceptos eius esse, vtpote quod (sicut diximus) eo casu, dominium vere in eam translatum fuit. At si eiusmodi clausula & constitutio annullatiua ei resistat, qualis est constitutio Caroli V. posteriori sententiæ accedens, ita ad argumentum primo loco propositum respondeo, quod in d.l. sed & si lege, non hoc in vniuersum proponitur, quod quo ad acquisitionem fructuum non curatur de titulo, sed quod is qui errat in iure, quo ad lucrum fructuum, non præsumitur esse in dolo, sed eos suos facit, quasi mediam quandam viam tenens inter bonam & malam fidem, *Bart. ibi. num. 4. Felyn. in d.c. de quarta. nu. 29. Franc. Balbus ad l. Celsus, num. 19. ff. de vsucap. late Curtius Senior cons. 71. Curtius Iunior cons. 28. nu. 6.* Tum vero ea traditio multis modis restringi solet. Errans enim in iure, neq; fructus naturales lucratur, *Felyn. d. l. loco. numer. 30.* neque industriales, ex quibus factus est locupletior, Menoch,

de

lians concludit etiam possessorem bonæ fidei sine titulo, vel cum titulo inualido, si ad rei restitutionem condemnatus fuerit, fructus quoque reddere deberetur. Et sane si decretum propter auctoritatem iudicij colorem aliquem possidēdi tribuere posset, huiusmodi tamen venditio, donatio, legatū, traditio, cui iam à principio lex resistit, nullum colorem tribuit, nullam possidendi iustitiam, aut formam habet. Adde quod ecclesia ex mutuo læsa non simpliciter fructus ex re perceptos amittit; sed eos creditor in sumptus, laboresque factos imputare debet, *d.c.ad nostram.* Neque semper is qui rem minoris sine decreto emit, fructus suos facit, sed ita demum si bona fide emit, si ignorauit minoris esse: si ex probabilibus caussis existimauit, & credidit; illum qui vendidit, maiorem esse. *d.l.1.& 2.C.si quis igno.quod ad l. 2. parte 2. nu.44.& seq. C.de rescind. vend.fusè admodum discutit Arrius Pinellus.* Tum verò ad donationem inter virum & vxorem quod attinet, certum & expeditum est, quòd donatarius fructus naturales non lucratur, *d. l.fructus.* industriales vero ideo suos facit, quod donator pauperior fieri, aut per eos patrimonium suum atterere non videtur; qui fructus quos diligenter colendo rem suam percipere potuisset, non acquirit, *id quod lib.3.de fruct.tit.2.cap.9. Io. Copus, & d.loco Arrius Pinel. recte expendit.* adeoque ratio prohibitionis, ob quam donatio inter coniuges facta, ipso iure non valet; eo casu cessat. Sic & in reliquis donationibus quotiescunque retro annullantur, & ad non caussam deducuntur fructus in vim illarum percepti, restitui debent, *Molinaus d. loco num. 32.* Compari modo quod Rebuff. ante declarationem nullitatis, rem licite etiam in foro conscientiæ retineri posse, & eum qui illam tenet, ac possidet, fructus suos facere, respondit, non vsque adeò aduertendum est; ideò quod idem ille, *d.tomo 2.tit. de donat. & administ. fac.glo. 2. in fi.* fructus quos tutor seu curator ex re pupilli, aut minoris sibi donata, etiam ante illius donationem, annullationem percipit, restituendos esse asserit, non alia ratione, quam quod constitutio Principis eam nullam, & nullius effectus esse pronūciat, & quod ex nullo quis nihil consequi potest. Et rursum *in d.tracta.de rescisf.cont.in præfa.num.4. & 5.aperte* decidit,

quod licet ea sit Galliæ praxis, vt vix soleant iudices condemnare quempiam ad restitutionem fructuum, nisi à die litis contestatæ, licet contractus sit nullus, de iure tamen communi quando contractus est nullus, emptor vel alius qui ex eo possidet, ad omnium fructuum restitutionem tenetur, quia ex contractu nullo nihil potest consequi, & proinde (*inquit in tit. de donat. insinuat. eod. tomo, art. 1. gl. 7. in prin.*) donatarius ante insinuationem, fructus ex re donata perceptos minime lucratur; cum donatio non habuerit effectum. Ex eo verò quod imperfectum aut nullum est, nullum commodum sequi potest, *c. ad dissoluendum, ext. de desp. nupt.* Nec in contrarium vrgent ea, quæ *ad d. c. quia plerique* notat Panor. Nam qui ad illius dicta *nu. 28. q. 9.* diligenter attenderit, non difficulter obseruabit, non aliter ante reuocationem rei nulliter gestæ, tutum esse eum qui gessit, quam si contractus aut ipso iure tenuit, licet restitutione, aut rescissione infringi possit, aut quando dolus non subest, sed in omissione solennitatis iuris positiui tantummodo peccatum fuit, *id quod late ad l. nemo potest, ff. de legat. 1. confirmat Iason.* & huc tamen non pertinet vbi venditio, donatio, traditio, ipso iure, nulla est, & manus mortua rem aduersum leges accipiens excusari non potest. Et quoniam cùm de culpa vasalli, aut emphyteutæ agitur, nulli, nisi ipsi domino fit præiudicium. sanè si is taceat, & vasallum seu emphyteutam in perceptione fructuum manere sinat, nulla ei iniuria irrogatur, cùm & ante illius voluntatem, adhuc incognitum atque in dubio sit, vtrum culpam illi remittere, an persequi velit, *Bal. ad l. 1. C. de reuoc. donat. qua de re & Tiraq. quoque ad l. si vnquam limit. 212. eo. tit. pleraque annotauit.* Et quamuis venditor pecunia ecclesiæ interea vsus sit, quia tamen ecclesia in culpa est, certe respectu Principis, aut alterius, non ideo magis fructus lucrifacit, *vt notant Salic. Castren. & alij in l. si ea lege. & l. si pactione. C. de vsuris, d. c. si quis.* Concludendo igitur censeo, quod ecclesia, manusve mortua fructus huiusmodi suos non facit, siue ante declaratam nullitatem tituli, siue etiam post illius declarationem fuerint percepti. Nam *vt iam satis dictum est, & aduersus Dominicum à Soto, Tiraquellum, aliosq; plures ad c. peccatum de reg. iur. in 6. par. 2. §. 3. in fi. verf. incip. nono. & lib. 3.*

& lib. 3. cap. 9. var. resol. ostendit Didac. id totum quod ex contractu de iure nullo acquisitum est, etiam in foro animæ restitui debet.

CAP. XVI.

Fructus rei immobilis non amortizatæ, ab ecclesia manuve mortua percepti, cui cedant.

SVMMARIVM.

1. *Dominium rerum ecclesiæ penes quem sit.*
2. *Decuriones cur res suas vendere prohibeantur.*
3. *Legatum incapaci relictum an fisco cedat.*

ECclesiam manumve mortuam fructus ex re immobili perceptos, suos non facere; & eum qui ex contractu de iure nullo possidet commodum eorundem non habere, satis, vt opinor, demonstrauimus. Nunc an vna cum re vendita, donata, legata, à venditore, donatore, hærede repeti possint, an vero fisco cedere potius debeant, in disquisitionem venit. Nam licet illud constet, quod cum res aduersus leges, constitutionesque Principum alienatæ & traditæ reuocantur, fructus etiam in restitutionem veniunt, & vna cum re ipsa repeti possunt: si quis enim prælatus, presbyter, aut œconomus prætermissis solennitatibus, & non seruato iuris ordine prædia ecclesiæ, emptionis, donationis, commutationis, seu cuiuscunque alterius contractus titulo in alium transtulit: si quis rem debitoris fisci solennibus non obseruatis comparauerit: si quis ab hærede defuncti ex illegitima caussa rei legatæ possessionem acceperit: si quis agrum decurionis aut minoris absque decreto emerit, ecclesiæ, debitori fisci, hæredi, decurioni, minori fructus perceptos reddere & restituere debet. *c. si quis presbyterorum, ext. de reb. eccle. non alie. l. iubemus. §. sane. aut. qui res. C. de sacros. eccles. l. 1. C. de fide instr. & iure hasta fisca. leg. 1. C. de prædijs decurio. lib. 10. l. quemadmodum. C. de agr. & censi. l. vxori maritus. ff. de vsufr. lega. l. quod si minor, l. ait. Prætor. ff. de mi-* 1

nor: non labor tamen vt credam, in proposita quæstione, fructus ab eo qui vltrò volensque rem tradidit, repeti posse. Nã cum ecclesia, manusve mortua eorum fructuum qui à solo separati inter res mobiles recensentur, *leg. defuncta. ff. de vsufr.* capax sit, ijque sponte à venditore, donatore, hærede sibi permissi sint, existimo vulgatam iuris regulam illi imprimis obstare, quæ est (*vt Papinianus ait*) quod donari videtur, quod nullo iure cogente conceditur, aut (*vt Paulus respondit*) quod cuius per errorem dati repetitio est, eius consulto dati donatio est. *l. 1. ff. de condic. indeb. l. donari. l. cuius per errorem. ff. de reg. iur.* & quod is qui semel extra caussam bonorum suorum aliquid constituit, illud ab ijsdem suis bonis perpetuo separasse videtur. *l. sequens quæstio. ff. de legat. 2.* id quod in exemplis iam commemoratis æquè dici non potest. Delictum enim prælati, presbyteri, aut œconomi, ecclesiæ nocere non debet, *c. delictum de reg. iur. in 6.* Et proinde fructus rei ab eis alienatæ, vna cum re ipsa ecclesiæ restitui debent. *d. c. si quis.* Etiamsi capitulum totum, quod ecclesiam repræsentat, consensisset, quia cum verum ac perfectum dominium rerum ecclesiæ sit ipsius Dei, administratio autem & gubernatio sola apud Prælatos & Capitulum. *c. 1. 12. q. 2. c. cum secundum de præben. c. cum ex eo, de elect. 6. late Nauarrus de redit. eccle. quæst. 24.* consensus eorum illegitimus nullum præiudicium ecclesiæ, & Deo parat. At fisci quoque debitorem rei non ritè distractæ, fructus redire mirum non est, cum eo reclamante ita distracta fuerit, *d. l. t.* Et quod hæres rem à marito vxori relictam tradens, etiam fructus recuperat, in iusto errore fundatum est. Nam cùm existimarit verum, & legitimum matrimonium inter eos intercessisse; neque alio animo tradidit, sanè detecto errore, & posteaquam matrimonium istiusmodi illicitum pronunciatum fuit, æquum bonum est, & rem, & fructus eidem præstari, *d. l. vxori. l. videamus. §. item si indebitum. ff. de vsur. l. indebiti. ff. de condic. indeb.* Et cum minor & pupillus, donandi alienandique liberum arbitrium non habeant. *Instit. de authorit. tut. in princi. l. si curatorem. C. de in integrũ rest.* nihil miramur si & fructus quoque perceptos, vnà cum re sua perperam alienata & tradita, recuperare possint. Et quamuis d.

l. 1. C. de

l.1.C.de prædijs decur.magis in contrariũ ire videatur,vtpote in qua Imperator ipsi decurioni rem suam illegitimè alienanti fructus quos emptor percepit restitui mandet, ea tamẽ constitutio suam quoque rationem habet. Cum enim ideo decuriones res suas distrahere prohibeantur, quia Reipub. interest plurimum, vt à diuitibus & potentioribus, quorum splendore & copijs iuuari poterit, potius quàm à pauperibus, qui plerunque aut quærendis necessarijs nimium intenti, aut muneribus accipiendis & corruptioni magis obnoxij sunt gubernetur. *Ioan. de Plat. & Iacobus Reb.ibi.* facilius eos legislator,& rem & fructus è re ipsa factos recipere permisit,& maximè quidem si necessitate coacti vendiderint,id quod eadem illa constitutio in verbis, quibus strangulatur, non obscure ostendit. Eoque casu & culpa eorum tolerabilior est propter penuriam, & emptoris improbitas maior propter auaritiam,qui &contra legem,& ab eo quem ad distrahendum,durum telum vrget necessitas, rem istiusmodi comparare ausus fuit. Neque ex aduerso vrget restitutionis verbo omnem vtilitatem contineri. *l.restitutionis.ff.de verb.sign. §. quid si minor. §. restitutio. ff. de minor.* ideoque sententiam qua possessor rem quæ petita est, restituere damnatur,tacitam fructuum condemnationem, quantumuis in ea de his nihil expressum fuerit, subinde etiam contineri. *l. videamus.ff.de vsur.Ias.ad §. omnium Inst.de act.* Et proinde eos fructus vna cum re ipsa venditori, vel hæredi restitui oportere. Illud enim tunc tantum verum est, quando eadem est & rei & fructuum ratio, cuiusmodi hic non esse ostendimus, quando nulla caussa occurrit, ob quam possessor fructus lucratur, vel propter bonam fidem quam habet, *§. si vero.Instit.de off.iud. §. si quis à non domino.Iustit.de rer.diuis.* vel propter solennem titulum, quo coloratur eius possessio. *l si.fundum.C.de rei vendica.* vel quia sibi ab actore tacitè, vel expresse donati sunt. vt hic. Fiscum quoque tametsi plerique forte nimium illi addicti ad hos fructus inuitandum esse existiment, quem etiam eo nomine cum ecclesia subinde transegisse memini, nihil tamen iuris hic ei esse arbitror, fisco enim scelere acquisita applicari solent, *l. Lucius. ff. de iure fisci.* Et fiscus à possessoribus quos delictum proprium in-

indignos fecit, bona auocat, ab incapacibus vero, cuiusmodi hic est ecclesia & manus mortua, non item, *l. hæreditas & ibi Iason. C. de his quib. vt indig. & ad l. 1. C. de hæredib. insti. l. aufertur. & ibi Bal. l. non intelligitur. in princi. ff. de iure fisci. l. 1. C. de natur. lib. l. si in metallum. & ibi Bald. C. de his quæ pro non scrip. Costalius ad l. cum hic status. ff. de donat. inter vir. & vxo.* Magis odiosa quippe est indigni, qui propria culpa laborat, quam incapacis qui externa caussa impeditur, conditio, *Bart. & alij ad l. si quis in metallum. ff. de his quæ pro non script. hab.* Et sicut ipsa res principalis immobilis non amortizata fisco non cedit, ita quoque neque fructus ex ea percepti veluti accessorij ad eum pertinent. Porro autem, si quis obijciat, quod si incapaci relictum, vt diximus, fisco non cedit, saltem fructus ex eo percepti, ad hæredem legantis redire debent. quia quæ non capacibus relinquuntur, veluti deportatis, spurijs, in metallum damnatis, aut coniunctis accrescunt, aut hæredibus cedunt. *d. l. 1. & l. si in metallum.* respondeo, verum quidem id esse nisi hęres vltro fructus istiusmodi percipere passus est, adeoque tacite illos donasse videatur. Aliud enim est, penes hæredem manere, aliud ad hæredem redire, longeque faciliùs retentio, quam repetitio conceditur. *l. 2. & 3. ff. de compensat. l. qui in area. ff. de condict. indeb.* Et quamuis rem traditam repetere possit, vtpote in qua stat ratio prohibitionis, fructus tamen, qui illi rationi subiecti non sunt, veluti sponte abalienatos non ręcuperat. Et licet rei principalis relictæ dominium in ecclesiam, manumve mortuam, seu personam incapacem non transierit, vt superiùs ostensum est. fructuum tamen dominium, quorum capaces sunt, ex consensu veri domini semel transiuit: & sicut is, qui in iure errans soluit, vel tradit, non repetit aut condicit. *l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiussor.* ita qui ecclesiæ, manuive mortuæ vel expresśe, vel tacitè fructus dedit, eos repetere non potest, neque vulgatæ illi regulæ locus est, quod indebitum soluens, vna cum re ipsa fructus perceptos condicere potest, *l. indebiti. ff. de condic. indeb.*

Censeo itaque responderi posse, quod si ecclesia, manusvę mortua velit, posse quidē illum eos fructus venditori, donatori, hæredi, tam liberè retrotradere, & donare, quā liberè ab

co-

eodem illos accepit. Nam quemadmodum ex illius consensu qui verus dominus erat, eos habuit, neque eorum acquisitionem eiusmodi lex improbauit; ita etiam econuerso contraria voluntate illi eos reddere potest, *argum. l. 1. & 2. C. quando ab empt. recept. reced.* maximè cum & Domin. à Soto, *de iust. & iur. lib. 9. q. 8. art. 1. &* Didacus Couar. *ad c. peccatum. de reg. iur. in 6. relect. 2. §. 2.* & Ioan. à Medina, *de restit. quæst. 5. cau. 11.* & alij plures respondeant, etiam eum, qui ex illicita caussa quid accepit, antequam fiscus ei rei sese immiscuit, illi ipsi, à quo habuit, id quod accepit, restituere posse. At si nolit, quia ab ea cogi non potest, arbitrio Episcopi in vsum pauperum, aliamve caussam piam, expendi debent, *iuxta ea, quæ notant Docto. ad c. cum sit, de Iudæis, & ad c. verò. & c. audiuimus, de simon.* quia quando conuentiones, largitiones, aut legata eiusmodi à iure reprobantur, ita vt nec actionem, nec retentionem pariant, & ideò acceptio est illicita, nihil ex illis possideri potest. *Didac. d. § 2.* Nam licèt eos fructus accepit à vero domino, non omne tamen, quod à vero domino accipitur, iustè & legitimè retineri potest, id quod in vsurarijs, simoniacis, alijsque id genus, plus quàm manifestum est, & quamuis respectu eiusmodi domini eorum fructuum capax sit, neque lex, aut constitutio Principis fructuum donationem ecclesiæ fieri vetet, quia tamen illegitimo titulo, & mala fide accepti sunt, licitè eo modo, quo percepti, retineri nequeunt, qui alio modo & titulo accepti illius esse possent. Ideoque idem Didacus *ad c. cùm esses, versic. incip. sexto non possum. in fin. ext. de testament.* generaliter tradidit, quod is, qui nullam caussam dominij, aut iuris, ex iusta legum sanctione habet, omne id quod possidet, restituere tenetur. Sic enim aduersus leges possidens, & fraudari legem cupiens, proculdubio peccat. Neque hic ecclesia, manusve mortua, hos fructus, particulari aliquo donationis, veluti à re principali immobili separatæ titulo accepit, sed in consequentiã duntaxat ipsius rei venditæ, donatæ, seu legatæ occasione, adeoque tametsi venditor, donator, & hæres qui hos fructus ei permiserunt, eorũ vendicationẽ, vel repetitionẽ non habeant, fraudandi tamẽ intentio, ecclesiã ad restitutionẽ modo declaratã, faciẽdã cogere videtur: nõ obstante ea,

allegatióne, quod veri domini consensu eos habeat. Nam & in simili videmus, quod is, qui ab ecclesia sine debitis solennitatibus emit, licet fructus voluntate ecclesiæ percipiat, quæ eos fructus sine eadem solennitate donare & alienare potest, nihilominus tamen eosdem vna cum re ipsa restituere cogitur. *d.c.si quis, & c.sine except.12.q.2.cum similib.*

CAP. XVII.

Ecclesia seu manus mortua an impensas in in rem non amortizatas, factas recuperet.

SVMMARIVM.

1. *Possessor bonæ & malæ fidei, an vnus idemq; esse possit.*
2. *Impensæ à quibus possessionibus repeti possint.*

1 IN hac quæstione imprimis considerandum est, diuerso respectu vnum eundemque hominem & bonæ & malæ fidei possessorem dici posse. Nam qui à domino putatiuo fundum bona fide emit, cùm sciret eum alteri esse obligatum, & in eo tamen suo nomine ædificat, quantum ad areæ dominium, censetur esse bonæ fidei, sed respectu creditoris magis est vt malæ fidei esse intelligatur. *l.fundus ille.ff.de contrahend.empt.l.vlt.ff.quib.ad liber.prouoca.non lic.Ioan. Faber & Cantiuncula ad §.certè illud.Institut. de rerum diuis.* & commodatarius, emphyteuta, inquilinus, aut colonus, qui rem alienam scienter accipit, respectu veri domini, malæ fidei est, quod verò ad eum, à quo accepit, in bona fide esse cẽsetur, sic vt is illi malam fidem obiicere nequeat, *Angel. ad §. ex diuerso, in fin. eod. tit.* Sic quoque est in ecclesia, & in manu mortua, quamcumque rem immobilem non amortizatam accipiente. Nam si vendentem, donantem, hæredem, tradentem, respicias, bonæ fidei est, ab eo enim eiusque consensu, qui vtique dominus eius rei erat, & à quo dominiũ translatum non fuerat, *vt superius ostendi*, fructus quasi sibi donatos habet, respectu verò pauperum Reipubl, aut similium non

non item: quia ex titulo à lege seu constitutione Principis improbato, & nullo, illos acquisiuit. Cùm igitur quæritur, an impensas, seu, vt dicuntur, meliorationes in eã rem factas repetere queat, respondendum puto, quòd cùm nullos fructus illis restituere de iure teneatur, nisi velit, *vt proximè superiori capite diximus.* benignè cum ijs agit, si & necessarijs, & vtilibus, & voluptuarijs sumptibus deductis, reliquos fructus restituat. At si nullos fructus etiamnum perceperit, & nihilominus eiusmodi sumptus tulerit, in deductione, compensatione, ac repetitione eorùm, eandem ecclesiæ, manusue mortuæ, respectu illorum conditionem, esse censeo, 2
quæ est aliorum quorumcunque bonæ fidei possessorum, *de qua in l. fundo, [illegible] in l. sumptus, ff. de rei vendic. in l. 2. l. domum. C. eod. tit. in §. certè illud. Instit. de rer. diuis. extant multorum commentationes, & in tract. de retrac. §. 15. gl. 1. Tiraque. & in tractat. de recup. poss. remed. 15. Menochius, & in tract. de fruct. lib. 2. fusè admodùm & exactè disseruerunt.* Nam cum ab illis causam habuerit, vitium illi obijcere non possunt. *l. dominis. §. 1. de loca. & conduct. Bald. in 2. lect. & Costal. ad d. l. sumptus.*

Cæterùm, si pauperibus ad arbitrium episcopi fiat restitutio, videndum est, an eadem per omnia sit conditio ecclesiæ, manusue mortuæ, & malæfidei possessoris: qui proculdubiò, si quid instaurat, fulcit, munit, reficit, aut quid aliud simile facit, ne res aut deterior fiat, aut omninò ad internecionem veniat, quo casu necessarias impensas fecisse videtur, implorato iudicis officio, ac veluti retentionis iure hic deducit. *d. l. domum. C. de rei vendi.* aut certè cum fructibus perceptis compensat. *d. l. sumptus, & l. emptor. ff. eod.* Vtiles verò impensas, quoad sine detrimento rei fiat, & sine læsione prioris status (*vt constituit Gordianus*) fieri queat, tollere potest. *d. l. domum:* vt & voluptuarias, si cum ipsius vtilitate, & sine ipsius detrimento tolli queant. *l. vtiles, in fin. ff. de pet. hæred. Molin. ad consuet. Par. §. 1. glos. 5. nu. 87. & seq. Alc. ad l. impensa. ff. de verb. sig. Menoch. d. loco. num. 545.* Et sanè, quoad necessarios sumptus non potest deterior esse ecclesiæ, aut manus mortuæ conditio. Nam & improbus fœnerator eos deducit, & per errorem solutos repetit. *c. 1. & ibi gl. & c. 2. ext. de vsur.*

Vtiles

Vtiles autem & voluptuarios, si domino rei, nimirum venditori, donatori, hæredi, eam rem restituendo non imputauit, sicuti eos illi vel computare, vel donare, vel imputare potuit, eodem loco esse existimo, quod in alijs malæ fidei possessoribus non est, qui fructus istiusmodi veris dominis, & alijs præstare coguntur. At super excrescentes fructus, qui deductis his impensis aut supersunt, aut consumpti sunt, eo casu, quo malæ fidei possessor reddere eos tenetur, eosdem hic pauperibus attribuendos esse arbitror, si ecclesia manusue mortua illos domino rei reddere nolit, aut ne reddat res integra ampliùs non sit, superiore vices suas ad vsum pauperum iam ante diu interponente.

CAP. XVIII.

Ecclesia vtrum pretium venditori solutum repetere possit.

SVMMARIVM.

1. *Contrahens contra legem an pretium repetat.*
2. *Minor rem suam sine decreto alienans, pretium cogitur restituere.*

1 MVltis argumentis euinci posse videtur, quòd ecclesia seu manus mortua pretium, quod pro re immobili soluit, repetere non possit. Principio enim videmus in simili, quòd is, qui rem ecclesiæ omissis illis, quas ius requirit, solennitatibus emit, pretium quod dedit, non recuperare. *l. iubemus. §. sane. C. de sacros. eccle.* ad quem locum in genere annotat Bal. illicitè contrahentis pretij soluti iactura puniri, *quod & Panormitan. quoque ad c. si quis presbyterorum, sub fin. extrà, de rebus eccle. non alien. secutus est.* Idemque est in eo, qui neglectis his, quæ à iure ea in re præscripta sunt, à decutione prædia, fundosque aliquos comparauit. *l. 1. C. de præd. decur.* Ad quam legem, eodem modo indistinctè notat Ioan.

Ioan. de Plat. *versic. incip. quartò nota.* quòd quando contractus est nullus, & à iure interdictus, emptor possidens non lucratur fructus, rem restituit, & pretium perdit. Quòd est rursum etiam in eo qui rem emphyteuticam Cæsaris, Reipublic. vel templorum, seruos, censitosque absque terra emit. *l. 1. C. ne rei dominicæ, l. quemadmodum. C. de agricol. & censit.* Ex qua lege idem Ioan. de Platea *in vlt. notab.* obseruat, quod omnis ille qui mercatur contra legem, nec fructus suos facit, nec pretium recuperat, non multò aliter, quàm de rei feudalis emptore olim statuit Frederic. vt si absque consensu domini sciens prudensque eam rem emere ausus fuerit, pretium datum amittat. *§. 1. de prohibit. feudi alien. per Frederic.* & de eo qui dempto canone ad comparationem rei dominicæ accedit, Theodosius, ac Valentinianus, nimirum, quòd si ad interdictum contractum accesserit, & pretia perdit perpetuò, & fructuum exactioni, expensarum, vel melioratæ rei compensationem, obijcere non potest, *l. nemo. C. de fund. rei priuat.* & in his, qui scientes rem alienam emunt, quive non ignorantes vitio contractus ineunt, manifestum est, quod restituta re agentes pretium non repetunt, *l. si fundum sciens. C. de euictio. l. 1. C. de præscriptione triginta annorum. l. si sciens, C. ad Senatuscons. Velleian.* non magis quàm illi, qui in fraudem legis, simulatè contraxerunt. *l. cum ea quæ, & ibi Docto. C. de transactio.* aut in fraudem creditorum à debitore decoctore emerunt. *l. si debitori. ff. quæ in fraudem credit.* aut filijfam. contra S. C. Macedonianum mutuam pecuniam crediderunt, *vt toto tit. ad S. C. Macedonianum,* aut scienter rem litigiosam comparauerunt. *l. fi. §. iustum. C. de litigio. vel furtiuam, l. si mancipium. C. de rei vend.*

Contrariam tamen opinionem adiuuat, quòd si res minoris 25. annis sine decreto alienata fuerit, alienationem eiusmodi ipso iure nullam esse, certi iuris est, & tamen minor pretium, quod accepit, & in rem suam conuertit, restituere debet, & nisi id, quod eo nomine si datum est, reddat, non prohibetur aduersarius eam rem tantispe retinere, *l. non solum, l. prædiorum, l. vtere, l. si præsidium. C. de prædiis, & alijs rebus minor.* Et rursum is, qui rem 4

fidei-

fideicommisso, seu restitutioni obnoxiam scienter emit, ad restitutionem pretij, aduersus venditorem actionem habet, *l.fina.§. emptor. C. commun. de legat.* & qui mala fide rem debitoris iniustè à creditore distractam emit, pretium non amittit, *l.1.C.si vend.pignor. agat.* Et qui vi, metuve ad contrahendum inductus est, rescissorium quidem contractus petere potest, sed pretium nihilominùs refundere debet, *l. 3. & 4. Codic. de his quæ vi, metus. caus. fiunt.* neque alij casus in iure desunt, in quibus etiam malæ fidei emptor aduersus venditorem, ad recipiendum pretium, actionem habet, *ca. ea enim, alias incipit, c. hoc ius, in fin. versic. qui vero, & ibi glos. fina. ad verb. sed melius 10. quæst. 2.* quod & c. Vulturanæ. 12 quæst. 2. conuincit, in cuius explicatione glos. *ad verb. emptoribus*, regulam illam generalem, quod qui contra iura mercatur, bonam fidem habere non præsumitur, respectu vsucapionis, & præscriptionis, non etiam respectu pretij ab eo dati, vt repetatur, intelligendum esse docet.

Mea est sententia, venditorem nisi pretium ecclesiæ reddat, in repetitione rei venditæ audiendum non esse, improbumque fore, si & rem, & pretium habere, & aduersus iuris naturæ leges, cum aliena iactura locupletari velit, quod regularirer nulli permittitur. *l. bona fides. ff. de actio. empt. Matt. de Afflict. ad ca. si minores de feudis datis, minimis valuasoribus, numero 3. l. iure naturæ. ff. de regul. iuris.* Et cum respectu pretij nullus illi dolus factus sit, quia verè numeratum est, *id quod ad l. post contractum, numero 23. ff. de donatio. in simili diligenter ponderat Alciatus*, & cùm venditor fraudulenti contractus vitium emptori obijcere nō possit, cuius ipse author existit, *Afflict. in c. 1. num. 16. de feudo dato in vicem leg. commiss. reprob.* Et cùm nulla occurrit ratio, ob quam ecclesia emptrix magis, quàm venditor re sua vendita, dato pretio priuetur, quia correlatiuorum eadem est natura & ratio. *l. fina. ff. de acceptilatio.* Et quod in emptore statuitur, in venditore quoque statutum esse videtur. *Nicolaus Euerhar. in loco à correlatiu.* non video, quo iure, quaue audacia venditor pretium acceptum retinere possit, maximè cùm ecclesia caussam ab eo habeat, *quod ad l. si vi. versicul. quæro. Cod. de his, quæ vi met. caus. obseruat Baldus.* Fisco autem nihil

hil iuris competere, quia superiùs satis ostensum est, omitto. Frustrà autem sunt, & facilè dilui possunt, omnia pro contrariæ sententiæ assertione, quæ adduximus, argumenta. Nam, *vt ad d. l. fina. §. emptor. C. communia. de legat. idem Bald. testatur*, propter odium emptoris, aliasue causas legislator in illis legibus, vlterius procedendo pretium aut venditori reddi, aut fisco addici iubet. At quoniam odia restringi, & fauores ampliari debent, *c. odia. de regul. iuris.* & lex pœnalis ad casum, in ea non comprehensum, extendi non solet. *l. sancimus. C. de pœn. l. 1. C. non licere habitat. matropol. libro 11. Decius consil. 90.* certè constitutionem istam Principis, quæ non nisi nullitatem contractus inducit, ad amissionem pretij trahi non conuenit. Ideoque est, *vt idem Baldus adijcit*, quòd si statutum vetet, ne vllus forensis in territorio isto agrum emat; quia hoc statutum est contra ius commune, sicuti etiam est prædicta constitutio, ad amissionem pretij, de quo nihil decreuit, non pertinet, quod & Francisc. Cremensis *singul. 96. incip. statuto*, & Catellianus Cotta *in suis memorabil. ad verb. pœnam petens*, approbarunt, & tantisper, donec pretium soluatur venditori, retentionem rei contra statutum venditæ permittunt, *argum. l. si non sortem. §. si centum, ff. de condict. indeb.* ijsque consonans Angelus *ad d. l. 1. num. 3. C. de præscript. triginta annor.* tunc potissimùm pretium emptorem perdere annotat, quando ab eo veluti, contrà iura mercante, res per fiscum aufertur, *quæ & ad dict. §. emptor, Baldi sententia fuit.* quasi dicat, quòd si ab eo res auocari non possit; & alioqui potestatem vendendi habuit, licèt non eo modo, consideratione emptoris, ex eo contractu, in quo peccauit, lucrum capere non potest, eoque pertinent operosæ illæ, *l. 2. in d. l. 1.* Bart. & alior. *in d. l. si debitor.* distinctiones & glossemata, quando pretium apud venditorem exstat, quando causam lucratiuam prætendit, quando emptor causam ab eo habet, & si quæ alia in his sunt similia. Et sanè hac in re ad æquitatem maximè respiciendum est, *vt facilè colligi potest, ex his, quæ ad ca. cùm caussa, de sent. & re iudic. Panormit. & Fely. obseruant.* Multumque hic considerandum est, quod cum prædicta constitutio Principis ex consensu ecclesiasticorum ordinum, potissimùm vires

su-

sumat,& sustineatur,*vt & antè diximus,& ad consuet. Burdegal. tit. de feud. §. 1. notat Ferroneus*, vtique consensus ille contra eorum mentem, animique propositum, ad pœnam eiusmodi extendi non debet.*l. non omnis. ff. si cert. pet.*

CAP. XIX.

An hypotheca imposita rei immobili non amortizatæ, pro reditu vendito ab ecclesia valeat.

SVMMARIVM.

1. *Hypothecaria agens, quid probare debeat.*
2. *Resoluto iure dantis resoluitur ius accipientis.*
3. *Donatario an vtilis actio competat ex pacto donatoris.*

QVoniam ante satis ostensum est, dominium rei immobilis non amortizatæ à venditore in ecclesiam, manumue mortuam, non transire, eandemque propterea ab illo repeti, & vendicari posse: non difficulter intelligi potest, hypothecam eidem rei pro securitate, seu assecuratione reditus, venditorum à manu mortua, ante vendicationem repetitionemque impositam venditori minimè nocere, nullamque creditori, cui assignata est, aduersus eum a-
1 ctionē gignere. Nam cum creditor pignoratitiam seu hypothecariam actionem instituens, probare debeat, eo tempore, quo res pignori data fuit, eam in bonis debitoris fuisse. *l. & quæ nondum, §. quod dicitur. ff. de pigno.* rectè eis obijciet venditor rem alienam pignori, seu hypothecæ supponi non po-
2 tuisse, *l. rem alienam. ff. de pign. act.* & quod sicut resoluto iure authoris, resoluitur ius acceptoris, *l. 3. ff. quib. mod. pig. vel hypo. solua.* ita resolutio iure obligantis ex caussa antecedenti necessaria, qualis est hic, quia manus mortua velit nolit cogitur à contractu recedere, pignus & hypotheca quoque resoluta

luta esse censetur, *Bar. & Angel. ibi.* Quomodo in simili idem *Bart. ad l. in diem ff. de aq. plu. arcen.* & Tiraq. *de retractu conuent. §. 3. gl. 1. nu. 9. cum sequenti,* re ex pacto de retrouertendo redempta, eam ab obligationibus emptoris ad venditorem liberam redire ostendit. Idemque esse videtur, si ecclesia, manusue mortua alteri creditori medio tempore rem istiusmodi pro reditu aliquo annuo hypothecæ supposuit, eamque deinde extra manum suam ponens, re coacta, in laicum aliquem transtulit. Nam si is laicus, qui eam emit, à creditore postea hypothecaria actione conuentus sit, allegare potest illam eo tempore, quo obligata fuit, ecclesiæ non fuisse, etiamsi ab ecclesia, manuve mortua ius suum habet. Quia 1
cùm ad hypothecariam actionem instituendam, probare necesse sit, quod res obligata, tempore obligationis in dominio, vel quasi dominio debitoris, qui illam obligauit, fuit, vt diximus: tertius istiusmodi possessor, non obstante, quod de dominio autoris sui controuersiam mouere videatur, exceptionem illam proponere potest, & non propterea, quod rem illam emit, confiteri videtur, vendentem dominum eius fuisse, *id quod contra Salycetum in l. cum res. C. de dona. Alex. consi. 92. lib. 1. consi. 43. lib. 4. melius consi. 145. lib. 6. Et hunc secutus Negusantius de pign. parte 2. in 3. membro, num. 64. in specie verum esse asseruerunt.* Quod & Bart. aliique *ad l. rem alienam. ff. de pignorat. actio.* & latissimè *ad titu. de pignorib. cap. quid in hypothecaria actione probandum sit. nu. 12. & seq.* Dominus Gabriel Mudæus, approbarunt. Hic enim creditor, inquit, si volet vincere, in iure suo confirmando, non in possessoris iure infirmando, fiduciam omnem habere debet, *l. si superatus, de pign.* neque nouum est, emptorem iure emisse ab eo, qui non iure obligauit, neque magis ei obesse debet, quod adeptus sit eam rem à debitore, quæ dicitur obligata, quam si nullum omninò titulum suæ possessionis, aut auctorem diceere, imò fortè nec haberet, *Bal. ad l. de reb. in fi. C. de don. propter nu.* Quod amplius est etiamsi eccl. manusue mortua sub onere solui di hunc reditum annuum expressè emptori rem istam distraxit, & tan o minoris illi vendidit, aut sortem siue quantitatem capitalem eiusdem ex pretio cõuento sibi detrahi passa est, per hoc quidem adhuc nihilò magis hypotheca sub-

subsistere videtur, neque vlla actio de pacto creditori aduersus emptorem nata est, sed contra ecclesiam manumue mortuam actionem suam habet, emptore fidem datam non seruante, quæ è contrario pactum hoc vrgere, atque fœdifragum emptorem, vt creditori soluat, compellere potest. *d.l.cum res.l.2.C.de pact.inter empt. & vendit.* Etenim in pa-
3 cto istiusmodi à donatore in ipsa rei donatæ traditione apposito speciali ratione, & fauore liberalitatis receptum est, vt is, in cuius fauorem adiectum est, vtilem actionem ex eo assequatur. *l. quoties.C. de donat. quæ sub modo, Faber & Alber. ad d. l. cum res.* Is enim nullam actionem, qua ad id, quod sibi donator erat stipulatus, perueniat, habet, ideoque faciliùs ei succurritur. Hic verò creditor aduersus ecclesiam, seu manum mortuam non amisit, & maximè quidem hodie, vbi debitor reditum cognoscens, personalem obligationem, de soluendo reditum hypothecæ connectit, quod fieri potest: & sic verum est, quod *ibi* dixit Fulgosius, quod vt quid detur tertiò, non agit ipse tertius cui debet, sed ipse qui pactus est, vt alteri detur, quia sua dari interest, & hoc pactum, *vt idem ad d.l.quoties ait*, non tam commodo creditoris appositum est, quàm ad vtilitatem stipulatoris. Potest etiam ecclesia, aut manus mortua, id quod creditori soluit, ab emptore per actionem ex vendito recuperare. Cæterùm si creditor emptorem conueniat, & is iudicium suscipiat, tacitum videtur pactum fuisse ecclesiæ de non petendo, quod etiam absenti prodest. *d. l.2.& ibi Castren.in princip.l.2.C.de pact.* sicut & si ecclesia, seu manus mortua soluendo non foret, ne emptor cum aliena iactura fieret locupletior, qui eam rem tanto minoris emit, existimo quod ex æquitate, & in subsidium emptor conueniri posset, *iuxta ea quæ notat Bald. ad d.l.2.C.de hæred.vel act. vend. in 1. oppositione. Et hæc quidem obiter de retrac.§.1.glo.14.num.126. attingit Tiraquellus, plenius & exactius ad l.hæreditatem. ff. de donat. & ad l.seruo lega.§.si testator ff.de legat.1.expendunt Imo. Bart. & Castren.* At si hypothecandi potestatem habuisset ecclesia, seu manus mortua, non dubium est, quin creditor aduersus emptorem actionem hypothecariam haberet, eamque vtiliter intenderet, probando eo tempore quo hypotheca imposita fuit, rem

rem in bonis ecclesiæ consensu Principis fuisse, & cum onere suo ad emptorem peruenisse.

CAP. XX.

Venditori rei immobilis rem suam ab ecclesia repetenti an non obstet promissio de euictione.

SVMMARIVM.

1. *Emens scienter rem alienam non agit de euictione.*
2. *Pœna an valeat inutili contractu adiecta.*
3. *Maritus vendens rem dotalem an de euictione teneatur.*

QVemadmodum is qui sciens rem alienam emit, de euictione agere non potest. *c.1. de inuesti. de re. alien. facta. l. si fundum sciens. C. de euict.* quia volenti & scienti aut consentienti non fit iniuria, neque dolus. *c. scienti, de reg. iu. in 6. l. cum donatio. C de transactio.* ita quoque illegitimus & illicitus emptor, qualis hic est ecclesia, aut manus mortua, quæ consensum Principis non obtinuit, non agit de euictione ad id quod interest, etiamsi nominatim id stipulatus fuerit. *d. l. si fundum & ibi Cynus ad l. cum vir prædium. ff. de vsucapio. Bald. ad c. 1. §. ad hoc col. 2. vers. item quia venditor. tit. de pace iura. fir. gl. in c. 1. in princ. ad verb. bonæfidei actione, & ibi quoq; idem Bal. & D. Cardin. Alexand. de prohib. feud. alien. per Freder. & gl. ad l. 3. §. 1. ad verbum. Fauiana. ff. quæ in fraud. patro.* dum aiunt, quod euictio non debetur ex contractu venditionis à lege prohibito, & quod rescisso contractu principali donationis aut venditionis rescinditur pactum euictionis, quod est accessorium, *arg. l. si pater ff. de euict.* & quod si principalis contractus non tenet, quia lex illi resistit, promissio quoque de euictione facta nullius est roboris & momenti, *per l. non dubium. C. de leg. & l. quemadmodum. C. de agric. & censit. lib. 11.* Stipulatio enim huiusmodi est acce-

soria, vnde si principale est contra legem, stipulatio quoque talis esse videtur, *Bald. d. loco,* quod in promissione euictionis rei quæ in commercio esse potest, sed tantum aliena est interposita, non idem est, *d. l. si fundum*, *Bald. ad d. ca. 1.* adeoque si venditorem de euictione non tenet actio, consequens esse videtur, quod eundem agentem & rem suam repetentem non repellit exceptio, argumento sumpto ex contrario sensu. *l. vendicantem ff. de euict.* Eandem sententiam sequutus est Curtius, *tract. de feud. parte 4. titu. ex quib. cau. feud. amitt. quæst. 28,* dum ait, quòd si emptor malæfidei qui sine consensu domini rem feudalem à vasallo comparauit, expresse stipulatus sit de euictione, eo nomine actionem non
2 habet, *quod & Zasio, de feud, tit. de feud. alien. versic. cæterum si emptor, probatur.* Nam & pœnam quam stipulatus esset non consequeretur, quia pœna in contractu promissa intelligitur si contractus valet, *glos. ad c. significantibus, & ibi Dd. extr. de offi. deleg. Ias. ad d. l. non dubium, n. 57.*

Contrarium tamen tenuisse videtur Guido Papæ, *singul. 923. vers. incip. si ex contractu.* & multò ante eum Cyn. Angelus, Bald. & Salicetus *ad l. censemus, c. de litigiosis.* Aiunt enim quod ex contractu à iure reprobato venditor si de euictione promisit, obligatur & conueniri potest, & quod si emptor rei litigiosæ stipulatus est de euictione, potest ex ea stipulatione aduersus venditorem postea experiri, tametsi eius rei litigiosæ alienatio à iure vetetur, quia *vt idem Salicet. addit. vers. incip. quæro emptor.* vbi aliàs sine stipulatione agi non potest de euictione, ea stipulatione interposita agi potest. *d. l. si fundum. l. fratres. C. communia vtriusque iud. d. l. quemadmodum*
3 Nam & maritus rem dotalem vxoris à iure alienari vetitam vendens, de euictione tenetur, *Cynus ad l. si is quem. C. de prædiis minor. glo. ad d. l. cum lex,* etiamsi si emptor sciebat dotalem esse, *Io. Faber Instit. quib. alie. non licet in princ. pe d. l. fundum sciens C. de euict.* & si venditor emptori scienti seruum cœcum esse, promittat eum videre, ex stipulatu ab emptore conueniri potest, licet id quod impossibile est, promissum esse videri possit, *l. apud Celsum §. idem Labeo scribit, ff. de doli mali & met. except.* Et venditor sciens emptori etiam scienti rem cum effectu vendi non posse, eidem emptori ad i

que

quod interest obligatur. *Al.consi.85.li.* 4. Et licet vitiato principali vitietur accessorium, *d.l.non.dubium,& c. accessorium de reg. iur. in 6.* intelligitur hoc tamen, quando eadem ratio ob quam vitiatur principale, viget etiam in accessorio. *l.si tibi §. de pignore. ff. de pac. l.1. §.1. ff. quib. mod. pig. vel hypothe. soluit.* quod hic dici nequit, ideo quod stipulatio de euictione ad corroborandum contractum à lege aut constitutione Principis hic prohibitum non confirmat, neq; propter eandem res immobilis non amortizata in ecclesiam vel manum mortuã magis transfertur. hoc est quod glo. *ad d.l. quemadmodum.* & Alexan. *consil.109. lib.4.* dicere voluerunt, quod vendens cõtra prohibitionem legis, potest quidem rem venditam vendicare, sed si de euictione, aut pœnam promisit, ad illam tenetur, *iuxta l.si controuersia,& l. si tibi, C. de euict.* Et si obijcias *inquit Alex. nu. 4.* quod si tenetur de euictione, ergo non poterit rem venditam vendicare & reuocare. *d.l. vendicantem.* respondeo quod ea l. vendicantem locum non habet, quando contractus alterius rei, quàm vendentis occasione non valuit, quia tunc quamuis vendens tenetur de euictione, potest tamen nihilominus contrà contractum à se initum venire, *d.l. si tibi.* Et quamuis contractus sit nullus, quantum ad traditionem rei venditæ, potest tamen esse aliquis in præiudicium vendentis, vt ex eo emptori & stipulatori nascatur actio personalis, *arg. l & liberi. ff. de contrah. vendit. l. 1. C. non licere habit. met. rep. li. 11.*

CAP. XXI.

An ex rei immobilis non amortizatæ venditione laudimia domino debeantur.

SVMMARIVM.

1. *Laudimia quare debentur.*
2. *Laudimia an ecclesia soluat.*
3. *Sententia quæ nulla est, non dicitur sententia.*
4. *Laudimia ex contractu nullo an debeantur.*

 Quo-

QVoniam laudimium domino vt ab eo venditio probetur & laudetur, solui consueuit, *l.2.C.de iur.emphy. Zasius ad l.diuortio. §.quod in annos ff.solu. matr.* non
1 absurdè dici posse videtur, etiam si venditio rei immobilis non amortizatæ non subsistat, & dominium ex traditione, quæ eam sequuta est, non transeat: nihilominus tamen laudimium domino loci, quia quantum in eo fuit, eam venditionem probauit, præstandum esse. Contrahentes autem præuidere poterant ea quæ ventura erant, sibique cauere, *l. si quis negotia aliena.in fine ff.de negot gest.l.si fideiusso.si ff.qui satisd. cog.* nullamque aduersus dominum excusationem habent, *arg.l.si quis demum.§.1.ibi,& ait non recepturum, hoc enim euenire posse prospicere debuit,ff.locati.* Item hi contractus nulli sunt, id est nullum ferunt commodum aut fauorem contrahentibus: & eo respectu nulli sunt: in eorum tamen odium & damnum valent, si scienter contraxerint, *Bartol.ad l.non dubium.C.de legib.* Quam rationem Io.Papo.*ad consuet. Borbon. tit.de z censiues.§.397.* in hac laudimiorum quæstione mouisse comperio.

2 Cui tamen opinioni inprimis se opponit, quod ea quæ ecclesiæ acquiruntur, saltem respectu ecclesiæ, & fauore pietatis, cultusque diuini, à laudimijs cæterisque omnibus immunia liberaque esse conuenit: & licet id in venditione non æquè seruetur (*vt est ad consu. Andeg. titu.de z seigneurs temporelz.art.38.num.1.& 2.ostendit Franc.Mignon*) illud saltem
3 aduertendum est, quod sicut sententia nulla, nomen sententiæ non meretur, *l. 4. §. condemnatum ff. de re iudic.* sicut nec institutio à iure improbata nomẽ institutionis. *l.5. hi demum. ff. de bono. poss. secund. tab.* aut iniusta exhæredatio nomen exhæredationis. *l. non putaui. §. non quauis. ff. de bonor. poss. contra tab.* nec testamentum quod iure non subsistit, *Instit.de hared.quæ ab intest. defer.* nec alius quiuis contractus qui legibus non admittitur, *l. certi condictio. §. quoniam,vers.quasi contraxisse videatur.ff.si cer. peta.* ita quoque istiusmodi venditio quam Principis constitutio manifestè damnat, venditionis nomen habere non potest, quia nomen iuris est, *vt ait Aretinus ad l. continuus. §. cum quis. ff. de verb. oblig.* & proinde vbicunque iuris suffragio destituitur, non magis vendi-

tio,

tio,quàm homo mortuus, homo appellatur. Quotiescunque autem contractus emptionis aut venditionis,ipso iure nullus est, vt hic, aut quandocunque retrò nullus fuisse fingitur,& declaratur.

Neque laudimia neque gabellæ ex illo soluuntur, *Ioan. Faber ad l 1.C.quando licet ab empt. disced. & ad l. vlt col. 2. C. communia de legat. & ibi Alber. Cornaus, & Castrensis, Fab.de Monte, in tractat. de emptio. & venditio. 8. quæst. in princip.Tiraquel.de retract.§.1 glo.2.ad verb. à vendu num.7. & de retract.conuentio.§.6.glo. 11. nu. 5. Firmia. in tracta.gabell in 3 parte 8.part.princip.quæst.15. Guido decis.109.Et hanc sententiam ad d.l.non dubium, nu.9.post Bald. & Castrens. ibi secutus est Ias.* quia lex aut statutum disponens,quod de quocunque contractu soluatur gabella,intelligi debet de contractu sortiente effectum,verba enim legis & statuti cum effectu accipi debent,*l.1.§.hæc autem verba ff.quod quisque iur.* 4

Quod autem ex aduerso proponitur, nihil imputandum esse domino,qui contractum venditionis,quantum in se fuit laudauit,& postulatam inuestituram,ac traditionem concessit,habemus quod & huic argumento contrà comparare possumus. Nam cùm & ipse quoque constitutionem Principis ignorare non potuerit,*l.leges C.de legib.*& aduersus eam turpis seu illiciti questus gratia, venire non debuerit, vtique ex improbitate sua actionem non habet,*l.itaque fullo. ff.de fur.* & in pari causa potior erit conditio ementis & vendentis, veluti reorum aut possidentium.*c.in pari,de reg.iu.* & quod traditum erat pro non tradito habetur. *l. ab emptione. ff. de pact. Io.Faber ad d l. 1.* nulla habita ratione eius quod dictum est, odio contrahentium contractum eiusmodi pro nullo non esse, quia hoc is qui cum illis collusit,& doli consors fuit,allegare non debet.

Censet tamen Io. Papo *d.§.397.*quod si contrahentes,scientes contractum eiusmodi esse nullum (vt sanè scire debent, & scire præsumuntur,*d.l.leges*)laudimium soluerint, repetitionem seu condictionem eius non habent.*arg.l.1.ff. de condi. indeb.& l.1.C.eo.& l.eum qui.§.1.ff. de inoffi. test.* Quod si verum est, consulte sane fecerit dominus, si in ipso momento traditionis, inuestituræ, seu approbationis,solutionem exegerit,

gerit, ne aut venditore, aut extraneo aliquo eam rem postea repetente, & fisco nihil mouente, optato lucro excidat.

Quibus addendum, quod si ecclesia non ipsa, sed per interpositam personam laicam, rem istam immobilem emit, & hoc dominus sciuit, nihilo magis laudimia postulare poterit, sin ignorauit, existimo eum qui se interposuit, & illicitam personam induit, ad soluendum ab eo compelli posse, & nominando ecclesiam non excusari vt mendacij sui pœnam luat. quod & in eo qui cum se non esse tutorem sciret, tamen se esse fingit, & in eo qui cum possessor non sit, pro possessore tamen se gerit, & in eo qui cum maior 25. annis non est, talem nihilominus se esse asserit, certum est. Hi enim & si qui alij sunt eius generis in odium & castigationem mendacij, in tali qualitate, qualem sibi falso adscripserunt, conueniri possunt, & allegando mendacium, veluti turpitudinem propriam nõ audiuntur, *l.1. ff. de eo qui pro tuto. l. is qui se obtulit. ff. de rei vend. l.3. ff. ad S.C. Macedonia. Bal. ad l.1. C. de furt. & in l. fin. C. de fideicommiss. Dd. ad l. sciuit. ff. de re iudica.*

CAP. XXII.

Retractus ac in venditione rei immobilis aduersus ecclesiam locum habeat.

SVMMARIVM.

1. *Retractus an locum habeat venditione existente nulla.*

BArtholomæus Chassanæus. *ad consuet. Burg. ti. des retract. §.1. ad verb. l. homme ou femme, n.1. & 7.* luculẽter satis ostendit, etiam ecclesiam quæ rem aliquam e-
1 mit, iuri retractus si quod consanguineus vendentis se habere asserit, esse subiectam, *idq; ante eum veteres ad c. constitutus. ext de rest. in integ. & etiam Tiraquellus post eum, eo tract. §.1. gl.13. n.2. tradiderunt.* Sed quoniã venditio rei istius quæ ecclesiæ, manusve mortuæ, facta est, nisi Principis authoritate fulciatur, ipso iure nulla est, *quod superius satis demonstrauimus.* non absq; caussa dubitari posset an consanguineus aliquis

liquis ad retractū venire cupiens, admitti debeat, necne? Nō dico quando consensu Principis facta est, quo casu admittēdum esse Chassanæus affirmat, sed quando venditorē vendidisse pœnitet, & quando rem venditam vendicare instituit.

Sanè ex his quæ proximo superiore capite diximus, huius quæstionis decisio nullo negotio peti potest, & tam Castren. *cons. 74. incip. in caussa mota, lib. 2.* quam cum multis alijs *in tracta. de retrac. §. 1. ad verb. à vendu. gl. 12. n. 5. & seq.* cum ad testimonium vocans Tiraquellus resoluit, in venditione quæ nulla est, hoc est, quam lex improbat, & cui resistit, aut quæ cætero qui secundum iuris dispositionem inualida est, retractui locum non esse. Excipit tamen Tiraquell. *num. 9. versic. sed vt redeamus,* nisi is qui vendidit, contractui stare, & rem suam venditam ab emptore reuocare non velit, quod potest. *l. cum interdicta, & ibi Bald. C. arbitr. tut. l. Iulianus. §. si qui colludente. & §. seq. ff. de act. empt.* Tunc enim ne in extraneam familiam transeat, illa nulla æquitas à retractu consanguineum excludit. Et quoniam ratio in qua sola ius retractus fundatum est, remanente, seu reuertente re vendita, ad venditorem cessat, quia eo casu dici non potest, quod familiam eius egreditur, existimo consanguineum reclamante venditore, admittendum non esse.

CAP. XXIII.

Amortizatio à quo impetrari possit & debeat.

SVMMARIVM.

1. *Prorex an amortizare possit.*
2. *Amortizare Princeps an possit sine licentia domini inferioris.*
3. *Procurator specialis an ad petendam amortizationem necessarius.*
4. *Tutor aut curator Principis an amortizare queat.*
5. *Quid de marito.*

QVotquot sunt qui hanc amortizationis materiam attigerunt, *vt quos citauimus Guliel. Benedicti, Masuerius, Faber, Chassanaus, Papo, Mignon. & Belluga.* regi supremoue eius loci domino, in quo res immobilis sita est, amortizandi arbitrium primo loco ascripserunt, ita vt ea de re operosam aliquam tractationem ingredi, operæ pretium non sit.

1 Sed an absente Principe, Proregi, Vicario, Locumtenenti & Gubernat. eius id liceat, magis controuersum est. Nam cùm ista amortizationis facultas Principi reseruata sit, in generale mandatum Proregi datum, venisse non præsumitur, *ca. quod translationem, ext. de off. deleg. Arch. ad c. 1. de off. leg. li. 6. lat à Reb. in praxi beneficior. ti. de vic.* & id quod per verba specialia concedi debet, vt & illud quoque procul dubio est, quod ad donationis speciem referri potest, cuiusmodi est hic consensus, quantumcunque generali & lata verborum prolocutione minime continetur. *l. quam Tuberonis. ff. de pec. l fili. ff. de don.*

In contrarium tamen vrget quod commissio indefinitè Proregi data, æquipollet vniuersali, quod in simili casu, *ad l. 1. §. in init. per illum tex. ff. de off. præfecti vrb.* obseruat Bald. quod tantum operatur generalis potestas quo ad omnia, quantum specialis, quo ad species in ea expressas. *c. in gener. si de feudo controuer. fuer. c. in Genesi, de elect.* quod qui committit alicui vices suas, in totum eas commisisse videtur. *Innocent. ad c. venerabilis, extr. de offic. delega.* quod ea quę Princeps consueuit facere, videtur concedere vicario generali à se dotato, & constituto, quia consuetudo mandantis in negotijs eiusmodi attendi solet, *l. vel vniuersorum. ff. de pign. act. l. idemq; ff. mandati, l. qui peculij. ff. de pecul.* quod si in Proregem merum imperium transit, quæ res sine dubio maior est, multò magis amortizationis authoritas, quæ minor est, concessa & translata fuisse videtur, *ca. cui licet, de regul. iur. in 6.* quod denique verisimile non est, eo onere, & sumptu subditos suos Principem grauare velle, vt petendæ amortizationis gratia, longam, & difficilem profectionem suscipere cogatur, *arg. l. si seruus, §. 1. ff. de le. 1. l. sed & hæc §. 1. ff. de procurat.* Quibus rationibus & Andreas de Isernia, & Matt. de Afflic. *ad ca. Imperialem, de prohib. feud. alienat. per Freder. & Capit.*

decis.

decis. Neapol. noua 156. alijque complures eos sequuti responderunt. Viceregem, aut Gubernatorem patriæ, non aliter quam Princeps solet, vasallo vel per testamentum, vel per contractum, de feudo disponere volenti, consensum præstare posse, & *consil. 86. n. 33. de* Vicario Imperatoris asserit Laurentius à Valle, eoque magis, quod sibi imputare debet Princeps non excipiendo hanc potestatem, & ex quo talem generalem vicarium suo loco constituit, subditos ad eum recurrentes decipere nôn debet, & *ad c. Reatina. 63. dist.* existimat Archidiaconus, quod si requiritur consensus regis ad electionem, & is extra regnum profectus sit, vicarium illius adeundum esse, *de quo tamen in libro de elec. fol. 75. versic. quaro 12 plurima differit Maleretus.*

Cæterùm idem Matth. de Affl. *d. loco 16. quæst. nu. 46.* eleganter obseruat, difficilius à Principe consensum impetrari, vt vel feudum vel res alia quæcunque in ecclesiam transeat, quam in laicum quemcunque, propter caussas, *3. & 4. cap. superius* expressas, id quod ex diplomate super eiusmodi consensu, de testando de re feudali confecto, euidenter semper apparet, vtpote in quo ita facultas constringi & coarctari solet, ne ad vtilitatem manus mortuæ vasallus testetur. Ea autem quæ rarò & difficulter Princeps concedere solet, generali vicario, seu locumtenenti, demandata & permissa non esse existimat.

Itaque ad hanc rem quod attinet, consuetudinem in regno aut prouincia obseruatam, imprimis spectandam esse censeo, *c. inspicimus. de reg. iur. in 6.* Et hoc est, quod *decis. 32. in fin.* Capyt. & *ad c. super literis, de rescript.* Felynus respondet, quod ad cognoscendum, an Princeps verisimiliter, difficulter, vel leuiter fuisset côcessurus: communis stylus Cancellariæ, aut Curiæ Principis considerari debet. Nam (*vt in loco à solitis, colum. fin. ait d. Præses Euerardi*) licèt ex sola potestate Principis quid dependeat, tamen si illud concedere consueuit, non reputabitur quasi impossibile, & proinde communis illa decisio in eo obtinet quod is, cui quid mandatum est, ea quæ Dominus facere solitus est, facere & expedire potest. *d. l. vel vniuersorum, & ibi Bart. & l. Dominus Sticho. §. testamento, & ibi gl. ff. de pecul. leg.*

 Deinde,

Deinde, solius Regis, Principis, aut Domini supremi, consensus non sufficit, nisi & inferior quoque dominus, qui præiudiciũ aliquod ex ea re sentire possit, consentiat. Quia sicut omnis concessio Principis, sine præiudicio tertij facta esse intelligitur. *l.2.§.si quis à principe.ff,ne quid in lo.pub.* ita quoque & amortizatio, & qui ad eam adhibitus est, consensus, qui in dubio à Principe non nisi quatenus eius interest, videtur esse concessus, *Papo ad consuet Borbo.§.25.in fi. & §.379. tit.des retraictz.& in lib. de arrest.lib.13.tit. de fiefs.§.vlt.Carol.Molinæ.ad consuet. Paris.§.41.& §.58. Guilel. Benedict ad*
1 *cap. Raynutius, ad verb. & vxorem, numer. 7. de testament. Francisc. Mignon.ad consuet Andegau. tit. des seigneurs, art.37 & 38 Chassan.ad consuet. Burg. tit des mains mortes. Rubr.l.*
2 *homme de main morte.§.10.nu.54 versic.incip. fortius dico.* Ideoque & in consensu, qui in alienatione rei feudalis requiritur. *Matth.de Afflict.& And.de Iser.tam ad c. imperialem, quàm ad constit.regni.quæ incipit, constitutionem diuæ memoriæ,* tam inferioris, quàm superioris domini consensum necessarium esse astruunt, & in vniuersum longi temporis obseruatione receptum esse videmus, earum ciuitatum magistratus consensum etiam necessario postulari, in quibus ædificia, aut agri ad vsum ecclesiarum, cœnobiorum, seu collegiorum à Principe amortizantur. Et licet Princeps possit præiudicare tertio in his, quæ solo iure ciuili sibi sunt quæsita, quod tamẽ in dubio facere non præsumitur, non tamen in his id æquè potest, quæ ex contractibus, & iure gentium illius esse cœperunt. *Castren consil.107.incip. donatio. prædicta.* Debet ergo immediatus dominus inferior pari modo consentire, sed sicut consensus domini sibi præiudicium non facit, ita quoque neque ipsius consensus domino. Sed an eo casu, quo superior Princeps consentire nolit, inferior ille pecuniam datam ab ecclesia, eidem ecclesiæ restituere debeat, *in d.§.41.nu.54.* latius explicat Molin. *ad quem remitto.*

Quid igitur, si absens procuratorem, & administratorem
3 rerum suarum reliquit? Sanè ex ijs, quæ *d.§.41.nu.74. & seq.* idem Molin. obseruat. dici posse videtur, quod non aliter amortizationis admittendæ licentiam accepisse dicetur, quam si ad amortizandum, & inuestiendum speciale mandatum habeat, non

beat, non quidem in indiuiduo de tali, aut tali re, sed in quo potestas amortizandi exprimitur, siue formaliter, siue per effectum, & necessariam consequentiam. In amortizando enim de perpetuo, & irreparabili præiudicio agitur, videlicet de consentiendo, vt res penes manum mortuam semper maneat, & de perpetua & irreuocabili exclusione à iure, eandem manum mortuam expellendi. Neque procuratori istiusmodi tanta authoritas & potestas regulariter à domino inferiore quanta Proregi & Gubernatori Regni, seu prouinciæ concedi solet, id quod de consensu à Barone locumtenente Comitis absentis in specie ad *d.c.imperialem, quæst. 74. in fin.* decidit, & ita iudicatum fuisse asserit Matth. de Afflict. Si tamen dominus semper tali procuratori, & administratori generali à se constituto, eam potestatem præstare solitus sit, non absurdè dici posset, & nunc quoque eam diminutam non fuisse, *argum. d. l. vel vniuersorum.*

De tutore autem domini idem Mol. *n. 78. & 79.* confutatis rationibus contrarijs, asserit, quod amortizare non potest, etiamsi plenam & condignam remunerationem pecuniariam ab ecclesia seu vasallo recipiat, quia licèt amortizatio non sit alienatio vera ipsius dominij rei, est tamen alienatio certi iuris perpetui dudum acquisiti, & competentis: & sicut tutor non potest mutare conditionem rei in deterius, ita quoque neque rei immobilis, cuius amortizatio petitur, maximè cum amortizatio sit actus iure voluntarius, & saltem alienationem qualemqualem implicans. Quibus addendum, quod pecunia, quæ in compensationem dari posset, est res fragilis, quæ cito consumitur & dilabitur, ius vero dominicale, quod amortizatione amittitur, est perpetuum & durans. At si ratione istius amortizationis notabiliter patrimonium domini augeretur, & non pecunia tantum, sed quid annuum & duraturum eo nomine promitteretur, & constitueretur, existimo decreti interpositione, & caussæ cognitione interueniente, quæ duo etiam alienationem rei pupillaris confirmant, amortizationem eiusmodi admitti posse, *iuxta ea, quæ idem Molin. nu. 80. versic. & eadem ratione annotauit,* ne quod fauore pupillaris ætatis statutum est, in illius odium detorqueatur, *l. quod fauore. C. de leg.* 4

leg. Cæterum illud mirum videri poteſt, quod *ad d. c. imperialem, quæſt. 24. num. 72.* ait idem Matth. de Afflictis, quod ſi Rex aut Dominus feudi, directus eſt pupillus, aut minor, poteſt ſuper alienationibus feudorum, conſenſum ſuum præſtare, ſicut poteſt veterem inueſtituram confirmare. *c. 1. per quos fiat. inueſtit.* ſi modo in alijs iuribus nullum ex eo præiudicium ſibi paretur, ſed contractus venditionis ſolum per hoc validetur. Sed huic ſententiæ, & *num. 80. in fin.* refragari videtur Molin. & etiamſi vera atque legitima eſſet illa opinio, tamen quod de conſenſu ſuper alienatione rei feudalis dicit, multum profecto ab amortizatione diſtat. Alienatio enim, ſeu venditio rei feudalis, eo caſu in aliam perſonam laicam eiuſdem ſortis & conditionis fit, adeoq; nihil ex eo conſenſu, pupillo, minori ve, qui rem fieri ſolitam continuat, de nouo nihil concedit, detrahitur. In amortizatione autem ſtatus rei mutatur, & quod pleno iure domino ſubiectum erat, magna ex parte ab illius iuriſdictione eximitur.

5 Maritum ſimiliter, qui dominia huiuſmodi dotalia poſſidet, abſque conſenſu vxoris ſuæ, niſi pro tempore ſuo duntaxat amortizare non poſſe, idem Molinæ, *eodem loco* affirmat, & rectè quidem, cum in leuioribus terminis reſpondeant veteres, quod ſicut fundus dotalis alienari à marito non poteſt, ita quoque nec in feudum ab eo ſolo dari poteſt. *§. ſed etiam res. tit. per quos fiat. inueſt. Franciſc. Zonsbeck, de feud. par. 8. nu. 12.* ideoque qui à tali domino amortizationem tuto, & ſecure impetrare conſtituunt, & eius, & vxoris ſuæ licentiam obtinere, & vtriuſque nomine literis, ſiue inſtrumēto amortizationis inferi curare debent. Multo minus (inquit Molinæus) hoc fructuario permittitur, niſi quoad illud tempus quo vſusfructus eius durabit, quia deteriorem proprietatis cauſſam facere non poteſt. *l. æquiſſimum. §. 3. ff. de vſufruct.*

Denique, quæ Archiepiſcopis, & Epiſcopis, Paribus Franciæ amortizationis ſit authoritas, ex Io. Pap. *lib. 1. tit. 14. qui eſt des amortiſſements.* intelligi poteſt.

CAP.

CAP. XXIIII.

Princeps vel dominus an teneatur consentire in amortizationem.

SVMMARIVM.

1. *Permissa sunt nonnulla iudici, ad qua tamen facienda non cogitur.*
2. *Princeps iusta caussa existente, dispensare an teneatur.*

NOn quicquid iudicis potestati permittitur, inquit Papinia. id subijcitur iuris necessitati, *l. non quicquid ff. de iudi.* quasi dicat, multa esse, quæ arbitrio iudicantis commissa sunt, quæ tamen, si non faciat, nullam reprehensionem incurrit, vt est, in litem iuramentum deferre, *l. videamus §. iurare, & §. item videndum. l. in actionibus. §. si iudex. ff. de in litem iura.* reum obtorto collo ad respondendum cogere, *l. consentaneum, C. quo. & quando iud.* ex apparentibus indicijs captiuum torquere, in termino peremptorio sententiã dicere. *l. & post edictum. d. tit. de iudic.* partem litigantem etiam post conclusionem in caussa interrogare, *l. vbicunque. ff. de interrog. act.* & si quæ alia sunt similia, *de quibus ad d. l. non quicquid, plurima obseruat. Castren.* Idem de Principe multò magis dicendum est, qui cum legibus solutus sit, *l. princeps. ff. de legib.* id quod ex gratia vni concedit, ad alium per consequentiam trahi non potest. *c. quòd ob gratiam, de reg. iur.* nullamque iniustitiam facit, si ea, quæ in ipsius solius potestate, atque arbitrio posita sunt, huic tribuit, huic negat, *argu. Matth. 20. cap Exodi 33. cap. ad Roman 9. cap.* Consentire enim gratiæ est, ad quam faciendam nullus iure compellitur. *Doct. ad c. gratiam. de rescript lib. 6.* eaque est ratio, quod cum de alienatione rei feudalis agitur, quæ absque consensu Principis fieri non potest, *tot. tit. de prohib. feud. alienat.* à vasallo cogi non potest, nisi pro seruitio principis,

pro

pro dotāda filia aut forore, aliave eiusmodi graui & prægnante caussa debitum contraxit, *Matth. de Afflict. & Andr. de Isernia ad const. quæ incip. si quis post. litem in constit. regni.*

2 Et proinde quæstionem istam *in speculo Principum, tit. de amortizat. §. restat num. 3.* tractans Belluga, Principem ad amortizandum quidem cogi non posse respondit, si tamen pauperi ecclesiæ, & manui mortuæ illam neget, peccare asserit, ideò quòd dispensatio veluti executio iustitiæ, quando iusta caussa subest, verè debetur. *l. 1. ff. de aqua quot. cap. 1. in fi. de pœnit. dist. 6. c. bona, de postul. prælat. c. exigunt, 1. q. 7.* quo loco *ad verb. caussa, gl.* ait, quod in dubio misericordiam potius, quam rigorem sequi debet, *cap. 2. de forti. leg.* Et quod cum æquitas pietasque requirit, si non dispensat, in foro quidem exteriori non compellitur, sed tamen Deum nihilominus offendit. Eoque respiciens. D. Præpositus *ad c. vt constitueretur, num. 4. & 5. 50. distinct.* dispensatio, inquit, subinde inhibetur, vt in enormibus, & manifestis criminibus, *c. erga. 1. q. 1:* quandoque permittitur, vt in medioeri delicto & manifesto, *c. domino, ead. dist.* quandoque præcipitur, & mandatur, *d. c. vt constitueretur, & c. si quis diaconus, ibid. & c. dispensationis. 1. q. 7.* Et licet in hoc mundo nemo sit, qui supremo Principi dicat, cur ita facis, est tamen animal rationale, politicum, & morale, minimè absolutum à dictamine dominæ rectæque rationis, & proinde debet esse veluti fons iustitiæ, in omnes circunstantias oculos flectens, *Bald. ad l. 2. C. de seruit. & aq. Curtius Iunior, consil. 170. n. 22. & n. 40.*

Ad inferiorem dominum quod attinet, tametsi verum sit, quod regulariter sine illius consensu, res immobiles in eius territorio sitæ, amortizari non solent, neque debeant, ne in iure laudimiorum, releuiorum, reuersionis, seu confiscationis sibi quæsito præiudicium accipiat, *contra l. id quòd nostrū, ff. de reg. iur. Oldrad. consil. 17. Guido Papa, consil. 139. incip. litera.* etiamsi eas res ab ecclesia accepit, vel teneat, *Molin. d. §. 41. nu. 58. & 59.* tamen si iusta aliqua caussa, regem, supremumve Principem loci moueat, reluctantem, & consentire nolentem, cogere potest, vt congrua, eius quod sua interest, compensatione accepta, contentus consentiat, *argum. c. cum olim, & quæ ibi nota. de re iudic. & l. diui fratres. §. quod si ex seruitute.*

tute.ff.de liber.cau. vt si pietas suadeat, paupertas ecclesiæ aut alterius manus mortuæ vrgeat, fundatione ecclesiæ parochialis, habitatioque pastoris requirat. *Idem Molin. n.98. versic.incip.non tamen nego.* Nam si plenus & directus dominus ex iusta caussa rem suam venundare cogitur. *l. si quis sepulchrum. ff.de religi.& sumpt.fun.* & si Princeps ex iusta caussa potest rem alterius auferre, *l.item si verberatum.ff.de rei vendic.* quantò magis vasallum vtilem, & inferiorem dominum, simili de caussa cogere poterit? id quod & glo. *ad d. cap.exigunt.* de quocunque alio ad dispensandum requisito, & dispensare nolente, pronunciauit, & in patre, sine legitima caussa, filio aut litigare aut nuptias contrahere volenti, non assentiente, & in superiore, religioso sibi subdito, iniquè contradicente, clarum & expeditum est, *Bartol. ad l. si cum dotem.§.eo autem tempore.ff.solu.matrimo. & ibi Alexan. & ad l.1.§.permittitur. ff.de aqua quoti. & in l. cum oportet. §.necessitatem. C. de bon. quæ liber. Cle. 1. & ibi glo. & Doct. de testam.* & *in lib. de testamentis coniugum,* cùm de consensu mariti, vxori testanti denegato disputarem, latissime explicaui, & in vniuersum, *ad c. pastoralis. de iure patro.* asserit Panor. quòd si ille, qui debet consentire, non velit, nec habet iustam caussam denegandi consensum, superior eius adiri, officiumque eius implorari potest. Et his consentiens Andr. & Matth. de Afflict. *ad constit. incip. constitutionem diuæ memoriæ, quæst. 1. & 12.* inferiorem dominum à superiore, ex iusta causa, cogi posse existimant, vt vasallo alienare volenti feudum, consentiat, quia gratia in multis iuris locis est debita, & si negetur, fit iniuria eam petenti, *c. bonæ, & c.penult. & ibi Panor. de postul. prælat.*

CAP. XXV.

An amortizatio à Principe extra territorium concedi possit.

SVMMARIVM.

1. *Extra iurisdictionis locum quæ licita sint.*
2. *Vasallus an extra territorium inuestiri de feudo possit.*

Præ-

PRæſentis quęſtionis magna adeo non eſt difficultas. Nā quemadmodum omnia illa, quæ ad voluntariam iuriſdictionem pertinent, & à contentioſa iuriſdictione ſeparata ſunt, extra prouinciam expediri poſſunt, vt ſunt adoptio, emancipatio, beneficiorum, officiorumque collatio, & ſi quæ alia his ſunt ſimilia. *l.2. ff. de offic. proconſul. l.1. C. de emancipat. c. poſt electionem, de conceſſio. prabend. c. nouit. de offic. legat.* ita quoque nihil dubito, quin amortizatio à Principe extra territorium concedi poſſit, cum & in ſimili ad *c. imperialem, de prohib. feud. alienat. per Frederic. & ad conſtit. diua memoria. & ad tit. qua ſunt regalia. §. poteſtas.* Andreas de Iſernia, & Matth. de Afflict. Principem, vaſallum ſuum extra territorium, de feudo inueſtire, aliaque regalia exercere poſſe, reſpondent, *quod & Chaſſanaus quoque ad conſue. Bur. rub. de iuſt. & iure. n. 74. cum ſequent. obſeruat.*

CAP. XXVI.

Amortizatio an ſolo verbo Principis expediatur, etiamſi literæ de ea regiſtratæ, & ſigillatæ non ſint.

SVMMARIVM.

1. *Principis gratia ante expeditionem literarum, eſt informis.*
2. *Poſſeſſio beneficij, bullis non expeditis, ſub ſola ſignatura accipi an poſſit.*
3. *Sigillum Principis ſubſtantiale eſt.*
4. *Clauſula (fiat vt petitur) qua vis.*
5. *Principis gratia an poſſit per teſtes probari.*

SI quis eccleſiæ, ſeu collegio, rem aliquam immobilem donauit, aut vendidit, atque ſi in eam donationem, ſeu venditionem Princeps conſentijt, conſenſumque ſuum vel

vel solo verbo, vel simplici signatura sua, sub clausula (fiat vt petitur) expressit, in dubium vocari potest, an ante expeditionem literarum de eo consensu confectarum, & sigillo Principis munitarum, donantem, vendentemque pœnitere, & à contractu resilire liceat, seu an illius conditio potior sit, cum quo postea contraxit? Et sanè in affirmatiuam partem facit, quod ante confectionem literarum, & antequam gratia Principis in mundum redigitur, vt aiunt, res est informis quædam, & imperfecta, quæ per literarum expeditionem formaliter politur, & ad esse suum perfectum reducitur. *Rota decis. sua 458. in nou. Oldrad. cons. 327. Bal. in c. 1. per quos fiat inuestit. Staphyl. de liter. gratiæ, tit. de literis iustitiæ, cap. incip. his ita, num. 33.* Ideoque est, quod is, qui non expeditis bullis, beneficij possessionem occupat, non obstante signatura, omne ius suum, quod in eo habet, amittit. *Calder. consil. 13. de verb. signif. Felyn. in c. veniens, de accusat.* & pro intruso habetur, *idem Felyn. in c. in nostra, de rescript. c. auaritiæ, de elect. in 6.* & si And. de Isernia, *ad c. 1. de prohib. feudi alienat. per Lothar.* credimus, sigillum Principis substantiale est, & proinde priuilegia ante appensionem illius executionem non habent. *Bald. ad l. falsus. C. de fur. Card. in proœm. Clem. §. nec sane,* eaque est ratio, quamobrem tempus sigilli attenditur. *l. tribunus. §. fin. ff. de testamen. milit. quod & Matth. de Afflict. in consensu Regis super feudi alienatione præstito. ad c. imperialem, quæst. 24. nu. 86. voluisse videtur.*

Pro contraria tamen parte, vrget, quod ad essentiam, effectumque gratiæ Principis, qualis est amortizatio, scriptura non requiritur, sed solo illius verbo perficitur: & si clausulam (fiat vt petitur,) adijciat, omnibus modis stabilitur. *ca. inquisitionis. 25. q. 2. Clem. dudum, de sepultu. l. sancimus. C. de donat. Felyn. ad c. eam te, de rescript. Bald. ad l. humanum. C. de legib. & ad l. fin. C. de commun. seruo manumisso. Ripa lib. 2. respon. cap. 11. Rebuff. in praxi benefic. in 2. par. signatu. num. 14. & sequen.* & sic verbum, (fiat vt petitur) significat, de præsenti, id est, dicere vt tunc fiat, vt tunc consensus perfectus sit, vt tunc consensu suo irreuocabili (vt ille ait) Princeps ligetur, non vt in futurum, seu in tempus expeditarum, sigillatarumque literarum vim illius distulisse videatur, *Felyn. ad*

 c. 1. de

c.1.de constitut.Calderin. ad c. quisquis de electio. eaque in re Bald. *ad c.1.qui feud.dare poss.* lapsus videtur. Expeditio enim literarum, solennitas quædam extrinseca est, quæ in cõsideratione, quo ad substantiam rei, non tanti momenti est, *Gigas de pens.quæstio.32.num.7.* & ideo per solam collationẽ, ad beneficia ius quęritur, & facultas permutationis permittitur, *c.si tibi absenti.de præben.in 6.Imo.ad Clem.vnic.num.22. de rei permut.Iason. consil.146.* & dispensatio neque dum expeditis literis valida est, *Rebuff. ad concor. tit. de manda.apostolic.§.1.ad. verb.literas* & vis rescripti tempore signaturæ censetur, ab eoque reputatur, *Cast. ad l.1.C. lite pend.* & hanc esse veritatem ipsam non dubito. Nam (*vt ad capitulum, de rescript.respondit Bald.*) in lingua Principis stat gratia, in scriptura testimonium, in executione commoditas.

Quòd autem gratia ante expeditionem literarum, informis imperfectaque esse dicitur, non in quauis gratia, sed in ea duntaxat quæ formam mandati continet, aut iurisdictionem tribuit, & de qua Oldrad. ac D. de Rota loquuti sunt, intelligi potest. *l 1.C de mand.princip.Alciat.& alij ad l. pactum quod bona fide.C.de pact.* neque aliter verum est, quòd is, qui non expeditis literis beneficij possessionem ingreditur, pro intruso habetur, quàm si vel de beneficijs consistorialibus agitur (*vt in tract.de intruso, n.37. asserit idem Gigas*) vel in caussis spiritualibus, vel beneficiarijs, in quibus nimia auiditas damnabilior est, *d.c.auaritia*, per regulas Cancellariæ aliter statutum sit, *vt decis.1112. docet Franc. Marcus*, vel stylus curiæ Principis aliud recepit, *D. Antonius in d.c. in nostra*, ad quem stylum *in d.c.imperialem*, Matth. de Affli. respexit, quia aperte alioqui, *decis.253. in fin.* pro hac nostra sententia, in concilio Neapolitano, pronunciatum fuisse affirmat. Et quamuis subinde ad exercitiũ actionis, literarum expeditio sit necessaria, id tamen non tam ex iure communi, quam ex ordinatione Cancellariæ Apostolicæ, venit, *Gigas de pens.quæst.34.n.20.* sicut & illud, vt consensus Principis registretur, *Matth.de Afflict.decis.335.Franc.Marc.d.loco.*

Ex quibus omnibus, & hoc quoque conuincitur, quod e-
5 tiam per solos testes consensus iste Principis probari potest. Qua de re, tametsi plerique magnæ authoritatis viri, multum

tum olim dubitauerint: ita tamen in dicto Consilio iudicatum fuisse idem Matth. de Afflict. *decis. 398.* testatur, idque propter authoritatem Andr. de Isernia. *in c. 2. de prohib. feudi alien. per Lotharium*, & quia inter eos casus non est, qui scripturam requirunt. Tum verò, licet regulariter gratia per literas probari debeat, *Card. in d. proœm. Clem. Panor. id c. nosti. de electio.* tamen quando, vel gratia perdita fuit, vel de tenore illius agitur, vel de prodanda qualitate & prioritate quæritur, vel de intentione Principis disputatur, etiam per testes probari potest, *late Reb. ad d. verb.* literas. Proinde *ad finem consuetudinum Burgundiæ. i. in earum conclusione in fine, num. 8. versic. licet.* rectè dixit Chassanæus, sigillum Principis necessarium penitus non esse, nisi consuetudo aliud introduxerit.

CAP. XXVII.

An consensus Principis venditionem, donationem, seu legatum rei immobilis sequi possit.

SVMMARIVM.

1. *Confirmatio sequens & consensus præcedens an eiusdem sint effectus.*
2. *Confirmatio fieri solet sine praiudicio iuris alteri quæsiti.*
3. *Testamentum vasalli an ex sequenti consensu Principis valeat.*

HVius quæstionis resolutio temperamentum aliquod desiderat. Nam si alicuius legitimi contractus titulo in manum mortuam res immobilis translata fuerit, subsequentem Principis consensum facilius admitto. Sin autem ex titulo legati siue vltimæ voluntatis eam petat, & quidem rebus humanis exempto testatore, alio iure vtendum esse censeo. Priore enim casu omnia sunt integra, omnia ex arbitrio contrahentium & Principis dependent, & præter hos nulli alteri præiudicium aliquod inde paratur, *ar. l. iub.* 1
C. de emāc. li. Neq; quidquam hic occurrit, ob quod vulgata receptaq; illa iuris axiomata locū non habeant quod ab ini-

 tio

tio consentire & postea confirmare eodem loco habentur. *l. Tribunus.ff.de testam.milit.l.in concedendo,in fine.ff.de aqua pluuia.arcend.* Et quod vbicunque alicuius personæ fauore actus ex defectu consensus illius nullus est, ex subsequenti ratificatione vires assumit, *l.filio præterito. ff. de iniusto testamen.Bartol.ad l.1.§.si filius. ff. de legat. 3. Bald in l.si mater.§. hoc iure.ff.de except.rei iudica.Curt.consi. 35. num. 6. & cons. 208.lib.2.* Posteriore verò casu quoniam res eiuscemodi immobilis in manum ac potestatem hæredis peruenit, legati tituloq; ex constitutione Principis existente nullo & inualido, vtique non videtur Princeps sine iniuria hæredis consensum suum in eo rerum statu interponere, & noua amortizatione ius quod ei quæsitum fuit tollere posse. *l.nec auus.C.de emãcip.liber.l.2.§.si quis.ff.ne quid in loco publ. l. id quod nostrum. ff.de reg.iur.* Quomodo & in simili,communi interpretũ calculo comprobata est hæc sententia,quod inuestitura, inualida contractus alienationis ex defectu consensus Principis illegitimus,ita demum confirmatione eiusdem vires accipit,si
2 nulli alteri medio tempore ius quæsitum fuit, siue is extraneus fuerit, siue etiam hæres defuncti, qui prius consensum Principis non requisiuit, quasi scilicet subsequens istiusmodi confirmatio,nullam hoc casu materiam habeat,in qua pedes figere atque consistere possit, *Soci.nepos consi.77. nu. 15. lib. 1. Andr. de Isernia, in princi. Aluarotus & Matth.de Afflictis ad c. imperialem.q.24.nu.7.de prohibita feudi alienat.per Frederic.Curt.de feud.tit.quibus modis feu.amit.par. 4.quæst. 2. n. 138.Rochus de Curte de iure patro. ad verbum pro eo, quæst. 4. decisio Neapolit. 286. nu. 5. & decisione 335. Rolandus à Valle cons.2.nu.146.& licet Baldus quoque eundem Matth.de Affli. d.loco nu.43.ad c.1.§. donare.col 1.tit.qualiter feud. olim alie-*
3 *nari pot.* sequutus, respondeat, consensum Principis, sine quo vasallus de feudo testari non potest, post conditum testamentum morte vasalli confirmatum, impetrari non posse, Capitius tamen *deci.Neap. 113. nu.3.* hoc ita ex Curtio & Marino restringit, nisi de solius Principis confirmantis & ratificantis præiudicio agatur, agnatis verò defuncti vasalli nihil detrahatur aut eripiatur, quod rationem habet. Nam sicut alienãte, vendente, donante, transferente rem immobilem in manũ
mortuam

mortuam ante sequutam amortizationem à priore voluntate recedente, sequens consensus, & amortizatio Principis ei nõ nocet, *Capit.decis.100.numero 1. & 7.* ita quoque si non recedat, & si viuus amortizationem non impetret, hæredi eius præiudicium non feret, eoque pertinent illa quæ *lib. 3. capit. octauo de testament. coniug.* latius aliquando disseruí.

CAP. XXVIII.

Vtrum tacitus Principis consensus sufficiat, an vero expressis verbis amortizatio concedi debeat.

SVMMARIVM.

1. *Præsentia consensum inducit.*
2. *Licentia Principis expressis verbis fieri debet.*

SI princeps præsens sit, sciat aut videat rem aliquam immobilem in manum mortuam transferri, an hoc concessæ amortizationis loco sit, quæri potest. Et quoniam præsentia, patientia, & taciturnitas, tacitum consensum operantur. *l. qui patitur. ff. manda[illegible]. C. de remiss. pignor. l. quidam, ff. de euictio.* eaque propter agnati, atque domini tempore alienationis feudi præsentis, nec contradicentis, eam infringere & reuocare non possunt, *c.1. §. permissione de prohib. feud alien. per Lothar. Iason. ad l. quæ dotis. ff. solut. matrimo. Castr. ad l.1. ff. de Tribu. act.* Equidem & hac in re præter præsentiã silentiumque Principis nihil vltra desiderati posse videtur, quia quotiescunque quis contradictione sua, actum de quo quæritur, impedire potest, & non impedit, eundem in dubio approbasse, & confirmasse creditur, *Iason ad §. item Seruiana nu.7. Instit. de actio.* & cum eadem sit vis taciti & expressi. *l. cum quid ff. si certum pet.* præsentia, scientiaque sola accommodatæ voluntatis coniecturam parit, *l.2. solu. matrimo. c. 1. §. si autem tit. de inuestit. inter do. & vasal. lis oriatur.* 1

Contrariam tamen partem confirmat, quod cum nemo

 suum

suum iactare,& negligere velle præsumatur.*l.cum de indebito.ff.de prob.*is qui præsens in actu multum sibi præiudiciabili tacet, potius dissentire quam consentire,& hoc solum cum animo suo reputare videtur,quod ius suum durare intelligit, *l.1 §.inuitum.ff.de procuratorib l.qui vas.§.vetare.ff.de furt. l.sicut.ff.quib.mod.pig.vel hypot.soluitur,l.ad honorem. §.vlti. ff.de decurionib.* Eaque est ratio quod leges, constitutionesque Principum,de præsentia alicuius verba facientes, etiam alia quædam adhibiti consensus argumenta requirunt, atque vltra eiusmodi præsentiam,taciturnitatemque alium aliquem actum huic consensui suffragantem desiderant. *d.l. sicut.§.venditionis,versi.legare permisit.id quod ex ÿs qua.§.1. glo.9.nu.148.& 153 in lib.de retractu.latissime suo more recenset Tiraquellus,plenius perfectiusq; cognosci potest.*

2 Et in hanc sententiam saltem in hac facti specie lubentius concedo, in qua non simplex nudusque consensus Principis sed permissio licentiaqúe eius necessario requiritur. Vbicunque cum licentiam interuenire oportet,expressis verbis concedi debet,nisi in ea conditione Princeps fuerit, vt vitio linguæ impeditus solis signis & argumentis animi sui conceptum demonstrare possit. *Andr. de Isern. & Matth. de Afflict. in d.c.Imperialem.nu.46.de prohib.feud.alienat.Lapus allega. 86,Bald.ad l non solum.§. necessitatem.C.de bon.qua liber. argumen.§ 1. in fine in authent. de defensorib.ciuit.* Vnde & Capitius *decisio Neapolit.100.nu.6 & 7.* licet inquit, quando alienatio feudi in præsentia Domini scientis, intelligentis, & tacentis facta est, alius consensus non requiritur, hodie tamen in Regno præsentia,scientiaque Regis minimè sufficeret. Nam cùm verba constitutionis licentiam requirant, ea expressa esse debet,& tacita non sufficit, *Alexand. ad dictam legem secundam.§.voluntatem,Francis.Mignon. ad consuetud. Andegauen.par.13.tit.de præscript.art.450.num.18.* Et quamuis CurtiusIunior. *part.4.nu.137.* contrarium sentire videatur,eam tamen opinionem *ad constitutionem incip. constitutionem diuæ memoriæ,in glos.7.*veluti veriorem & in vsum forensem receptam probat Afflict.

Illud dissensionis plus habet,an Princeps gabellas, laudimia,aliaq; iura inhæredationis,translatæque possessionis ab ecclesia recipiens, eamque in bonis immobilibus inuestiens, amorti-

amortizationem concedere, necessitatemque eandem extra manum ponendi hoc ipso facto laxasse videatur. At quoniam Carol. Molinæus *§.41.ad consuet.Paris.* in illius difficultatis resolutione, multam bonamque operam posuit, ego illius verba transcribere non constitui.

CAP. XXIX.

Amortizatio an ex diuturnitate temporis interuenisse præsumatur.

SVMMARIVM.

1. *Antiquitas temporis facit præsumi omnia legitimè esse facta.*
2. *Antiquum tempus quod sit.*

QVemadmodum in hæreditate quam filiusfamilias adit iussu patris, in re aliena mandatum, in testamento Cardinalis, exemptioneque Episcopi licentia Pontificis, in alienatione rei ecclesiæ tractatus, consensusque capituli in distractione rerum ad minores pertinentium decreti solennitas, & in possessione feudi inuestitura domini ex antiquitate temporis interuenisse præsumitur, *c.ea de his quæ fiunt à Prælat.c.peruenit, de empt.& vend. Alex.cons.79.lib.1. cons.9.l.3.Dec.cons.152.& con.329.Ias.ad l.sciendum.ff.de verbo.obliga. Gozadinus cons.4.11 & 41.Stephanus Bertan. cons. 171.num.6 lib.3.Boër.decis.281.Hieronymus Gratus consi.9.n. 15.libr.2.glo.in c 1.§.præterea de capit. Conra. Ripa.lib.2.de rescript.cap.7. Latè Aymo de antiquitate temp.par.3.cap. incip. vidimus in genere.nu.25.cum sequent.* ita quoque & amortizatio, consensusq; Principis ex diuturnitate temporis interuenisse præsumi potest, nisi de contrario appareat, *id quod in non absimili specie decis.107.n.5. respondit Afflictis.* Euidentia enim rei omnem probationem superat, & præsumptio quæ ex cursu temporis oritur, veritati cedit, *l.cum multa.C.de donat.ante nupt. Bal.ad l.1.C.de ædilit.actio. Innocent.in c proposuisti, de probatio.* ex quo fit quod per ipsum exemplum quod exhibitur, & ex quo eiusmodi solẽnitas nõ interuenisse cõspicitur,

citur omnis illius vis & effectus consumi solet. *Castren. consi. 81. lib. 2. Alex. consil. 1. lib. 4. decis. Neapolit. 109.*

Illud verò magis controuersum est, quod hic tempus anti-
2 quum dici debeat. Quidam enim tempus viginti annorum sufficere putant, *Boër. decis. 124. nu. 18.* quidam 30. annos desiderant, *l. fina. C. de præscript. 30. vel 40. annorum, c. peruenit, de empt & vend. alij* 40. annos constituunt, *Alex. cons. 4. & cons. 187. li. 2 Soci. cons. 106. libr.* 3. alij tempus viuorum memoriam superans necessarium esse putant, *Cornæus consil. 35. lib. 1. Curtius Senior consi. penult.* nonnulli denique ad arbitrium iudicis hoc totum referunt. Atqui Carolus Molinæus *ad consuetud. Paris. §. 5. num. 63. cum sequen.* in his in quibus tempus immemoriale exigitur 100. annos constituendos esse existimat, in alijs verò 70. annos, vel etiam hoc tempus quod est vltra 30. & 40. annos, prout secundum casus subiecti conditionem certæ probationes non facilè reperiuntur, idque ex Iudicis arbitrio plurimum pendere tandem conclusit. Et quamuis eorum opinio ad præsentem caussam magis pertinere videatur, qui in ijs quæ Principi speciali iure non tamen in signum subiectionis reseruata sunt, immemoriale tempus existimant esse necessarium, *Matth. de Afflict. d. q. 24. & ad consuet. incip. quadriennalem*, Ego tamen, eius rei resolutionem in illud caput reijcio, quo inferius de his, in quibus amortizatio non requiritur, latius differemus. Extra tempus enim præscriptionis præsumptionem amortizationis constituere inutile & otiosum esset.

CAP. XXX.

Amortizatio à Principe obtenta super bonis manui mortuæ testamento relictis, an impediat reuocationem testamenti.

SVMMARIVM.

1. *Voluntas vltima fauorabilis & mutabilis.*

2. *Actus*

2. *Actus non egreditur intentionem agentium.*
3. *Stipulatio facta in contractu antenuptiali ad vtilitatem tertij potest per solos contrahentes reuocari.*

OMnia nostra facimus (inquit Iustinianus) quibus à nobis authoritas impartitur. *l. 2. §. qua omnia. C. de vet. iur. enuclea.* Vnde est, quod statuta à sede Apostolica, seu Principe laico confirmata, per solos statuentes reuocari non possint, *ca. pro illorum, de preben. ca. 2. de confirma. vtili & inutili, c. frater, 17 q. 4. & ibi gl. vlt.* Vnde etiam est quod testamentum à vasallo de bonis feudalibus conditum atque à Rege confirmatum, sine eiusdem Regis consensu, in praeiudicium eius cui feuda in eo relicta sunt, mutare, nec infringere liceat. *Matth. de Afflict. ad constitutio. incipient. constitutionem diuæ memoriæ, versic. secundo nota istam glo.* Atque ex hoc similiter inferri posse videtur, quod testatori rem aliquam immobilem ecclesiæ seu collegio leganti, consensumque & amortizationem Principis impetranti, reuocandæ liberalitatis licentia non sit permissa. Attamen quoniam *Hermogeniano teste*, nemo eam sibi potest legem dicere, vt à priore ei recedere non liceat. *l. si quis, in princip. ff. de legat. 3.* Nihil enim est quod meliori iure hominibus debetur, quàm vt supremæ voluntatis, postquam aliud velle non habent, liber sit stylus, & liberum quod non redit arbitrium, *l. 1. C. de sacrosanct. eccle.* in contrariam opinionem magis inclino, si non & traditio, & possessionis siue dominij quoque translatio prætereà accesserit. *l. vbi ita donatur, & ibi Dd. ff. de mort. caus. donat.* Si enim stipulatio naturam contractus cui subiecta est, sequitur, *l. 1. §. sub conditione ff. vt legat. no. cau. Alciat. ad l. certi condictio. §. si nummos, num. 23. ff. si cert. peta.* cur non & consensus Principis? Si ad vnum finem inducta contrarium illius operari non debent, *l. quod fauore. C. de legib.* quid est, cur amortizatio ad conseruandam testatoris voluntatem concessa, in illius perniciem vel inuidiam trahatur? Rursus si actus, agentium intentionem egredi non debent, *l. non omnis. ff. si cert. peta.* quæ caussa est, ob quam eum qui testando nullam sibi perseuerandi necessitatem imposuit, commentitia interpretatione circumueniamus: Denique si contractus 2 te-

testamento factus, etiam quo ad reuocationis facultatem vltimæ voluntatis conditionem habet, *d. §. sub conditione, Cast. & addit. ad Bart. ad l. hæredes, §. fin. ff. de test. am.* cur maiorem huic consensui & amortizationi vim & efficaciam tribuemus, in qua nulla conuentionis formula apparet? Et ne hisce rationibus diutius immoremur, aperta Hono. & Theod. constitutione *in l. omnium. C. de testam.* explosa Iasonis dubitatione, & comprobata Baldi atque Castren. interpretatione, istam nostram opinionem stabiliri posse video. Siquidem constituunt illi testamenta etiam Principis auctoritate atque præsentia confirmata reuocari posse.

Porrò autem confirmationem statutorum à confirmatione testamenti, *& ibi ad fin. & ad c. constitutus, de rescript. & ad c. cum accessissent, num. 3. de constit.* ante Decium separat Bald. & huic quidem reuocationis arbitrium facit, illis verò saltem quo ad præiudicium aliorum denegandam esse existimat. Statutorum enim authoritas ad Principem potissimum refertur, testamenta verò veluti obuia atque fauorabilia, ad priuatas commoditates potius respicere censentur. Et hoc est quod subobscurè loquutus Decius dicere voluisse videtur, inquiens, priuatorum actus sicuti in priuato considerantur à Principe confirmari, publicos verò ad superiorem potissimùm spectare, *quæ sententia & Felyno quoque ad ca. qualiter, de accusat. & ad d. c. cum accessissent probatur.* Estque hoc tanto procliuius hoc casu dicendum, partim quod per hanc reuocationem, ad communem patriæ legem reuertitur testator, quod Principi qui nihilò magis acceptam pecuniam restituet, gratum & acceptabile, partim quod ius alteri non irreuocabiliter meo facto quæsitum, contraria voluntate tollere possim. Nam & in simili videmus, quod si eo pacto Titio fundum dem, vt post mortem ecclesiæ illum restituat, certè non obstante pacto in fauorem ecclesiæ apposito, & ego & Titius à conuentione illa resilire possumus, *Barto. & alij ad l. qui Romæ. §. Flauius, ff. de verbor. obligat.* Et si mulier dotem marito constituens animo donandi, tertium aliquem, ad hoc vt restitutionem illius soluto matrimonio sibi restituendam stipuletur, adhibeat, tametsi ex ea stipulatione ius alii
3 quod ei quæsitum fuisse videatur, nihilominus tamen mulier

de dote diſponere, voluntatemque ſuam mutare poteſt, *l. Seia ff. de dote praleg.* Et rurſum ſi duo coniuges in contractu antenuptiali ita caueant, vt bona alterius eorum ſuperſtitis abſque liberis decedentis ad Titium nepotem, vel amicum eius perueniant, non dubium eſt quin ab hac voluntate recedere, & in quemcunque alium bona iſta transferre poſſint, quippe hoc ius quod Titio ex hoc contractu quæſitum fuit, natura ſua reuocabile, nullam ei actionem peperit. *Nicol. Euerar. con. 119. 136. & 192. Caſtren. conſi. 351. lib. 1.*

CAP. XXXI.

An ex ſolo amortizationis inſtrumento probetur legatum, venditio, donatio rei immobilis.

SVMMARIVM.

1. *Confirmatio nihil eſt niſi de re confirmata appareat.*
2. *Confirmatio nihil noui tribuit.*

MVltis caſibus teſtamenta, codicilli, inſtrumenta, donationes, venditiones, legataque rerum immobilium eccleſiæ, collegio, & manui mortuæ collatarum intercidere atque interire poſſunt, vt ſunt incendia, inundationes, peſtilentia, naufragium, furta, rapinæ, bella denique ſiue ciuilia, ſiue externa, *l. publicati. C. de teſtament. teſtium. in fin. C. de teſtib. l. emancipatione, l. 1. l. cum inſtrumentis. C. de fide inſtrumen.* quos omnes etſi probare neceſſe eſt, *d. l. publicati. l. ſicut. l. ſi ſolemus. d. titul. de fide inſtru.* non ideo tamen tenor eorum peræquè ſemper probari poteſt, ita vt in tanta perplexitate ac difficultate non immeritò ambigas, an ſola amortizationis ſcriptura, eandem venditionem, donationem, idemque legatum continens, & hoc ipſum teſtamentum enuncians, ad plenam illius pro-

probationem ac demonstrationem sufficere debeat. Quid enim si hæres cui legauit, vendidit, seu donauit, eò improbitatis dilapsus sit, vt se ex casu tam inexspectato lucrum aliquod facere postulet? Equidem si facto hæredis siue contradicentis ea perijsse probatum sit, putà si fortè ea combussit, lacerauit, surripuit, deleuit, aut dolo malo in alium transtulit, ecclesiæ, manusve mortuæ, prælati, aut præfecti, de quibus instrumentum amortizationis mentionem facit, de titulo legati, donationis, aut venditionis, iuramento standum esse existimo, *arg. l. si de possessione. C. de probat. glo. & Bart. ad l. 2. §. diuus. ff. de iure fisci, & ad l. quidam ff. de fur. Ioan. Fab. ad l. si potestate. C. de tabu. exhiben. Decius consil. 521. num. 18. Paris. consil 134. num. 9. lib. 4. Aymo cons. 6. num 2. Bal cons 80. & 152. li. 3. Panor. & Fely. ad c. accepimus, de fide instrum.* At si nulla illius culpa interuenit, antiquitate temporis non concurrente, nullam plenam ex hac instrumenti amortizantis enunciatione probationem factam esse duco,
1 tum quod nullus est confirmationis effectus, nisi de re principali confirmata appareat, *ca. inter dilectos sub fin. extr. de fide instrument. c. cum inter, de re iudic. ca cum dilecta, de confirmatio.* tum quod Princeps, confirmando, consentiendo, & amortizando hos contractus, & hæc testamenta, ex sola supplicantis relatione nihil aliud de veritate comperti habens enunciat, in solennitates verò & qualitates illius, sine quibus (*vt post Cornæum consil. 18. libr. 2. & Afflict. decis. 25. in lib. de antiqu. tempor. par. 1. ca. incipien. viso num. 40. ostendit Aymo*) eadem veritas subsistere non potest, non inquirit, nisi & pleniorem cognitionem habuisse, & veritatem ipsam se penitius perspexisse asserat, *per not. in Clemen. 1. de probat.* Quod & Andreas de Isernia insignis Doctor, & Matth. de Afflict. ad *c. imperialem quæst. 24. num. 74.* de consensu Principis super testamento vasalli impetrato, olim quoque responderunt: & cùm de milite castrum aliquod ab ecclesia obtinente, diu aliquando disputatum foret, *ad Authent. si quis in aliquo. C. de eden.* censuit Albericus, quòd si ille instrumentum confirmatæ à Pontifice possessionis suæ producat, non aliter castri præcedentem concessionem eo probari, quam si de ea aut aliter constiterit, aut tenorem illius Pontifex retulerit. Confirmatio

tio enim huiusmodi noui iuris nihil tribuit, sed hoc tantùm, quod ante fuit, corroborat. *l. hæredes palam. §. 1. ff. de testamen.* eoque deficiente euanescit, *argum. l. 1. §. penult. ff. de aqua plu. arcend & l. asse toto ff. de hæred. instit.* eidem quoque sententiæ, & Vitalis, *in tracta. suo clausular. tit. de verbo. enunciat. c. incip. si vero. colum 8.* subscribens addit, quòd si Pontifex aut Princeps, possessionem illam confirmans, hanc rationem inferat, quia prædecessores nostri hoc castrum, hocve priuilegium, de cuius confirmatione agitur, Titio concesserunt, non ideò magis certa illius probatio inde desumitur, si de originali concessione aut priuilegio aliter non appareat, aut illius tenor, qui fortè casu aliquo fortuito perierit, per testes non probetur. *c. si Papa, de priuileg. in 6.* Insuper & illud quoque adijcit, ne hoc quidem sufficere, quod totus tenor concessionis & priuilegij instrumento confirmationis insertus sit, cùm ex originalis concessionis exhibitione, productione, & inspectione vel in sigillo, vel in aliqua eius parte falsitas vlla deprehendi posset, de qua ex literis confirmationis relatiuis nulla ratione constare poterit, *Innoc. ad ca. Abbate sancti Syluani, de verbor. signific.* si non etiam & istiusmodi quoque scrupulo, prouidentia Principis in his occursum fuerit. Cæterùm *in tract. de antiq. tempo. par. 1. cap. 1.* copiosius de h[illegible]nunciatione agit Aymo.

CAP. XXXII.

Amortizatio vbi, & qua ratione impetrari soleat.

SVMMARIVM.

1. *Amortizationis qua iura.*
2. *Indemnitas quid.*

IOannes Papo *ad consuetud. Borbonicas, tit. des retraicts, §. 479. col. 3.* respondet, quòd in curia ratiociniorum, siue in ca-

camera thesauri Regij, cui talia ab initio regni demandata fuerunt, amortizationes expediri solent, *eiq; Guil. Bene. ad c. Raynutius, ad verb. & vxorem. decis. 5. num. 5. & 32. Stephan. Aufre. in stylo arrestorum curiæ, lib. vlt. tit. de finantia acq. feu. §. vlt. consentientes, diu quoq; ante eum sunt testati.* atque in hanc sententiam, *ad consuet. Paris. part. 1. §. 41.* in fin. Carolus Molinæus, *debet* (inquit) *omnis amortizatio Regis verificari & homologari à præfectis sacrorum Regis, quod sufficit, quia non continet veram alienationem dominij: secus, si rex non amortizaret ea, quæ solum à se dependent, sed amortizaret ea, quæ sunt de suo proprio dominio, quia tunc necesse esset, ea verificari & homologari in supremo senatu.* Ex iis autem, quæ in præcedentibus articulis isthic tractauit, facilè apparet, eum, cùm de præfectis Regis sacrorum loquitur, agere de consiliarijs Finantiarum.

1 * Porrò quid, quantumve eo nomine Regi aut Principi solui debeat, incertum est, neque vno eodemque modo id semper præstatur: Aliquando enim fructus triennales penduntur, *vt est in consuetud. Andegauen. tit. des seigneurs temporelz, §. 37.* aliquando plus vel minus, vel pro ratione & magnitudine rerum amortizatarum, vel pro voluntate, indulgentia, liberalitate, aut difficultate amortizantis. Hac de causa Autores præallegati, in genere tantùm de ea re loquuntur, dum aiunt, eo nomine aut taxam se, quæ præfinita est, soluendam, aut eum camera rationum esse componendam, *Guilel. Benedict. d. num. 9. Mans. tit. de præ. §. item si ecclesia. Chassan. ad consuet. Burgund. tit. des mainsmortes. §. 10. num. 54. Papo d. loco, versic. incipien. Imo pro horum.* qui vnà cum
2 Aufrerio, hoc, quod Regi, aut Principi ideò numeratur, finantiam appellari asserit. Molinæus verò *num. 68.* indemnitatem vocat, vt sicut amortizatio est ipsa licentia & permissio retinendi immobilia per manum mortuam, siue renunciatio aut priuatio iuris cogendi eam ad transferendum in idoneam manum, ita indemnitas sit pensatio quædam, quæ præstatur Regi, Principi, aut Domino, pro suo interesse, loco vtilitatum, quas verisimiliter percepturus erat ex priuatorum manu, quæ sæpè varijs mutatur modis, *l. senat. ff. de mor. cau. donat.* & licet concedatur amortizatio, non tamen remissa

cen-

censetur indemnitas, sed poterit nihilominus postea exigi, sed si recipiatur, vel conueniatur, de certa indemnitate, præstatione, aut æstimatione (inquit) eo ipso, & ex antecedenti necessario censetur amortizatio concessa esse. Quibusdam verò locis tributum illud siue probas, indemnitas illa, sæpè contingit, vt repetatur, aut nouo Regis successu, aut singulis 40. annis, aut certè si clam Principe vel Rege manus mortua multis præteritis annis talia bona non amortizata possedit. Nam & eo nomine cum Rege seu Principe transigere debet, *Guilel. Bened. d. loco. num. 5. 9 & 32.* si non debito modo præscripsit, *Papo d. loco. versicul. incip. excipienda sunt. Molina. num. 70. de quo alio loco plura, & in Speculo Principum, tit. de amortizatione. cap. vlt. paulò latius tradit Pet. Belluga.* Verùm verò, *vt idem Moliva. §. 58. num. 72. ostendit*, hac in re caussæ cognitio adhibenda est, ne piscationi lucri amortizationum nimium indulgeatur, sed vt pro commodo & vtilitate publica aut concedantur, aut denegentur.

CAP. XXXIII.

Iura amortizationum an manus mortua soluat, an verò hæres testatoris, seu donatoris.

SVMMARIVM.

1. *Testator præsumitur hæredem grauare, quàm minimè fieri potest.*
2. *Hæres an soluat impensas in rem legatam factas, & numer. 4.*
3. *Legata vnde oriantur.*

Mul-

MVlta occurrunt, ex quibus apparet, hæredem testatoris, à quo res immobilis legata est, ad solutionem istiusmodi iurium cogi non posse. Testator enim hæredem suum quàm minimè fieri potest, grauare voluisse videtur. *l. vnum ex familia. ff. de lega. 2. l. idem Iulianus §. scio, l. legato generaliter, ff. de legat. 1. l. iniurius, ff. de legat. 3.* & sicut nihil ab eo lex requirit, quam vt rem legatam eo loco, vbi est præstet, *l. quod legatur, ff de iud. l si seruus legatus, l. cum res, §. 1. ff de legat.* 1. ita quoque defunctus non aliud legatario ab eo præstari velle præsumitur, quam hoc ipsum ius, quod in re legata habet, *l. serui electione, l. quod in rerum, eodem tit.* à quo ius amortizationis proculdubio extrinsecum & separatum est. Nam & in simili obtinet, vt si rem aliquam ex præcedente aliquo contractu sibi debitam leget testator, solius actionis
2 cessione hæres liberetur, ad expensas verò litis non teneatur, *l seruo legato, §. si fundus, l. legatum, §. fin. l si domus, §. fi. ff. eodem tit. Iason ad d. l. apud Iulianum, §. si Titius,* & si in eo statu rem legatam præstet, in quo est, nulla sua culpa deteriorem factam, amplius ab eo peti non potest, etiamsi nullam vtilitatem legatario ferat, *d. l. quod in rerum, §. 1. l. vxor patrui, C. de legat.* Accedit ad hæc, quod cum manus mortua de lucro quærendo agat, hæres verò de damno, æquum iustum est, & naturale videtur, vt quæ emolumentum capit, eadem quoque onus sustineat, *l. secundum naturam, ff. de regul. iur.* & quod de seruo legato, viuo testatore fugiente, olim respondit Africanus, sumptibus & impensa legatarij eum reddi oportere, *d. l. si seruus.*

3 Cæterùm, quoniam legata ex fauore, pietate, & meritis originem ducunt, *l. ex merito, ff. pro socio*, pro contraria parte vrgere videtur, verisimile non esse, quod istius solutionis onere testator legatarium grauauerit. Nam si hortos à se conductos, pro vsufructu alicui legauit, necessitas soluendi mercedem hæredi incubuit, *l. qui concubinam, §. qui hortos, ff. de legat. 3.* si expensas studij præstari voluit, hæres etiam ea, per quæ ad studia peruenitur, cuiusmodi est illud, quod pro intitulatione, vt aiunt, hoc est in numerum vniuersitatis receptione soluitur, præstari debet, *Bartol. ad l. pradia, §. de fideicommiss. ff. de legat.* si rem alienam alicui testamento reliquerit,

rit, hæres etiam luere cogitur, *l. si res obligata, ff. de legat.* 1. *l. prædia, C. de fideicommiss. l. licet, ff. de dote prælег.* si seruus legatus in fuga est, operam sumptumque præstare compellitur, vt eum requirat, *d. l. si seruus, cum l sequent. ff. de legat.* 1. & si defunctus vsuras à se extortas restitui mandet, dubium non est, quin & hæredis quoque impensis restitutio fiat, *Baldus ad l.* 1. *C. de sacrosanct. eccles.* Vsurarum autem restitutioni non absimile subinde est legatum pium, & plerunque accidit, vt rerum istiusmodi immobilium legata tacitam & secretam aliquam rei iniustè acquisitæ restitutionem in se contineant. Addo, quòd omnis difficultas debitoris incommodo esse solet. *l. 2. §. ex his. l. continuus. §. illud. ff. de verb. oblig. Iason ad d. l. cùm seruus, num.* 5. quod vbicunque ea occasione sumptus requiritur, vt legatarius legatum consequatur, is ab hærede præstandus est, *l. 1. §. 1. ff. si vsufruct. pet. l. si ita legatus, §. si dominus, ff. de vsu & habit. Roman. consil.* 230. *glos. ad l. his verbis, §. idem testator, ff. de legat.* 3. & quòd sicut hæres debet legatario iura cedere cum effectu, vt nulla ei exceptio obsistere possit, *Bald. ad l. cum alien. versic. incip. dubitabatur, colum.* 1. *C. de legat.* ita quoque ad eius onus referri videtur, vt manui mortuæ legatariæ, rem legatam cum effectu præstet, & exhibeat, id quod absque sumptu consensione Principis fieri non potest, eaque in re sola executio adimpletioque vltimæ voluntatis defuncti posita & collocata est. eoque *ad d. §. idem testator* respiciens Accursius, sumptum in eam rem collatum, vt legatarius rem legatam assequatur, ab hærede soluendum esse respondet. *atque in hanc sententiam multa loco signis citato adfert Petr. Belluga, etiamsi eius argumentis non per omnia acquiescam.*

Equidem huius quæstionis vsum video esse perrarum. Si enim testator ecclesiæ, collegio, seu manui mortuæ rem aliquam immobilem simpliciter legauerit; legatum illud ex Principum nostrorum constitutionibus; collabi atque corruere paulò ante ostendimus, adeoque de sumptibus impetrandæ amortizationis frustrà quærimus. Idque perinde dici potest, si rem immobilem legatam distrahi, & pretium ex illius venditione confectum, manui mortuæ, quæ proculdubiò illius capax est, numerari mandauerit.

Nam cum ea res in manum mortuam non transeat, de impensis amortizationis nulla est dubitatio. Iterum, si viuus ipse amortizationem impetrauit, & iura illa Principi soluerit, certa res est, cum donari videatur id, quod nullo iure cogente conceditur, *l. donari, ff. de regul. iur.* aliam coniecturam hic accipi non posse, quàm quod eius solutionis repetitione & exactione hæredem liberat, *argum. l. si ex toto. ff. de legat. 1.* E contrariò, si ipsa manus mortua in impetratione amortizationis, & solutione eorum, quæ debentur, aut testatorem ipsum, aut eius hæredem anteuertit, eadem exceptione rectè repellitur, *l. cuius per errorem, ff. de regu. iur.* Sed quando igitur vtilis erit isthæc disputatio? binis modis: aut cùm manus mortua iura amortizationis veluti per errorem à se soluta condicit: aut testator, qui amortizationem ipse impetrauit, aut impetrari præcepit, ea non soluit. Verùm priore casu, præterquàm quòd id, quod per errorem iuris indebitè solutum est, repeti non potest, *l. si fideiussor, §. fideiussor, ff. de fideiusso.* ingrata admodum erit, si à pro hærede solutum repetat, qui nisi in legatum consentiat, ipsa defuncti voluntate in vniuersum frustrabitur, etsi negotiorum gestorum actionem intendat, rectè illi obijciet hæres, quòd in dubio, proprio potiùs quàm alieno nomine soluisse præsumitur. *l. 3. ff. de solu.* Posteriore verò casu, quoniam Princeps aut dominus cum manu mortua legataria, nihil ex quo aut obligatiò, aut actio (sine qua nemo experitur, *l. fina. C. de rei vendicat.*) nata videri potest, egit aut contraxit, existimò eorum debitorum solutionem: quasi tacitè à defuncto mandatum hæredi incumbere. Etenim mandato consequenti, videtur quoque & antecedens, sine quo id quod mandatur, explicari non potest mandatum esse, *l. 3. ff. de pecul leg. l fin. ff. de offic. eius cui manda. est iurisdict. l. ad rem mobilem, ff. de procurat. Præses in loco à concessio. consequentis.* Ideoque non ineleganter *ad d. l. his verbis, §. idem testator. ff. de legat. 3.* in simili respondet Bart. quod si testator rem à se emptam, necdum solutam, alicui legauerit, non legatarius, sed hæres ad pretij illius solutionem compelli possit, *d. l. apud Iulianum, §. si Titius, Bald. ad d. l. prædia, col. 1, vers. item si veniunt, in fine.*

Ve-

Verumenimverò, incidente aliquo casu, in quo disputatio hæc non inutilis foret, vtiq; in priorem sententiam essem procliuior. Nam cum liberalitas testatoris effectum suum in ipsa re legata sufficienter demonstrat, etiamsi ad solutionem iurium; quæ Principi debentur, sese vlterius non porrigat, sanè id nulla consideratione dignum est, quòd non nisi benè meritis, gratis, & charis legata relinqui solent. Alioquin nec is quidem testator liberalis dicendus est; qui pannum ad vestem conficiendam legauit, operæ pretium verò vestiario exsolui non mandauit. Ignoti iuris non est in testamentis, si hæredis institutionem, aliaque similia fauoris plena, & ad vtilitatem publicam pertinentia respicias, latiorem interpretationem constitui, *l. in testamen. ff. de regul. iur.* in legatis verò strictam & coarctatam, *Decius nume. 4. ibid. l. nummis, & d. l. apud Iulianum, §. scio,* nisi & consuetudine quoque loci largior aliqua interpretatio admittatur, *l. Titia, §. vlt. & ibi Bartol. ff. de auro & argent. lega. Bald. ad l. si quis ad declinandam, colum. penult. C. de episco. & cler. Imol. & Iason ad l. si ita sit adscriptum, ff. de legat. 1. Tiraquellus de pia caus. cap. 25.* Et quod in rebus dubijs summa est ratio; quæ pro religione facit, *l. sunt. ff. de relig. & sumpt. funer. Bald. consil. 107. in fin.* huc non pertinet, vbi claræ & apertæ iuris decisioni in re clara & aperta insistimus; quod à testatore in verborum enunciatione omissum, pro omisso haberi debeat, *l. commodissimè, ff. de liber. & posthum.* & quod non est præsumendum testatorem, aliud quidquam, quàm quod expressit, velle, *l. 1. C. de caduc. tollen. Socyn. consil. 4. lib. 4. Iason consil. 143. lib. 2.* Longè autem ab his alienum est, quod horti conducti legati hæres mercedem soluere teneatur, *d. §. qui hortos.* Nam cùm merces locationis & conductionis fructibus horti & rerum quomodocunque locatarum adæquetur, & veluti cum ijs compensetur, nullam penè legati vtilitatem sentiret legatarius, si ipse pensione annua conductionis grauaretur. *Ludo. Roman. consil. 230. incip. præsupponitur.* id quod verisimili testatoris voluntati non congruit, *vt l. Titia cum test. §. 1. l. Mæuius, in princip. ff. de legat. 2. Iason ad d. l. cum seruus. num. 9. Castrens. ad l. prædia, d. §. qui hortos. Cuman. ad l. si tibi homo, ff. de lega. 1,* non magis, quàm cùm res aliena legata fuit, quam

G 2 nisi

nisi hæres lucre, eiusue æstimationem præstare cogatur, quæ obsecro erit vtilitas legati? *l. cum res. C. de legat. §. non solum. Insti. de legat.* Et rursum, cùm in seruo fugitiuo reducendo magnis impensis opus sit, quæ subinde omnem illius vtilitatem absumerent, quis existimabit eo fuisse animo testatorem vt legatarij sumptibus reuocari eum voluerit? *d. l. cum res, in princip.* At si præter eas impensas legatum inutile non sit, & Zasius, & alij plerique *ad d. l. cum seruus*, in ea sunt opinione, vt existiment, alio iure vtendum esse, sumptibusque illius, cui legatus fuit, fugitiuum retrahendum, *qua de re ad c. indicante. de testamen. circa finem, pluribus verbis Didacus.* Sic & illud, quod de his, quæ ad studia necessaria legata sunt, dictum fuit, singularem atque æquabilem rationem habet, quia cùm concessio consequentis etiam antecedentia necessaria trahat, & contrà, *l. ad rem mobilem, ff. de procurat. d. Præses in loco à concessione consequentis*, nulli mirum videri debet, si & ea quoque, quæ pro intitulatione soluuntur, hæredi præstanda censeantur. Et cùm restitutionis verbum plenissimè accipiendum sit, *l. restitutionis, ff. de verbor. significat.* & quidem potissimum aduersus eum, eiusue bona & hæredem, qui dolo malo deliquit, improbumque fœnus exercuit, quod indubiè animæ illius magis expedit, æquum bonum est vsuras iniustè extortas, morosi debitoris, eiusve hæredis impensa restitui, *Bald. ad l. 1. C. de sacrosan. eccl. Zasius d. loc. Iason ad d. l. cum res.* Pia autem legata restitutionis caussam plerunque continere, varium & incertum est, ideoque cùm non probet hoc adesse, quod ab hoc contingit abesse, in re dubia benigniorem interpretationem sequimur, & ambiguis coniectionibus non vtimur, *l. non hoc. C. vnde cognati.* Illud quoque huc trahendum non reor, quod incommoditas omnis debitoris periculo esse soleat, cùm illius axiomatis veritas apud multos controuertitur, *vt ex d. c. 25. Tiraq. satis apparet.* Et quamuis per omnia indubitatum foret, huc non facit, cum vel ad debitorem generis, quod perire non potest, referendum sit, *l. incendium, C. si cert. petat.* vel ad inopiam eius & difficultatem, quæ contractæ obligationis vinculum, in fraudem creditoris nulla iusta ratione dissoluit, sed exactionem, & solutionem ex æquitate differt, *§. illud. d. l. continuus.*

Quod

Quod autem proponitur tunc ab hærede sumptum præstandum esse, cùm sine eo legatarius rem legatam assequi non potest, non alio sensu accipiendum est, quàm cùm ex facto defuncti testatoris, illud impedimentum seu necessitas oritur, *l. si domus, §. de euictione, ff. de legat. 1. Bald. ad d. l. prædia*, veluti cùm rem alteri pignori obligatam legat, quæ nisi ab hærede luatur, nullam legatario adferet vtilitatem, *d. l. si res.* vel cum sine facto & sumptu hæredis omnis legatarij vsus tollitur & impeditur, *l. 1. §. 1. ff. si vsufruct. petat.* 4

CAP. XXXIIII.

Qua ratione manus mortua ad abalienanda bona non amortizata cogi possit.

SVMMARIVM.

1. *Ecclesiastici catalogum omnium suorum bonorum quandoque Principi exhibent.*
2. *Ecclesiasticis ad exhibendum bonorum catalogum dilatio an concedenda.*
3. *Amortizationis defectus à quocunque deferri potest.*

FRanciscus Mignon non obscurus Galliæ pragmaticus, *ad consuetu. Andegauen. tit. des seigneurs temporelz, ar. 37.* ecclesiam, confraternitatem, aliamq; manum mortuam, per Regem, Regisque ministros, ac Præfectos, coram Senatu Regio, in ius vocari, cogique posse testatur, vt intra annum, aliave præstituta tempora, pro cuiusque regionis more ac lege, bona immobilia non amortizata abalienet, atque in manum laicam capacem transferat: alioqui nisi ad hoc condemnata, iussa faciat, solere Regem, vel tantisper donec in ea contumacia persistit, bona istiusmodi apprehensa suis commodis applicare, vel legitimis alijs executionis modis iudicatum vrgere. *Idq; & Ioan. Papo ad Borbon. consuetud. §. 25. & Guilel.*

lel. Benedict. ad c. Raynutius, ad verb. & vxorem, decis. 5. num. 5. & 6. & Pyrrhus ad consuetud. Aurelia. tit. de laudim. §. 14. & Molinaeus ad consuet. Parisien. §. 41. num. 80. & 95. probant. Solet etiam, si conniuere Rex velit, ad hoc eam compellere, vt pro re feudali, laicum aliquem, qui in manum, fidemque Regis conueniat, præstandique seruitij capax sit, substituat, atque exhibeat. *Ioan. Faber ad l. quoties. C. de rei vendic. Pet. Rat. ad consuet. Picto tit. de distinct. iurisdictio. art. 37. Pet. Iacobi in sua praxi, tit. de cau. ex qui. vasall. feud. amit. & in arbore successio feud.*

1 Addit quoque *in Speculo Princip. tit. des amortizat. cap. vlt. num. 16.* Pet. Belluga, edicto publico Regem quandoque iubere, vt omnium bonorum suorum à multo tempore possessorum catalogum ecclesiastici omnes exhibeant, vt illius inspectione, vel ea, quæ amortizata sunt, agnoscat, vel pro ijs, quæ amortizata non sunt, ius suum exigat, quod ratione non caret. Nam cum facile alioqui lex fraudari possit: æquitas non patitur, vt vulgata iuris decisio hic locum habeat, quæ generaliter constituit, neminem ad professionem tituli sui compelli posse, & nullam in ciuilibus causis inquisitionem admitti, *l. cogi. C. de petit. hæred. & ibi Castren l. vltima. C. de de bon. vacan.* Ex quo dictus Mignon factum affirmat, vt Franciscus Galliæ Rex eius nominis primus, ingentem thesaurum ab ecclesijs in regno suo sitis anno 1522. congesserit atque collegerit.

2 Et quamuis Reb. *ad ordin. Reg. tomo 2. tit. de dilat. ann. art. 1. glo. 1. num. 39. & 40.* referat se in libris cameræ rationum Regiarum aliquando legisse, nullam ea in re procrastinationem manui mortuæ esse concedendam: existimo tamen ex varijs circumstantijs quæ concurrere subinde possent, temperandum id moderandumque esse. Quid enim, si libri, rationes, ac registra, ex quibus catalogus ille confici debet, metu hostium (vt nunc quotidie magis experimur, quam velimus) aliò translata sint? *arg. c. personas. de exceptio.* quid si ecclesia manusue mortua in perturbatione, & euersione Reipublicæ non nisi vilissimo pretio, magnoque suo malo, & incommodo distrahere cogeretur? *arg. eorum quæ latè ad l. diffamari. C. de inge. manum. obseruat Blar.* Neq; alio sensu accipiendum

esse

esse censeo, id quod *ad c. recolentes, in fi. ext. de stat. mona.* respondit Pan. fratres Minores si rei immobilis sibi legatæ emptorem non inueniant, eam retinere non posse, sed eos aut cum alia eandem permutare, aut pauperibus largiri oportere. Ciuiliter enim verba accipienda sunt, *l. si cui, ff. de seruitut.* & nulla talis constitutio tam præcisa est, quæ non honestam aliquam dilationem permittat, *l. si debitori. ff. de iudic. l. continuus. ff. de verbor. obligat.* eoque pertinet beati Theodoreti sententia, *ex sermone 2.* cum ait legibus lege opus esse: *quoniam & marini pisces qui in multa salsedine enutriti sunt, sale adhibito ad condiendum indigeant.*

Ex simili æquitate & Guilel. Benedict. *dict. loco*, & Papo *§. 479.* obseruatum aiunt, quod cum res istiusmodi immobiles per manum mortuam distractæ sunt, propinqui illius ex cuius manu, familiaque veniunt, eius pretij quod ab alio acceptum foret, oblatione facta, extraneos emptores excludunt, *Bal. ad l. 2. C. de commu. rer. abal.* Sed nos ea de re latius ante diximus.

Et quoniam plerisque omnibus persuasum est, legem istam bono publico esse introductam, id quod etiam superioribus quæstionibus diffusius excussimus, consequens est quascunque personas ad omissæ amortizationis delationem accusationemque admitti, *l. 2 ff. ne quid in loco publico* Etenim in omnibus causis publico fauore existentibus, veluti ad ius singulorum secundariò quoque pertinentibus receptum est, vt personæ alioquin inhabiles, minimè repellantur, *Rota decis. 159 glo. ad l. popularis, ad verb. non potest. ff. de popular. act. Aymo consi. 132. Hypolit. ad l. si quis, num 131. ff. de quæstio. Vant. de nullit. titul. quis possit dicere de nullit. nu. 14.* E contrà verò si eo nomine manus mortua malo iure diffametur, vtique ex dispositione, d. l. diffamari, aduersus suos æmulos se tueri potest, id quod eleganter de quocunque possessore *ad c. si creditori, num 17. extra de vend. & empt.* respondit Barbat.

CAP. XXXV.

In quibus rebus amortizatio necessaria non sit.

SVMMARIVM.

1. *Reditus an amortizari debeant.*
2. *Amortizatio an necessaria quando vna ecclesia transfert in aliam.*
3. *Amortizationis ius an præscriptionem contra Principem admittat.*

QVi lege aut statuto prohibetur emere, obligatum habere non censetur per hoc prohibitus, *l. pater filium, §. fundum, & §. Iulianus. ff. de lega. 3. l. voluntas. C. de fideicomm.* ideoque, *vt ad titu. de pigno. cap. quæ res obligentur, num. 5. eleganter scribit Mudæus præceptor & collega meus multis nominibus mihi honorandus*, noua Cæsaris constitutio, qua monasteria, & non interitura collegia, manusue mortuæ bona immobilia emere prohibentur: ad reditus annuos, eorumque creationem, recognitionem, & super rebus immobilibus pignoratitiam seu hypothecariam assignationem non extenditur, per quam neque dominium earum rerum, quæ moram nectente debitore publica subhastatione auctioneque plus offerenti diuendi solent, in istiusmodi manus mortuas transit, *Instit. quib. aliena. lic. vel non. §. 1.* neque caussa quæ ei constitutioni originem dedit, aliqua ex parte offenditur. Quo modo & ij qui officij nomine in Prouincia degunt, comparare quidem prædia non possunt, *l. qui officij. C. de contrah. emp.* pignora tamen accipere vel hypothecas habere possunt. Nam si mutuare, quod palàm est, possunt, quidni & securitatis caussa de pignore aut hypotheca sibi prospicere? Et hoc quidem in reditibus redimibilibus indubitatum est, de quibus veluti non ad læsionem sed ad solatium ciuium pertinentibus, fiscus Regis excluditur, neque manum mortuam, vt eos extra potestatem suam ponat, adigere potest. *Molin. §. 41. nu. 92. ad consuet. Parisien. par. 1.* In ijs verò qui prorsus irredimibiles non sunt, & in quibus nulla spes futuræ luitionis affulget, contrario iure vtimur. *Pet. Bel. d. lo. §. nunc videamus, n. 11.* & in his obseruari solet, quod non quidem dominus directus prædij feudalis, super quo assignati sunt, nisi tamen is fuerit Rex ipse, sed vasallus dominus vtilis cogit ma-

manum mortuam ad eorum redituum abalienationem, *idem Molin.nu.95.* Ideoque *d.nu. 96.* de his censet Molin. qui tam graui pecunia comparati sunt, vt verisimile sit, vix vnquam eos redimi posse, eiusque sententiæ, *§.27.tit.de citat.* subseruiens huius oppidi consuetudo, non alios manui mortuæ reditus permittit quàm qui nummo 18. aut leuiore comparantur, ne alioqui & fraus legi fiat, & in perpetuum illius patrimonium transire quodammodo videantur, *arg. qui habebat, in princip. ff. de legat. 3.* Neque verò tamen omninò expedita hæc est sententia. Nam cùm diuites debitores in eam luendi reditus difficultatem non incidant, pauperes ne leuiores quidem reditus facilè redimant, vtique si eam Molinæi opinionem sequaris, videretur ecclesiam manumque mortuam etiam redimibiles reditus Principe non consentiente à tenuioris fortunæ hominibus, à quibus luitionis spes fere est nulla, acquirere non posse, quæ res ad eorum perniciem maximè spectat, & quidem potissimum eo tempore, quo; vt nunc fit, ij qui maximè laborant, subleuandæ indigentiæ suæ pecuniã aliquam sub reditu annuo inuenire neutiquam possunt, ita vt ad hunc articulum quod attinet noua aliqua constitutione Principis, nouoque temperamento qualitati temporis conueniente & idoneo opus esse existimem, cum satis sit sub reditu aliquo annuo redimibili, maiore aliqua pecuniæ quãtitate accepta, res immobiles obligare, quàm leuissimo pretio, & ne cum dimidia quidem æstimatione contendendo prædia auita, florentesque possessiones vendere, & in perpetuum alienare.

His tamen idem Molin. *tam §.58. num.71. part. 2. quàm de contra. vsur. qu. 41. nu. 313.* addit, quod si Ecclesia seu manus mortua, à Principe reditum istiusmodi redimibilem confirmari, & amortizari petat, certè sub quacunq; verborum forma id fiat, irredimibilem tamen non ideo facere, propterea quod ea Principis concessio, ad eius solius præiudicium pertinet, si forte in perpetuitatem irredimibilem debitor deinde consentiat, sed ad tollendum ius debitoris non citati, non auditi, non consentientis, nihil agit, etiam ex tacita & præsumpta Principis voluntate, in dubio ius tertij tollere non præsumitur, *l. 2. §. si quis à Principe. ff. ne quid in loco publi.* E-

contra vero (inquit ille) si Princeps reditus irredimibiles redimi posse velit, & hoc lege lata sanciat, ad reditus in pium vsum relictos aut comparatos non extenditur, id quod verum esse ex nostrorum Principum edictis perspici potest.

Secundò, quoniā cessante caussa legis & constitutionis, cessat lex & constitutio. *c. cum cessante, de appellatio. l. fin. C. de lon. temp. præscript.* quando vna manus mortua rem aliquam immobilem alteri manui mortuæ vendit, tradit, aut donat, nulla amortizatione, nullove Principis consensu est opus, *Molin. d. loco nu. 96 in fi. & §. 13. gl. 13. num. 4.* Semel etenim præcessit amortizatio, & ex eiusmodi venditione, traditione, donatione, neque natura neque qualitas rei alienatæ aut personæ acquirentis demutatur: Reipublicæ autem & Principi præiudicium nullum fit, quantumque huic manui mortuæ accedit, tantundem & alteri decedit. Quod si rem amortizatam laico in feudum concedat vel in toto vel in in parte, vel ad tempus, vel sub conditione: vel vt per confiscationem, aliisve modis reuersioni feudi de iure designatis ad eam redire possit, eodem iure vtimur, scilicet vt nulla amortizatio desideretur, quando ea res neque prioris amortizationis qualitatem amittit, neque veterem conditionem, naturamve laicam propriè resumit, sed ab omni eiusmodi onere semel liberata, in eandem libertatis caussam redire potest. Alio iure vtimur si (vt idem ille ait) prælatus ecclesiæ ius confiscationis publicationisque habens, bona immobilia subditi sui delinquentis non in feudum prius ei concessa fisco suo addicat, aut solenni ritu res immobiles ecclesiæ in laicam aliquam personam legitimè transtulerit. Vt enim priore casu absque Principis consensu ea retinere non potest, ne qua fraus nimirum legi fiat, sed distrahere compellitur, ita quoque posteriore casu, quia præcedens amortizatio illius voluntate semel extincta & resoluta fuit, absque nouo consensu Principis coalescere atque reuiuiscere nequit. *argum. l. propter. §. 1. ff. ad S. C. Sillian. & ibi. D. d.*

Tertiò earum rerum immobilium, quæ ad dotandas, fundandas, reparandas, vel amplificandas ecclesias pertinent, amortizationem necessariam non esse, *argum. l. placet. & ibi glos. ad verb. dedicata. C. de sacros. eccles.* & Guilhel. Benedic.

d. loco

d.loco num.33. & Io.Papo ad consuet. Borbon. *§. 470.* tradiderunt, eamque in rem varias Francorum Regum constitutiones extare asseruerunt. Sed si in hoc nostro Belgio similes vidisse non memini, tametsi Principis nostri maiestas, cuius consensu ex constitutione Caroli V. Imperatoris *postridie No. Nouemb.ann.1520.* edita, neque monasteria, neque templa neque sacella noua erigi possunt, in concedenda rerum huiusmodi piarum & ad diuinum cultum pertinentium amortizatione, pro sua clementia difficilem se præbere non solet. Tum vero quoniam ea cuiusque constitutionis conditio est & natura, vt futuris tantum det formam negotijs, ad præterita verò minime trahatur. *l. leges, C. de legib. c. vt animarum, de constitut. lib. 6.* rectè quoque admonent illi leges amortizationis recenter latas ad turbandam præteriti temporis possessionem nihil adferre.

Quartò pro varijs regionum moribus aut legibus res immobiles non amortizatæ, vel longiore vel breuiore tempore aduersus Principem præscribi possunt. In plerisque locis 40. annis, *vt Guil. Bened. d. lo n.5. Fr. Mig. d. lo. art. 37. Io. Zanso ad cons. Turon. tit. de indem, art. 1. Masuer. tit. de præscript. §. item si ecclesia, & Papo. d. §. 479. attestantur:* In alijs 30. annis *Rebuff. d. tomo 2. tit. de liter. dilato. gl. 1. art. 1. num. 40.* in alijs autem 6. annis, *Molin. d. loco, num. 60.* quibus si ecclesia seu manus mortua ea bona pacificè possedit, à fisco ad euacuandas manus compelli non potest, quanquam aut indemnitatem & iura soluere, aut eo nomine cum Principe componere teneatur. Porrò ad ius commune quod attinet, crebriore sententia receptum est, quod licet ea quæ Principi in signum vniuersalis dominij, atque supremæ potestatis sunt reseruata, vllo tempore præscribi nequeant, vt est præstatio census & tributi, *l. compet. C. de præscript. 30. annor. Iason. ad l. imperium, ff. de iurisdict. omn. iudic.* tamen ea quæ ex speciali priuilegio & prærogatiua Principi ratione supremæ potestatis conceduntur, quod genus est amortizatio, immemoriali tempore præscribi possunt, *c. super quibusdam. & ibi Dd. de verb. significa. Franc. Balbus d. titu. de præscript. Franc. Mignon eod. tit. art. 422. n. 5.* tametsi Molinæus *d. n. 60. & 61.* etiā aduersus 3

dispoſi-

dispositionem istam iuris, præscriptionem istiusmodi ad ordinarias præscriptionis regulas moribus Gallicis reuocatas esse asserat, nimirum respectu laicorum ad 30. annos, respectu verò ecclesiarum ad 40. & quidem potissimum non in detrimentum supremi Principis, sed in præiudicium inferioris domini vasalli.

Quintò amortizatio & licentia data ecclesiæ aut manui mortuæ, vt bona immobilia retinere possit, suis finibus constringi debet, non etiam eò extendi, vt in vim illius licentiæ & amortizationis alijs ab intestato succedere possit, *Pet. Beluga, d. loco fol. 82. num. 39.*

Sextò in locatione temporis centum annorum, quæ ab aliquo ecclesiæ vel manui mortuæ fit, amortizatione consensuve Regis aut Principis opus non esse videri posset, quia si quis rem aliquam alienare prohibitus fuerit, poterit eam etiam ad centum annos aut eò amplius elocare, *gl. ad l. codicillis. §. instituto. ad verb. quàm sequitur, Bald. Nouel. in tract. de dote. part. 7. priuileg. 1.* quia finito tempore locationis omninò redit ad locatorem, & sic ad manum laicam & morientem. Imo verò non desinit res esse in manu laica & moriente, quandoquidem locator manet dominus directus, *l. 1. §. 1. ff. si ager. vectig.* Sed in contrarium vrget, quod locatio longi tẽporis, etiamsi expressè agatur quod nullum transferatur dominium vel ius in conducentem, suspecta est, & commoditas fructuum, quæ ad tale longum tempus in conducentem trãsit, pro vera habetur alienatione in materia prohibitiua ad euitandam fraudem. *Bald. in authent. hoc ius, col. 1. C. de sacrosanct. eccles. Fabia. de Mon. in tractat. de empt. quæstio. princip. 4. quæst. vlti Molin. d. §. 41. quæst. 8. num. 36. in fin. Didacus Couarruuias pract. quæst. libr. 2. cap. 16. num 1. Tiraquel. de retract. §. 1. glo. 14. nu. 84. cum sequen.* soletque per Bartol. & alios *in d. §. instituto,* sententia Accursij reprobari, maximè cũ vtile dominium ex tali contractu transferri videatur. *l. 1. ff de superfic.* Mihi quidem certè posterior sententia videtur esse verior, videlicet, quod etsi amortizatio tali casu non sit necessaria, quia ecclesia seu manus mortua allegare non potest, se dominium illius rei locatæ in perpetuum retinere velle, quandoquidem ipse tenor contractus resistit, quia

tamen plenum est suspicioni huiusmodi contractus inire, & quia magna præsumptio huic surgit, quod ad fraudandum Principem & constitutionem eius, talis locationis titulus quæritur & prætexitur, vt post centesimum annum, nulla amplius fiat eius rei inquisitio, omninò consensus Principis necessarius est, ne eam rem quam tali locationis titulo accepit, extrà manum suam ponere cogatur. Malitijs enim hominum obuiam eundum est, *l. in fundo. ff. de rei vendic.* ne quod vna via prohibitum est, nulla via concessum esse videatur. *c. cum quid, de reg. iur.*

CAP. XXXVI.

Constitutio Principis acquisitionem rerum immobilium non amortizatarum simpliciter prohibens, an statutis inferiorum aliter disponentibus deroget.

SVMMARIVM.

1. *Principis constitutio an statutis locorum deroget.*
2. *Quid è conuerso.*

MOlinæus *loco proximè citato nu. 60.* iuxta communem obseruationem totius regni Galliæ receptum esse ait, quod tam feuda, quam censu alia prædia liberè in ecclesiam vel simile corpus quoquo titulo transferri possunt, ab eoque acquiri & possideri, donec superior conqueratur quo casu non resoluitur alienatio & acquisitio, sed duntaxat compellitur ecclesia extra manum suam ponere, nisi malit dominus iura sua siue æstimationem indemnitatis suę quam non cogitur inuitus recipere, habere. Atq; hoc consuetudines huius oppidi Louaniensis *tit. de citat. §. 27.* sequutæ videntur. Cum autem Caroli V. Imperatoris, Principis nostri constitutio, quæ posterior est, in vniuersum tales contractus, donationes, largitiones, legata, translationes, & trans-

& transportus declaret esse nullius effectus, momenti & vigoris, quæstio oritur quid hic seruandum sit, Principisne constitutio, an priuatæ cuiusque prouinciæ siue municipij statutum & consuetudo?

Ad quam quæstionem hoc modo responderi posset, quod licet constitutio aut lex noua priori contraria eam tollat, licèt nulla de priori mentio sit facta in eadem. *§ sed naturalia. Instit. de iur. natu. gent. & ciuili. c. domino. & ibi glo 50. distin.* tamen consuetudines & particularia locorum statuta præter ius commune edita, per legem posteriorem nouam minimè reuocata esse censentur, quia cùm Princeps probabiliter ea ignoret, non præsumitur illis derogare voluisse, nisi quatenus hoc expresserit, *vt est elegans text. in c. 1. de constitut. in 6.* quoniam quælibet ciuitas potest ipsa sibi condere statuta & consuetudines, *c. illa. 12. distinct. c certificari, extra de sepult.* & dicuntur iura propria ciuitatis, *§. quod vero. Instit. de iure nat. gent. & ciuili,* quæ Princeps probabiliter ignorat, nec tollere præsumitur id quod verisimiliter ignorat: *l. mater. ff. de inoffic. testamen. qua de re ad d. c. 1. latissimè loquuti sumus.* Et in simili videmus quod si inferiores imponant pœnam statuendo quæ non fuit imposita in lege superioris, illa pœna valet, *glos. in Clemen. ne Romam. in verbo, tollo, de iureiur.* quia per talem pœnam lex superioris non infringitur, sed magis præfulcitur & adiuuatur, *l. cum in testamento ff. de verbor. significat.* Cæterum quoniam constitutio Carolina omnibus Præfectis, moderatoribus, Scabinis & Magistratibus sub graui pœna præcipit, aliud ne faciant, siue fieri permittant, probabiliter dici posse censeam, quod tacitè saltem omnibus istiusmodi statutis inferiorum derogauit, maximè propter adiectã clausulam certæ scientiæ, qua vsus fuit in eadem sua constitutione: quam cùm non ad priuatam cuiusque supplicantis vtilitatem, sed ad commodum publicum additur, vim derogationis habere annotat Ioan. Grotus. Et hæc de amortizatione sufficiant, Deo sit laus & gloria, cuius ope, huic Opusculo nostro, Anno M.D.LXXXI. mense Septembri supremam manum imposuimus.

FINIS.

